БОРБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1943

МАРТ

I

ДОКУМЕНТА ЈЕДИНИЦА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

БР. 1

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПОКРЕТ ПРЕМА ГОРЊЕМ ВАКУФУ[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 142
1-Ш, 11, 10

ШТАБОВИМА БРИГАДА

Сада је примљено радиограмом наређење од В. Ш., које у целости није се могло дешифровати те ће се накнадном везом тражити допуна. У смислу дешифрованих делова тога радиограма

НАРЕЂУЈЕМО:

1) Обе бригаде отпочеће са покретом општим правцем Г. Вакуф и то:

а) I Бригада[2] правцем: Загрехгчане — Шип — Чажањ — Шћипе—Цврче;

б) III Бригада[3] правцем: Грабовци—Вишњевица—Потхум—Уздол.

Даљи правци одредиће се накнадно.

2) Покрете отпочети данас падом мрака и у току ноћи 1'2-Ш достићи до на просторију око р. Неретвице и то: I Бригада северно од потока Горовник, а Ш Бригада]ужно од овог потока. Настојати да се овим маршем пређе на десну обалу р. Неретвице.

[1] Прва пролетерска бригада
[5] Трећа санџачка НОУ бригада

Покрет се може отпочети и раније — у току дана уз пуну опрезу од погледа и дејства из ваздуха. Према непријатељу остављати потребне заштитнице. *

3) Болница ће остати на простору Солакова Кула, али спремна за покрет који се може наредити још у току овог дана.

4) Батерија брдског топа (сада се налази у с. Вишњевица) улази привремено у састав III Бригаде. Штаб Ш Бригаде издаће јој потребно наређеше за покрет.

5) На сектору Бугојно—Г. Вакуф, а можда и даље ка Прозору воде се операције,[4] данас се чују тамо експлозије, — те у даљем покрету ка том правцу упућивати претходнице, а приликом смештаја обезбеђивати се и од тога правца.

6) Штаб III Бригаде о свом покрету обавестиће Штаб V Бригаде.[5]

СМРТ ФАПГИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
наштадив[0]
Васо[7]

[4] У ово вријеме Трећа крајишка, Седма баниска и Прва далматинска НОУ бригада водиле су борбу у близини Горњег Вакуфа са Групом Фогл и њемачком 717 дивизијом. Види док. бр. 315, 316, 320 и 339.

[1] Пета црногорска бригада Треће НОУ дивизије

• Начелник штаба дивизије

[1] Васо Јовановић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ ЉУБУНЦИ—КАЛАКУШИЋ—БЛАЦЕ[1]

ШТ АБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
К. Оп. бр. 142
1-Ш — 17 ћ.

ШТАБУ I ПРОЛЕТ. БРИГАДЕ

Сада смо од В. Ш.[2] добили радиограм:[3] да са Дивизијом кренемо усиљеним маршем — без обзира на авијацију — преко Солакове Куле и Уздола за Прозор. У питању је општа болница.

За извршење овог

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Са просторије означене као ноћашњи циљ марша, после кратког одмора, усшвеним маршем крените даље, тако да у току 2. о. м. до мрака стигнете на просторију: Љубунци—Калакушић—Блаце (источно од Прозора).

У исто време стићи ће и III Санџачка бригада на просторију: Уздол—Дуге.

2. — Све тешке болеснике и рањенике предати Дивизиској болници у с. Солакова Кула.

3. — Ми ћемо се кретати правцем: Солакова Кула—Уздол—Прозор и на том правцу са нама одржавати везу.

С. Ф. — С. Н.

За штаб
Васо[4]

(М. П.)

[1] Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4'4. к. 705А.
[1] Врховног штаба
[J] Види док. бр. 1.
[4] Јовановић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 1 МАРТА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ ПАНДУРИ—ЧАЖАЊ—БУКОВЉЕ II РЕДИЋИ[1]

ШТ АБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Бр. 240
1-111-1943

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

1. — Штаб дивизије је примио радиограм В. Ш.[2] по коме Дивизија треба да изврши покрет у току ноћи 1'2 марта т. г. правцем Горњи Вакуф. Радиограм није могао бити у цијелости дешифрован. тако да не знамо како стоји стање код Горњег Вакуфа, кога је непријатељ прије неки дан заузео из Бугојна.[3] У току дана или ноћи вјероватно ћемо добити накнаДне директиве.

2. — Наша Бригада кретаће се правцем Загрепчане—Ш ип—В иљак—Ч ажањ—Шћипе—Цврче.

3. — Одмах по пријему овог наређења бригадна интендантура предузеће евакуацију правцем Вишњевица—Шип—Вшвак—Чажањ и смјестиће се до даљег наређења у селу Чажањ. Уколико има неки бољи пут за Чажањ, интендантура ће поћи тим правцем. Евакуацију вршити тако да растојање од једног до другог грла буде најмање 100 метара.

4. — Батаљони ће предузети покрет у току послијеподнева и пред мрак. Тако да VI батаљон, III батаљон и IV батаљон могу по дијеловима отпочети покрет, најраније, у 16 часова. I и II батаљон пребациће се на просторију Булатовићи—Тухобићи најраније до 17 часова, с тим што ће на досадањим положајима оставити мања одељења, која ће се повући најраније у 18 часова. I и II батаљон су бригадна заштитница, самим тим њихов покрет биће иза осталих јединица а они сами ће остављати дубл>е заштитне дијелове. Уколико јединице врше покрет дању, исти мора бити извођен са малим одељењима и са великим растојањима. Очу-

[1] **Копија, писана на машини. латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 24/1, к. 709.**

[8] **Види док. бр. 1.**

[3] **Горњи Вакуф је заузела 25 фебруара Група Фогл. Опширније о саставу ове Групе види у тому IV, књ. 10, док. бр. 251.**

вати пуну дисциплину покрета под непријатељском авиЈацијом.

Правац покрета батал»она је сљедећи: Загрепчане—Шип—Вшвак—просторија Буковље—Чажањ.

Батаљони ће се смјестити на горњој просторији са сљедећим распоредом:

а) III и VI батаљон на просторији Чажањ—Баре.

б) IV батаљон: просторија Ћанићи—Липовци—Редићи.

в) I батал>он: просторија Буковље.

г) II батаљон: просторија Добричевићи.

д) Штаб Бригаде: Пандури.

е) Противколска чета извршиће покрет по одјељењима са интендантуром и смјестиће се на просторију Чажањ.

Уколико село Крушчица буде слободно или пак неки засеоци тога села, исте ће III и VI батаљон користити за свој смјештај.

5. — Уколико у току ноћи штабови батаљона и команде јединица не добију наређење за даљи покрет и даље директиве, исти ће одмах људство у зору извући из села, смјестити у околним шумама оставл>ајући у селима само кухиње.

6. — Штабови батаљона и команде јединица сачуваће строгу конспиративност покрета. Не смије се дозволити то да село зна наш правац кретања како се то раније дешавало. Уколико се воде водичи, њих отпустити тек уочи новог покрета.

По доласку на горњу просторију пггабови батаљона и команде јединица упутиће одмах везу Штабу Бригаде у село Пандури.

Са Штабом Бригаде кретаће се бригадни санитет.

7. — III Санџачка бригада у току ноћи 1'2 марта т. г. смјестиће се на просторији Парсовићи—Солакова Кула јужно од потока Горовника (секција Прозор).

8. — Дивизијска болница налази се на просторији Солакова Кула, куда ће и јединице у току дана уколико буде рањеника исте евакуисати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 1 МАРТА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА ЗА МАРШ НА ПРОСТОРИЈУ БЛАЦЕ—ЉУБУНЦИ—КАЛАКУШИЋ[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
Бр. 241
1-111-1943

ШТАБОВИМА БАТАЉОПА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

1. — Према најновијем наређењу В. Ш. наша дивизија треба да крене усиљеним маршем — без обзира на авијацију — преко Солакове Куле и Уздола за Прозор. У питању је општа болница.[2]

2. — Наше јединице по доласку на просторију Чажањ—Буковље, означену као крајњу тачку ноћашњег марша, провешће кратак одмор, да би што је могуће брже припремиле и раздијелиле храну, а затим ће без обзира на све препреке кренути сл>едећим правцем: Чажањ—Солакова Кула-—Вратна Гора—Уздол—просторија Блаце—Љубунци—Калакушић.

Тим правцем ће јединице извршити покрет не чекајући неко посебно наређење. Покрет вршити у мањим одјељењима и са што је могуће већим растојањем.

3. — По доласку на горњу просторију јединице ће заузети сљедећи раопоред:

а) Бригадна интендантура и Противколска чета с. Калакушић.

б) Штаб Бригаде и бригадни санитет село Старо Блаце.

в) III батал>он село Блаце, заселак Добруша.

г) IV батаљон село Љубунци.

д) VI батаљон село Блаце, заселак Кормани.

е) II батал>он село Хере.

ж) I батаљон село Блаце, засеоци Козарине, Рика, Тадићи.

Уколико VI батаљон се не буде могао смјестити у засеоку Кормани. извјесне дијелове смјестити у заселак Добруша или, пак, ако није далеко, у село Глобарићи.

[1] **Копија, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/1, к. 709.**

[1] **Мисли се на Централну болницу у којој се у то вријеме налазио велики број рањеника и болесника. О овом покрету види док. бр. 1, 2 и 3.**

4. — По доласку на горњу просторију штабови батаљона и команде јединица упутиће хитно везу Штабу Бригаде.

III, VI и IV батаљон по доласку ће, послије добивених обавјештења о непријатељу са којима ми сада не располажемо, истурити обезбјеђења у правцу. непријател>а.

По наређењу Врховног штаба наша Бригада на горњу просторију мора стићи најкасније 2 ов. љесеца пред мрак, без обзира на авијацију и на замор.

Самим тим штабови баталлна и команде јединица водиће строго рачуна о томе да на вријеме стигну.

Просторија Блаце—ЈБубунци налази се отприлике 3 до 5 км ваздушне линије источно од Прозора (секција Прозор).

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Бригаде

Политком Командант

(М. П.)

БР. 5

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ БАНИСКЕ БРИГАДЕ ОД 1 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА НА ОГЛАВКУ II О МОРАЛНО-ПОЛИТИЧКОМ И ЗДРАВСТВЕНОМ СТАЊУ ЈЕДИНИЦА[1]

ШТ АБ
VIII БРИГАДЕ VII ДИВИЗИЈЕ
Н. О. ВОЈСКЕ ХРВАТСКЕ
1 марта 1943 године.

ШТАБУ VII ДИВИЗИЈЕ Н. О. ВОЈСКЕ ХРВАТСКЕ

Ми смо данас у 14 саТи напустили са нашим II и III батаљоном положаје Оглавак—Планиница. На нашим положајима остао је један оатаљон XVI бригаде[2] и један батаљон III крајишке бригаде. Ова два батаљона задржаће ове положаје и продужити у садејству својих снага дјеловање у правцу Тихомишље—Бутојно и Тихомишље—Горњи Вакуф. Према плану који су углавили пггабови ових двају батаљона, они ће своју дјелатност почети још током ноћашње

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/12, к. 815.**
[5] **Шеснаесте бригаде Седме НОУ дивизије**

ноћи. За појачање ових снага стићи ће још један батаљон Крајишке бригаде, како је то изјавио штаб овога батаљона, који је већ стигао на Оглавак.

Јучер и прекјучер, тј. 27 и 28 II ов. године, непријатељ-[J] је у више праваца покушавао да избије на Оглавак, али му није пошло за руком. Ми смо Оглавак задржали све до повлачења наших снага и запосједања истих положаја од стране батаљона КраЈишке бригаде и батаљона XVI бригаде.

Са положаја повукли смо снаге зато, пошто смо једном били обавијештени од Штаба дивизије да ће нас смијенити XVI бригада. а послије опет мјесто XVI, III крајишка бригада. Осим тога повлачење смо извршили још и зато што је стање у нашим јединицама сваког дана ишло нагоре у погледу здравља, борбености и морала. Борбени дух наших јединица био је већ сасвим опао, а због болести и зиме број бораца у нашим јединицама <5мањио се готово за 50%. Сви људи слабе одјеће и обуће избачени су из строја, некима су промрзле ноге, нокти отпадали са ногу, а неки опет услијед физичке слабости и изнемоглости падали у несвијест, и нису се могли кретати путем. Крај оваковога стања у нашим јединицама, осјетљиво се пољуљао и борбени дух код командног кадра.

Сада се наш II и III батаљон налазе у селу Равном, а I батаљон није још стигао у састав бригаде. Он се засада налази у селу Румбацима.

Стање бригаде је таково да јој је неопходан одмор. Иначе са оваковим стањем не могу се вршити с њоме офанзивнг операције бар неко вријеме.

Ми ћемо одмах испитати детаљно све недостатке, као и најновије бројно стање и наоружање, и чим прије вама доставити. Исто тако уложићемо све да се ово стање најхитније оздрави и Јединице успособе за борбу.

Напомињемо да у најновијем наређењу Штаба дивизије стоји да се поновно овлада Оглавком, међутим за све ово вријеме непријатељ није избио на Оглавак нити овладао Оглавком, и ми смо га напустили истом када смо добили смјену од III крајшпке бригаде.

Штаб бригаде налази се у селу Равном.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Шукрија[4]

Командант
С.[5] **Бјелајац**

' Односи-.се на јединице њемачке 717 дивизије. Види док. бр. 169.
[4] Биједић
' Станко

ИЗВЈЕШТЛЈ ЗАМЈЕИИКА КОМАНДАНТА ДЕВЕТЕ КРЛЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 1 МАРТА 1943 ГОД. НАЧЕЛНИКУ ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ОКО ШИПОВА И ПРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА ПРЕМА МЛИНИШТИМА[1]

ПОЛОЖАЈ

1-Ш-43 год. ,

НАЧЕЛНИКУ- В. Ш. ПОЛОЖАЈ:

Стање на овом сектору је ружичасто. Замјеник команданта налази се код III батаљона који држи положаје: Ћемалићи, са двије чете а са једном Мрачај и Јаворак.

28-П непријатељ[3] је покушавао из Купреса преко Гораваца на Кукавице и Стожером, испалио неколико мина из бацача и назад се вратио.

Истог дана добили смо извјештај из Купреса да ће [непријатељ] данас напасти на овај сектор, до сада није било никаквог напада, изгледа да лажу.

Добио сам извјештај из Штаба бригаде[4] да непријатељ'- који се сконцентрисао у Мркоњићу и Јајцу надире у 3 правца према Млиништима.[0]

Први правац је Језеро, Шипово, Боровица. Други правац — Мркоњић, Лисина, Трново, Герзово. Трећи правац — Мркоњић, Подрашница до Царевца.

Воде се жестоке борбе око Шипова, и сада смо добили извјештај да су их наши код Шипова повратили и поново заузели Шипово.[7]

Везе одржавамо редовно са VIII и XVI удар. бригадом.

[1] **Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1, к. 9.**

[8] **Односи се на Велимира Терзића који је у то вријеме вршио дужност начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије.**

• Вјероватно се односи на усташе.

[4] **Девете крајишке НОУ бригаде**

' Односи се на јединице 369 легионарске дивизије. Види док. бр. 168 и 169.

• Види док. бр. 8.

[7] **Борбе су водиле јединице Пете НОУ дивизије. Шипово је, вјероватно, ослободила Четврта крајишка НОУ бригада, јер су остале бригаде Пете дивизије биле на другом терену. Види док. бр. 8 и 9.**

По наређењу тога штаба дошао је друг Бабић Јусуф, којег смо одмах упутили са довољним бројем курира преко Мрачаја.

Уз борбени поздрав

С. Ф. — с. н.

Замјеник
Команданта IX Кр. н. о. бриг.
Недељко[4]

БР. 7

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ШТАБУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 15 ФЕБРУАРА ДО 1 МАРТА 1943 ГОДИНЕ'

ШТ АБ
I БАТАЉОНА
III БРИГАДЕ[1]
1-111-1943 г.

ИЗВЕШТАЈ
о војним акцијама I батаљона III бригаде од 15-И до 1-111-1943 год.

15-П. Јединице овога батаљона налазиле су се на положајима испред Тихомишља, истурајући патроле према Бугојну; одржавали су се војни и политички часови.

16-П. На истим положајима без промене; преко ноћи.путовали до села Гмићи код Прозора.

17-П. Јединице овога батал>она су стигле у зору у село Гмићи и заузеле положај за борбу, али непријатељ напушта утврђења и бежи. Прва и друга чета овога батаљона ушле су у град,[3] док је трећа спроводила рањенике. Том приликом је заплењено 30 пари ципела, 20 пари веша, 5 шињела и друге спреме.

18-П. Јединице овога батал>она имале су покрет од села Гмићи до села Ждримци, где смо се сместили и одмарали.

®Манојловић

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 29/2, к. 711. '

*** Трећа крајишка НОУ бригада**

*** Мисли се на Прозор.**

19-Н. Јединице овога батаљона налазиле су се у селу Ждримци где су се одржавали војни и политички часови, а засебно са командама чета.

20-П. На истим положајима без промене.

21-П. Јединице овога батаљона држале су положај према непријатељу који је надирао од Бугојна према Г. Вакуфу; других новости није било.

22-П. Јединице овога батаљона држале су исте положаје, сем III чете која је била на положају испред села Ждримци и која је пред ноћ са јединицама III батаљона примила борбу и протерала непријатеља до града.[4] Преко ноћи покрет у село Застиње.

23-П. Јединице овога батаљона налазиле су се на одмору у селу Застиње; одржавани су војни и политички часови, као и егзерцир.

24-П. Због авијације јединице овога батаљона налазиле су се по чукама око села Застиње; других новости није било.

25-П. На истим положајима, пред ноћ, сменили смо II 5а-тал»он на положају Мрачај—Сеоци.

26-Н. Јединице овога батаљона држале су положај према Г. Вакуфу. Непријатељ је [тукао] артиљериском ватром наше положаје без успеха.

27-Н. Јединице овога батаљона имале су покрет од села Мрачај до села ЈБубунци, преко дана и одржавање војних часова.

28-И. Покрет из села ЈБубунци на Драшево и на Сајину Планину, ступили су у борбу са непријатељем и повратили га уз веће губитке. На нашој страни један лакше рањен.

з. Полит. комесара
Миле Бркља[5]

Командант
М.[6] **Атлагић**

[1] **Горњег Вакућа**

• **Погинуо децембра 1943 год. код Шујице.**

' **Милан**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 2 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА У МОКРОНОГЕ И МЛИНИШТА[1]

БОСАНСКИ КОРПУС

2-1Р-1943

Н-епријатељ је јуче продро од Дрвара до Мокронога и Каменкце и заузео станицу Млиништа.[3] Код Млиништа само Четврта крајишка бригада избацила је из строја око 400 непријатељских војника. Осталих података немамо. Наше јединице даће све од себе али неће моћи задржати непријател>а. Послали смо наређен>е I и IX Крајишкој бригади.

Коста[4]

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/12, к. 14/А.**

[!] **У оригиналу погрешно написано 2 II; треба: 2 III, што се може закључити на основу операција СС дивизије „Принц Еуген" и 369 легионарске дивизије. Види док. бр. 171 и 172.**

[' **Са правца Дрвара наступила је СС дивизија „Принц Еуген", а Млиништа су заузеле јединице 369 легионарске дивизије. Види док. бр. 171.**

[* **Нађ**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 2 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА У ПРИЈАНЕ[1]

БОСАНСКИ КОРПУС
2-И[2]

Непријатељ[5] је првог увече пробио положаје код Млиништа и допро предњим деловима у Пријане. Гламоч је евакуисан. Веза са Ливном прекинута, пут се прекопава. Наше снаге на правцу за Ливно преслабе. Затварамо правце Гламоч—Ливно за Купрес преко Хрбљине—Роре—Тичево, од Дрвара недостају 2 речи[4] Грахово, Јањ, Купрес.

Јуче смо узалуд покушавали да вас известимо о ситуацији. Телеграфиста није примио депешу.

Бранко

[1] **Оригинал, писан мастилом. ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/12, к. 14А.**

[г] **У оригиналу погрешно написано 2 II, а треба: 2 III, што се може закључити на основу операција СС дивизије „Принц Еуген" и 369 легионарске дивизије. Види док. бр. 171 и 172.**

[5] **Односи се на јединице 369 легионарске дивизије. Види док. бр. 171.**

*** Ово је дописао шифрант, јер није могао дешифровати сав текст.**

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ИОКРЕТ ПРЕМА ПРОЗОРУ И ОБАВЕШТЕЊЕ О НЕПРИЈАТЕЉСКОЈ ОФАНЗИВИ ИЗ ПРАВЦА ГОРЊИ ВАКУФ[1]

Строго поверљиво[2]

ШТ АБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 143
2-Ш 0,30

ШТАБОВИМА БРИГАДА

I

В. Ш.[3] нам је последњим радиограмом наредио: да кренемо одмах усиљеним маршем ка Прозору, без обзира на авијацију, јер да је у питању одбрана болница.

Детаљнијих података о нашем новом задатку још немамо, чим се добију наредиће се потребно. Такође нисмо добили ни податке о ситуашф[1] н*[1] новом терену.

II

Сада смо прикупили веродостојне податке, али не сасвим сигурне у детаљима, и то:

а) Непријатељ[4] већ неколико дана врши јак офанзиван притисак од Г. Вакуфа употребл>авајући артиљерију и авијацију. Непријател>ска офанзива усмерена је ка Прозору. Јачина непријател>а цени се до 7.000 Немаца, усташа и домобрана. Једна њихова јача колона са тенковима стигла је 28-И у с. Бољковац, ту занећила главнином, а у с. Вољевац упутила мањи део који је тамо стигао истога дана, 28-П, увече.

б) I Далматинска бригада III Дивизије налази се око с. Цврче и с. Застиње. Неке наше снаге налазе се на Црном

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 37/1, к. 705.**
[2] **Дописано мастилом**
[3] **Врховни штаб**
[4] **Односи се на 717 дивизију, ојачану Групом Фогл и Петим усташким здругом. Види док. бр. 169, 172, 315, 316 и 320.**

Врху[5] (изгледа Крајишници[6]) и око с. Пидриша (изгледа Хрватска бригада[7]).

в) 1-Ш водила се жестока борба на правцу Вол>евац—Бољковац.[8] Изгледа да су наши вршили напад ради овла^ ђивања селом Вољевац и вероватно су у томе успели (овај податак је доста несигуран).

г) Сва одељења Централне болнице још данас су се налазила на простору: Уздол—Хере—Љубунци—Блаце—Дуге.

д) Изгледа да ће две бригаде (Црногорска и Херцеговачка[9]) III Дивизије за сада остати на просторији: Острожац—Потхум—Рама.

У вези са горњим

НАРЕЂУЈЕМО:

1) I и III Бригада,[10] после нужног краћег одмора, кренуће са садањег простора (котлина Неретвице) усиљени* маршем, и то:

I Бригада правцем Чажањ—Солакова Кула—Хере, до на просторију: Љубунци—Калакушић—Блаце.

III Бригада: правцем Солакова Кула—Вратна Гора—Букова—Уздол, до на просторију: Уздол—Крањчићи—Дуге.

На крајње означене просторије стићи што пре, а најкасније 2-1И увече.

2) Пред главнином упутити потребне обезбеђујуће делове — претходнице и побочнице. На маршу и при становању обезбедити се са правца од с. Вољевац, Бољковац, Карамустафић и комуникације Г. Вакуф—Прозор.

Са претходницом упутити и потребан број коначара. Имати у виду да ће наш смепггај бити отежан, пошто се на истој просторији вероватно још и сада налази Централна болница или делови исте.

3) Батерија брдског топа и дал»е ће се кретати са III Бригадом, запгго ће јој Штаб ове бригаде издати потребно наређење.

[5] У то вријеме на Црном Врху налазили су се дијелови Прв» далматинске НОУ бригаде.

• Мисли се на јединице Треће крајишке НОУ бригаде.

[7] Односи се на Седму баниску НОУ бригаду.

• Ворба је вођена са јединицама њемачке 717 дивизије.

• Пета црногорска и Десета херцеговачка НОУ бригада

" Прва пролетерска и Трећа санџачка НОУ бригада

4) Пошто ће се покрети вршити и дању, то предузети све **псггребне** мере за маскирање и запгтиту од погледа из ваздуха. Примећено је да ваздушна активност на овоме сектору почиње тек око 9 ч., те настојати да се са покретом отпочне још од расвита. **У** току марша застанке и одморе **не** давати у близини настањених места.

5) Ради што брже и сигурније везе по доласку на нову просторију одређују се следећа места за штабове:

Штаб I бригаде у с. Тадићи;

Штаб III бригаде и ове Дивизије у с. Ошљани.

Уколико би било разлога да поједини штабови не буду ту, онда у одређеним месгима оставити сигурну и будну везу.

6) Штаб дивизије и Хируршка екипа кретаће се правцем одређеним за III Бригаду.

7) Дивизиска болница до дал>ег наређења остаће у с. Крушчица. Штаб I бригаде оставиће за запггиту болнице једну чету и то ону из које се један вод налази код болнице.

Све теже рањенике и болеснихе предати Дивизиској болници.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
наштадив
Васо[11]

[11] **Јовановић**

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ ЗАСТИЊЕ—ГАЗИЋИ И МЕЈНИК—ЉУБУНЦИ И СПРЕЧАВАЊЕ ПРОДОРА НЕПРИЈАТЕЉА КА МЕЈНИКУ[1]

ШТ АБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 144
24-Ш, 24 ч.

ШТАБОВИМА БРИГАДА

I

Од Штаба I Далматинске бригаде III Дивизије добили смо следеће податке:

а. Та бригада држи положаје Црни Врх—Вољевац, на линији: к. 1197—к. 1370—к. 1120—Мејник—косе северно од с. Вољевац.

б. Непријатељ од Г. Вакуфа надире према Прозору у три колоне: десна правцем: Палоч—Вилића Гумно.

средња правцем: Г. Вакуф—Пидриш и
лева колона: друмом и Црним Врхом.

в. VII Хрватска дивизија налази се на косама јужно од с. Пидриша, а наша IX Крајишка бригада[2] затвара правац код Вилића Гумна.

г. Штаб I Далматинске бригаде извештава да су њихови батаљони већ 12 дана данонoћно на положају и у борби, да је људство са врло мало муниције и да смо их ми — према ранијем наређењу В. Ш.[3] — требали у току ове ноћи смјенити, с тим што би Далматинска бригада отишла на нов задатак.

[1] **Оригинал (мало оштећен), писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8/4, к. 705 А. Наређење је вјероватно писано 2 марта, а не 24, што се може закључити из садржаја документа.**

[1] **Односи се на Трећу крајишку НОУ бригаду.**

' **Врховног штаба**

Врховни пггаб припрема уништење непријатељских снага које надиру од Г. Вакуфа.[4] Пред нас се постављају задаци који се морају извршити брже и одлучније но икада. Треба уложити све снаге и свестрано залагање у садањем раду. Штабовима и борцима објаснити изузетну важност задатака који су пред нама.

III

Према данашњем телефонском наређењу В. Ш. наше две бригаде, I и III, имају се одмах поставити на просторију: Застиње — Мачкара — Валице — Цврче — Придворци — Љубунци.

У смислу горњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — У смислу данашњег горе наведеног телефонског наређења В. Ш., наше јединице неће извршити смену Далматинске бригаде на положајима Црни Врх. Међутим, у току З-Ш извршићемо смену делова те Бригаде који сада затварају правац ка Мејнику.

2. — 3 о. м., почев најкасније од 5 часова, све јединице " ове Дивизије извршиће покрет на новоодређену просторију и то:

I Бригада на просторију: Застиње—Мачкара—Валице—Цврче—Газићи, са задатком бочног удара на непријатеља у случају његовог напада у правцу Мејника.

III Бригада[5] на просторију: Мејник—Шејићи—Борова Раван—Придворци—Јурићи—ЈБубунци, са задатком затварања правца Мејнику и садејствовања са Далматинском бритадом[6] која држи положаје на Црном Врху. Делове Далматинске бригаде који ее налазе на означеној просторији, тј. око Мејника, сменићe наша III Бригада одмах по пристизању на свој сектор.

3. — Непријатељско продирање ка југу мора се по сваку цену онемогућити.

4. — Батерија брдског топа биће на сектору III бригаде. Потребно наређење за покрет издаће јој Штаб III Бригаде.

[4] Мисли се на противудар на непријатеља у правцу Горњег Вакуфа, извршен 3 и 4 марта. Ова заповијест Врховног штаба НОВ и ПОЈ за противудар биће објављена у тому Врховног штаба.

[6] Трећа санцачка НОУ бригада

• Прва далматинска бригада Треће НОУ дивизије

5. — Обе бригаде одмах по пријему овог наређења упутиће усиљеним маршем по један свој најближи батаљон и то: I Бригада у с. Застиње, а III Бригада у с. Мејник.

Остале јединице бригада имају такође кренути усил>еним маршем, одређујући им по могућству засебне путеве. Тежити да све јединице стигну на одређену просторију 3 о. м. у 9 часова.

6. — Ради брзе везе одређују се следећа места за штабове: Штаб I Бригаде у с. Цврче; Штаб III Бригаде у с. Придворци; Штаб Дивизије у с. Кошаре. Очекујемо да ће се већ у току сутрашњег дана извршити припреме и покрети за извршење главног задатка.

Хируршка екипа кретаће се са Штабом Дивизије.

7. — Ноћас је сигла у с. Љубунци муниција за тешке бацаче. Одмах упутити људство и коње за пријем те муниције. I Бригада узеће 200 бомби, а III Бригада остатак.

8. — У току покрета истурити потребне претходнице и побочнице, а по доласку на одређене секторе истурити извиднице и предстраже што више у правцу непријатеља.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) За Штаб
наштадив
Васа

Приложено писмо упутите Штабу I Далмат. бригаде III Дивизије у с. Мејник.

БР. 12

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 3 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И НО ЈУГОСЛАВИЈЕ О НАСТУПАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА ИЗМЕЂУ КУЛЕН ВАКУФА И ЈАЈЦА И О СИТУАЦИЈИ НА ОСТАЛИМ СЕКТОРИМА КОРПУСА[1]

БОСАНСКИ КОРПУС
3'Ш

Непријатељ на свим секторима између Кулен Вакуфа и Јајца наступа у великим снагама и у безброј колона. На друмовима много тенкова види се да хоће продрети и по

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20/12, к. 14А.**

сваку цену овладати комуникацијама и градовима. Трупе су нарочито увежбане и СС.[2] Пролаз оволиким снагама не може се спречити ни уништити. После продора у Гламоч наше снаге су ангажоване и везане на правцима Дрвар—Грахово, Гламоч—Ливно, но преслабе. VII и IX Крајишка на сектору Млиништа—Купрес штите вам леђа. Борбе су непрекидне **и** жестоке. Веза са јединицама нам је сада испресецана.

3/1П **Коста[J]**

БР. 13

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА НА ПРОСТОРИЈИ ИЗМЕЂУ ДРУМА МАКЉЕН—ГОРЊИ ВАКУФ И РИЈЕКЕ ВРБАСА[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ И ПОЈ
3-Ш-1943
у 8 часова

ШТАБОВИМА I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
III ПРОЛЕТЕРСКЕ (САНЏАЧКЕ)
I ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ[2]

У вези приложене заповести Врховног команданта од 3. III. 1943.[3]

Н А Р Е Ђ У Ј Е М

I Пролетерска бритада кренуће правцем с. Мачкара—Седло—Берац—Шкарино Брдо (к. 1127)—Сеоци — северно од с. Ждримци, испод Оштрог Врата (к. 1195)—с. Врси—изнад с. Бистрица, са задатком да обухватним покретом

[5] Односи се на СС дивизију „Принц Еуген". Види док. бр. 168, 171 и 176.
[5] Нађ

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/5, к. 706А.
[1] Прва далматинска бригада била је привремено под командом Штаба Прве пролетерске дивизије.
[J] Ова заповијест биће објављена у Зборнику докумената Врховног штаба. У н>ој се наређује извршење противудара према Горњем Вакуфу у циљу спречавања продирања непријатеља према Прозору.

- T A B
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV i POJ
3- III- 1943.
u 8.časova

ШТАБ НОВ и ПОЈ
Бр. 10/1-1
Дн. 4-III-43

ŠTABOVINA I PROLETERSKE BRIGADE
III PROLETERSKE (SANDŽAČKE)
I DALMATINSKE BRIGADE

U vezi priložene zapovesti Vrhovnog Komandanta od 3.III.1943.

N A R E D J U J E M

I Proleterska brigada krenuće pravcem s.Maškara-Sedlo-Beraćkarino brdo (k.1127)-Secci - severno od s.Ždrinci,ispod Oštrog vrata (k.1128)-s.Vrsi-iznad s.Bistrica,sa zadatkom da obuhvatnim pokretom ola kša i po potrebi bočnim dejstvom aktivno potpomogne nastupanje Sandžačke brigade i da onemogući neprijateljsko izvlačenje na sever prekoxx s.Sarajvilić.

2) III Proleterska brigada (Sandžačka) preduzeće napad pravcem s.Zastinje- s. Seferovići-s.Mračaj-s.Dobrošin- k.749-s.Zvimde-G.Vakuf.

3) Čim Sandžačka brigada prodje kroz raspored I Dalmatinske brigade,ova će se cela uputiti u levo,na Crni Vrh (k.1370) i razbiti neprijatelja na prostoriji između drema Makljen-G.Vakuf i r.Vrbas. Po izvršenom zadatku prikupiće se u rezervi na prostoriji Dobrošin-s.Ždrinci,a zatim krenuti pravcem i sa zadatkom za nju odredjenim u priloženoj zapovesti Vrhovnog Komandanta,čim budu stvoreni uslovi za to.

S M R T F A Š I Z M U - S L O B O D A N A R O D U!

KOMANDANT I PROL/DIVIZIJE,
K O Č O,s.r.

Koča

4) Znak dokle se stiglo - paljenje vatri.

5) Kurirska ekipa ostaje na pravcu Ljubuški.

6) Primjećujemo da je zadatak neobično težak. Treba dejstvovati sa krajnjom odlučnošću. Svako odlaganje rješenja borbe znači povećanje kasnijih gubitaka i komplikovanje situacije.

S dugim pozdravom

Koča

Фотокопија документа бр. 13

олакша и по потреби бочним дејством активно потпомогне наступање Санџачке бригаде и да онемогући непријатељско извлачење на север преко с. Сарајвилић.

2) III Пролетерска бригада (Санџачка) предузеће **напад** правцем: с. Застиње — с. Сеферовићи — с. Мрачај — с. Доброшин — к. 749 — с. Звизде—Г. Вакуф.

3) Чим Санџачка бригада прође кроз распоред I Далматинске бригаде, ова ће се цела упутити у лево, на Црни Врх (к. 1370) и разбити непријател>а на просторији између друма Макљен—Г. Вакуф и р. Врбас. По извршеном задатку прикупиће се у резерви на просторији Доброшин — с. Ждримци, а затим кренути правцем и са задатком за њу одређеним у приложеној заповести Врховног команданта, чим буду створени услови за то.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант I Прол. дивизије
КОЧО, с. р.
Коча[4]

4) Знак докле се стигло: паљење ватри.

5) Хируршка екипа биће на правцу Љубимци.

6) Понавл>амо да је задатак необично важан. Треба дејствовати са крајњом одлучношћу. Свако одлагање решења битке значи повећање каснијих губитака и компликовање ситуације.

С друг. поздравом*

Коча

[4] **Поповић**
*** Текст почев од тач. 4 дописан је мастилом, латиницом.**

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ГОРЊИ ВАКУФ—ПРОЗОР[1]

Ш Т А Б
I ПРОЈГЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 145
З-Ш, 12,10

ШТАВОВИМА БРИГАДА

1. — Обавештење **о ситуацији на сектору Г. Вакуф—** Прозор:

1-Ш: У току целог дана водиле су се упорне борбе.[г] Непријатељ у јачини 3000 усташа и Немаца, потпомогнут са 6 хаубица и десетак тенкова, избио је на линију Кобила (западно од Пидриша) — Црни Врх (к. 1206) — с. Вољевац — с. Сеферовићи.

У току овог дана наше јединице биле су постављене: наша Крајишка бригада[:1] са два батаљона на Планиници и Оглавку (сев. зап. од Вољица), са два батаљона јужно од Вилића Гумна; УП Банијска бригада на Макљену и Палској Шуми; а Далматинска бригада[4] источно од друма на линији: Црни Врх — и даље према с. Застиње.

У току ноћи лристигле су као појачање: IV Црногорска бригада на сектор Вилића Гумно и II Пролетерска на сектор Макљен — Црни Врх. У резерву су поставл>ене VIII Банијска и XVI Хрватска бригада.

2**-III:** Непријатељ је ујутро наставио са нападом, најјаче на наше десно крило. Непријатељ је успео да за нешто потисне Далматинску бригаду, али изгледа да наши још држе Велики Црни Врх[5] пошто је у борбу ушао један батаљон II Пролетерске бригаде као помоћ Далматинцима.

Непријатељски тенкови избили су око подне до с. Трлица, али нису наставили даље.

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 38/1, к. 705.

[1] Борбе су вођене против јединица њемачке 717 дивизије, ојачане Групом Фогл и Петим усташким здругом. Опширније види док. бр. 1, 5, 7, 169, 316, 317 и 320.

[J] Трећа крајишка НОУ бригада

[4] Прва далматинска НОУ бригада

• Вјероватно Црни Врх (к. 1370).

Наша Крајишка бригада успела је да избије на Кобилу, а IV Црногорска бригада отсекла је део непријатељских снага код Вилића Гумна. Овом успеху много је допринела наша аргиљерија која наноси велике губитке непријатељу.

2. — На нашем сектору, тј. на десном крилу оппггег распореда, немамо новијих података од оних добијених од Далматинске бригаде у току јучерашњег дана. Због овога, обе бригаде предузеће што дубл>е извијање у правцу непријатеља. Прикупљене податке одмах доставити овоме штабу.

3. — Са одређених сектора бригаде морају бити спремне за дејство и за сусрет са непријатељем. За извршење постављеног задатка све јединице морају радити најенергичније и не дозволити непријатељу да се пробије ка југу. Ускоро ће се предузети одлучне офанзивне операције за разбијање и унипггење непријатеља који надире од Г Вакуфа. Припремити људство за овај задатак који је од нарочите важности.

4. — Пријем бацачке муниције из Прозора, како је то већ наређено преко интенданта[6] ове Дивизије, штабови бригада морају извршити одмах и у току дана разделити по оруђима.

5. — По овом куриру доставите извепггај о следећем:

а. Да ли су све јединице стигле на одређени сектор, и њихов распоред на том сектору. Место Штаба бригаде.

6. Садања ситуација на сектору са подацима који се имају о непријатељу.

в. Да ли је авијација бомбардовала ваш сектор, која места и да ли је било жртава.

б. Одржавати узајамну везу између бригада, а Штаб Санџачке" одржаваће везу са Штабом I Далматинске бригаде.

Са овим Штабом одржавати сталну везу; Штаб се налази у шумарку испод источних кућа с. Кошаре (на месту које ка карти покрива слово „р" од ознаке Кошара).

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
напггадив
Васа

' Редакција није могла установити име и презиме.
' Треће санџачке НОУ бригаде

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ДРУГОГ БАТАЉОНА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ КОД ДРАШЕВА И ВИЛИЋ ГУМНА[1]

ШТ АБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

3 марта 1943 године
11 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Једна њемачка колона[2] у јачини од око 4—450 Њемаца, прије доласка IV Пролетерске бригаде, овладала је Вилића Гумном и спупггала се ка Драшеву и нашим болницама.[3] Први батаљони IV Пролетерске бригаде, чим су стигли на простор Драшево, примили су борбу, која је вођена преко читавог дана 2 о. м. Друти батаљон ове бригаде издржао је 11 непријатељских јуриша, а затим, на бајонет, прешао у противјуриш са осталим батал>онима. Борба се читава три сата водила прса у прса. Непријатељ је одбачен натраг у правцу Пидриша и Вољица, уз велике губитке. На бојишту је нађено: 102 мртва Њемца, од којих један поручник и неколико подофицира. Наши борци су заплијенили 2 лака митраљеза, 4 пушкомитраљеза, '2 аутоматске пушке, 3 револвера, велики број пушака, бацачке и пушчане муниције.[4]

Непријатељ је, под сналсним јуришима наших јединица, напуштајући мртве и рањене, био протјеран са: Вилића Гумна, Караулице, Новаковића Стаја, Кобиле, коте 1364.

Наши губици су тешки. IV Пролетерска бригада имала је 24 мртва и 25 рањених. Међу избаченнм из строја налази се доста старешинског кадра. III Крајишка бригада, која је садејствовала у овој операцији, и која се држала врло добро, имала је 6 мртвих и 15 рањених.

IV Пролетерока бритада, нарочито II батаљон те бригаде, показала је чудо од јунаштва, и само се одлучности наших

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9/1, к. 9.
[1] Види док. бр. 171 и 172.
• На овој просторији налазила се Централна болница.
[1] Види док. бр. 172.

ŠTAB
II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije

3 marta 1943 godine
11 časova

Vrhovnom štabu
NOV i POJ

Jedna njemačka kolona u jačini od oko 4-450 Njemaca, prije dolaska IV Proleterske brigade, ovladala je Vilića Gumnom i spuštala se ka Druševu i našim bolnicama. Prvi bataljoni IV Proleterske brigade, čim su stigli na prostor Druševa, primili su borbu, koja je vođena preko čitavog dana 2 cm. Drugi bataljon ove brigade izdržao je 11 neprijateljskih juriša, a zatim, na bajonet, prešao u protiv juriš. X Borba se čitavih tri sata vodila prsa u prsa. Neprijatelj je odbačen natrag u pravcu Ridriša i Voljica, uz velike gubitke. Na bojištu je nađeno: 162 mrtva Njemca, od kojih jedan poručnik i nekoliko podoficira. Naši borci su zaplijenili 2 laka mitraljeza, 4 puškomitraljeza, 2 automatske puške, 3 revolvera, veliki broj pušaka, bacačke i pušćane municije.

Neprijatelj je, pod snažnim jurišima naših jedinica, napuštajući mrtve i ranjene, bio protjeran sa: Vilića Gumna, Kerculite, Novakovića Staje, Kobile, kota 1364.

Naši gubici su teški. IV Proleterska brigada imala je 24 mrtva i 25 ranjenih. Među izbačenim iz stroja nalazi se dosta starešinskog kadra. III Krajiška brigada, koja je sudjelovala u ovoj operaciji, i koja se držala vrlo dobro, imala je 6 mrtvih i 15 ranjenih.

IV Proleterska brigada, naročito II bataljon te brigade, pokazala je više od junaštva, i samo se odlučnoti naših boraca i starešinskog kadra može zahvaliti da neprijatelj nije upao u naše bolnice: Jaklići-Rumbovci itd. Borci i starešine te brigade potpuno su shvatili vaše naređenje koje smo im mi prenijeli, da mi ne smijemo pustiti naše ranjenike.

Mi predlažemo da se IV Proleterska brigada pismenopohvali od našeg vrhovnog komandanta, jer ćemo tako pokazati primjer u današnjoj situaciji - što sve moramo i trebamo dati za spas naših ranjenika. Ta brigada zaslužuje najveću pohvalu, jer je pokazala kako se neobično bori i kako se neobično izvršavaju naređenja naših najviših štabova. Mi vas molimo da, ako smatrate da takvu pohvalu treba dati toj brigadi, da to odmah uradite.

Mi smo uvjereni da će naša divizija postavljeni joj neposredni zadatak izvršiti do kraja.

Komandant bataljona, koji se neobično hrabro i požrtvovano držao pri neprijateljskim napadajima, a koji je i inače poznat kao heroj, zove se Nikola Strugar, a komandant je II bataljona, koji je dosad pokazao u svim posljednjim akcijama rijetku hrabrost, odlučnost i homogenost u toj hrabrosti. Mislim da smo da i komandanta ovog bataljona treba pohvaliti.

Mi polazimo na zadatak.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu - sloboda narodu!

Politkomesar — Načelnik štaba — Komandant

X Sa svim bataljonima

Фотокопија документа бр. 15

бораца и старешинског кадра може захвалити да непријатељ није упао у наше болнице: Јаклићи—Румбовци итд. Борци и старешине те бригаде потпуно су схватили ваше наређење,[5] које смо им ми пренијели, да ми не смијемо пустити наше рањенике.

Ми предлажемо да се IV Пролетерска бригада писмено похвали од нашег Врховног команданта. јер ћемо тако показати примјер у данашњој ситуацији — што све морамо и требамо дати за спас наших рањеника. Та бригада заслужује највећу похвалу, јер је показала како се несебично бори и како се несебично извршавају наређења наших највиших штабовч, Ми вас молимо да, ако сматрате да такву похвалу треба дати тој бригади, да то одмах урадите.

Ми смо увјерени да ће наша дивизија постављени јој непосредни задатак извршити до краја.

Командант батаљона, који се несебично храбро и пожртвовано држао при непријатељским насртајима, а који је и иначе познат као херој, зове се Нико Стругар, а командант је II батал>она, који је досад показао у свим последњим акцијама ријетку храброст, одлучност и хомогеност у тој храбрости. Мишљења смо да и команданта овог батаљона треба похвалити.

Ми полазимо на задатак.[6]

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар	Начелник штаба	Командант
Митар[7] •	**Вукотић**[8]	**Пеко***

(М. П.)

[5] **Ово наређење биће објављено у тому Врховног штаба НОВ и ПО Југославије.**

[8] **Односи се на наређеше Врховног штаба, од 4 марта, за противудар на непријатеља према Горњем Вакуфу.**

[7] **Бакић**

[8] **Јово**

®**Дапчевић**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О НАСТУПАЊУ НИЈЕМАЦА И УСТАША У ПРАВЦУ КОЊИЦА[1]

III ДИВИЗИЈА
301[2]

Првог овог месеца прошло за Коњиц 1500 Немаца и усташа са 6 тенкова.[3] Још нас не нападају. Непроверено сазнајемо да се у Фојници налази 800 Немаца и усташа. Проверићемо. Хитно упутите Далматинску.[4] Јавите нам о ситуацији.

БР. 17

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ И ДЕСЕТЕ ХЕРЦЕГОВАЧКЕ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА КОД ОСТРОШЦА[1]

ШТ АБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. сл.
3-Ш-1943 **г.**
у 22.30 ħ

ЗА В. Ш.[8]

ШТАБОВИМА V И X БРИГАДЕ[3]

Овог момента добили смо извјештај да су се 2 домобрана предала 2-ом батаљону X бригаде и извијестили да је вечерас из Коњица пошла једна колона непознате јачине, са-

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег.' бр. 14/17, к. 14А. Извјештај је преко радиостанице упућен Врховном штабу НОВ и ПО Југославије.**

[!] **У оригиналу погрешно написано 3 II, а треба: 3 III, што се може закључити на основу садржаја документа. Види док. бр. 176 и 177.**

[8] **Односи се на јединице 718 њемачке дгаизије и јединице из Груае Анакер. Види док. бр. 329.**

[4] **Прва далматинска НОУ бригада налазила се у ово вријеме код Горњег Вакуфа. Види док. бр. 23.**

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/2, к. 753.**

- Дописано мастилом. Овај је примјерак вјероватно упућен Врховном штабу НОВ и ПО Југославије.

[8] **Пете црногорске и Десете херцеговачке НОУ бригаде**

стављена од усташа и Талијана, пругом у правцу Острошца, а друга колона, састављена од Њемаца и четника, друмом такође према Острошцу. Ми смо са осматрачнице примијетили паљење неколико ракетла негдје у правцу Кралупа.

Има вјероватноће да су ови подаци тачни, па их провјерите преко тамошњих наших батаљона. Уколико би непријатељ ноћас избио до Острошца, требамо га напасти, нанијети му што више губитака и протјерати га. У том циљу пггабови V и X бригаде требају у том случају ојачати своје батаљоне око Острошца са већим дијелом својих резерви и дуж коса западно и источно од Неретвице непријатеља напасти у бокове. Напад треба извршити у зору, како јединице не би биле тучене за вријеме покрета. Дакле, радити у духу наше заповијести Оп. бр. 31 од 1. ов. м.,[4] што дрскије, користећи што боље земљиште, те да се непријатељ сигурно потуче.

Уколико би се непријатељ задржао око Лисичића,, било би прерано ноћас упућивати јединице и замарати.

Хитно нас извјепггавати о ситуацији.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
Командант
Перо Ћетковић[5]

БР. 18

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА У ЛИВНО И У БЛАТО НА ЦЕТИНИ И О ПОВЛАЧЕЊУ ДИВИЗИЈЕ НА ЛИНИЈУ РАКИТНО—ПРОЗОР[1]

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. Ј.

Положај

Непријатељске јаке снаге надиру правцем Триљ—Лаврећ. У предњим њиховим трупама налази се око 800 четника Драже Михаиловића, који су 2. III по подне заузели Блато

[4] **Редакција није пронашла поменута наређења.**

[5] **Народни херој. Рањен код Невесиња 26 марта 1943 год., умро је послије неколико дана, као командант Треће НОУ дивизије.**

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8/1, к. 9. Извјештај је писан 3**

на Цетини и продужили надирање до Шестановца. Јединице наше V Бригаде потиснуте су у вишечасовној борби. Непријатељ је послије јаког бомбардовања положаја наше IV Бригаде јучер по подне овладао масивом ЈБубећа и потиснуо јединице те бригаде на неколико километара правцем запада.

Обавијештени смо да су непријатељске јединице јучер по подне ушле у Ливно.[2]

У таквој ситуацији увидјели смо да је даљни опстанак IX Дивизије на досадањем сектору угрожен, и да дивизија неће моћи извршити добивени задатак. Зато смо наредили повлачење наших бригада под борбом и у смислу Вашег ранијег наређења, тј. у правцу Ракитно—Прозор.

Никаквих веза немамо са другим јединицама, и нисмо обавијештени о правом стању на фронту, а нарбчито на сектору Ливно—Гламоч. Очекујемо директиве за даљњи правац Дивизије. Према Вашем наређењу, смјештај рањеника на Камешници, Динари и Биокову је немогућ, стога смо вратили све рањенике у правцу Ракитно и Дувно, Прозор.

Према најновијим вијестима четници скупа са усташама и Талијанима ушли су у Грабовац код Загвозда.

Непријатељска авијацијa јако је активна и бомбардује.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар:	Начелник:	Командант:
Јордан*	**Шкорпик**[4]	**Вицко Крстуловић**

(М. П.)

марта 1943 године, што се може закључити по догађајима који се спомињу у документу.

[5] **Види док. бр. 177.**

[3] **Ивица Кукоч**

• **Јосип**

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ ДА ИЗВРШИ ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ КРУПА—БИСТРИЦА—САРАЈВИЛИЋ[1]

ШТ АБ
Х ПРОЈГЕТЕРСКЕ УДА|РНЕ ДИВИЗИЈЕЈ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
4-1[2] — 10 ħ

ШТАБУ I БРИГАДЕ[3]

1. — До сада још немамо никакав извештај од вас и од III Санџачке.

2. — В. Ш.[4] нам је сад радиограмом доставио следеће:

„Наши су избили на Тихомишље. Ваша I Дивизија мора да пожури и избије северно од Вакуфа, како нам непријатељ не би умакао".

3. — У цил>у извршења горњет задатка што пре са бригадом избијте северно од Г. Вакуфа на линији: Крупа—Бистрица—Сарајвилић.

4. — У истом циљу наредићемо III Бригади[5] да се оријентише ка сев.-ист. од Вакуфа, тј. да се њени делови повежу са вама.

5. — Чим I Далматинска избије северно од Вакуфа, ваша и III Бригада продужиће ка Бугојну.

6. — Одмах нам обавезно доставите извештај о ситуацији на вашем сектору, као и на осталим — уколико вам је позната. Јавите место, односно правац кретања вашег штаба.

Убудуће нас пгго чешће извештавајте. Ми се налазимо на путу — у потоку између к. 995 и села Сеоци, а од 12 часова на брду Ланиште (к. 1072).

С. Ф. — С. Н.

Комдив.
Коча*

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/4, к. 705А.**
[1] **Погрешно написано 4-1 умјесто 4-Ш, што се види по догађајима који се спомињу у документу.**
[J] **Прве пролетерске бригаде**
[4] **Врховни штаб**
* **Трећој санџачкој НОУ бригади**
• **Поповић**

П. С.:[7] За сада је предвиђено да ваша и Санџачка бригада у заједници са II Дивизијом нападају левом обалом, а наша IX Бригада[8] десном обалом Врбаса.

БР. 20

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ, ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ И ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА О ПОКУШАЈУ УБАЦИВАЊА НЕПРИЈАТЕЉСКИХ АГЕНАТА У ЈЕДИИИЦЕ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ[1]

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
06. ст. пов. бр. 13
4-Ш-1943 г.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ,
ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
и
ШТАБОВИМА БРИГАДА ОВЕ ДИВИЗИЈЕ
— За об. центре —

Сва наша посл>едња обавјештења о непријатељу, његовим снагама и намјерама, садрже и упут са којим се скреће пажња на појаве које се, нарочито у посљедње вријеме, често дешавају у нашим јединицама. Пошто се случајеви убацивања непријател>ских војника или разних цивила у наше јединице често понављају, сматрамо за потребно да вам све те случајеве поновимо и допунимо са новим случајевима, па да се то пренесе на све наше штабове и борце:

1) У борбама I Пролетерске дивизије на Иван Седлу 3 непријатељска војника (домобрана) одбјегли су нашим јединицама па су послије 2—3 дана поново одбјегли непријатељу. Сматрамо да су ови непријатељски војници имали за-

[7] Текст је мастилом дописан а у оригиналу стрелицом означен да се надовеже на текст под тач. 5.
[8] Тако се једно вријеме називала Трећа крајишка бригада.

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/1, к. 11.

датак да се претставе за домобране познајући наш став према домобранима и непријатељ их користи за шпијунажу, убацујући мјесто домобрана усташе или разне друге за шпијунажу спремљене елементе.

2) За вријеме борбе I. Пролетерске дивизије око Брадине јавила се једна женска из истог мјеста за партизане и од неке јединице поменуте Дивизије упућена је у њихову дивизиску болницу. У болници је остала неколико дана, па је јуче рано изјутра без ичијег знања побјегла из болнице. Њу су ухватиле јединице V Црногорске бригаде и саслушале исту. На саслушању она је признала да је упућена од једног официра нама непријатељске војске са задатком да испита наше снаге, положаје и намјере, па по завршеном задатку да се врати и да донесе прикупљене податке. За ово јој је обећана награда новчана и материјална.

3) Јуче су јединице X Херцеговачке бритаде ухватиле 2 домобрана, који наводно иду на отсуство. Ми ћемо их саслушати и све јединице упознати са њиховим исказима, а нарочито са начином на који данас непријатељ долази до података о нама.

4) Поред неколико шпијуна које смо ухватили, а о којима смо вас обавијестили, ухваћено је још неколико шпијуна који иду као претходница непријатељских снага.

Сматрамо да је неопходно потребно ојачати будност како у погледу оних лица која данас активно раде за непријател>а, тако и за она лица која ступају у наше јединице. Мишљења смо да би требало спровести једну систематску контролу над свима који се сами јавл>ају за наше јединице.

Об. центри све три наше бригаде нијесу поднијели извештај који смо од њих тражили нашим дописом Об. бр. 11, дио II, под бр. 2, па то треба одмах да ураде.

Чести су случајеви да се непријател>ски шпијуни облаче у муслиманску женску ношњу, па чак и непријатељски војници који треба да избјегну наше заробљавање. Ово треба контролисати, али тако вјешто да се не Ри претјерало и тиме правиле грешке у погледу муслимансчих обичаја.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Шеф об. центра
Д. Б.[2]

[1] **Народни херој Душан Бојовић. Погинуо 13 јула 1943 год. као начелник обавјештајног центра Треће НОУ дивизије.**

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ, ПЕТЕ, ШЕСТЕ И ДВАНАЕСТЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ЗА РАСПОРЕД НА ПРОСТОРИЈИ КЉУЧ — БОСАНСКИ ПЕТРОВАЦ — БОСАНСКА КРУПА — ОТОКА — БОСАНСКИ НОВИ У ЦИЉУ ИЗВРШЕЊА ОДРЕЂЕНИХ ЗАДАТАКА[1]

Ш Т А Б
IV Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Пов. оп. бр. 16
4 марта 1943 г.

ШТАБОВИМА II, V, VI и XII КНОУ БРИГАДЕ

V вези потребе нашег брзог дЈеловања за лећима непријатеља који надире на нашу ослобођену територију, као и осталих задатака постављених од штаба I Босанског Н. О. У. Корпуса овој дивизији, наређујемо сљедећи распоред и задатке бригадама:

VI КНОУ Бригада: Са једним батаљоном дјеловаће на комуникацији Бравско—Кључ, Бравско—Црквено и Кључ —Рибник, постављањем засједа, и напада на мање гарнизоне (Брамићи[2], Војићи).

Са једним батал>оном дјеловаће на комуникацијама Саница—Кључ, Врхпоље—Кључ, постављашем засједа, и напада на мање гарнизоне уз поменуте комуникације.

Ова оба батаљона сарађиваће у акцијама међусобно као и са снагама XII КНОУ Бригаде на комуникацији Кључ—Петровац и Бравско—Срнетица.

Са једним батал>оном дјеловаће на правцима Сански Мост—Паланка.[3] Сански Мост—Врхпоље, контролишући поменуте комуникације, затварајући поменуте правце дубинским засједама.

Са једним батаљоном дјеловаће на комуникацији Сански Мост—Стари Мајдан—Стара Ријека, постављањем засједа и контролишући правце Сански Мост—Паланка—Стара Ријека—Подвидача и Љубија—Атићи.

[1] **Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под рег. бр. 5/7, к. 766.**
[5] **Рамићи**
[3] **Вјероватно се односи на Лушци Паланку.**

Ова бригада је дужна да у поменутим задацима покаже кајвећу активност, смјелост у постављању засједа, дрскост у нападима, а да истовремено води рачуна да мијења мјеста засједа, да непријатељ не би упознавши мјеста засједа исте са већим снагама наткрил>авао и обухватним маневрима унипгтавао.

XII КНОУ Бригада: Са једним батаљоном дјеловаће на комуникацији Бравско—Петровац, поставл>ањем засједа, напада на мање гарнизоне **С**:.гјештене дуж и око ове комуникације, патролама ће контролисати села са јужне стране Грмеча као и правац Смољана—Корченица.

Са једним батаљоном дјеловаће на комуникацији Бравско—Срнетица са циљем постављања засједа и везе са снагама V дивизије.

Са овим као и осталим снагама сарађиваће XII бригада са снагама VI бригаде на сектору Самара—Пауновца—Шише.

II КНОУ Бригада: Са једним батаљоном дјеловаће на комуникацији Бос. Крупа—Отока, постављањем засједа, напада на пљачкашке колоне и мање гарнизоне.

Са једним батаљоном дјеловаће на комушшацији Бос. Крупа—Прав. Јасенице, засједама и нападима на мање гарнизоне или колоне које заноће. '

Са једним батаљоном дјеловаће на комуникацији Бос. Крупа—Бихаћ — засједама.

Са једним батаљоном дјеловаће на комуникацији Бос. Крупа—-Бос. Петровац, патролирајући до Марјановића Дола.

Са оба ова батаљона правити повремене засједе на цести Бихаћ—Бос. Петровац и Виточ[1]—Крњеуша.

V КНОУ Бригада: Са једним батаљоном дјеловаће на комуникацији Отоке—Бос. Нови — засједама и мањим акцијама.

Са једним батаљоном дјеловаће на комуникацији Бос. Нови—Приједор — акцијама. Са једним батаљоном биће у резерви у Будимлић Јапри и патролирати и контролисати комуникације Љубија—Сухача—Нови. *

Од свих се бригада тражи активизација на додијељеним им секторима у смислу пуне самоиницијативе штабова бригада и батаљона у постављању задатка својој јединици, који би одговарао степену бројног и моралног стања дотичне јединице.

[4] **Врточе**

Све бригаде дужне су, ради пунога прегледа војне ситуације на терену Грмеча и Подгрмеча, слати свакодневно извјепггаје, па макар и није било промјена на овом сектору.

По потреби службе Владо Прошић, командант IV батаљона VI бригаде, поставља се за замјеника команданта XII КНОУ Бригаде, Душан Репајић, замјеник команданта батаљона VI бригаде, поставл»а сб за команданта батал>она XII бригаде.

Штаб V бригаде упутиће Љубана Будимира за командира заштитнице овога штаба, Штаб XII бригаде упутиће Раду Чекића, бив. замјеника команданта III батаљона, Штабу V бригаде на расположеше и распоред.

VI бригада упутиће десет курира — добрих бораца, поузданих, са добрим моралним и политичким оцјенама, са терена Грмеча и Подгрмеча, добро наоружаних и обучених, који ће се употријебити у служби при запггитници овога штаба. Послаће такођер и Сергија[5], интенданта вашег I батаљона, на службу при интендантури код ове дивизије.

Штаб XП бригаде послаће пол. комесара Звјерца Бранка за политичког комесара заштитнице при овоме штабу.

По доласку тражених другова у заштитницу овог пггаба, упутићемо на распоред у XII бригаду командира и пол. комесара заштитнице Ковачића и Арсића са 20 другова. Замјеник пол. комесара *заштитнице Шобот[6], као и остали курири ове заштитнице који се налазе по бригадама нека се одмах упуте у овај штаб. Упућујемо 53 домобрана на распоред у II КНОУ Бригаду, с тиме да се са њима одржи кратки војно-политички курс.

Штаб VI бригаде упутиће Штабу XII бригаде усмено карађени број пушака.

I

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полком
Кушић[7]

Командант
Шоша[8]

*

[5] **Тутуш. Погинуо 1943 године.**

® **Душан**

' **Народни херој Милинко Кушић. Извршио самоубиство у агонији као тифусни болесник, марта 1943 год., као политички комесар Четврте НОУ дивизије.**

[8] **Народни херој Јосип Мажар. Погинуо октобра 1944 године, приликом напада на Травник, као командант Четврте НОУ дивизије.**

Бр. 22

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О БОРБАМА ПЕТЕ И ШЕСТЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА НА ГРМЕЧУ И КОЗАРИ[1]

ШТ АБ
IV Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Пов. оп. бр. 17'43
4 марта 1943 год. у 16 сати

ШТАБУ I БОСАНС^ОГ НОУ КОРПУСА

Дне 28 фебруара пребацио се Штаб дивизије са запггитницом, водом за везу и XII КНОУ бригадом на сектор Грмеча преко Самара. Друг политички комесар[2], гоји се у моменту доношења одлуке о пребацивању налазио код Штаба VIII КНОУ бригаде, сустигао је и сада се Штаб дивизије налази на окупу. Успостављена је веза и одржано савјетовање са штабовима II, VI и XII бригаде, док се V бригада налазила моменталнр на Карану. Установљено је на савјетовању да је непријатељ напустио са гарнизонима терен Подгрмеча, да су II и V бригада у својим тродневним борбама у Грмечу заштитиле десет до петнаест хил>ада народа, те да су у тродневном пробијању без хране, услијед неспавања и зиме, претрпјеле теже губитке. Рачуна се до 500 избачених из строја, од тога велика већина промрзлих. До сада је нешто преко 20 од истих помрло. Премореност је била у таквом степену да је појава халуцинације била масовна и оппгга. Сличне губитке, по извјештају из Новог, имали су и Њемци у самом Грмечу. V бригада имала је успјешну акцију на цести Приједор—Дубица, запаливши три камиона и побивши и заробивши око 30 Њемаца (10 од њих побјегло из Штаба II бригаде пошто је њемачка мања група, наведена по шпијунима, напала на Штаб. Ђурин[3] изгубио коња). VI бригада вршила је партизанске акције на читавоме сектору Подгрмеча, од којих је најважнија од 1. III, када је засједом на Радићу и Сувaји уништено и за-

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/1, к. 766А.**

[1] **Милинко Кушић**

[5] **Предојевић**

паљено осам камиона, од тих један камион електромеханичке радионе, један оклопни ауто, један тенк, два луксузна аута, један мотор и једна приколица. На лицу мјеста остало је 56 љешева, док су заробљена два жива Њемца, од којих је један официр. Међу убијенима налазио се и један виши официр. Иста колона вршила је испитивање цесте Петровац—Крупа ради проширења исте за саобраћај камионима. Под ватром једнот тешког и пет пушкомитраљеза једног батаљона VI бригаде у прва два камиона није остао нико жив, док је из задњих камиона нешто побјегло у шуму.

На терен Карана вршена је локална офанзива 27 и 28. II, у којој је учествовало Њемаца, легионара и домобрана око 10.000. Снаге V бригаде водиле су дјеломично бврбе. У гарнизонима Приједор—Сански Мост—Крупа врло је променЉиво стање и према извјепггајима обавештајне службе највећи су покрети Сански Мост—Кључ, Сански Мост—Приједор—Нови, као и Бихаћ и Бос. Петровац. Једног дана дошло је у Приједор 30.000 Њемаца из Сан. Моста, који су отишли у правцу Бање Луке и Новог. Постоје три верзије о кретању ових већих група Њемаца: одилазак за Источни фронт, у Грчку и на Јадран. Без сумње да одилазак на Јадран у вези је са офанзивом на слободну територију и овладање комуникацијама кроз слободну територију које воде на Јадран. Унска пруга као и комуникација Бихаћ—Петровац—Дрвар—Грахово—Книн постају и главним правцем офанзиве у Бос. Крајини. По извјештају об. службе, у Бањој Луци су четници преузели власт.[1] Усташе су наводно прешле у Приједор. Легионарско-усташки гарнизони врше на терену Подгрмеча и Баније пљачку у циљу снабдијевања њемачке војске. Са Банијским одредом одржавамо везу и он је разоружао мањи домобрански гарнизон Војићи[5] код Глине. Они извјештавају да је на терену Цазинске Крајине огромно нерасположење муслиманског живља према усташким влаетима, вршили су спасавање православне дјеце из Подгрмеча из логора, врше испомагање српског живља и вјерују заједно са хрватским масама да је офанзива на нас неуспјела. У том циљу тражи се повратак свих политичких радника са терена Крајине, а од великог значаја био би повратак VIII КНОУ бритаде за дјеловање на комуникацији Бихаћ—Петровац, Бихаћ—Крупа и Крупа—Цазин.

[1] **Четнници нису били преузели власт у Бањој Луци, већ су у њу долазили ради пријема оружја и муниције од њемачке и усташко-домобранске команде.**

[5] **Вјероватно се односи на Војнић.**

Из приложеног наређења[6] види се распоред наших снага, као и наше скоре намјере, те сматрамо да смо остали на линији одлука савјетовања у Штабу I босанског НОУ корпуса, те мислимо да би код корпусног плана требали остати у вези са положајем VIII бригаде кдо и V дивизије. Ми ћемо са своје стране помоћи што више срећивање позадинске власти, правилне интендантуре, стављајући рад команде подручја и преосталих малобројних неопљачканих магазина под нашу директну контролу, и настојати што прије пребацити дивизијски санитет и VIII бригаду на предвиђене секторе. У том циљу развићемо најпунију нашу активност. Са нама је прешло око 1500 позадинског народа и стално одржавамо коридор за прелаз. Са нама је дошао Брацо[7] и Мићо Гаковић[8], који се јавио на дужност команди подручја, и мислимо да ћемо ускоро послати извјештај о стању преосталих залиха. Уз санитет пошаљите нам најмање једног хирурга са инструментима ради промрзлина, као и што више другог санитетског материјала.

Пруга Приједор—Бос. Нови ради, јер је оправљена, док пруга Бос. Нови—Крупа оправља се под заштитом војске. Наше снаге на засједама врше прекопавање цесте Сан. Мост—Крупа. Приликом преласка непријател>ских колона кроз села поступак је био различит. Углавном животне су намирнице свугдје опљачкане, побијено становништво и попаљених кућа највише има у Раканима, Јелашиновцима, М. Јапри, Бенаковцу, Јасеници и Војевцу. Живи су вијећници Никола Срдић, коме је фамилија побијена, и Светозар Вејлновић, коме је фамилија сачувана. Поступак Банијског одреда као и неких наших јединица у напуштеним селима *шје био на висини.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полком
Кушић

Командант
Шоша'

*** Види док. бр. 21.**
[7] Брацо Шеремет. Погинуо 1944 год. између Кључа и Санице.
[8] Интендант Четврте НОУ дивизије
• Јосип Мажар

НАРЕТ.ЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ ДА СЕ ОНЕМОГУЋИ ПРОДОР НЕПРИЈАТЕЉУ НА ЛИНИЈУ ХДРИМЦИ—БИСТРИЦА[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
5-Ш, 9 ч.

ШТАБУ I БРИГАДЕ-

1) Ваш извештај[3] 5-Ш, 6,45 примили смо у 8,15 ч.

2) Са Санџачком бригадом[4] немамо везу, тј. нису нам до сада послали никакав извештај.

3) Јутрос смо примили извештај Далматинске бригаде[5] писан јутрос у 2,30 ч. О ситуацији са оне стране Врбаса извештавају: средња колона[6] овладала је Вилића Гумном, В. и М. Кобилом и с. Пидриш; јуче до 18 ч. убили су 102 Немца, — о даљем напредовању те колоне немају извештаја. О ситуацији код леве колоне немају потпун извештај, сем да су два крајишка батаљона избила негде око с. Грачаница.

4) Обзиром на приближавање борбе са оне стране Врбаса према Вакуфу — што смо и ми осмотрили — потребно је онемогућити да непријатељ[7] поново продре на ову страну Врбаса, што мора остварити Санџачка бригада и ваши батаљони који су распоређени од с. Ждримци до с. Бистрица; док батаљони који су код с. Сарајвилића морају затварати извлачење непријател>а и друмом, с тим што ће се спустити засједа што ближе друму ради ефикасног дејства и на ону страну. (Из извјештаја није јасно да ли је осмотрена колона од 600 усташа пошла према Бугојну или према Вакуфу —

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 24/4, к. 705А.

[3] Прва пролетерска бригада

• Редакција није пронашла поменути извјештај.

[4] Трећа санџачка НОУ бригада

[5] Прва далматинска бригада Треће НОУ дивизије

[в] Односи се на противудар једин.чца Ударне групе Врховног штаба НОВ и ПО Југославије према Горк.ем Вакуфу, који је извршен у три колоне. Средња колона била је састава: Друга и Четврта пролетерска и Седма банијска бригада и ДР"[1] батаљона Треће крајишке бригаде.

[7] То су биле јединице 717 њемачке дивизије.

курир каже да је пошла ка Бугојну). Обезбедити сигурну везу и садејство између батЛљона како се не би поновио јучерашњи случај.

5) Нисмо обавепггени о ноћашњој акцији[8] Санџачке бригаде, — претпостављамо да су овладали Орлишћем и Бабом.

Јавите Штабу Санџачке бригаде да нам одмах пошаље извештај, као и да ухвати везу са I Далматинском бригадом и обавести Штаб те Бригаде о ситуацији, како би се та Бригада пребацила на ову страну Врбаса ради постављања за задатак одређен основним наређењем за акцију.

6) У случају да непријатељ предузме иступање из Вакуфа оставл>ајући у Вакуфу само део снага, са целом бригадом предузмите енергично гоњење ка Бугојну. Санџачка би у том случају остала источно од Вакуфа до доласка Далматинске бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комдив
Коча®

БР. 24

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВЕ И ТРЕЋЕ БРИГАДЕ ЗА ГОЊЕЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА ПРЕМА БУГОЈНУ[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
5-Ш, 10,45

ШТАБОВИМА I и III БРИГАДЕ

До сада смо добили извепггаје у следећем:

а. Батаљони I Бригаде[2] повезали су се на линији Ждримци—Врси—Крупа—Бистрица—Сарајвилић.

' Види прим. бр. 6.
' Поповић

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. 39/1, к. 705.
*** Прве пролетерске бригаде**

б. У току синоћње акције[3] јединице Санџачке бригаде[4] избиле су на Орлишће и Бабу и одатле са два батаљона продужиле ка Г. Вакуфу.

в. Јутрос се чула на правцу средње колоне жестока борба која је настављена у правцу Вакуфа; на косама јужно од Вакуфа примећују се наше снаге.

г. Непријатељ[5] отступа у правцу Бугојна; на путу и њивама (није означено којим) остављена су 4 тенка који штите отступницу.

У оваквој ситуацији пред нас се поставља задатак да енергично продужимо са гоњењем непријател>а, у ком циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — I Бригада затвориће правац од Г. Вакуфа ка Бугојну са десне обале Врбаса, спречавајући да непријатељ отступи тим правцем, разбијајући и уништавајући га ако то покуша.

2. — III Бригада[6] наставиће продор ка Г. Вакуфу и енергично гоњење непријатеља ка Бугојну, ради чега ће по протеривању из Г. Вакуфа наставити гоњење непријатеља у правцу Бугојна.

3. — I Далматинској бригади[7] сада је наређено да пређе на десну обалу Врбаса, после чега ће она бити упућена на комуникацију Г. Вакуф—Травник са задатком затварања правца од Травника.

4. — У случају да непријатељ отпочне отступање већим снагама десном обалом Врбаса, Санџачка бригада, цела или потребним делом, предузеће гоњење тим правцем. Имати у виду да ће по разбијању или уништењу непријател»а и I и III Бригада даље продирање ка Бугојну вршити левом обалом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

КОМДИВ
Коча[8]

• Односи се на противудар наших снага према Горњем Вакуфу.
[4] Треће санџачке НОУ бригаде
[8] Јединице 717 њемачке дивизије. Види док. бр. 189 и 190.
• Трећа санџачка НОУ бригада
' Треће НОУ дивизије
• Коча Поповић

Друже[9] Милоје,[10]

Шаљемо ти ово наређење Штаба дивизије да према њему поступите. Стварно, треба радити брзо и енергично.

Уколико са гоњењем продужите према Бутојну, мислим да би се могло, заједно са Санџаклијама, извршити притисак и на само Бугојно. Наравно, то зависи од развоја ситуације и ваше процене у вези са нашим следећим задатком.

Шаљи нам извеиггај да бисмо могли обавештавати и Штаб дивизије.

Ми ћемо доћи касније.

У 13 час. Друт. поздрав

Плави[11]

П. С. Шта ли је са Савом Ђукановићем — куриром, који је јуче отишао за везу?

Плави

БР. 25

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О СТАЊУ НА СЕКТОРУ ТРЕЋЕ САНЏАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ И ЗАХТЈЕВ ЗА ЧЕШЋЕ ДОСТАВЉАЊЕ ИЗВЈЕШТАЈА[1]

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

1) Већ дуже времена немамо извепггаје од вас, те не знамо како се ситуација развија.

2) Према Јакићевом[2] извештају од 14 ч, непријатељска једна колона са комором отишла је правцем Поље Гај — Храстница, пгго би значило да на простору Сарајвилић нема наших снага.

3) Јакић такође јавља да се на к. 865 налазе војници на које је наредио да се отвори ватра из бацача *и* из брдскот

[9] Сљедећи текст дописан је мастилом, ћирилицом.

[10] Милоје Милојевић, замјеник команданта Прве пролетерске бригаде

[11] Мијалко Тодоровић, политички комесар Прве пролетерске бригаде

[1] Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40/1, к. 705.

[1] Народни херој Велимир Јакић, тада командант Треће санџачке НОУ бригаде. Умро 1949 године.

топа — мада не зна сигурно да **ЛИ** су непријатељски. Неопходно је да имате сталну везу са Штабом III Санџачке — који се налази у шуми иза с. Ждримци.

4) И поред тога што је људство уморно, непријатељ се мора ударити, без обзира да ли неко са леве стране Врбаса затвара друм, јер ако се ова прилика пропусти — тј. док се непр. извлачи са коморама и камионима — мораћемо ићи на Бугојно под много тежим условима.

5) Извештавајте нас много чешће. Тражите чешће извепггаје од ваших јединица. По Јакићу произилази да је непр. и на коти 753, што би значило да је опет прекинута веза са јединицама сев. од Вакуфа, — ако тамо има наших јединица. — Известите нас!

С. Ф. — с. н.

5-Ш-43, 16,10 ч.

Комдив
Коча

БР. 26

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ДА ЗАДРЖИ ЈЕДИНИЦЕ НА ДОСТИГНУТИМ ПОЛОЖАЈИМА У БЛИЗИНИ ГОРЊЕГ ВАКУФА[1]

ШТ АБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 5-Ш, 20 ч.

ШТАБУ I ПРОЛЕТ. БРИГАДЕ

1. — У вези са најновијом одлуком у погледу општег даљег рада,[2] — Бригаду задржите на достигнутим положајима[3]. Детаљније наређење следи.

2. — Уколико се у вашој близини налази Штаб I Далматинске бригаде, пренесите му следеће наређење Врховног штаба: „I Далматинска бритада да најхитније одмаршује у састав своје Дивизије[4] правцем Солакова Кула."

С. Ф. — С. Н.

Комдив
(М. П.) **Коча**

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/4, к. 705А.**
[1] **Види док. бр. 23.**
[3] **Прва пролетерска бригада се тада налазила на положајима Бистрица—Ричица—Ждримци. Види док. бр. 13 и 23.**
[4] **Треће НОУ дивизије**

ИЗВЈЕШТЛЈ ШТАБА НРВЕ НРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 МАРТА 1943 ГОД. ПОМОЋНИКУ НАЧЕЛНИКА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О УПУЋИВАЊУ ПРВЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ У САСТАВ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ И О РАСПОРЕДУ ДИВИЗИЈЕ НА ПРАВЦУ ГОРЊИ ВАКУФ—ПРОЗОР[1]

Ш Т А Б
I ПЦОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 5-Ш — 23 ħ

Другу Вељку[2]

1. — Данас до 19 ħ примшги смо од В. Ш.[3] радиограмом наређење да се са дивизијом поставимо за затварање правца Г. Вакуф—Прозор, а да Далматинску бригаду[4] упутимо у састав њене дивизије преко Солакове Куле. Ово је наређено у вези са најновијом одлуком у погледу правца даљих акција и евакуације рањеника.

У вези са овим, издато је наређење Далматинској бригади (која је прешла на десну обалу Врбаса) и она ће вечерас отпочети са покретом ка Солаковој Кули. Ми смо нашим јединицама наредили потребно у вези са новим задатком а обуставили смо ноћашњу акцију[5] којом смо намеравали да ликвидирамо последње непријатељске отпоре.

2. — Штаб Далматинске бригаде оставио је два брдска топа са својом стражом на Вртељки (сев. падина Црног Врха). Један исправни топ са 50 зрна задржаћемо за нашу дивизију, а за други који је неисправан потребно је да *хаубички дивизион упути људство за пријем.*

3. — Наша дивизиска болница налази се у с. Крушчица (код Солакове Куле), те је потребно извршити и њену евакуацију у вези са општом евакуацијом рањеника.

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/1, к. 9.

[1] Павле Илић, помоћник начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије

[J] Врховног штаба

[4] Прву далматинску бригаду Треће НОУ дивизије. Види док. бр. 26.

[6] Односи се на борбе око Горњег Вакуфа.

4. — Италијани,[6] који су ггрема споразуму са Гојком[7] требали доћи на наш сектор, нису уопште сгигли, те имамо велике тешкоће са преносом рањеника.

5. — Приложено писмо[8] хитно упутити штабу наше IX (**Ш** крајишке) бригаде.

Комдив
Коча[9]

БР. 28

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА ГОРЊИ ВАКУФ—ПРОЗОР—МЕЈНИК[1]

ШТ АВ
I ПРОЈ1ЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 147
5-Ш — 24 ћ

ШТАБОВИМА БРИГАДА

У вези са новом одлуком В. Ш.[2] о даљим акцијама главнине својих снага, наша Дивизија добила је задатак затварања и запггите правца Г. Вакуф—Прозор и Г. Вакуф—Мејник, којим се задатком штите како даље акције тако и евакуација рањеника.

За извршење овог

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — I Бригада[3] поставиће се на десној обали Врбаса са предњим деловима на положајима постигнутим последњим ахцијама, распоред главнине извршити по дубини, а у ре-

• Односи се на заробљене италијанске војнике који су преносили рашене и болесне борце НО војске.

' Др Гојко Николиш, начелник санитета при Врховном штабу НОВ и ПО Југославије

[8] Поменуто писмо Редакција није пронашла.

• Командант дивизије Коча Поповић

[1] Оригинал (дјелимично оштеКен), писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/4, к. 705 А.

[2] Врховни штаб донио је одлуку да са јединицама Ударне групације форсира Неретву на дијелу Јабланица—Острожац, да уништи четнике у горњем току Неретве и да избије на линију Невесиње—Улог—Калиновик.

[3] Прва пролетерска бригада

зерви оставити довољно јаку снагу за интервенци]у на на]-важнијем правцу. Комуникацију Г. Вакуф—Травник по могућству контролисати и предузети њено запречавање и рушење. Задатак ове Бригаде је затварање правца: долина Врбаса—Мејник—с. Дуге.

IX Бригада[4] поставиће се на левој обали Врбаса са предњим деловима постављеним на положајима постигнутим последњим акцијама, распоред главнине извршити по дубини, а у резерви осгавити довољно јаку снагу за интервенцију ка најважнијем правцу. Потребним деловима обезбедити се улево у правцу пл. Радуша. По могућству одмах предузети запречавање и рушење комуникације Бугојно—Г. Вакуф. Задатак ове Бригаде је [да] са свог сектора затвара правац Г. Вакуф—Прозор.

III Бригада[5] поставиће се између Врбаса и комуникације Г. Вакуф—Прозор, с тим што ће у случају потребе интервенисати ка секторима I и IX Бригаде. На правцу Г. Вакуф—Прозор одмах отпочети са рушењем комуникације и објеката на њој. Задатак ове Бригаде је затварање праваца Г. Вакуф—Црни Врх и Г. Вакуф—Макљен.

2. — Све јединице да обрате пуну пажњу заштити од дејства непријатељске авијације и артиљерије. Ово ће бити утолико лакше што нема потреба за држање јачих снага на истуреним положајима.

3. — Према непријатељу бити на такав начин активан да не осети да се је на овом сектору са наше стране прешло у дефанзиву.

4. — Штаб III Бригаде упутиће 3—4 послужиоца брдског топа и један вод своје Бригаде у с. Доброшин[6] где ће примити 15 товарних коња са самарима, а потом ће одмах продужити на Вртељку (северна падина Црног Врха) где ће од страже Далматинске бригаде[7] примити два топа са муницијом. Исправан топ оспособиће за товарење и предати га у састав наше брдске батерије, а други који је неисправан предаће хаубичкој батерији која се налази на правцу Макљен—Прозор.

I Бригада утгутиће се у с. Добрашин[8] потребан број људи за пријем 10 товарних коња.

[4] Трећа крајишка НОУ бригада
[4] Трећа санџачка НОУ бригада
• Добруша
' Прве далматинске НОУ бригаде
• Добруша

Све јединице које имају немачки бацач 81 мм упутиће **део** бојнице за пријем бомби од тих бацача које се налазе **код** с. Добруша.

Све ово извршити одмах још у току ноћи.

5. — Све рањенике и болеснике упутити у с. Хере **где се** за сада налази привремена дивизиска болница. Хируршка екипа по завршеном раду биће у с. Мејник.

6. — Распоред по горњем наређењу извршити одмах и о томе доставити извештај овом Штабу и штабовима суседних бригада.

7- — Прикупити и што пре доставити извештај о току и резултату досадањих борби на овом сектору.

8- — Штаб ове Дивизије биће на правцу Мејник—Глобарићи—Блаце.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив Наштадив Комдив

(М. П.) . **Коча»**

П. С.[10] 9. — Командант II Дивизије[11] нам јавл>а да његове јединице као и јединице VII Хрватске бригаде одлазе још у току данашње ноћи и да наша Крајишка вероватно неће стићи да још ноћас преузме њихов сектор. Због тога ће Штаб Ш Бриг. најхитније упутити на сектор Палоч—Пидриш—Стрмица два своја батал>она која ће тамо остати док читав сектор не преузме наша IX Крајишка.

Извесни делови П Дивизије упали су били у Вакуф али се нису могли задржати.[12] Није искључено да ће Немци ноћас евакуисати Вакуф.[13]

Друже Плави,[14]

Пошто не знам шта је с Вакуфом и кагква је уопште ситуација, не могу да врпгим распоред батаљона. Зато ти и Милоје[15] ријешите ту ствар. Ја, пггавише, немам ни секције. '

Мислим да би било потребно, ако је Вакуф ликвидиран и ако је непријатељ у Бугојну (тј. ако није на неким положајима између Бугојна и Вакуфа), оставити два батаљона

• Поповић

[10] Сљедећи текст дописан је мастилом, латиницом.

[11] Пеко Дапчевић

" У Горњи Вакуф је упао један вод Четвртог батаљона Друге пролетерске бригаде, али је противнападом одбачен.

" Види док. бр. 189 и 190.

[14] Мијалко Тодоровић

" Милојевић

на просторији: Бистрица—Ричица (II и IV б.). Тада би I б. [атаљон] био у с. Крупа, IV у с. Ждримци и III у с. Мрачај. Ако пак Вакуф није ликвидиранилиакосунепријатељске снаге негдје близу Вакуфа, онда бих почео распоред од Крупе, одакле би један батаљон контролисао просторију према Бистрици и Травнику. Тада би распоред досегао до с. Придворци. Као што видиш, све зависи од ситуације, коју ја, нажалост, не познајем. Према томе ви то свршите (распоред [правите водећи] рачуна о физичком стању појединих батаљона).

С друг. позд.

б/Ш-2,20 Лекић[1,1]

БР. 29

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ИРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА КОД ГОРЊЕГ ВАКУФА[1]

I ДИВИЗИЈА

Са четири батаљона[2] који^су продрли северно од Вакуфа прекинута веза због непријатељског клина из Вакуфа до Врси. Ноћас Санџачка[3] напала Орлишће и Бабу, а један батал>он Прве[4] Врсе. Исход не знам. Далматинска[5] заробила два брдска топа. С Пеком[6] немамо везу. Он мора притиснути. Авиони и тенкови врло активни.

" Данило

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Еојноисториског института под рег. бр. 33/15, к. 14 А Извјештај је упућен радиограмом 5 марта 1943 године.

[2] Прве пролетерске бригаде.

[3] Трећа санџачка НОУ бригада. О резултату напада види док. бр. 24. •

[4] Прве пролетерске бригаде

[5] Прва далматинска НОУ бригада Треће НОУ дивизије

• Пеко Дапчевић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ОД 5 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА У ЦЕНТРАЛНОЈБОСНИ[1]

ШТ АБ
I КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
5-Ш-43 г.

ШТАБУ I БОС. КОРПУСА

Извјештај о раду од 19 фебруара до 4 марта 1943 год.

18-тог овог мјесеца смо вас обављестили о концентрацији четника око СКЕНДЕРА,[2] тј. о њиховим намјерама да нас нападну у двије колоне. Једна колона од ЈАВОРАНА а друга од ШИПРАГА. Свака колона је била јака до 800 војника, са два тешка бацача и више аутоматског оружја него обично. Састав ових колона био је сљедећи:

Снаге Тешановића, Радића, Бундала, Илије Малића, Танкосића, Арсенића (све четничке банде из Крајине) и још томе Озренчани и Требовчани с оне стране Босне. Окупатор је од тих снага формирао (крајишке четничке снаге) I Врбаску четничку бригаду чији је командант Лазо Тешановић.' Према досадашњим покретима четничких банди закључили смо да та бригада има задатак да наше снаге оМета у покрету и да нам не дозвољава примицање непријатељским гарнизонима.

19-тог овог мјесеца извршили смо распоред наших снага према тим колонама у заједници са снагама IV Одреда.[4]

I батаљон IV Одреда и IV баталлн I Крајишке бригаде добили су задатак да остану на просторији СКЕНДЕР—БАЉВИНЕ са задатком одржања зезе са снагама V Дивизије и да у исто вријеме нападну на непријатеља у ЈАВОРАНИМА. Остала три батаљона I Бригаде и један батал>он IV Одреда добили су задатак да нападну непријатеља који се налазио на СТОПАМА, БУРЧИ, МАЉЕВИ и ХОЏИНОМ БРДУ.

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/2, к. 787А.**
[5] **Скендер Вакуф**
[J] **Убијен 1946 год. као одметник.**
[4] **Чствртог крајишког НОП одреда**

21-**Н** навечер све снаге су ступиле **у** покрет **у циљу извр-**шења постављених задатака.

I батаљон IV Одреда и IV батаљон I К.[5] Бригаде нападају непријатеља на Чуковцкма и Јаворанима истовремено када се је непријатељ кретао да нападне наше снаге код Скендера. Наши су успјели да разбију четаике, али једна њемачка колона у јачини 500 војника успијева да продре у Скендер од Котор Вароши, а једна мања непријатељска група уз Врбас продире у Бањвине. У тим борбама нанесени су непријатељу мањи губици и ова два батаљона се повлаче на Голо Брдо. Једна десетина IV батаљона I К. Бригаде отсјечена је у Бањвинама и још до данас не знамо шта је са њом. Вјероватно су се пребацили преко Врбаса у састав VI К. Бригаде.

22-Н ујутро три батал>она I Бригаде и један батаљон IV Одреда долазе на СТОПЕ, МАЊЕВУ, БУРЧУ и ХОЏИНО БРДО, али је непријатељ те положаје био напустио. Наше снаге продужују напријед и сукобљавају се са непријате-. л>ем који је био запосио положаје у Борцима и према Очаушу. Послије трочасовне борбе наши успијевају потиснути непријател>а са тих положаја, који се у паничном бјекству повлачи према Масловарама, Узломцу и Котор Вароши. Наше снаге прогоне непријатеља и зауставл>ају се према ОБОДНИКУ на првим котама Узломца, и непријатељу су нанесени губици око 15 мртвих и рањених, а наши губици 2 мртва и 7 рањених (међу њима 2 теже). У сукобу са Њемцима на Ободнику нанесени су им губици 7 мртвих (Њемаца).

С обзиром да нас је непријатељ отсјекао од наших снага а и имајући у виду задатке који су постављени пред наше снаге, ријешили смо да са свим снагама кренемо на Прњаворски сектор. У крају око Скендера није иише постојало могућности за исхрану војске. А број болесних се повећавао сваки дан услијед премореност, преозеблости и глади тако да је амбуланта постала најтежи проблем за наше снаге. У том циљу доносимо одлуку и 23-11-43 г. крећемо се у двије колоне. Једна колона преко Узломца до Липл>а на Лађевац, а друга колона преко Узломца до Карача. Прва колона стиже на одређено мјесто без борбе, док друга колона прима борбу са непријатељем у самом Карачу дошавши му изненада с бока и успијева га протјерати. Непријатељ се повлачи према Јошавци. Непријатељски губици нису нам познати, а наши износе један мртав и један рањен.

*** Крајишке**

24-П батаљони се одмарају у Карачу, Лађевцу и В. Шн>сготини. На заједничком састанку Штаба бригаде и одреда уз присуство другова Мирка[6] и Чочета[7] дискутовало се о задашгма као *л* о начину одржавања везе са нашим снагама преко Врбаса. Ријешено је да се веза одржава преко сигурних и поузданих курира, а да снаге Бригаде и Одреда остану на Прњаворском сектору са задатком стварања базе, резерви и вршења мањих акција на непријател>а. У исто врпјеме било је потребно у првом реду смјестити амбуланту, дати могућности болесним и рањеним друговима да се одморе колико толико, да се одморе и нахране остали борци, да се стабилизују снаге IV Одреда и да се у исто вријеме врши мобилизација.

25-П батаљони остају на одмору и испитују непријатељске снаге око нас.

25-П навечер батаљони врше покрет у сљедећим праБцима:

I и II батаљон IV Одреда на линији Шаринци—Вијачанима.

III батаљон I Бригаде у Бранешцима.

I батаљон I К. Бригаде у Јанковићима.

II батаљон I К. Бригаде у Пивашевићима.

IV батаљон са бригадном амбулантом у Черецима.[8]

26-И прије подне батаљони су стигли на одређена мјеста.

Одмах по доласку преко Н. О. Одбора врши се снабдијевање војске са храном и почиње се са припремама одржавања зборова по селима. Прије нашег доласка на сектор Прњавора непријатељске снаге у граду биле су у јачини једне бојне домобрана и једне сатније усташа. Преко веза испитујемо све непријатељске гарнизоне на овоме сектору.

27-И ујутро непријатељске снаге (Њемци, усташе и четници) са јачим снагама до 1000 војника нападају од Јошавке Ш батаљон I К. Бригаде. Тог дана је непријатељ довукао појачање у Прњавор, Вучијак и Лишњу од Бање Луке ц Дервенте. III батаљон I К. Бригаде читав дан води тешку борбу са непријатељем и наноси му осјетне губитке 50 мртвих. Наши губици износе 5 мртвих и 5 рањених. I батаљон IV Одреда ступа у борбу са непријатељем. Под притиском непријател>а ова два батаљона се повлаче. Истога дана пред вечер непријатељ од Лађевца, Карача и Дубраве напада на

*** Шефкет Маглајлић-Мирко, члан повјеренства Окружног комитета КПЈ на терену Четвртог крајишког НОП одреда.**

[7] Ратко Вујовић,' шеф обавјештајног центра Првог босанског НОУ корпуса.

[8] На карти 1 : 100.000 није нађено.

I батаљон I К. Бригаде. Наши га одбијају. Једна непријатељска колона преко Гајева и Кокора продире до близу Вијачанске цркве. С обзиром на појачање које је добио и према распореду непријатељских снага дошли смо до закључка да непријатељ жели извршити концентричне нападе на све наше снаге. Непријатељ располаже са неколико брдских топова и артиљеријом наноси губитке нашим војницима. Одбрана просторије на којсј смо се смјестили постаје сувишна, јер тиме излажемо наше снаге превеликим жртвама, повећавамо број рањеника у амбуланти и тиме онеспособљавамо наше батаљоне за борбу јер морају преносити рањенике. У таквој ситуацији доносимо одлуку да све снаге повучемо на просторију јужно од цесте Котор Варош—Теслић са задатком повезивања са нашим снагама преко Врбаса, што је у исто вријеме и наређење Штаба V Дивизије.

28-Н у зору батаљони врше покрет у предвиђеном правцу преко Чечавског масива. Због премореност људства и врло спорог кретања болнице доносимо одлуку да се батаљони задрже у Чечави гдје би се болница мало боље смјестила и одморила.

Приликом покрета од Вијачана до Чечаве појављује се масовно дезертерство у II батаљону IV Одреда. Осим бораца дезертира и командни кадар, командир и замјеник и два водника из 3 чете. То дезертерство услиједило је у првом реду због одласка бораца са свог терена, због слабе исхране батаљона у покрету и због слабог политичког рада у тим јединицама. Укупно је дезертирало 100 људи са пушкама и једним пушкомитраљезом. Ријешили смо да појачаним радом и заједничким састанцима читавог Одреда спасимо оно људство пгго је остало. То се учинило и резултати су видни, али у исто вријеме ријешили смо да разоружамо читав батаљон ако се и даље појави дезертерство.

1-Ш баталлни остају у Чечави и на околним котама. На заједничком састанку Штаба бригаде и Штаба одреда, уз присуство друга Чочета, чланова Политодјела и Повјеренства Окружног комитета, одлучено је да се 2-Ш у зору све снаге крену преко Булетића и Прибинића за Очауш у циљу извршења наређења Штаба дивизије, тј. одржање"везе са нашим снагама преко Врбаса, привремено стабилизовање на просторији Јужно од цесте Котор Варош—Теслић, а у тој одлуци највише смо се руководили потребом да бар извјесно вријеме нашу болницу смјестимо на сигурно мјесто, јер се стање наших болесних и рањених другова стално погоршавало услијед сталних покрета и слабе исхране, слабе обуће, одјеће и смјепггаја, тако да данас у болници имамо

140 болесних и рањених друтова. А само за пренос болнице морамо употребл>авати по два батал>она. Посљедњих дана осим обичних прехлада, прозеблости и осталих мањих болести појављују се случајеви пјегавог тифуса и запал>ења плућа.

2-Ш врпгимо покрет према Прибинићу и Булетићу. Снаге су подијељене у двије групе:

I и III батал>он I К. Бригаде и I батаљон IV Одреда једна група, II и IV батаљона I К. Бригаде и II батаљон IV Одреда, амбуланта и интендантура друга група. У 6 ујутро врши се покрет. III батаљон I К. Бригаде одлази у одређеном правцу, а I батаљон I К. Бригаде под Липовом Главом наишао је на четничку засједу. Четници туку бацачима и у први мах имали смо једног мртвог и два рањена. Прихватамо борбу и послије борбе од 4 сата успијевамо у потпуности потиснути непријатеља и разбити га, који се повлачио у паничном бјекству. Непријатељу су нанесени осјетни губици. По завршеној борби наше снаге продужују према Булетић—Прибинићу.

2-Ш навечер наше снаге одмарају се у Булетићу и Прибинићу.

И овога пута нисмо могли продужити марш до одређеног мјеста, јер смо морали одморити болесне и рањене другове.

3-Ш истурамо батаљоне на доминантне коте ради обезбјеђења просторије гдје се одмарају болница и остале снаге Бригаде и Одреда. Истог дана послије подне примјећујемо у Прибинићу концентрацију четшгка. Добијамо обавјештења да имају намјеру да нас нападну.

3-Ш увечер одлучујемо да их нападнемо.

Три батаљона I К. Бригаде и један батаљон IV Одреда 4-Ш у зору нападају непријатеља на свим његовим положајима. Послије краће борбе наши успијевају потпуно разбити непријатеља и протјерати га. У овој борби заробљено је 10 четника. Непријатељ је имао до 50 мртвих и рањених. Заплијењено је 20 пушака, један велики бацач, 12 мина и остале сгтреме. Пред вечер батаљони се враћају на полазне положаје.

Због тешког стања у амбуланти и болници а и због саме исхране одлучили смо да данас упутимо болницу уз пратњу два батаљона у Очауш, да би дали иоле могућности нашим рањешгм и болесним друговима да се одморе и оздраве, а са осталим снагама Бригаде и Одреда остајемо на просторији Прибинић—Булетић у циљу вршења акције и разбијања непријателских снага. Батаљони који одлазе у Очауш

имају задатак да успоставе стално везу са снагама V Дивизије.

I батаљон IV Одреда који одлази у Очауш, пошто је са терена око Котор Вароши, добио је задатак да мобилише што више људства за попуну батаљона.

Наше је мишљење да се на сектору јужно од цесте Котор Варош—Прибинић—Теслић не могу задржати наше снаге дуље времена, јер су могућности за исхрану минималне, а такођер не постоје веће могућности за успјешније вршење акције које би нам помогле у рјешавању питања исхране, одјеће и обуће. Напад на непријатељске гарнизоне је онемогућен, јер се четничке снаге приликом нашег приближавања непријатељским гарнизонима привлаче иза наших леђа. Четничка бригада сама по себи не претставља за нас војнички проблем, али је важна као политички фактор, јер су масе четнички расположене и дојављују непријатељу за сваки наш покрет. Наше акције против четника биле би много успјешније да имамо макар какове податке о покрету и смјештају непријатеља. Са овим снагама, поготово кад морамо стално давати по два батаљона за пренос и заштиту амбуланте, не можемо створити слободан територ, прикупљати резерве хране и вршити мобилизацију људства.

Јавите нам што прије о ситуацији код вас и да ли постоји могућност да би се још неке снаге наше Дивизије пребациле на овај сектор. Уколико та могућност не постоји очекујемо ваше наређење о даљем раду.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар **Младен'** — **Чоче** — Командант **Војо**[1]*

Драги[11] другови, прилажем вам заједнички извјештај. Немам потребе да вас посебно извјештавам. Батаљони I Бригаде добро су стали војнички и политички. Морал и борбеност на висини.

Стање у IV Одреду је тешко. Настојимо под сваку цијену одржати уз нас ова два батаљона[12] (мада су малени бројно и у оружју).

Штаб одреда није дорастао своме задатку. Помажемо их у раду и настојимо да их осамосталимо. *И сувише су мало радили са борцима.* То нам се свети.

• Марин
[10] Тодоровић
[11] Сљедећи текст је дописан мастилом, ћирилицом.
" Први и Други батаљон Четвртог крајишког НОП одреда

Обавијестите нас детаљно о ситуацији код вас. Поставите Бригади и Одреду к*онкретне задатке.* Ми ћемо наставита са разбијањем и уништавањем „Прве врбаске четничке бригаде". Болница нам је најтежи проблем, са њоме смо јако непокретни и морамо давати увијек 2—3 батаљона за ношење и осигурање!

Пошаљите пропагандног материјала. Са овим снагама на овоме терену не можемо остварихи неку базу — јер оно што није могла одржати дивизија — јасно је да не можемо ни ми! Настојаћемо да постигнемо најбоље резултате. Нарочиту пажњу посвећујемо чувању бораца.

Сматрам да овамо требате што хитније послати још наших снага ако желимо да створимо једну иоле сигурну базу.

Другарски вас поздравл>а са

с. Ф. — с. Н.

5/Ш-43 г. Чоче

У **10** ћ

БР. 31

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ДАЛМАТИНСКЕ БГИГАДЕ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О НОВОМ РАСПОРЕДУ БРИГАДЕ И РЕЗУЛТАТУ НАПАДА ПРВОГ БАТАЉОНА НА ЈАБЛАНИЦУ[1]

ШТ АБ
II ДАЛМ. БРИГАДЕ[1]
5-Ш-43
у 8 ч.

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В И П. О. Ј.

Према Вашем наређењу од синоћ, у току ноћи извршили смо распоред батаљона ради затварања додијељеног нам сектора. —

Распоред Бригаде сада изгледа овако:

Један батаљон у Јабланици, контролишући жел>езничку пруту и десну обалу Неретве према Грабовици; други батаљон у Слатини, затварајући долину Дол»анке и шаљући извиђачке водове у правцу Совића; III батаљон у с. Лизоперци,

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/2 I, к. 846.**

[1] **Друга далматинска бригада Друге пролетерске дивизије**

затварајући долину Раме, и IV батаљон с. Блучићи и Костајници, затварајући правац од Острожца. —

4 ов. мј. изјутра један наш батаљон[3] извршио је напад на Јабланицу у којој су се налазила два четничка батаљона Дурмиторске бригаде. — Послије двочасовне борбе непријатељ је разбијен и натјеран у бјекство преко Неретве и то преко срушеног моста који је био стално обасипан нашом ватром. Заробљени су 5 четника и то: Тошић Момчило и Лаушевић Драгоје из 1 чете III батаљона; Крстајић Данило, Дуковић Велимир и Грбовић Лука из 3 чете истог батаљона I Дурмиторске бригаде. — Заробљенике вам шаљемо да би од њих добили потребне податке. — Према извјештају штаба батаљона непријатељ је имао мртвих и удављених у Неретви (падајући с моста) око 60 четника. — Од хране су имали свега два сандука конзерви и двопека, док од хране која је била нама остала није нађено ништа. Највероватније је да су сељаци и грађани Јабланице ову храну разграбили одмах по нашем повлачењу. — Заплењено је око 10 пушака и неколико сандука муниције. — Четници се сада налазе на косама на лијевој обали Неретве гдје их туку наши бацачи и хаубица. —

Са пггабом III дивизије одржавамо стадно везу. —

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полком
Марко[1]

Командант
Љубо Вучковић

[3] **Први батаљон**
[4] **Анте Јурлин-Марко. Погинуо маја 1943 године као политички жомесар Друге далматинске НОУ бригаде.**

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ ОД 5 МАРТА 1943 ГОД. ДЕЛЕГАТУ ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРИПРЕМАМА ЗА ИЗГРАДЊУ МОСТА РАДИ ПРЕЛАЗА ПРЕКО РИЈЕКЕ НЕРЕТВЕ[1]

Друже Црни,[2]

Обзиром да је друг Волођа[3] стигао тек у **22** ч, као и **због** удаљености батаљона према најновијем наређењу, вечерас се прелаз[4] не може извршити. Ради боље припреме овог тако важног задатка, који мора бити успјешан, морамо се и сами са свим детаљно упознати.

Вечерас пишемо наређење а сјутра вече рано приступићемо извршењу задатка. —

Четници су на свима косама лијеве обале Неретве, држе положаје који доминирају над цестом од Раме па даље од Јабланице. Поред тога мора - се затворити сигурно правац од Грабовице. Ми мислимо извршити пребацивање на два мјеста и то између Раме и Острошца (по могућству) и у Јабланици преко срушеног моста. — Пребацивање ће извршити три батаљона ради посједања ужег мостобрана. — Мост ће се радити у Јабланици на мјесту срушеног моста. —

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

5-Ш-43
у 22,40 ч.

За штаб **II д.** б.
Љубо Вучковић

(М. П.)

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11-1, к. 9.**

[8] **Сретен Жујовић**

* **Владимир Смирнов**

* **Мисли се на прелаз преко ријеке Неретве.**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ ОД 6 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ШИРОКИ БРИЈЕГ—ИМОТСКИ—ПОСУШЈЕ[1]

ШТ АБ
[111 ДАЛМАТИНСКЕ НОУ] БРИГАДЕ

Штабу IX Далм. дивизије
Службено 5 марта 1943
Мостар — Прозор

3. Вукојево
Положај
15. (к. 845)

Према подацима које нам је упутио наш IV бат. — да су сазнали преко сељака да је у Широки Бријег стигло Њемаца, Талијана, четника и усташа непознат број.

Према извештају патроле која је ишла у Церове Доце, Имотски—Посушје и околна села су у пламену.

Још до сада вод III бат. који је по наређењу Начелника' тога Штаба ишао на цесту Широки Бријег—Мостар у циљу рушења цесте и моста у Жовтићу[3] — још до сада се није вратио, постоји могућност да је страдао.

Још до сада није дошла она чета из Посушја као и обучени добровољци.[4] III бат. приликом поласка на положај повукао је телефон, како смо вас синоћ обавестили.

Штаб наше Бригаде полази данас у 17 ч. у Кокитно[5], заселак Д. Влашани.

Наш IV батаљон вечерас се пребацује из Мединих Станина у Вукојево.

С. Ф. — С. Н.

ПОЉГИТКОМ
Миро[6]

Командант
Бранко Дуде

[1] **Оригинал, писан оловком, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/2, к. 845.**
[1] **Јосип Шкорпик**
[8] **Вјероватно Жватић**
[4] **Односи се на заштитну чету Штаба Девете НОУ дивизије и нове борце који су се јавили у Народноослободилачку војску.**
[8] **Ракитно**
[8] **Народни херој Мирослав Вишић. Погинуо 1943 год. на Озрену (Источна Босна).**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ИРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 6 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА И ПОВЛАЧЕЊУ НЕПРИЈАТЕЉА У ПРАВЦУ БУГОЈНА[1]

I ДИВИЗИЈА

6-Ш

7 сати

Јединице се повезале. На десној обали Врбаса нема више непријатеља. Санџачка[2] је пред Вакуфом, Прва[3] северно, Далматинској[4] смо наредили да крене напред. Непријатељ[3] се повлачи друмом за Бугојно, који изгледа отворен.

БР. 35

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 6 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ ПРЕМА ОСТРОШЦУ[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

6-Ш-, 17,30

ШТАБУ I ПРОЛЕТ. БРИГАДЕ

1. — Према наређешу Врховног штаба хитно одмаршујте преко Солакове Куле за Острожац.[2] Од тога правца је угрожен бок општег распореда.

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/13, к. 14А. Извјештај је упућен радиограмом Врховном штабу НОВ и ПО Југославије.

[1] Трећа санџачка НОУ бригада. Види док. бр. 29.

[5] Прва пролетерска бригада. Види док. бр. 28.

[4] Првој далматинској НОУ бригади Треће НОУ дивизије

[J] Види док. бр. 189 и 190.

[1] Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/4, к. 705А.

• Ово наређење је обустављено. Види док. бр. 41.

Лево од тог сектора налази се III ударна дивизија, — са њом ухватите везу. Према извештају од 3. о. м. јединице те дивизије налазиле су се на простору: Чажањ—Јасеник и Опасеник—Самар, док је тада непријатељ био на линији: Лисичићи — Кукрица — Челопек — Строгојница — Гај — Квок — Овчићи — Стојковић. Вероватно да је ова ситуација измењена даљим непријатељским продором.

2. Са собом поведите брдски топ... Он се сада налази у с. Мрачај. Командира батерије обавестили смо да се придодаје вашој бригади, с тим да из батерије остави одговорне другове способне за формирање новог топовског одељења од заплењеног брдског топа.

С. Ф. — С. Н.

(М. П.) Комдив
Коча[3]

БР. 36

ИЗВЈЕШТАЈ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ БАНИЈСКЕ И СЕДМЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 6 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О НОВОМ РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА НА ПОЛОЖАЈИМА ЛИВНО—ШУЈИЦА—РАВНО—КУПРЕС[1]

ОПЕРАТИВ. ШТАБ
XVI—VII БРИГАДЕ

Положај 6/Ш, 8,10
43

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. Ј.

Непријатељска колона[2] која је надирала преко планине Хрбљине, према најновијим подацима, са једним краком својих снага спустила се преко села Благаја за Купрес, а другим краком на правац: Шујица—Ливно. Распоред наших снага је слиједећи: VII бригада[3] са своја три батаљона затвара правац: Ливно—Шујица—Равно. XVI бригада[4], појачана са батаљоном[5] IX бригаде, затвара правац: Купрес—

' Поповић

[1] Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15-1, к. 9.

[8] Јединице 369 легионарске дивизије. Види док. бр. 193 и 194.

[5] Седма крајишка НОУ бригада

' Шеснаеста бригада Седме НОУ дивизије

[5] Вјероватно Трећи батаљон Девете крајишке НОУ бригаде. Види док. бр. 38.

Равно (XVI бригада са своја два батаљона, док батаљон са Оглавка (Тихомишље) још није дошао у састав).

О свакој дал»ној промјени ситуације правовремено ћемо Вас извјестити. Оперативни пггаб налази се у селу Равно.

С. Ф. — С. Н.

За оперативни штаб

В.[c] Хоштетер **Р. Марјанац[7]**

БР. 37

ИЗВЈЕШТАЈ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ БАНИСКЕ И СЕДМЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 6 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И 110 ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА БАТАЉОНА СЕДМЕ БРИГАДЕ КОД БОРОВЕ ГЛАВЕ И О НОВОМ РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА НА ПОЛОЖАЈИМА БОРОВА ГЛАВА—ШУЈИЦА[1]

ПГГАБ XVI—VII БРИГАДЕ
VII ДИВИЗИЈЕ Н. О. ВОЈСКЕ ХРВАТСКЕ
Бр. сл. дне 6/Ш 1943

Положај 6-Ш, 13.40 943

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. Ј.

Батаљон VII бригаде је током јучерашњег дана водио борбу са непријатељем, који је, наступао од Ливна^ код Борове Главе. Непријатељ[2] је потиснуо наше снаге и овладао Боровом Главом. Наше снаге, и то 2 батаљона, држе сада положаје између Борове Главе и Шујице. Јутрос се чула у том правцу борба, извјештаја још нисмо добили. На сектору тј. правцу: Купрес—Шујица—Купрес—Равно и Купрес —Г. Вуковско нема никакве непријатељске активности ни промјена за сада.

С. Ф. — С. Н.

Комесар **Слијепчсвић Урош**

За Об. штаб К-т **Марјаиац[3]**

[11] **Војко**

[7] **Народни херој Раде Марјанац, командант Седме крајишке НОУ бригаде. Погинуо за вријеме Пете непријатељске офанзиве, 1943 године.**

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/13, к. 815.**

[1] **Односи се на њемачку 369 дивизију. Види док. бр. 190.**

* **Раде**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 6 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ЈАЊ —БЛАГАЈ—КУПРЕС—ВУКОВСКО[1]

Положај
6/Ш-43 год.
у 9 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. Ј.

Положај

Штаб X Крајгаггке дивизије налази се у селу Прибељци, и Штаб IX Крајишке бригаде. На простору Јањ—Благај налазе се нчша два батаљона који оперишу и врше акцију на н>ихове мање јединице и на комуникације. Имају задатак да се повежу са Босанским корпусом[2] и са магацинима.

Ш батаљон Девете крајишке бригаде налази се у Вуковском, који држи положаје према Купресу. Који држи положај: Мрачај, Јаворак, Зелени Врх.

Непријатељ[3] који је надирао преко Хрбљина присилио је VII К. В. да се повуче у Вуковско и са једним дијелом У Шујицу.

Наше двије чете су држале положаје на цести Купрес—Шујица морале су се повући у Рилић и око истог држе положаје упућују јаке патроле.[4] Приликом присилног извиђања, патрола коју шаљемо у правцу Малован—Тиквице извидјела је да је се непријатељ повукао у .правцу Прибеље. Поново смо упутили једну петорку која ће тачно извидјети куд се је непријатељ повукао и његове намјере, те уколико се могне установити и одмах ће се извјестити.

Добили смо извјештај од везе у Купресу да је 3. о. м. дошла једна бојна домобрана са Виторога преко Благаја у Купрес, а да се надају још једној која треба да дође преко Јања и да заједно са снагама које се налазе у Купресу ударе преко Вуковска. Друга колона да има правац Гламоч—Ливно—Дувно.

[1] Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14—1, к. 9.
[1] Првим босанским НОУ корпусом
• Јединице 369 легионарске дивизије. Види док. бр. 190.
[4] У оригиналу, ријечи „упућује јаке" дописане су мастилом.

Непријатељ који се налази у Ливну покушава [продорЈ према Шујици; са истим воде борбу јединице VII К. Б.[5]

Овдје се налази XI Хрватска бригада која држи положаје према Купресу и Планиници.

Јавите ми под чију ће команду да подпадне овај батаљон IX К. Б.[в]

По наређењу штаба X Дивизије одређен је замјеник[7] Команданта на овај сектор који ће се до даљњег наређења налазити код овог батаљона.

Редовно се одржава веза са VII Хрватском дивизијом.

Подаци не могу се узети за сигурно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

6/Ш
16/час.

За
Команданта IX Кра[јишке] бригаде
Недељко Манојловић

БР. 39

ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДАНТА МЈЕСТА ДУВНО ОД 6 МАРТА 1943 ГОД. ЗАМЈЕНИКУ НАЧЕЛНИКА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ПОДРУЧЈУ ДУВНА[1]

Другу Терзићу[2]
Начелнику В. Ш.

Положај

Војна ситуација на подручју Дувна је слиједећа:

Правац Ливно—Аржано преко Карлов Хана је потпуно празан и не брани га нитко, пошто се V бригада[3] IX диви-

• Седме крајишке НОУ бригаде
• Трећи батаљон Девете крајишке НОУ бригаде
' Недељко Манојловић

[1] Оригинал, писан оловком, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16-1, к. 9.

• Велимир Терзић, замјеник начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије

• Пета бригада Девете далматинске НОУ дивизије

зије повукле на нове положаје. Исто тако је слабо или никако осигуран правац Имотски.

У Маловану, према извјештају из Шујице, нема нитко. А Борову Главу је непријатељ запосјео и сада му је продор за Дувно лак, особито због тога што се III батаљон УП крај. бригаде повукао у село Бањке.

Сви рањеници и болесници су пребачени у села од Ведашика до Липе, али нијесу пребачени на Љубушу. Поред оваковог стања ствари мишљења сам да су рањеници у прилично несигурном пфложају и мене чуди како су положаји према Имотском—Аржану и Ливну остављени тако празни док се рањеници не евакуишу у Љубушу. Уколико би непријатељ навалио јачим снагама, он ће сутра загосподарити Дувном, а онда су села у којима су рањеници изложена великој опасности. Непријатељ је данас страховито бомбардовао Дувно, а постоји бојазан да ће сутра бомбардовати села. Они помопу авијације сигурно неће дати да се сутра преносе рањеници.

Јавите шта да радим, под оваквим условима Дувно више није слободно у правом смислу ријечи.

Терен за повлачење у одређеном правцу је врло незгодан (поље).

По Вашем наређењу нафта је сва евакуисана изузев непгго мало, тако исто уље. Јавите пгго да радимо са остатком и још неком робом у магацинима, пошто немамо средства за евакуацију.

С. Ф. — с. н.

Командант мјеста Дувно
Н.[4] Касумовић

6/Ш 1943
4 ч.

[4] **Редакција није могла установити име.**

ИЗВЈЕШТАЈ ОФИЦИРА ЗА ВЕЗУ ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ ОД 7 МАРТА 1943 ГОД. ПОМОЋНИКУ НАЧЕЛНИКА ВРХОВНОГ ШТАБА О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА НА ПРОСТОРУ ВУКОВСКО—ШИПОВО[1]

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О В И П.О.
другу Вељку[2]

Шаљем Ти оригиналан извештај команданта VII Крај. бригаде о ситуацији током јучерашњег дана 6. III. Према тим подацима вероватно је да ће гро снага кренути правцем: Купрес—Бугојно, као по]ачан>е[3] непријатељским деловима на сектору Бугојно—Г. Вакуф.[4] Но док се то потпуно не *утврди* могуће је да ће извесним својим снагама они кренути и у правцу *Равна.* С обзиром на такву ситуацију код непријател>а, исти би могао надирати ка Равну правцима: *Купрес* — Д. *Вуковско — Равно* — Д. Малован — Заноглина— Равно и Шујица — Равно. Будући да сам од IX Крајишке бритаде овде нашао свега 1 батаљон, док су 2 батаљона остала на територији око Јајца, то сам *правовремено,* док се потпуно не обелодани намера непријател>а, задржао ту бригаду за затварање тих праваца. —

Снаге за затварање тих праваца распоредио сам овако:

1) Затварање правца Купрес — Д. Вуковско: I и Ш батаљ. XVI Бригаде — под командом пггаба XVI Бригаде.

2. Затварање правца Д. Малован — Заноглина — Равно: IV батаљон VII К. бр.[5] и III бат. IX Крај. бриг.® — под заједничком командом замјеника[7] кдт. IX Крај. бриг. —

3. — Затварање правца Шујица—Равно: I и III батал>он VII Крајишке бритаде, под командом шт.[8] VII Крај. бриг. Све јединице (баталлни) су углавном остале на одбрани својих досадањих праваца — никакво рокирање није вршено, сем што сам одбрану правца Купрес — Д. Вуковско појачао са једним батаљоном.*

Свима командантима сам предочио важност тих операција — тј. предочио сам им положај наших рањеника, и на-

[1] **Документ, нерегистрован, налази се у архиви Војноисториског института.**

[1] **Павле Илић, помоћник начелника Врховног штаба НОВ и ПОЈ.**

[3] **Односи се на њемачке јединице. Види док. бр. 190, 193 и 194.**

[4] **Код Горњег Вакуфа и Бугојна налазиле су се 717 њечачка дивизија и Група Фогл. Види док. бр. 194, 198 и 199.**

[5] **Седме крајишке НОУ бригаде**

* **Девете крајишке НОУ бригаде**

[7] **Недељко Манојловић**

[8] **Штаба**

ређено им је да *упорно* — сгопу по стопу бране сваки пед земље. —

Лично везу до сада сам ухватио са целим штабом XVI Брит., са полит. ком. VIII Бригаде —а писмено са кдт. VII Бриг. — Са замеником ктд. IX Кр. бриг. нисам још до сада добио везу, али верујем да ћу до зоре бити и са њим у вези. —

Штаб X Дивизије, остатак штаба IX Крај. бригаде налази се са остатком (2 батаљона) IX Крај. бриг. у околини Јајца. Молим те да ме повратно известиш:

1.) Да ли се слажеш са распоредом снага. —

2.) Да ли се слажеш са повременом употребом XVI Кр.[9] бригаде.

3.) Извести ме о току евакуације рањеника на целој просторији до Прозора. —

4.) Да ли је Ком. м.[10] Прозор упутила већ радничко одељење за рушење цести. (Ми^ћемо настојати да после евакуације Зрињаче приступимо мобилизацији сел>ака ради рушења цеста.)

Молнм да ме о томе известиш повратком тог писма.

С. Ф. — с. Н.. Другарски поздрав

Лах[11]

БР. 41

ПИСМО КОМАНДАНТА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 МАРТА 1943 ГОД. ПОМОЋНИКУ НАЧЕЛНИКА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ДИВИЗИЈЕ[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
7-111, 7,15

Друже Вељко,[2]

1. — Далматинску бригаду[3] упутили смо преко Солакове Куле у састав н>ене Дивизије; она са овог терена кренула 6. о. м. око 1 ч.

® **Односи се на Шеснаесту баниску бригаду Седме НОУ дивизије.**
[10] **Команда мјеста**
[11] **Милан**

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви ВоЈноисториског института под рег. бр. 6/2, к. 710.**
[8] **Павле Илић**
[3] **Односи се на Прву далматинску бригаду Треће НОУ дивизије, која је приликом противудара наших снага према Горњем Вакуфу, била у саставу десне колоне под привременом командом Прве пролетерске дивизије. Види док. бр. 19, 23 и 24.**

2. — Нашој I бригади[4] био је синоћ[5] наређен покрет ка Острошцу. Твоје писмо о промени правца за I бригаду примили смо 7-Ш у 0,30 ч. и одмах га доставили I бригади.

3. — У току јучерашњег дана није било промена на овом сектору.

Непријатељ се утврђује на линији Тихомишље—Сарајвилић. У току дана 6 непријатељских тенкова од Тихомишља прошли су проз Вакуф, продужили уз Врбас, а потом се вратили.

4. — Са нашом IX (крајишком[6]) бригадом још нисмо ухватили везу. Затварање правца за сада вршимо на обе стране Врбаса са Санџачком бригадом.[7] Крајишкој бригади послали смо наређење преко тебе и Пека,[8] пошто нам нисте јавили где је она постављена као резерва.

5. — Хаубички полудивизион нам јавл>а да не може поставити осматрача, јер да немају телефонски материјал за везу са осматрачницом. Уколико је телефонски материјал који је био код хаубица — ту, треба им га одмах вратити.

С. Ф. — С. Н.

Комдив
Коча[9]

6. — У 7 часова добили смо следећи телеграм:[10]

„Наше претходнице су већ прешле Неретву. Продужавамо даље. Ви са две бригаде затворите правац: Бугојно—Вакуф—Прозор—Рама".

7. — Наша болница је стигла код нас — не знамо по чијем наређењу. Ми ћемо је прикључити општој болници, пошто нам је незгодно да као запггитница и непосредно спроводимо болницу, пошто је вероватно да ће наш покрет бити под борбом.

С. **Ф.** — С. Н.

Комдив
Коча

[4] Првој пролетерској бригади
*** Види док. бр. 35.**
• Трећом крајишком НОУ бригадом
' Трећом санџачком НОУ бригадом
' Пеко Дапчевић, командант Друге пролетерске дивизије
» Поповић
[10] Телеграм је вјероватно упућен од Врховног штаба НОВ и ПО Југославије.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ИРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 МАРТА 1943 ГОД. ЗАМЈЕИИКУ НАЧЕЛНИКА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ДРУГЕ ДАЛМАТИНСКЕ И ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ПРОТИВ ЧЕТНИКА КОД ЈАБЛАНИЦЕ И НА ЛИНИЈИ ЈАВ0РИК—БРЕЗА[1]

7 -Ш-43
17,30

Другу Терзићу[2]

Друга далмат. бригада убила 60 четника, заробила 12, залленила 1 тешки митраљез, 40 пушака, муниције, бомби и хране. Губици II далм. су 4 мртва и 5 рањених.[3]

Друга пролетер. бригада разбила је 5 четничких бригада, 1 бригада броји 300 четника. Непријатељ се гони свом жестином. До сада заробљено код II пролет. бригаде 23 четника, много муниције и рањених. Рањен је командант четничке бригаде мајор Никола Бојовић. Ова бригада налази се на линији Јаворик—Бреза. Биће још заробљеника. Заплењено 30 пушака, муниције, бомбе, хране, италиј. падобрана, к^ј'тма су им Талијани бацали храну и муницију.[4]

Наши тенкови дошли до Карауле и побили велики број четника. Исто тако ранили велики број, јер су их изненадили. Заплењено је пушака и остале спреме. На терену остало много ратне спреме и муниције. Послуга из тенкова није могла изаћи да ту спрему покупи.

Нека се хитно упути IV пролет. бригада на свом правцу. На Борцима се налазе 4 васојевићке бригаде.[5]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије

Примл>ено:
7/Ш/1943 у 17,3.0

Начелник
Вукотић[6]

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18—1, к. 9.

• Велимир Терзић

• Борбе је водио Први батаљон Друге далматинске НОУ бригаде. Опширније о томе види док. бр. 31.

[4] Види док. бр. 43 и 199.

[5] Односи се на четнике из Црне Горе.

• Јово Вукотић, начелник Штаба Друте пролетерске дивизије

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 8 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ПРИЛИКОМ ФОРСИРАЊА НЕРЕТВЕ И О СТАЊУ У ЧЕТНИЧКИМ ЈЕДИНИЦАМА[1]

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
8. III. 1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Према предвиђеном плану и примљеној директиви, јединице наше Дивизије и придодате[2] нам бригаде пребациле су се на лијеву обалу Неретве, очистиле гребене изнад Неретве и продужиле чишћен»е предвиђене територије преко линије: Добригошће—Крстац—Равна—Глогошница и сјутрадо 10 часова наши предњи дјелови избиће у Горњој Бјелој. У току чишћења ове територије и продора у предвиђеном правцу, као и затварања праваца од Мостара и долине Неретве, јединице наше дивизије на свом правцу продирања разбиле су све четничке снаге. У тим бојевима вођеним једновремено против удружених јединица: њемачких, итаетијанских, четничких и усташких, наше јединице су нанијеле непријатељу губитке од 130 убијених, 105 заробл>ених и већи број рањених.

Заплијењено је: један тешки бацач са нешто мина, 63 пушке, 8.000 метака и остала ратна спрема. Међу плијеном налази се и 15 италијанских падобрана, којима су италијански авиони снабдијевали четничке банде муницијом и храном.

Наши губици 5 мртзих и 7 рањених.

У току свих ових операција, као и прелаза преко ријеке Неретве, и поред јаког непријатељског бомбардовања, наше јединице нијесу имале никаквих губитака од авијације.

Из првог утиска, послије сукоба са првим црногорским четничким јединицама. да се закључити да је то војска доста слабог квалитета и да четници као посебне „војне" формације неће моћи организовати неки јачи отпор ако не буду потпомогнути директно људском снагом окупаторске војске.

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20—1, к. 9.**
[1] **Види док. бр. 42, 47 и 329.**

Помоћ коју негтријатељ — окупатор даје четницима у тешком наоружању, моторизацији и авијацији није довољан да учврсти и ојача њихову борбену способност. ПјешадиЈске четничке јединице располажу са доста слабим наоружањ(.м, напр.: чета од 80 људи — један до три пушкомитрал>сза; батаљон — један или два тешка митраљеза; извјесни батаљони — по један бацач; просјечно на борца 60 до 80 пушчаних метака; комора неорганизована те и снабдијевање неорганизовано; без револвера и машинских пушака.

Сваки батаљон има штабску чету, а свака бригада иггабски батаљон, те јединице су тјелесна гарда — ударне јединице њихових бригада, тј. „летеће" чете мобилисане на добровољачкој бази, и људство у тим четама се је већ у Црној Гори борило противу нас. Изузетак чине васојевићке бригаде које су читаве — „летеће бригаде". Остало људство по бригадама је присилно мобилисано или мобилисано под изговсром похода на муслимане — пљачка. Плату примају по 1000 куна само летећи одреди, док-се остали чак и од куће хране. Јединице са којима смо ми имали сукобе морале су понијети са собом приликом поласка из Црне Горе храну за пет дана.

У вези свега овога и у вези оппггег расположења заробљеника, а кроз расположење заробљеника може се цијенити да је и расположење маса у Црној Гори повољно за нас, ми смо све заробљенике мобилисали, јер и они то хоће, и вршимо припрему у циљу укључивања истих у IV Пролетерску бригаду. Врши се испитивање појединачно сваког, послије чега ће исти бити подијељени по батаљонима IV Бригаде, изузимајући 14 из околине Фоче који ће бити укључени у II Пролетерску бригаду, јер тамо има омладинаца из Фоче. Доста велик број заробљеника има браћу, рођаке или блиске пријатеље на одговорним функцијама у нашим јединицама, напр. брат комесара артиљерије Врховног штаба, брат политичког комесара V батал>она IV Бригаде, брат командира чете у V батаљону IV Бригаде, два брата једне партизанке у V батаљону итд. Борци V батаљона у већини случајева изражавају се повољно о заробљеним четницима. Изгледа да међу заробљеним четницима има један или два који су били враћени на рад на терену. Сви подвлаче да је мобилизација извршена под присилом од 16 до 60 гсдина, што се да закључити и из факта да је командант батаљона из којег се предала једна читава чета пуцао у леђа на четнике који су дигли марамице у знак предаје. Једновремено су пуцали на чету која се предаје и Њемци.

Ми ћемо и поред горе наведенога опрезно и конкретно прилазити сваком случају.

Штаб дивизије ће се у току сјутрашњег дана пребацити у Мемеја Село — долина Идбра, одакле ћемо припремити ликвидацију с. Борци.

Ми смо мишљења да што хитније треба пребацити на сектор I Пролетерске бригаде неку другу јединицу, да би ми са' четири бригаде извршили брзи продор и нишћење сектора Борци и узводно уз Неретву, затварајући једновремено правац према Коњицу, прије непријатељске концентрације која би могла услиједити од стране Коњица са једне стране и четничких снага из Херцеговине с друге стране. Ми би једним таквим брзим продором овладали врло повољним положајима и омогућили пребацивање рањеника са ове територије, и тиме створили могућности већих продора и маневара, бољи смјештај рањеника; и донекле избјегли велики ефекат непријатељске авијације; затим таквим силовитим налетом ми би још више сломили и деморалисали четничке банде прије него што им окупатор пружи неку јачу помоћ. Брзина пребацивања јединица и тим самим јаче дејство на непријатеља дезорганизовали би непријатеља, а наше трупе ставили у врло повољан положај.

Молимо Вас за директиве и упуте.

Ми ћемо Вас, уколико то нам покрети не сметај}, редовно слушати на радио-станици у 11 часова.

Шаљемо Вам документа заробљеног њемачког мајора.

Извијестите нас о ситуацији на осталим секторима.

Ми досад нијесмо успјели заробити неког већег четничког функциоћера, но чим то постигнемо, послије узимања нама потребних података,- упутићемо га Вама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар	Начелник штаба Вукотић[5]	Командант Пеко[4]

ПС.[5] Непријатељ је запосио положаје: Челебић, Бодиљ, Тамара, Лисина, а по дубини: Разерче, Турија и даље према Коњицу. Јачина непријатеља цијени се око 2000 четника и нешто Њемаца. Ми ћемо 9/10 извршити општи напад са II и IV Бригадом у циљу избијања у Г. Бјелој и затварања праваца Коњиц—Лисина.

[' **Јово**
[4 **Дапчевић**
[5 **Накнадно дописано на машини, латиницом.**

Неопходно је нужно ставити хитно на расположење овој групи I Пролетерску бригаду. То значи на њено мјесто упутити неку друту јединицу — макар и слабију, јер послије нашег продора правац Острожац постаје мало важан.

Ми морамо дејствовати енергично и брзо а наша група мора бити јака најмање четири бригаде.

Молимо Вас да нам одмах упутите далматински баталлн и да смијените I Пролетерску и хитно је упутите у долину Идбар. Њен распоред је сада Добригошће—Јаворик—Бунар.

Пошаљите пионире да оправл>ају и крче пут за рањенике.

Штаб дивизије се налази у с. Бреза.

БР. 44

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА КОД СЕЛА ГОСТОВИЋА И ВИШЊЕВИЦЕ, О БРОЈУ РАЊЕНИКА У ДИВИЗИЈИ И О ГУБИЦИМА ЈЕДИНИЦА У ПОСЉЕДЊИМ БОРБАМА[1]

ШТ АБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 40.
7-Ш-1943
у 21 час

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Како смо вам данас радиограмом јавили, наш противнапад, предузет са свима снагама данас у зору, развијао се у току дана повољно. Јединице V Црногорске бригаде успјеле су данас до мрака да заузму с. Гостовиће и с. Вишњевицу на лијевој обали р. Неретвице. Вјерујемо да би успјех био у току данашњег дана и већи, али X Херцеговачка бригада и I Далматинска бригада, услијед дугих маршева, нијесу стигле благовремено да пређу у напад, па се и њихово дејство у току данашњег дана слабо осјетило.

Започети противнапад продужујемо, па вјерујемо да ће дејство ових двију бригада у току ноћи и сутрашњег дана дати видније резултате.

Сходно вашем наређењу да се два батаљона II Пролетерске бригаде одмах врате у састав своје бригаде, извршили

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19—1. к. 9.**

смо прегруписање наших снага, које се углавном састоЈИ у сл>едећем: V Црногорска бригада (без два батаљона) и један батаљон Херцеговачке бригаде чине десну колону са задатком да са полазног положаја Мраково—Костајница продуже ноћас напад, пошто су батаљони V Црногорске бригаде већ избили на линију Гостовићи—Вишњевица, а X бригаде — Вишњевица—Квок. Остале снаге — средњу и лијеву колону — рокирали смо више у десно.

Из поузданих извора сазнали смо да је прекјуче из Сарајева кренула 7. домобранска пјеш. пуковнија у правцу Иван Седла. Пошто се данас чула борба у правцу Реповаца са нашим јединицама (извиђачким дјеловима), има вјероватноће да се ова колона креће у томе правцу са задатком садејства главној колони, која дејствује долином Неретве. Обзиром на ово морамо и даље обратити велику пажњу на овај правац, тим више нгго је у посљедње вријеме дошло у Солакову Кулу око 400 рањеникб и уопште велики дио Централне болнице налази се на овој просторији.

У нашој Дивизиској болници налази се већ око 500 рањеника и болесника. У овај број улази и добар дио болесника и рањеника из I и II Прол. дивизије. Од ових рањеника има око 35 за носила, а око 350 којима требају коњи, док остали број може лагано ићи пјешице. Молимо за наређење куда ове рањенике и болеснике да упутимо, ко и гдје да их преузме. с обзиром да ова Дивизија продужава и даље дејство и улогу побочнице. Такође нам јавите гдје су болнице I и II Дивизије да им упутимо њихове рањенике.

На нашем правцу непријатељ дејствује са 3 хаубице, 2 брдска топа и више бацача, а ми немамо ни једног топа. Поред тога данас нас је тукло у неколико наврата 4 „Штуке" и 4 бомбардера. Зато да нам се хитно упуте 2 брдска топа са довољно муниииије, те да можемо извјесну заштиту пружити нашим јединицама. За то има могућности и најбол>е је да нам се пошаљу од I Дивизије **2** брдска топа, са цијелом припадајућом муницијом, која је заробила I Далматинска бригада код Г. Вакуфа и привремено дала на послугу I Дивизији. Молимо да по овоме хитно издате наређење и нас извијестите гдје да их преузмемо.

Ријешено је да ће нам се упутити 500 Далматинаца за попуну V Бригаде, па молимо да се то хитно учини, пошто до сада није нипгга добила.

Молимо, ако је могуће, да нам се најхитније достави директива за наш даљи рад и дужи период, јер ми само наслућујемо пгга се предузима, а немамо ширу перспективу и детаљне податке о оппггој ситуацији и нашем дејству. Тако напр. ми смо до сада сматрали да нам је главни задатак за-

пггита и обезојеђење позадине наших дивизија које су оперисале у долини Врбаса и наших болница око Прозора, а на другом мјесту упорна одбрана непријатељског продирања долином Неретве, па смо према томе створили наш план нашег дејства и извршили распоред наших снага. Међутим у јучерањем вашем наређењу за то нам се замјера, иако знамо да је тај рад био правилан и у духу ондашње ситуације како смо је ми замишл>али. Тр најбол>е свједоче три јака јуриша које је одбила V Бригада на правцу Брадина—Реповци—Самар—Солакова Кула, јер да је непријатељ туда продро, позадина главних снага и наше болнице биле би озбиљно угрожене; а наше јединице набачене према Неретви. Ми нијесмо замишл>али кордонски распоред наших јединица, већ смо распоредили двије бригаде на цијелој просторији, а Далматинску бригаду[2] предвидјели у огапту резерву код Солакове Куле и Крушевице[3] и тиме потпуно јасно изразили нашу идеју маневра, тј. удар у бок и позадину непријатеља када се спусти у долину р. Неретвице. Међутим, без нашег знаЊа, и противно договору, задржана је Далматинска бритада код Г. Вакуфа. Ширина фронта и јачина непријатељских снага захтијевале су да обје бригаде распоредимо у први борбени {зед, стварно кордонски, очекујући долазак наше резерве.

С друтарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
' Командант
Петар Ћетковић

П. С. Ова Дивизија у посл>едњим борбама (око Бугојна. Прозора, долина р. Раме, Коњиц, поновно Г. Вакуф и затварање правца Коњиц—Прозор) имала је велике губитке и то:

V Бригада	50	погинулих	и	158	рањених другова
X Бригада	39	погинулих	и	58	рањених
XIV[4] Бригада	86	погинулих	и	139	рањених
Укупно:	175	погинулих	и	355	рањених.

Од овога броја велики је број војних и политичких руководилаца.

Поред овога био је велики број обољелих другова, а нарочито из Далматинеке бригаде.

Сталним борбама, слабим одмором, недовољном исхраном људство је сасвим изморено, те за кратко вријеме физичка снага ће попустити и неће моћи издржати овакве напоре. Но, поред свега овога, расположење и морал другова су на завидној висини.

[5] **Прву далматинску НОУ бригаду**
' **Вјероватно Крушчица.**
[4] **Односи се на Прву далматинску бригаду.**

ДОПИС ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 8 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ БАТАЉОНА ШЕСТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ О ПОТРЕБИ ЗАПОСЈЕДАЊА ПОЛОЖАЈА КОД ЧАЂАВИЦЕ[1]

Ш Т А Б
II КРАЈИШКЕ Н. О. ПАРТИЗАНСКЕ
УДАРНЕ БРИГАДЕ[1]
Оп. **бр. стр. ПОВ.**
Дне 8-Ш-1943 г.

Штабу батаљона VI бригаде, који се налази десно од нашег III батаљона, тј. око Б.[удимлић] Јапре и Антонића Брда, на положају.

Драги другови,

Како наша бригада иде на одређени јој задатак[3] са три батаљона, то смо приморани да наш III батаљон. који се налази лијево од вас, рокирамо у лијево на положај нашег I батаљона. Те према томе је потребно да ви са једном својом четом заузмете положај нашег III батаљона, тј. *Ракани—Чађавица,* и да држите тај положај док се наша три батаљона не врате са свог задатка. Ово сматрајте за врло важно, јер би било доста незгодно да непријатељ сазна да је тај сектор празан и да упадне у наша села те да пали и пљачка.

0 овоме смо извјесгили Штаб дивизије, да нареди Штабу ваше бригаде да се овај сектор упражњени попуни са једном четом вашег батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Нико[4]

Замј. команданта
Штрба[5]

Положај[0] заузети сутра 19-111-1943 г.
најдаље до 10 ħ ујутро.
Потврдите пријем овог дописа.

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/8, к. 774.
[1] Четврте НОУ дивизије
*** Види док. бр. 21.**
[4] Јуринчић
[5] Ђуро Штрбац
[4] Слиједећи текст дописан је мастиљавом оловком, ћирилицом.

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ХАУБИЧКОГ ДИВИЗИОНА ВРХОВНОГ ШТАБА ОД 8 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАСПОРЕДУ ДИВИЗИОНА И ФОРМИРАЊУ БРДСКЕ БАТЕРИЈЕ[1]

Ш Т А Б
ХАУБИЧКОГ ДИВИЗИОНА В. Ш.
Стр. пов. бр. 27
8 марта 1943 г.
у 11 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
(За друта Терзића[2])

По потреби службе обавјеиггавамо:

1. — Наша 4. батерија је јутрос приспјела са положаја Макљена и довучепа је у близину Јабланице, код наше друге батерије. Наша 1. хаубичка батерија је и даље остала на положају код моста, код Раме.

2. — Моментално ниједна група не дејствује, ни ова код Јабланице ни она код Раме, јер цил>ева и задатака према непријатељу нема.

3. — Штаб дивизиона се налази код Јабланице, на око 2 км, код 2. и 4. батерије.

4. — У вези добијеног наређења, а у вези постојеће вјероватноће да ћемо најзад унипггити наше хаубице, предузели смо одмах формирање брдске батерије, пошто то не утиче ништа на евентуално гађање хаубица поменутих двију група. То нисмо оставили послије уништења хаубица из разлога што формирање изискује пуно времена и посла, а сада то више имамо него у моменту када будемо морали уништавати наше хаубице.

Овога момента је стигао један друг из I дивизије, са једним водом људи, и тражи да формира неки брдски вод од једног топа. Имао је од топа нишанске справе и затварач. Како смо ми предузели све да од нашег људства и стоке формирамо ову батерију од два брдска топа, то смо узели од њега све дијелове топа, а њега са водом вратили у ње-

[1] **Копија, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22—1, к. 9.**
*** Велимир**

гову дивизију, јер одређени иначе нису били артиљерци, те се нису могли ни искористити.

Код овога питања формирања брдске батерије желимо напоменути да је још у Ливну било муниције за ове топове, те немамо података шта је са том муницијом, те ако имате податке можете нас обавијестити, или упутити за нама муницију.

5. — Од друга команданта II дивизије-[1] смо синоћ добили наређење да се вама даље обраћамо, јер он са штабом прелази даље, па смо по нашем основном задатку остали груписани како смо навели.

6. — Постоји вјероватноћа да ћемо заиста морати уништавати материјал, те смо предвидјели да код оруђа имамо довољну послугу за евентуално гађање, за уништење материјала, — а од свега осталога по батеријама предвиђамо послове који би нам олакшали да батерије постану „пјешачке*, носећи собом: затвараче и дјелове затварача, инструменте за нишањење (бусоле, дурбине итд.), нишанске справе топова, опрему и храну. Обзиром на све ово и обзиром за брдску батерију дајемо најнужнији број коња (42 коња), и обзиром да вучемо за собом и један неисправан противтенк. топ 47 мм, ношење хаубичке муниције отпада, већ једино остаје: да је са ових положаја, уколико буде потреба, испалимо, затим да је благовремено закопамо или онеспособл»ену бацимо у воду. Мишљења смо, обзиром на све: да муницију држимо до задњег и искористимо гађањем, а онда онеспособимо и бацимо у воду, јер је свако закопавање проблематично, и несигурно, да непријатељ не пронађе.

Уколико је оваква припрема дивизиона добра, молимо одобрење и евентуална конкретнија упутства.

7. — У преносу муншшје од Румбока довде користили смо и мобилисану комору и то: 25 товарних коња и 21 воловска кола са по два пара волова. Мобилисани су скоро сви из области Г. Вакуфа.

Молимо хитно рјешење по овоме, тј.: какав би био поступак у моменту кад они нама више не требају (сада се још користе за пренос муниције од Румбока довде, по наређењу друга Терзића).

Ми смо мишљења: да се свих 25 товарних коња задржи и даље код нас са њиховим пратиоцима као мобилисани, јер номамо товарних коња, тј. немамо самара. Мислимо све слабије брдске коње враткти сопственицима и њих бисмо отпу-

' **Пеко Дапчевић**

стили, а задржали бисмо њихове самаре. Волове, и то једним дијелом, бисмо реквирирали за потребе војске и повели собом, а остало бисмо отпустили са воловима и колима њиховој кући.

8. — За поменути противтенк. топ 47 мм, ми не носимо никакву муницију, те ако је има потребно би је било довде пребацити, те бисмо гледали колико се може понијети.

9. — Што се тиче наше 3. батерије, њој нисмо давали никаква упутства и наређења у духу предњег, те молимо да јој се благовремено даду подаци и наређење за поступак са људством, стоком и материјалом.

Молимо другарски штаб [за] хитно рјешење и одобрење по горњим тачкама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар (М. П.) Командант
В. Ђурковић

8/Ш у **14 ч.**

НАРЕЗЕНО ЈЕ:«

1) Да формира брдску батерију.

2) Да се понесе сва муниција за брдске топове, — као и за противколске топове.

3) Да се испитају све мотућности за транспорт хаубица — нашим правцем.

4) Да задржи све мобилисане товарне коње за транспорт оруђа и муниције пошто се у коњима оскудева.

5) Да још ништа не предузима у погледу уништења хаубица — томе ће се приступити тек онда кад се заиста уверимо да се апсолутно не могу пребадити — кад се истроши сва муниција и кад за то добије наше наређење.

Терзић

[4] **Накмадно дописано од стране Велимира Терзића, замјеника начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије.**

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ЗАТВАРАЊЕ И КОНТРОЛИСАЊЕ ПРАВЦА ОД НЕРЕТВЕ И НЕУТРАЛИСАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ АРТИЉЕРИЈЕ У СЕЛУ ЧЕЛЕБИЋУ[1]

V

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
9. III. 43
11,30

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕР. БРИГАДЕ

Положај

По пријему овог наређења пребаците један ваш батаљон на простор Јаворик, а један на Бунаре, са задатком да се контролишу и осматрају сви правци који изводе од Неретве ка овим положајима. Вашу брдску батерију поставите на простору Бунари са задатком да неутралише непријатељ. артиљерију у с. Челебићу. Истовремено са вашом батеријом туците непријатељске положаје: Челебић, Бодиљ, Љубина Планина, Лисина.

Одржавајте везу десно са IV пролетер. бригадом[2] на простору Мемеја Село.

Друга прол. бригада налази се на простору Бреза—Мемеја Село—Идбар—Бунари. —

IV пролетер. бригада налази се на простору Јаворик—Бреза. — Покрет извршите од 17 часова водећи рачуна о непријеј. авијацији. —

Нека дође са два курира један ваш члан пггаба у Штаб дивизије у с. Бреза. —

С. Ф. — С. Н.

За штаб
(М. П.) Командант
Пеко[5]

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22—2, к. 731.**

*** Четвртом пролетерском (црногорском) бригадом Друге пролетерске дивизије ***

[8] **Дапчевић**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЧЕТНИЧКИМ ЈЕДИНИЦАМА КОД КОЊИЦА, ЊИХОВОМ МОРАЛУ И О СИТУАЦИЈИ У ХЕРЦЕГОВИНИ[1]

Ш Т А Б
1П УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Об. ст. пов. бр. 14
9-Ш-1943 г.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ
За ОБ — О

Нашим дописом[2] од 27-П о. г., 06. стр. пов. бр. 10, извијестили смо вас о саставу и снагама четничких јединица на сектору према Коњицу, па вам овом приликом допуњавамо податке о поменутим четничким јединицама.

На поменутом сектору оперишу два четничка одреда, тако смо вам раније јавили, а сада смо добили извјепггај да се на поменутом сектору, поред ова два одреда, налазе и јединице Санџачке четничке бригаде, чији командант Јован Јеловац пише писмо команданту IV батаљона „Бајо Пивљанин" о раду овога батаљона. У овом писму карактеристично је да командант поменуте бригаде наређује штабовима батаљона како треба да поступају са народом, па каже: „Поступите и даље према већ издатом наређењу, хватајте и убијајте све муслимане, жене и дјецу. Радите и држите засједе и убијајте све што вам дође до руке. Сада настаје чишћење до краја ..." (Писмо[3] вам прилажемо).

Командант ове бригаде у септембру мјесецу 1942 г. издао је један потсјетник командантима батал>она сћоје бригаде. У потсјетнику, између осталога, каже се да треба извршити тачан попис људства од 18 до 30 година старости по општинама које су додијел>ене у зону Пљеваљске бригаде, па извршити формирање чета према теренском задатку дотичних општина. У потсјетнику скреће се пажња свим командантима да доставе имена лица која сметају чегничкој

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/2, к. 753.**
[1] **Види том IV, књ. 10, док. бр. 167.**
[' **Редакција га није пронашла.**

организацији, а нарочито да мотре на рад комуниста, њихових јатака и помагача. Скреће им се пажња да нико не смије својевољно општити са главним штабом или са штабом лимско-санџачких четничких одреда.

Командант поменуте Пљеваљске бригаде, Јован Јеловац, у поменутом потсјетнику каже сљедеће: „У свакој општини налазе се најмање по два или три окупаторска шпијуна и треба настојати да се ови шпијуни ликвидирају. Направити спискове оних који предано сарађују са окупатором, и имати их у евиденцији. У коријену спријечити и сузбијати политички рад ма које странке или групе који би био уперен против наше организације. Уопште политику искључити. Једини рад и поредак је оличен у нашој четничкој организацији. Све треба да буде централисано у рукама одређених старјешина. Развити што јачу усмену и писмену пропаганду путем народне пјесме, гусала, радија, бацати кратке летке (примјерак једног летка од војводе Павла Ђуришића под насловом „Браћо, Босна вас зове" позива Црногорце у борбу против Народно-ослободилачке всјске у Босни, па вам га шал»емо)." Примјерак поТсјетника из кога вам пишемо ове податке шаљемо вам.

Командант Пљеваљске бригаде Јован Јеловац у октобру мјесецу 1942 године пише писмо Бају Станишићу и између осталога каже: „Драги чика Бајо, шта се ради код Вас, некако се усковитлало, али не смијемо клонути. Вијести са фронта су добре, Њемцима не иде добро, али се још некако држе и тврдоглаво нападају на Стаљинград." (Писмо вам прилажемо).

Доставл>амо вам и наређење штаба Дринског корпуса, чији је командант капетан I класе Бајо В. Никић, команданту Пљеваљске бритаде Јовану Јеловцу. Исто тако доставл>амо вам два писма Бају Станишићу од Николе Т. Бојовића, бившег жандарм. капетана, а сада команданта једног од поменутих одреда четничких који оперишу на сектору око Коњица. Шаљемо вам и списак четника из Бол>анићке општине.

Сва ова архива нађена код једног четничког старјешине којега су убиле јединице Херцеговачке бригаде[4] у борбама преко Самара. Ове борбе вођене су прије два дана и у истим непријатељу нанесени велики губици. Поменути старјешина изгледа да је Никола Бојовић, код кога су нађена и три одликовања па вам их шаљемо (Крст Петра I из 1913 г., Одликовање за грађанске заслуге, као и Медаљу Милоша Обилића за храброст — златну).

*** Десете херцеговачке НОУ бригаде**

Због тога што четничке јединице трпе велике губитке у борбама са јединицама ове Дивизије, четничке масе су се усколебале и морал је много попустио. Њихови су губици били велики у борби са Херцеговачком бригадом на Пл. Љубиној^ па онда са Црногорском бригадом[5] на десној обали Неретвице и са V батаљоном Херцеговачке бригаде преко Самара.

Говори се о покрету 7. домобранске пјеш. пуковније од Сарајева према Иван Седлу. Ова вијест није провјерена, па ћемо настојати да је провјеримо.

Извјештавају нас да у Фојници и Крешеву нема непријатељских снага, сем по неколико жандарма.

У Кисељаку се .налазе 2 компаније Њемаца и 1 одред (60 људи) тенкиста. Ове 2 компаније броје 300 људи. Ових 60 тенкиста су на тенковима и камионима. Топова за сада немају.

У Бусовачи су биле 2 компаније Њемаца, као и у Кисељаку, са врло приближним наоружањем, а то значи око 6 бацача мина, 5 тенкова, 8 камиона итд.

У Високом су 2 сатније домобрана са једним одредом Њемаца и држе положаје око града у рововима и бункерима.

Прије 3 дана код нас су дошла 4 друга из Херцеговине, који су били мобилисани у јединицама (четничким) према Книну. Ови другови учествовали су у офанзиви четника прошле јесени на Прозор и Раму. Они кажу да је народ у Херцеговини врло слабо примио поменуту мобилизацију и да су се четници том приликом прилично компромитовали код народа, који је осуђивао офанзиву четника из Херцеговине на партизане који су водили крваве борбе противу усташа.

Они причају да Талијани плаћају сваког четничког борца мјесечно са по 1000 лира. Талијанске власти, путем својих комисија, провјеравају да ли четничке команде испла-^УЈУ борцима поменуту редовну плаћу. .Народ и четничке масе ово тешко прггмају, јер осјећају да су плаћеничка војска окупатора. Да би ово ублажиле, четничке команде су предложиле борцима да се овај новац депонује и да се набављају намирнице за сиротињу. Но, ово се никад није десило, него су све намирнице и новац слати Главној четничкој команди (Дражи Михаиловићу и његовим трупама) у Калиновик. Четничка војска која оперише према Книну дебила је од талијанских команди талијанску униформу: шињел, цокуле и шаторско крило. Све ово четнике компро-

' Петом црногорском НОУ бригадом

митује у народу. У народу говоре да су им партизани највећи непријатељи и да ће по ослобођењу они лако обрачунати са свим осталим непријатељима, нарочито усташама, па због тога да данас не воде, наводно, отворену борбу против усташа.

Масе, које су блиске нама у Херцеговини, прилично су правилно обавјештаване о ситуацији преко наших другова у позадини.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) Шеф об. центра
Д. Б «

БР. 49

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА НА САМАРУ И ЗАПОСЈЕДАЊУ ЛИНИЈЕ МРАКОВО—СТРОГОЈНИЦА—РАВАН — ФАЛАНОВО БРДО[1]

III ДИВИЗИЈА
9/Ш — у 13 ч.

р. [адио] депеша

Допрли смо до линије с. Мраково—Строгојница—Раван—Трусина—Фаланово брдо. Три јуриша на Самар одбијена.* Четници и Немци претрпели велике губитке.[3] Известите где да примимо 600 Далматинаца за V бригаду.[4]

Наши ушли у Острожац. Гоне непријател>а ка Лисичићима.

• Народни херој Душан Бојовић. Погинуо 13 јуна 1943 год. као начелник обавјештајног центра Треће НОУ дивизије.

[1] Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5—1, к. 752.

[1] Борбу је водила Десета херцеговачка НОУ бригада. Види док. бр. 48.

*** Борба је вођена са јединицама 718 њемачке дивизије и Седме домобранске пуковније ојачане усташким батаљоном. Види док. бр. 206 и 207.**

[4] Пету црногорску НОУ бригаду

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА У ВУКОВСКО И О РАСПОРЕДУ БАТАЉОНА[1]

ШТАБ VII К Н. О. У. БРИГАДЕ
5. ДИВИЗИЈЕ
9 марта 1943 год. у 8 сати

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П. ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Непријатељ[2] у јачини 1500 војника током јучерапгњег дана прошао је Пољем Рављанским за с. Г. Вуковско гдје је заноћио. Пред сами мрак, у б^/г часова, једна непријатељска колона дошла је из правца Шујица у с. Равно гдје је обноћила, јачину те колоне нисмо могли утврдити. Наши батаљони заузели су сљедеће положаје: I бат. на К. Идовац, масив Радуша, III бат- на масиву Равашнице, IV батаљон лијево од комуникације Равно—Дувно до с. Звирњача.

Штаб наше бригаде налази се у с. Захум.

Везу са III бат. IX бригаде још нисмо могли успоставити.[8]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. ком. **Љубо Бабић**

Командант **Р.[4] Марјанац**

(М. П.)

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 28/1, к. 9.**

[1] **Односи се на дијелове 369 легионарске дивизије. Види док. бр. 51, 206 и 207.**

* **Ова је реченица дописана са лијеве стране оригинала.**

[4] **Раде**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ПРВОГ И ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА КОД РАВАШНИЦЕ И О ПРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОР БРИГАДЕ[1]

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П. ОДРЕДА

Положај

Непријатељ[2] наступа од с. Г. Вуковско правцем с. Захум седлом између масива Радуше и Равашнице. Такође друга колона иде масивом Радуша, а трећа колона иде од Вуковског у правцу Равашнице. Непријатељ из с. Равно тек сада креће. I и III бат. води борбу, док колона која иде седлом између Радуше и Равашнице креће несметано јер су наше снаге сувише развучене.

Ситуација је збиља озбиљна и уколико има бар једна јединица у близини требало би је забацити на овај правац. Непријатељ је дошао изнад с. Захум у непосредној близини.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Положај 9 марта 1943 год.
у 9 и 25 сати

Пол. ком.
Љубо Бабић

Командант
Р.[3] Марјанац

[1] **Оригинал, писан мастилом. ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25—1, к. 9.**
[1] **Јединице 369 легионарске дивизије. Види док. бр. 208 и 207.**
• **Раде**

ОБАБЈЕШТЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ БРИГАДЕ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О СТАЊУ У БРИГАДИ И СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ПРЕЊ—ГЛОГОШНИЦА[1]

ШТАБ VII ПАРТИЗ. БРИГАДЕ
ХРВАТСКЕ
„ВАСИЉА ГАЋЕШЕ"
Бр. сл. дне 9-Ш-1943
у 14,15 ч.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Наша бригада стигла је са своја два батаљона у село Глогошниду још осмог навечер.

Положај који је држао један од далматинских батаљона[2] **је** заузет. Јутрос око 9 сати када се појавила четничка банда на Рисовцу на коти 1035, око Зелене Главе на гребену 812 и околним чукама припуцавала је стално. Има их у групама по вијенцу и запосјели су цио гребен изнад Глогошнице. Једна чета I бат. је заузела положај према непријатељу изнад жељ. станице Прењ, а остале изнад Глогошнице Наш III бат. се налази у Шаници-

Послије припуцаваша пушкама и митраљезима непријатељ је тукао бацачима и артиљеријом.

У тој борби на једном брисаном простору при пребацивању погинуо је *замјеник комесара наше бригаде*[3], остали број рањених и мртвих није нам познат.

' Вама је познато стање у нашој бригади и није потребно да вам наглашавамо како је њена борбеност моментално слаба. Она је врло несрећена и без командног кадра. Борци који су остали у нашој бригади су неспособни за офанзивне акције и њихово командно особље је никакво, што вам најбоље свједочи овај моменат друта замјеника, који је пребацивао једну јединицу. Дакле, непријатељ се налази пар стотина метара испред нас. Офанзивну акцију против њега ми не можемо извести, а остати на положајима исто тако не можемо, јер нам батаљони не броје више од 80 људи.

Ухватили смо везу са IV (Крал»евачким) батаљоном I Пролет. бригаде.

[1] Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиаи Војноисториског института под рег. бр. 27—1, к. 9.
*** Вјероватно из Друге далматинске НОУ бригаде.**
' Милош Жица

Дакле, таква је ситуација на нашем сектору и ми вас још једном молимо да узмете у обзир слабост наше јединице, и коначно да сами предузмете операције против непријатеља.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар,
Урош Крунић

Командант
сл. отсутан

В. Ш.[4]

Упућујемо[5] вам овај извјештај ради бољег упознавања са ситуацијом.

Пеко®

БР. 53

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ БРИГАДЕ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О УСПОСТАВЉАЊУ ВЕЗЕ СА ТРЕЋОМ КРАЈИШКОМ НОУ БРИГАДОМ И ЗАПОСЈЕДАЊУ НОВИХ ПОЛОЖАЈА[1]

ШТАБ XVI БРИГАДЕ
VII ДИБИЗИЈЕ Н. О. ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ
Бр. сл. дне 9./III. 1943
Положај 9/Ш, 9.35
43

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В И П.О.Ј.

Према наређењу стигли смо на одређене положаје.

Успоставили смо везу са III Крајишком бригадом.

Њихове снаге распоређене су на Радуши, закључно цеста: Вакуф—Прозор.

Јавите нам докле ћемо остати на тим положајима, ради организације исхране.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар
Слијепчевић Урош

Командант
Хоштетер Војко[2]

[4] **Врховном штабу**
[5] **Сљедећи текст дописан накнадно, ћирилицом.**
• **Дапчевић**

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/13, к. 815.**
[1] **Народни херој. Погинуо у пролеће 1944 год. као оперативни официр Десетог НОУ корпуса Хрватске.**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ БРИГАДЕ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА ПРЕМА ПРОЗОРУ[1]

ЦГГАБ XVI БРИГАДЕ >
VII ДИВИЗИЈЕ Н. О. ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ
Бр. сл. дне 9/Ш. 1943 г.
Положај 9-Ш, 18.15 ч.
43

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Непријатељ[2] је избио на предзадње положаје према Прозору. Према Вашем наређењу ми смо кренули са положаја изнад Драшева. Непријатељ врши напад. Ми смо заузели са два батаљона положаје лево и десно од села Драшева. —

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар
Слијепчевић Урош

Командант
Хоштетер Војко

БР. 55

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИ.ТЕ ОД 10 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ИЗМЕЂУ БЛАЦА И ОШЉАНА И О ПРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА У ПРОЗОР[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1) К-нт[2] 3. батаљона III Крајишке бригаде известио нас да је непријатељ[3] са тенковима а затим и камионима — број непознат — ушао око подне у Прозор.

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/13, к. 815.**
[1] **Види док. бр. 206 и 207.**

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31—1, к. 9.**
[1] **Саво Трикић**
*** Односи се на 717 дивизију. Види док. бр. 212.**

2) Јакић[4] нас извештава да јаче непр. снаге надиру правцем Вољевац—Мејник, потпомогнуте брдском артилеријом, а једна колона непр. да је већ гтре подне избила на Црни Врх.

3) Ми смо већ јутрос наредили Јакићу да му се Бригада пребаци непосредно источно и југоисточно од Прозора. Његови делови треба да почињу већ да пристижу. По доласку јединица Санџачке, јединице Крајишке бригаде[5] пребациће се све западно од друма Прозор—Рама. Сада су 2 бат. Крајишке источно, а 2 западно од друма. Карановићу[6] смо наредили да непријатељ *не* сме продрети јужно од Прозора.

4) Борба се сада води између с. Блаце—с. Ошљани и Прозора, а чује се артил. ватра у правцу Мејник—Вољевац.

5) Везу са нама тражити правцем Грачаница—Д. Васт.

С. Ф. — С. Н.

10-111-43, 16 ч.

Командант
Коча

БР. 56

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О НАПАДУ НЕПРИЈАТЕЉА НА ПРАВЦУ ЈАСЕЊАНИ—ПРЕЊ—ЈАБЛАНИЦА[1]

Телеграм

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
10-111-43
У 1,30 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ

На правцу Јасењани—Прењ—Јабланица непријатељ[2] врши јак тфитисак, према извјештајима VII хрватске бригаде. Она је неспособна[3] да затвара тај правац, што нам и она

[4] Народни херој Велимир Јакић, командант Треће санџачке бригаде. Умро 1949 године.

[5] Треће крајишке НОУ бригаде

' Никола Карановић, командант Треће крајишке НОУ бригаде

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/8, к. 13.

[1] Односи се Да италијанско-четничку колону А. Шире о томе види у док. бр. 208 и 214.

*** Види док. бр. 60.**

јављa. Хитно упутите тамо неху јединицу, иначе нам непријатељ може направити продор у правцу моста и дјелимично угрозити наше болнице. Пошто смо ми и сувише далеко од правца VII бригаде, молимо вас да ту јединицу ставите под команду неког вишег сусједног штаба.

С. Ф. — с. н.

За Штаб дивизије
Командант
Пеко[4]

БР. 57

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О НАСТУПАЊУ ДИВИЗИЈЕ ПРЕМА БЈЕЛОЈ И О СИТУАЦИЈИ КОД РАЊЕНИКА[1]

II ДИВИЗИЈА
10/Ш, 11 ч.

Наши дијелови прошли Лисину и наступају према Бјелој. За даљи продор нам је потребна Прва пролетерска.[2] Њу може смијенити слабија јединица због ситуације Острожац—Коњиц. Покрет убрзати. Рањеници по ноћи не могу ићи од Крсца до Идбара без поправке пута. Ми крећемо ка Вису.

г

Пеко^

[4] **Дапчевић**

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/16, к. 14 А. Извјештај је вјероватно упућен радиограмом.**

[1] **Прва пролетерска бригада, послије преласка на лијеву обалу Неретве, била је привремено под командом Штаба Друге пролетерске дивизије.**

' **Дапчевић**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ОДБАЦИВАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА ПРЕМА КОЊИЦУ[1]

ПГГАБ III ДИВИЗИЈЕ
10/Ш

Непријатељ[2] бачен у Коњиц. Наредили смо Херцеговачкој бригади[3] да иде у састав десне колоне. Вечерас маршује. Наш правац са једном Крајишком бригадом био би користан у правцу Бјелемића. Црногорска бригада[4] малобројна.

БР. 59

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ДИВИЗИЈЕ ПОСЛИЈЕ БОРБИ НА ШАТОРУ[1]

ШТАБ V Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
Положај 10-111-43

ШТАБУ I БОС. КОРПУСА

Положај

Послије вашег одласка са овог сектора није било битних промјена.

Непријатељ је напустио сва села између Дрвара и Гламоча, и између Грахова и Ливна. — На комуникацији Мркоњић—Гламоч такође нема непријатељских снага. Наредили смо нашој VII бригади[2] да пређе на просгорију између Пљеве и Сане гдје би се одморила за дејство на комуникацији Кључ—Мркоњић—Јајце—Млиништа.

Два баталлна IV бригаде[3] налазе се на просторији Гламоч—Дрвар са задатком онемогућавања пљачке села од

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1, к. 752. Извјештај** је **вјероватно упуКен радиограмом.**

[!] **718 њемачка дивизија. Види док. бр. 61, 206 и 207.**

[3] **Десетој херцеговачкој НОУ бригади**

[4] **Пета црногорска НОУ бригада**

[1] **Оригинал, писан оловком, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/7, к. 781.**

* **Седмој крајишкој НОУ бригади**

• **Четврте крајишке НОУ бригаде**

четн. банди и прикупљаша ствари у Шатору, Преоцу и Тичеву. Један од ових батаљона има задатак нападати непријатеља на путу Млиништа—Гламоч.

Три батаљона IV бригаде налазе се на одмарању у Црквеном и Врбљанима. . . . . .[4]

Већи део рањеника, коморе и коња спасен је из Шатора. Један батаљон има задатак да то све прикупи и упути на мјесто.

У нашу болницу пристижу рањеници, промрзли и болесни тако да је број прешао капацитет дивизијске болнице. Сматрамо да би један дио ових болесних другова требало пребацити у Грмеч, гдје би се могла организовати боља исхрана истих. Овдје код нас не могу добити доволло ни хљеба.

Наша IV бригада није имала губитака од Шатора, а ни Рибнички батаљон.[5] Из IV бригаде је неколико паргизана дезертирало у Ливањско Поље.

Осјећа се жеља бораца који су раније били у I бригади* да иду у Подгрмеч, као и неколицине Подгрмечлија који су у нашој дивизији. Ово свакако због слабе исхране код нас, док не дођемо до хљеба.

Послали смо курире нашој I бригади да нам се поврате са извјепггајем о ситуацији у Централној Босни. Обавијестили смо и X дивизију о ситуацији код нас и под Грмечом.

Шеф канцеларије нашег хптаба ни писар нису се још вратили из Шатора, те немамо ни најосновнијих канцеларијских ствари, стога смо принуђени да вам пишемо овакве извјештаје, док се поновно не снабдијемо са потребним материјалом.

Уз др. и бор. поз.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар
Илија[7]

Командант
Родић[6]

П. С. Шаљемо вам извјепггај X дивизије, који смо отворили да би се што прије упознали са ситуацијом на њиховом сектору.

Кт.
Родић

' Тачкице су у оригиналу.
[5] Рибнички је батаљон у то вријеме припадао Седмој крајишкој НОУ бригади.
• Првој крајишкој НОУ бригади
' Дошен
[8] Народни херој Славко Родић. Умро 1949 године као генерал-потпуковник ЈНА.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ КОД СЕЛА ДОЊЕ ЈАБЛАНИЦЕ[1]

Ш Т А Б
УП ДИВИЗИЈЕ Н. О. ВОЈСКЕ

Д. Јабланица 10/Ш 1943 3 часа

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Друтови,

Стигли смо 10/Ш у 1 час. у с. Д. Јабланица до штаба IV далм. [атинске] бригаде[2] и затекли следећу ситуацију:

Батаљони 2. и 4. били су на положајима Шиловача (к. 828) и Гола Глава (к. 962). Трећи њихов батаљон имао је задатак да избије на Пласа Гребен (к. 1483), где је, по изјави команданта бригаде,[3] 9/Ш у 4 часа избио. Са тим батаљоном за сада нема везе, нити је подносио какав извешгај. — Бригада је имала задатак да нападне четничке банде које су се спустиле у с. Дива Грабовица, али тај задатак није извршен.

У 2 ч. 30 мин. 10/111 и Друти и Четврти баталлн напустили су били своје положаје и дошли у Д. Јабланицу. Команданту IV бригаде, другу Сави Дрљевићу, издао сам наређење да одмах врати своје батаљоне на положај и да лично преузме команду над батаљонима. На положај полази у 3 часа.

Истовремено наређено је и I. бат. Четврте бригаде,[4] који је са Врата[5] упућ[ен] у с. Злате на одмор, [да] крене у правцу Д. Јабланице и да избије на означени положај.

Тражено је од пггаба IX далм. дивизије да упути једног члана свог штаба на сектор да преузме команду и руководи операцијама.

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/2, к. 812.**
*** Девете НОУ дивизије**
' Саво Дрљевић
*** Четврте црногорске НОУ бригаде**
[5] **Врата (к. 1264)**

Трећој далм. бритади[6] која је била упугила један свој бат. у Д. Јабланицу наређено је да и остала два батаљона упути у с. Јабланицу за обезбеђење овога правца, јер сам стекао убеђење да IV бригада при јачем притиску не би могла одржати положаје.

Штаб IX дивизије послао је извештај команданту IV далм. бригаде да непр. једном колоном[7] (вероватно оном која је заузела и Имотски) од Блидњег Језера дубодолином Дуго Пол>е надире према Вратима. На овом правцу налази се само V далм. бригада, која има свега 300 пушака, а борбеност ове јединице да је врло мала.

Сматрам да је правац врло важан јер угрожава бок **и** позадину наших снага. Предузмите све да се ситуација побољша, а она је по мом мишљењу критична.

Наша Седма бригада распоређена је са два батал>она у Глогошници и Таници," а једним у с. Злато. Ова бригада претрпела је велике губитке од авијације. Избачено је око 40 бораца из строја. Осим тога убијено је много коња, тако да долази у питање транспорт топова. У овој бригади стање је због тога доста озбиљно.

Брдски топ је оштећен приликом бомбардовања. Потребно је упутити мајсторе да га оправе. —

Хаубице и тенкове упутите што пре као потпору пешадије.

С. **Ф.** — с. н.

Нач. Штаба
Вој.[4] J. Ђокић

П. С. Ми ћемо се налазити у с. Луг.

• Девете НОУ дивизије

[7] Шире о овој колони види у док. бр. 205, 208 и 214.

[8] Вјероватно Шаница

• Народни херој Војислав Ђокић, делегат Врховног штаба НОВ и ПО Југославије. Погинуо 1943 год. код Фоче као начелник Штаба Седме НОУ дивизије. --•

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ХЕРЦЕГОВАЧКЕ БРИГАДЕ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА КОД БИТОВЊЕ И ОСТРОШЦА[1]

ШТ АБ
Х ХЕРЦЕГОВАЧКЕ Н. О. У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ
10 марта 1943 год.
у часова
село: Худутско

ВРХОВНОМ ШТАБУ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

10. о. мј. у 18 часова Штаб бригаде стигао је у село Худутско са намјером да би устгоставили везу са вама и примили конкретне задатке.

Наша Бригада неколико дана водила је огорчене борбе са њемачким, устахпким, италијанским и четничким бандама испод планине Битовње и Острошда, са јединицима V Бригаде. 9. о. мј. у 1 сат послије пола ноћи извршили смо јуриш на непријатеља који је бројно био неколико пута јачи од нас и успјели смо да непријатеља потиснемо са првих положаја и дал>е, јашући му стално на леђима. Непријатеља смо до 20 часова истога дана у паничном бјекству натјерали у Коњиц, који је претрпио огромне губитке.[2]

Јутрос у 7 часова примили смо вашу депешу да се хитно упутимо са Бригадом правац Острожац — Рама — Јабланица — Доње и Горње Зимље па даље ка Кифину Селу.

Наше јединице јутрос су се налазиле на положајима изнад Коњица (Винипгге и Козице изнад Подорашца) У току ноћашње ноћи претуриће се у села око Раме гдје ће морати да се преко дана одморе и нахране. А у току ноћи наставити даљи покрет.

Вољели би у току сјутрацгњег дана да неко од овога Штаба дође код вас уколико ћете ви бити гдје у близини, да би јасније имали пред собом задатке.

Молимо вас о овоме нас обавијестите.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант
Владо Шегрг

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29/1, к. 9.**
*** Види док. бр. 44 и 48.**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 11 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРЕБАЦИВАЊУ ШЕСНАЕСТЕ БРИГАДЕ НА ЛИЈЕВУ ОБАЛУ НЕРЕТВЕ И О ПРИПРЕМИ НАПАДА НА ИТАЛИЈАНСКО-ЧЕТНИЧКЕ ПОЛОЖАЈЕ ГРАДАЦ—ШАНИЦА — БОРЧИЋИ — МИЛАНОВЕ КОЛИБЕ — ГЛОГОШНИЦА — ЗЕЛЕНА ГЛАВА — РИСОВАЦ — ОБОДИЋ[1]

ШТАБ VII ДИВИЗИЈЕ
Н. ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ

Бр. сл. дне 11-111-1943
у 9.30 часова

}

ВРХОВНОМ ШТАБУ **Н**.О.В. И П.О.Ј.

Извештај од 10. III примили смо. Наш извештај[2] — начелника иггаба од 9. III није био нереалан него тачан, јер Дива Грабовица није никако била у рукама IV Далматинске бригаде, па је зато било наређено да се бригада врати на положај који је до тада имала јер су батаљони у два сата напустили били положаје и без ичијег одобреша дошли у с. Д. Јабланицу. Ово поткрепљујемо приложеним извештајем III Далматинске бригаде од 11. III, достављеним у 6.40 часова штабу наше дивизије.

Наша дивизија није могла предузети раније напад одређеним правцем јер наше јединице XVI Бригаде нису биле стигле у просторију Г. Јабланице и нису биле пребачене на леву обалу Неретве. Ова је бригада пребачена преко Неретве тек 11. III у 7 часова ујутро и распоређена на просторији од с. Луг према с. Дјевор.

За везу са X Херцеговачком бригадом упућено је одељење јутрос у 7.45 часова у правцу с. Д. Папраска.

Успоставили смо везу са IV Далматинском бригадом путем телефона преко хаубичке батерије, а сем тога одржавамо везу преко Неретве погледом и пребацивањем извештаја ако то буде потребно.

Са IX Далматинском дивизијом такође се одржава веза.

Наша дивизија полази у напад данас 11.111 у 12 часова **и** неће чекати на долазак X Херцеговачке бригаде. Напад

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 32—1, к. 9.

[1] Види док. бр. 60.

ће се извршити у две колоне и то: VII Бригада правцем Градац (кота 417) — с. Шаница—Сиљева Глава (кота 885) — Борчићи (кота 823) — Миланове Колибе—Јасле са задатком да удари непријатеља у бок испод В. Прења (кота 1916) на Мале Баре—Глогово. с тим да избије на одређени правац наступања дивизије. XVI Бригада напада правцем с. Глогошница—Зелена Глава—Рисовац (кота 1035) — Ободић (кота 1212) преко Стајског Гвозда и даље одређеним правцем. Овакав распоред бригада је потребан да се непријатељ изманеврише покретом који држи косе Зелена Глава—Рисовац—Ободић—Брегови—Глогово.

Лево од нас, на косама изнад с. Равна и Крстаца, налазе се батаљони I Пролетерске дивизије са којима имамо тесну везу.

За боље дејство артиљерије која ће потпомагати напад успоставили смо телефонску везу са хаубичком батеријом и повукли линију на осматрачницу Градац (кота 417).

Приликом обиласка положаја 10. III код VII Бригаде и јединица I Пролет. дивизије утврдили смо да непријатељ нема нарочито јаке снаге према нама и да је прилично неактиван. Нагц покрет ка непријатељу биће више напоран услед јако стрмог терена који се мора прећи неголи што ће непријатељ својим дејством ометати покрет.

Што се тиче упућивања тешких рањеника нашим правцем ми бисмо учинили предлог да се они не упућују, јер је терен скоро несавладљив за товарну стоку, пошто су стазе узане и врло стрме, те би пренос рањеника овим правцем био врло отежан.

Радио-станицу смо примили али се још непгго на њој оправл^а.

Наш рад биће брз, енергичан, дрзак и насртљив, како нам је општом заповести већ наређено било.

Прилог извештај[3] штаба III Далмат. Н.О.У. Бригаде IX Дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар: Ђ.[4] Кладарин

(М.П.)

Командант: П.[6] Јакшић

Начелник: Вој.[5] Ј. Ђокић

[3] **Види док. бр. 63.**
[4] **Ђуро**
[5] **Војислав**
[6] **Павле**

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ БРИГАДЕ ДЕВЕТЕ ДАЛМАТИИСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 11 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ПРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА НА КОПНО БРДО И О СИТУАЦИЈИ И РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА НА ДЕСНОЈ ОБАЛИ НЕРЕТВЕ[1]

ШТАБ
III ДАЛМ. Н. О. У. БРИГАДЕ
IX ДИВИЗИЈЕ
дне 11/Ш 1943 у 6.40

ШТАБУ VII ХРВАТСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

У вези наређења Штаба IX Далматинске дивизије упућујемо нашег курира да би нас обавијестили о ситуацији на лијевој обали ријеке Неретве.

Непријатељ је јучер ујутро избио на Копно Брдо јужно од села Злате; издато је наређење I и III батаљону IV Далматинске бригаде и нашем II батаљону да протјерају непријател>а у правцу Дива Грабовица.

Два батаљона IV Далматинске бригаде и наш I батаљон налазе се на просторији Пласа Гребен (кота 1483), Загон (кота 1421) и Шиловача (кота 829). Ове јединице добиле су задатак да уз помоћ хаубичког дивизиона и одреда борних кола[2] В. Ш. НОВ и ПОЈ током данашњег дана потисну непријатеља и избију на просторију Паљике (к. 1535), Зелено Брдо (1232), Строп (к. 841) и к. 245, да запосједну жељезничку станицу у Горњој Грабовици. Обавијештени смо да ће ове јединице бити потпомогнуте у извршењу свог задатка са дејством ваших јединица на лијевој обали ријеке Неретве.[3]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Политком
Миро[4]

Командант
Бранко Дуде

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/2, к. 845.

[г] Односи се на Тенковску чету Врховног штаба НОВ и ПО Југославије која је формирана од заплијењених италијанских тенкова у Прозору и долини Неретве. Види док. бр. 46.

[J] О овом нападу види док. бр. 217.

*** Народни херој Мирослав Вишић. Погинуо 1943 год. на Озрену {Источна Босна).**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 12 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА И ГУБИЦИМА У ТОКУ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ОФАНЗИВЕ И О НОВОМ РАСПОРЕДУ БРИГАДА[1]

Ш Т А Б
I БОСАНСКОГ Н. О. У. КОРПУСА
Стр. пов. оп. бр. 110
12 марта 1943 г.
— Положај —

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
за „ОП-О"

1) Пошто нам је радио-станица била угрожена, морали смо је склонити, па нисмо могли преко н>е подносити извештаје после З-Ш. Послали смо по радио-станицу и чим дође почећемо подносити извештаје.

2) После продора код Млинипгга на Оцаке и избијања непријатељских снага на пругу Оштрељ—Потоци—Лисина —Овчара—Млиништа Штаб IV Н.О.У. дивизије пробио се 1-Ш преко Пауновца на Подгрмеч са XII крајишком бригадом. Тада је на терену Подгрмеча била наша II и VI крајишка бригада, а V крајишка козарска бригада била је на терену Карана.

Јединице VII крајишке бригаде после продора за Гламоч имале су задатак да бране правац Гламоч—Ливно и остале правце између Гламоча и Купреса. IX крајишка бригада затварала је правце према Јајцу и око Купреса. X крајишка дрварска бригада бранила је правац Дрвар—Грахово, VIII крајишка бригада правац Дрвар—Роре—Гламоч, а IV крајишка бригада бранила је оба ова правца, с тим што суове три бригаде имале омогућити и заштитити пребацивање рањеника и избеглица у Ј1ику. То је деломично успело а потом је З-Ш непријатељ продро за Грахово.

Са остатком рањеника и IV и VIII бригадом пребацили смо се под најтежим условима преко Шатор Планине (Тичево — Малешевци — Грковци — Међугорје — Роре — Црни Врх) 5-Ш-1943.

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27/2, к. 407.**

3) У току непријатељске офанзиве која је на нас почела 19-1-1943 бориле су се следеће наше три дивизије:

IV Н.О.У. дивизија (II, V, VI, VIII и XII бригада)

V Н.О.У. дивизија (I, IV и VII бригада)

X Н.О.У. дивизија (IX и X бригада и XI бригада у формир.[ању])

Постигнути су ови резултати до данас:

Избачено је из строја око 8.000 непријатељских војника и официра (међу којима је било и виших официра, партијских национал-социјалистичких функционера и оних из СС формација). Од тога било је мртвих око 3.500—4.000 војника и официра. Осим овога непријатељ је имао много премрзлих.

Ук*иштено је:*

1 авион санитетски у Паланци
12 тенкова
2 оклопна кола
20 камиона
5 луксузних аутомобила
1 санитетски ауто
12 мотоцикла
3 противколска топа
300 коња
и много друге спреме.

Заплењено је:

4 брдска топа
3 противколска топа
6 бацача
40 тешких митраљеза
50 пушкомитраљеза
400 пушака
3 радио-станице
100.000 метака

4) Последње акције о којима нисмо јавили:

а) 27 и 28-И непријатељ је вршио офанзиву на Каран. Јединице V бригаде убиле су 25 војника, заробиле 1 сатника и 20 војника.

б) 21-II на комуникацији Сански Мост—Крупа код Лукавачке цркве снаге VI бригаде дочекале су непријател>а и потукле га жестоко. Непријатељски губици око 200 мртвих и рањених.

в) 1-Ш у заседи на цести Босанска Крупа—Петровац II батаљон VI бригаде убио је 51 војника, ранио 32, заробио 10 из Техничког батаљона СС дивизије „Принц Еутен". Тада је уништено 8 камиона (1 механичка радионица), 1 тенк, 1

оклопна кола, 2 луксузна аутомобила, 2 мотоцикла, преко 1.000 литара бензина. Заплењено је 3 пушкомитраљеза, 30 пушака.

г) 5-Ш снаге V крајишке козарске бригаде заробиле су 2 теретна воза на прузи Подградци—Градишка са 15 домобрана. Убијено 8, рањено 30 усташа. Плен: 2 пушкомитраљеза, 18 пушака.

д) Скоро свакодневно воде се борбе са немачко-усташко-четничким бандама, које врше упаде у села на Подгрмечу ради пљачке. Непријатељу се стално наносе губици.

ђ) 9-Ш на друму Сански Мост—Паланка[2] одлетео је у ваздух од нагазне мине 1 тенк.

5) После проласка непријатељских снага кроз ослобођену територију остављени су гарнизони у Крупи, нешто у Кључу, Мркоњић Граду, Петровцу, Дрвару и Грахову. Сва остала места у Козари, Подгрмечу, Грмечу и Дрварском подручју поново су слободна. Из обавештајног извештаја види се снаге у појединим непријатељским гарнизонима. Предузимамо чишћење мањих непријат. гарнизона.

6) Наши губици за време ове офанзиве нису нам још познати за све јединице.

У IV Н.О.У. дивизији били су следећи:

око 150 мртвих
300 рањених
450 болесних и премрзлих.

У остале две дивизије укупни губици не премашују број од око 300—400 укупно избачених из строја.

7) Непријатељ локушава успоставити четничку власт. што ћемо енергично рашчистити у самом зачетку.

8) После продора непријатељских снага кроз Босанску Крајину успоставили смо везу са свима нашим јединицама. Њихов распоред и задаци су следећи:

I крајишка бригада у Централној Босни,

II крајишка бригада на сектору Отока—Крупа—Бихаћ, на правцима Крупа—Петровићи, Крупа—Сански Мост, Крупа—Петровац.

IV крајишка бритада на правцима Рибник—Црквено--Врбљани—Дрвар—Роре—Гламоч.

V крајишка бригада на правцу Градишка—Бања Лука. Контролише ове правце. Борави тамо ради попуне бригаде људством, што је сада за ту бригаду најважније.

VI крајишка бригада на сектору Саница—Сански Моот—Стара Ријека—ЈБубија.

VII крајишка бригада на сектору Јањ—Купрес.

*** Лушци Паланка**

VIII крајишка бригада сада на одмору два дана око Паланке, ићи ће на правце Бихаћ—Петровац, Крупа—Сански Мост.

IX крајишка бригада: Јајце—Купрес.

X крајишка бригада: Дрвар—Грахово—Стрмица.

XI крајишка бригада у формирању.

XII крајишка бригада: Бравско—Дрежићи[3]

9) Извршићемо реорганизацију дивизија обзиром на НОР<? стварне потребе и наше даље намере.

IV Н.О.У. дивизија: V, VI, VIII, XII крајишка бригада. Задатак: контрола Козаре, Подгрмеча и Грмеча.

V Н.О.У. дивизија: I, II, IV крајишка бригада и снаге IV крајишког одреда преко Врбаса. Пребацићемо II и IV бригаду преко Врбаса, ради учвршћења нашег утицаја тамо, мобилизације, исхране, а и зато што је бивша ослобођена територија исцрпљена у људству *и* храни. II крајишка бригада попуниће се тамо људством.

X Н.О.У. дивизија: VII, IX, X *и* XI крајишка бригада. Ова дивизија контролисаће сектор Јајце—Мркоњић Град—-Петровац—Дрвар—Грахово—Гламоч.

Штаб корпуса пребациће се преко Врбаса са V дивизијом ради надирања преко реке Босне у Источну Босну, као и ради стварања базе тамо.

10) Морал и борбеност код свих наших јединица сачувани су. Исцрпљене су само II и V крајишка бригада, које су имале веће губитке у премрзлим *и* болесним.

Углавном дејство наших јединица је сада на комуникацијама (пругама и цестама), где се стално постављају заседе, нападају транспорти и пљачкашке банде.

11) За све време офанзиве најтежи проблем били су нам рањеници. Сада смо узели курс на деконцентрацију рањеника и прављење мањих скривених подземних болница за по мањи број тежих рањеника.

12) Молимо да нас известите детаљно о ситуацији у другим крајевима наше земље.

13) Са Славонијом имамо повремену курирску везу преко Козаре.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Полит. комесар	Начелник штаба	Командант
Осман[4]	**Бранко**	**Коста[5]**

[8] **Вјероватно Дринић.**
* **Карабеговић**
» **Нађ**

П. С.

14) Стање ка сектору Бихаћ—Цазин—Кладуша веома је повољно за нас, народ је добро расположен према Н. О. војсци- Негтријатељ је у том крају вршио све врсте насил>а као и у осталим крајевима, према муслиманима као и према свима осталим. Народ се није одазивао непријател>ској мобилизацији, већ је бежао у шуме. Муслимани су сакривали православне и остале и обрнуто. Ми ћемо тамо у најкраће време послати делове наше VIII крајишке бригаде.

15) Са Банијом имамо редовну везу. И тамо су непријатељски тарнизони умногоме испражњени.

БР. 65

НАРЕЂЕЉЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИ.ТЕ ОД 12 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ И СМЈЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ С. БОРЦИ И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА КОЊИЦ—Б.ТЕЛА—БОРЦИ[1]

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
12. Ш. 1943 г.
у 15 **часова**

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Положај

Одмах по пријему овога наређења крените правцем: Бреза—Мемеја Село—Ћосићи јужно од Виса—Сиљевица—Мајдани—Г. Бјела—Медасковић—Борци. Један ваш батаљон остаће на просторији Медасковић—Паклена (к. 906) у циљу затварања правца Коњиц—Бјела—Борци. Врховни командант је наредио да то мора бити ваш најбољи батаљон,[2] због важности правца који затвара. Ми смо због брзине покрета јединица наше дивизије за сада пребацили ваш бататБон[8] који се налазио у с. Ћосићи. Ако то није ваш најбољи батаљон, то ћете исти смијенити приликом проласка кроз Медасковић са вашим најбољим батаљоном и указати му на

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 731.**
[!] **Види док. бр. 66.**
[3] **Први батаљон**

важност правца Коњиц—Борци, Коњиц—Бјела, јер је то за нас најосетљивији правац. Покрете вршити само ноћу а дању само уколико то вријеме дозвол^ава.

Ваша бригада ће се размјестити на просторији Борци закључно до засеока Борчевине. Узводно уз Неретву налазиће се јединице наше дивизије на правцу: Долови—Главатичево—Крупац, те ћете са зачелним батаљоном наше дивизије одржавати везу.

Штаб дивизије ће се налазити у току 13. и 13. на 14. на Борачком Језеру, а у току 14. у Главатичеву.

Борбени знаци за 14 ов. мј. Дурбин—Динамо
за 15 ов. мј. Победа—Понос

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије
(М. П.) Командант
Пеко

БР. 66

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИКА НА ПРОСТОРИЈИ БЈЕЛА—БОРАЧКО ЈЕЗЕРО[1]

ШТАБ II ДИВИЗИЈЕ
12-Ш

Наша дивизија на просторији Бјела—Борачко Језеро. Непријатељски губици 20 мртвих. Непријатељ је разбијен, деморалисан бјежи ка Невесињу.' У Борцима има заробљених. Можемо продирати даље ако одредите неку јединицу на простору Јаворик—Бјела. Све пионире и Италијане шаљите за оправку пута пред болницом. Непријатељ још не реагира од Коњица.

Пеко*

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/8, к. 13.**
*** Односи се на четнике Драже МихаиловиКа.**
' Дапчевић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 13 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ИО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ КОЊИЦ—ОСТРОЖАЦ И О ПРИПРЕМИ ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ БРИГАДА НА ЛИЈЕВУ ОБАЛУ НЕРЕТВЕ[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 152
- 13-Ш, 23[40]

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ
ПОМОЋНИКУ НАЧЕЛНИКА В. Ш. ДРУГУ ВЕЉКУ[1]
— на увиђај —
ШТАБУ IX ДАЛМАТИНСКЕ ДИВИЗИЈЕ
— на увиђај —

1. — На целом нашем еектору непријатељска артиљерија била је врло активна, а нарочито авијација. На сектору Санџачке бригаде[3] пре подне вођене су само мање борбе; док је у исто време на сектору III Крајишке бритаде од цесте па у лево до изворног дела р. Дољанке непријатељ надирао и користећи дејство своје артиљерије и авијације подилазио и нападао наше положаје. Немамо извештаја о резултатима борби које су настављене и после подне; мост код Грачанице наши више не контролишу, а изгледа да су се јединице III Крајишке бригаде морале повући на следеће положаје.

2. — Данас у 16,30 ч. примљено је радиограмом наређење В. Ш. Пријем је био слаб, те је наређење дешифровано углавном овако:

„Одмах рокирајте једну бригаду на десну обалу Неретвице према Острошцу, пошто I Далматинска[4] хитно прелази Неретву и добила је задатак обезбеђења бока од Коњица. Непријатељ надире ка Острошцу и према долини р. Дољанке. Обратите пажњу на своје бокове. Везу са Далматинском дивизијом,[5] која такође има да пређе Неретву код Јабланице, непрекидно одржавајте".

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34—1, к. 9.
[5] Павле Илић
[J] Треће санџачке НОУ бригаде
[4] Прва далматинска бригада Треће НОУ дивизије
[1] Деветом далматинском НОУ дивизијом

На основу овог наређења наредили смо VII Крајишкој бригади најхитније пребацивање у долину Неретвице, а осталим бригадама одговарајуће мере. Међутим, VII Крајишка бригада, која је сем овог добила још неколико разних наређења од Далматинске дивизије и друга Вељка, напокон се је на изрично наређење друга Вељка упутила ка Јабланици где ће у току ноћи прећи на леву обалу реке Неретве.

3. — IX Далматинска дивизија извештава нас да је са леве обале Неретве угрожено пребацивање преко Јабланице, те да ће се евентуално Далматинска дивизија морати пребацити преко Неретве негде другде, на сектору наше Дивизије. Овог момента известио нас је Штаб III Ударне дивизије да је, с позивом на наређење које је он добио од В. Ш., наредио нашој Санџачкој бригади да се одмах пребаци на сектор Острошца где да осигура себи пребацивање преко тамошњег моста. Уколико је то наређење благовремено стигло, Санџачка бригада је већ вероватно у покрету ка томе задатку, — курир још није стигао нама од Санџачке бригаде.

4. — Развој догађаја који је изазвао оваква разна наређења није нам довољно познат. На основу створене ситуације, са две преостале бригаде руководићемо се следећим:

а. — Обзиром да сада сектор од Острошца преко Грачанице до долине р. Дољанка држимо, закључно са крајњим правцима, свега са две бригаде, обзиром да је непријатељ на свим тачкама целога сектора активан, обзиром да — после губљења моста код Грачанице — главна комуникација није нимало сигурно затворена, — ми ћемо настојати да у току 14 о. м. обезбедимо, а у току ноћи предузмемо пребацивање бригаде на леву обалу Неретве, и то: Санџачку код Острошца, а Крајишку код Јабланице.

б. — Обзиром да досадањи сектор Санџачке бригаде на чпевој обали Раме не можемо другим снагама попунити, сем слабим и недовољним заштитницама из саме Санџачке бригаде, — то ћемо прелаз Неретве морати највероватније под борбом вршити.

ц. — Обзиром да мост код Јабланице морају за прелаз користити и бригаде IX Далматинске дивизије, то је могућност пребацивања III Крајишке бригаде тим путем у питању. Овај моменат решићемо у сагласности са Штабом Далматинске дивизије, а углавном према развоју ситуације у току сутрашњег дана. Може се претпоставити да ће се Санџачка бригада, па можда и делови III Крајишке бригаде, морати пребацити преко газа источно од Раме.

д. — Претпоставка за овакве одлуке је да ће се сви рањеници још у току ове ноћи пребацити преко р. Неретве.

е. — По прелазу Неретве извршићемо паљење мостова, а бригаде оријентисати ка угроженим правцима у циљу заштите даљег евакуисања рањеника.

5. — Уколико ова наша одлука није у сагласности са општим планом и објективним околностима хитно нам доставите директиве за рад.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив. Наштадив
Фића[6] (М. П.) **Васо**[7]

БР. 68

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ БРИГАДЕ ДЕВЕТЕ ДАЛМАТИНСКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 13 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРОДИРАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА ПРЕМА ДОЊОЈ ЈАБЛАНИЦИ И О СИТУАЦИЈИ НА ЛИЈЕВОЈ ОБАЛИ НЕРЕТВЕ[1]

ШТАБ
III ДАЛМ. Н. О. У. БРИГАДЕ
IX ДИВИЗИЈЕ
дне 13/3 1943 у 2.30 сати

ДРУГУ ВЕЉКУ,[2] ПОМ. НАЧЕЛНИКА ВРХОВНОГ ШТАБА

Положај

Овај час смо добили од команданта и замјеника команданта III Далм. бригаде[3] следећи извјештај:

„Ситуација се из часа у час погоршава на лијевој обали ријеке Неретве. Непријатељ[4] је заузео Градац (к. 417) и к. 167 и наступа даље. Заузимањем те коте нама је пресјечена отступница према Доњој Јабланици, а пут према селу Злате је немогућ услијед клизавице за спуштање.

Оваковом ситуацијом на другој обали Неретве наше снаге на овом гребену су потпуно отсјечене и постоји могућност

' Народни херој Филип Кљајић
7 Јовановић

1 Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35—1, к. 9.
' Павле Илић
' Бранко Дуде и Сганко Пармач
*** Односи се на њемачку 717 дивизију. Види док. бр. 222.**

њиховог уништења. Доносите одлуке хитно јер је удал>еност између нас и Вас велика.

О цијелој ситуацији било би потребно да се обавијести и помоћник начел. В. Ш. који се налази у Јабланици.

Водите рачуна да се пут из села Злате до положаја очисти, пошто сада немамо куда да пребацујемо рањене другове."

Овај извјештај упућен је и Штабу IX Дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Зам. политкома,
Роје Анте

(МП)

БР. 69

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 14 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ДА ОБУСТАВИ ИЗДАВАЊЕ ЗАПОВИЈЕСТИ ЈЕДИНИЦАМА ЗА НАПАД НА ЧЕТНИКЕ НА ПОЛОЖАЈИМА ГЛАВАТИЧЕВО—ЛИПЕТА[1]

Ш Т А Б
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

14. III. 1943 године
у 13.40 часова

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

У духу најновије директиве и наређења Врховног штаба за покрет наше дивизије, обуставите издавање заповијести - својим јединицама према заповијести коју сте добили од овог Штаба данас 14. ов. мј.[2]

Слиједи нова заповијест.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) За Штаб дивизије
Начелник
Вукотић[3]

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/2, к. 731.**
[г] **Види док. бр. 70.**
[5] **Јово**

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 14 МАРТА 1943 ГОД. ЗА ИАПАД НА ЧЕТНИЧКУ ГРУПАЦИЈУ НА ЛИНИЈИ ГРАЈСАЛИЋИ—ОБАЛ»—УЛОГ[1]

Ш Т А Б
П ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

14. III. 1943 године
у 15.30 часова

З А П О В И Ј Е С Т

Секције: Коњиц—Сарајево—Невесиње—Гацко,
размјера 1 : 100.000

Према најновијој директиви Врховног нггаба од 13. III. **о.** г. наша дивизија, ојачана са три батаљона I Пролетерске бригаде, добила је задатак да што прије, у три колоне, избије на линију пута Грајсалићи—Обаљ—Улог.

Послије разбијања четничких банди на правцу Г. Бјела—Борци, извјесне четничке снаге, ојачане новим снагама, прикупиле су се на одређеном правцу, чија нам јачина није позната.

У циљу извршења овог задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. Десна наступна колона:
Командант друг Радован Вукановић.
Састав: IV Пролетерска бригада, батерија бацача.
Свега четири батаљона и 6 бацача.

1. Креће се правцем: с. Чичево—с. Сел»ани—с. Вилишта —с. Узријечје—с. Језеро—Улог, са задатком да на поменутом правцу очисти и уништи сва четничка упоришта. 15 ов. мј. десна наступ-

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/2, к. 731.**

на колона достићи ће линију с. Сељани, обезбјеђујући се од с. Крушевљани на путу Заводац — Крушевљани (к. 1281). Ово обезбјеђење мора бити јаче због јаког четничко-усташког упоришта у с. Крушевљани. Десно нема наших дјелова, лијево одржавати везу са главном колоном код с. Забрђани. 15 на 16 ов. мј. бригада ће се одморити на постигнутој линији, организујући извиђање на свом даљем правцу покрета. 16 и 16 на 17 ова колона продужиће надирање у правцу Језеро, 17 ов. мј. бригада ће се одморити на Језеру и 17 на 18 ликвидирати Улог, обухватајући га са јужне стране, обезбјеђујући се на Пандурици са једним батаљоном од правца Невесиње—Улог.

Главна колона (средња):
Командант друг Данило Лекић.

Састав: I Пролетерска бригада без два батаљона, II Далматинска бригада, брдска батерија. Свега 7 батал>она, 4 брдска топа и три противколска топа, 3 батерије бацача (10 бацача).

Креће се правцем: Борци—Чичево—Главатичево— Лађаница —Забрђани—Доњани—Оцркавље— Љубуча — Обаљ, са задатком да на поменутом правцу прочисти и уништи сва непријатељска упоришта. Главно непријa-

тељско упорипгге на овом правцу је Главатичево. Ова колона ће у току 15 ов. мј. избити на линију Забрђани. 15 на 16 ов. мј. јединице ће се одморити на тој линији а 16 ов. мј. достићи линију Љубуча. 16 на 17 јединице ће се одморити, 17 на 18 ов. мј. ова ће колона ликвидирати Обаљ, пресијецајући везу Обаљ—Калиновик. Везу одржавати десно са десном а лијево са лијевом наступном колоном на правцима кретања.

3. Лијева колона — наступна: Командант друг Љубо Ђурић.

   Састав: 5 батаљона II Пр. бр., батерија бацача и један противколски топ.

   Свега 5 батаљона, 5 бацача и један противколски топ 37 мм.

3. Креће се правцем: Борци— Главатичево— Бјелемић — (Оџаци) — Диндо —Поље — Бојићи—Хумац, избијајући што прије [на] линију с. Кута—Грајсалићи. Ова колона у току 15 ов. мј. стићи ће на линију с. Дужани— Заводац, гдје ће се одморити 15 на 16 ов. мј. 16 ов. мј. продужиће покрет и достићи до линије с. Мокро—с. Диндо, гдје ће се 16 на 17 ов. мј. ноћу одморити. 17/18 ов. мј. продужиће покрет у циљу избијања на линију с. Кута—с. Грајсалићи, кидајући везу Калиновик — Улог. Лијево од ове колоне нема наших дјелова.

Десно се креће средова главна колона са којом на правцу кретања одржавати везу.

4. Све колоне на својим правцима кретања обезбјеђиваће потребном снагом и вршити стална извиђања на правцу кретања. У току ноћи, односно одмора, обезбјеђивати се дијелом снага — претстражом — од праваца од којих би се вјероватно непријатељ могао појавити.
5. Све колоне у току кретања предузеће потребне мјере за заштиту од авијације, предузимајући у том смислу покрете по мањим јединицама.
6. Хируршка екипа и дивизијски санитет ће се кретати са главном — средњом колоном. Све рањенике којима није потребна хируршка интервенција носити са собом, а оне којима је потребна хируршка интервенција упућивати хируршкој екипи.
7. Борбени знаци остају по заповијести достављеној данас 14 ов. мј. од овог Штаба.[2]
8. Штаб дивизије кретаће се са главном — средњом колоном, гдје ће остале колоне слати извјештаје.
9. Час напада на линији Чичево—Главатичево 15 ов. мј. у 4 часа.
10. Час поласка са ове линије лијеве и .десне колоне биће послије чишћења Главатичева.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар	Начелник штаба	Командант
Митар		Пеко

П. С.[3] Брдска батерија која улази у састав ваше колоне налази се у Борцима, те исту обавијестите, односно наредите да уђе у састав ваше колоне. —

[1] **Види док. бр. 69.**
[4] **Слиједећи текст је дописан мастилом, латиницом.**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 14 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРЕБАЦИВАЊУ ПРВЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ НА ЛИЈЕВУ ОБАЛУ НЕРЕТВЕ И О РАСПОРЕДУ ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ[1]

III ДИВИЗИЈА
14/III

Далматинска[2] пребачена преко Неретве и налази се **око** Рибића: а Црногорска[3] око Коњица. Пошаљите писмену **директиву**, јер депеше не разумемо. Наша четири курира налазе се код вас. Вратите их, ослаћемо друге.

Ми смо на Бунаре.

БР. 72

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА КОЛОНЕ ОД 14 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ДРУГЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ И КОМАНДИ БРДСКЕ БАТЕРИЈЕ ЗА НАПАД НА ЧЕТНИКЕ НА ПРОСТОРИЈИ ГРАЈСАЛИЋИ—ОБАЉ—УЛОГ[1]

Ш Т А Б
ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ[2]
Бр. 278
14 март 1943 г.

ШТАБОВИМА I ПРОЛЕТЕРСКЕ, II ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ
КОМАНДИ БРДСКЕ БАТЕРИЈЕ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Секције: Коњиц—Сарајево—Невесиње—Гацко, разм. **1 : 100000**

СИТУАЦИЈА: Према најновијој директиви В. Ш. **од** 13 марта II пролетерска дивизија, појачана са **три** батаљона I Пролетерске бригаде, добила је за-

[1] Оригинал, писан руком, ћирилицом, налази се у архиви Војноиториског института под рег. бр. 25А, к. 14А. Радиограм је вјероватно упућен Врховном штабу НОВ и ПО Југославије.

[г] Прва далматинска НОУ бригада

[5] Пета црногорска НОУ бригада

' Копија, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/1, к. 709.

[1] У нападу на четничку групацију на линији Грајсалићи—Обаљ—Улог, средњом колоном је командовао командант Прве пролетерске бригаде Данило Лекић.

датак да што прије, у три колоне, избије на линију пута Грајсалићи—Обаљ—Улог.

Послије разбијања четничких банди на правцу Горња Бјела—Борци, извјесне четничке снаге, ојачане новим снагама, прикупиле су се на одређеном правцу, чија нам јачина ниЈе позната.

РАСПОРЕД НАШИХ СНАГА

1. — Десна наступна колона:
Командант друг Радован Вукановић.
Састав: IV Пролетерска бригада.

1. — Креће се правцем с. Чичево—с. Сељани (гдје ће доспјети 15 о. м., настављајући покрет 16 и 16/17 о. м.) — с. Вилишта — с. Узријечје — с. Језеро гдје ће се одморити 17 о. м. — Улог, којега ће ликвидирати V току ноћи 17/18 т. м.

2. — ГЛАВНА КОЛОНА

(Средња колона):
Командант друг Данило Лекић.
Састаз: I Пролет. бригада без два батаљона,
II Далматинска бригада, брдска батерија, којој се придаје брдски топ I Пролет. дивизије и батерија бацача.
СВЕГА: 4 брдска топа и 10 бацача.

2. — Креће се правцем Борци — Чичево — Главатичево — Лађаница — Забрђани — Дољани — Оцркавље — Љубуча — Обаљ, који ће ликвидирати у току ноћи 17/18 о. м.

3. — ЛИЈЕВА КОЛОНА:

Командант друг
Љубо Ђурић.
Састав: II Пролетерска бригада.

3. — Креће се правцем с. Борци — Главатичево — Бјелемић (Оџаци) — Диндо — Поље — Бојићи — Хумац, избијајући 17/18 о. м. на линију с. Кута — Грајсалићи.

У циљу извршења постављеног задатка од стране II Пролетерске дивизије, распоред и правац кретања средње колоне биће сљедећи:

1. — 1 Пролетерска бригада ликвидираће у току ноћи 14/15 о. м. непријатељска упоришта Чичево — Главатичево.

2. — II Далматинска бригада одредиће један свој батаљон који ће бити непосредна резерва јединицама I Пролет. бригаде. Тај батаљон ће се кретати правцем Борци — Буковица — Мл>етине — Главатичево, тј. цестом Борци — Главатичево (уз Неретву).

3. — Остале јединице II Далматинске бригаде кретаће се истим правцем одржавајући сталну везу са својим истуреним батаљоном.

4. — Брдска батерија кретаће се позади резервног батаљона, стављајући на расположење Штабу I Пролетерске бригаде 'батерију бацача.

5. — Час поласка са просторије Борци у 21 час.

6. — Час напада на линију Чичево — Главатичево 15 о. м. у 4 часа изјутра.

7. — БОРБЕНИ ЗНАЦИ:

за 14 о. м. дурбин — динамо
за 15 о. м. победа — понос
за 16 о. м. Херцеговина — слобода
за 17 о. м. Крајина — Црна Гора
за 18 о. м. топ — тенк

8. — Командант колоне кретаће се позади резервног батаљона. " «

9. — Хируршка екипа и дивизијски санитет кретаће се правцем наше колоне.

10. — Све рањенике којима није потребна хируршка интервенција носити са собом а оне којима је потребна хируршка интервенција упућивати хируршкој екипи.

11. — По Јтиквидацији Главатичева јединице I пролет. бригаде задржаће ее на тој просторији ради прехране људства и краћег одмора, док ће јединице II Далматинске бригаде наставити покрет, с тиме да у току 15 о. м. избију на линију села Забрђана. Приликом тога покрета II Далматинска бригада чистиће евентуална непријатељска упоришта на свом правцу кретања. По изласку на одређену линију II Далматинска бригада успоставиће везу са лијевом колоном на линији с. Дужани — с. Заводац, као и са десном на **ЛШ**нији с. Сељани.

Послије потребног одмора јединице I Пролет. бригаде наставиће са покретом за с. Забрђане, зауставл»ајући се на одмориште по успоставЈвању везе са јединицама II Далматинске бригаде.

12. — Брдска батерија послије краћег одмора у с. Главатичево поћи ће правцем II Далматинске бригаде стављајући се под команду Штаба бригаде.

13. — У току дневног марша све јединице ће предузети потребне мјере за заштиту од авијације, предузимајући у томе смислу покрете по мањим јединицама.

15. — Све јединице на својим правцима кретања обезбеђиваће се потребним снагама и вршити стална извиђања на правцу кретања. У току ноћи, односно одмора, обезбеђивати се дијелом снага — претстражама — од праваца са којих би се вјероватни непријатељ могао појавити.

16. — Командант колоне у току 15 о.м. кретаће се са Штабом II Далматинске бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

КОМАНДАНТ СРЕДЊЕ КОЛОНЕ

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕСТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 14 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НЛ НЕПРИЈАТЕЉСКА УПОРИШТА И КОМУНИКАЦИЈЕ НА СЕКТОРУ САНИЦА. ДАБАР. СТАРИ МАЈДАН, СОКОЛИШТЕ И КРШЉЕ[1]

у

Ш Т А Б
[VI] КРАЈИШКЕ НО ПАРТИЗАНСКЕ
УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр. служб.
Дне 14. III." 1943 год.

ШТАБУ БАТАЉОНА I, II, Ш, IV и VI К.Н.О.У. БРИГАДЕ

Положај

Наша бригада добила је задатак да оперише на сектору: Саница, Кљевци, Дабар, Каменград, Брдари, Стари Мајдан, Батковци, Овањска, Миска Глава, Радомировац, Соколиште, Сухача, Кршље. С тим да снаге ове бригаде нападају непријатељска упоришта и врше продор у дубини непријатељске територије, ради ометања непријатељског саобраћаја и унипггавања непријатељских снага, као и ради збијања непријатеља у градове. Поред овог бригада је добилта задатак да својим снагама чисти непријатељска упоришта, која су постављена за заштиту комуникација на којима непријатељ врши саобраћај; према томе задатак наших батаљона биће сљедећи:

Други батаљон има за задатак запггиту сектора на линији од лијеве обале ријеке Санице код Корјенова, па даље линијом Кљевци—Дабар.[2]

Трећи батаљон оперисаће на сектору од дабарске цркве, па у лијево линијом Еминовци, Каменград, Сухача.

Четврти батаљон оперисаће на сектору: Брдари, Стари Мајдан, Батковци, Гаравица.

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/8, к. 774.

[8] Према операциском дневнику Шесте крајишке НОУ бригаде (у архиви Војноисториског института под бр. 1-5, к. 767) — „Непријатељ је овог дана око 10[h] покушао да изађе из Крупе у село у намјери пљачке. Трећа чета Другог батаљона натјерала је непријатеља у бјекство све до саме Крупе, гдје је непријатељ имао око 20 мртвих и више рањених. Код нас је 1 рањен. Јачина непријатеља била је 300 легионара и домобрана".

Први батаљон оперисаће на сектору: Овањска, Српски Агићи[a], Кршље.

Други батаљон вршиће продор у непријатељску територију према цести Сански Мост—Кључ и постављати засједе на поменутој цести, као и чистити непријатељска упоришта у садејству сусједних снага у правцу Санског Моста, Сасине и Трамошње, с тим што ће држати један вод на Међеђем Брду за извиђање у правцу Кључа и хватање везе са снагама V дивизије. Једну од чета држати у засједи негдје десно од дабарске цркве према Ђедовачи и Брајић Тавану, гдје да буде и логор дотичне чете. Ова ће чета имати задатак да уз^припомоћ једне чете III батаљона врши уништавање'непријатељских групица које излазе у села Еминовце и Дабар ради пљачке.

Трећи батаљон оперисаће и вршити продор у непријатељску територију у правцу Санског Моста, Демишевац, цесте Сански Мост—Приједор и уништавати непријатељска упоришта на овом правцу у садејству сусједних батаљона, с тим што ће држати једну чету у засједи лијево од дабарске цркве, а према Какићима, која чета има задатак да у сарадњи са четом II батаљона, која се налази десно од дабарске цркве, уништава непријател>ске групе које полазе са Дједоваче и Хумаца[4] на ослобођену територију ради пљачке. Лијево држати везу са IV батаљоном на Брдарима.

Четврти батаљон оперисаће и вршити продор у дубоку непријатељску територију у правцу Стари Мајдан, Стара Ријека, Копривна. Бришево, Рашавци и уништавати непријатељска упоришта на том правцу као и онемогућавати саобраћај на цести Сански Мост—Приједор.

Први батаљон оперисаће и вршити продор у неприател.-ску дубоку позадину на правцу Овањска, Српски Агићи. Миска Глава, Радомировац, уз припомоћ сусједних снага. Одржавати тијесну везу са сусједима.

Дајући горње задатке батаљонима намеће се истим самостално вршење акција, као и додељивање четама извршења мањих задатака, тј. акција. Дужност је штабова батаљона као и осталих руководилаца да сваког дана в]зше акције и да буду енергичнији у погледу акција него до сада, тј. посљедњих дана, гдје се примјећује мртвило код јединица. При извршењу акција имати у виду да непријатељ не посједа положај као до сада линијски, већ исти посједа положај на поЈединим упориштима у виду јежа и према томе

[a] Агићи
[4] Умци

напад на овакво упориште мора се вршити пажљиво и систематски, употребом бацача, бомбаша, тешких митраљеза и пушкомитраљеза као и топова свих калибара. На сваком таквом упоришту непријатељ је поставио око цијелог упоришта бодљикаву жицу, с тим што је оставио отвор у правцу његовог гарнизона. Чишћење овакових упоришта може се лако извршити ватром из свих оруђа ако се то систематски учини. Штаб II батаљона да се помјери у лијево и на погоднијем мјесту попгго ће истог снаге бити оријентисане у поменутом правцу, а и ради лакше везе са трећим батаљоном, а и ради саме телефонске мреже са Штабом бригаде. При извршењу акција настојати да борци имају ножеве на пушкама.

Овај штаб ће се постарати за припрему акције цијелом бритадом у што краћем року, до ког времена батаљони ће вршити омање акције самостално, а по потреби и у садејству са сз^гсједним батаљонима. Водити Строго рачуна о тајности и опрези свугдје и на сваком мјесту а нарочито при кретању и становању. По пријему овог наређења одмах поступити по истом.

Потврдити пријем овог наређења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политком
Баја"

Командант
Петар[6]

- **Димитрије (Дмитар) Бајалица**
- **Војновић**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТОГ БАТАЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ШТАБУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА И РАДУ У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 14 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

ШТ АБ
IV **БАТАЉОНА III БРИГАДЕ**
14-111-143 године[2]

ШТАБУ III БРИГАДЕ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
15-тодневш! извештај о акцијамв и војном раду

1-Ш-43 г. Бат. је био на положају на планини Радуши, са једним делом на Оглавнику.

2-Ш-43 г. Бат. је држао положај на Оглавнику са целим снагама.

3-Ш-43 г. Бат. је држао положај на истом положају.

4-Ш-43 г. Бат. је држао положај са једним деловима изнад села Планинице, Барина грма[3] и Пернице, и протерао непријатеља са чуке Махала.[4]

5-Ш-43 г. Бат. је на поменутим положајима водио борбу са Немцима, где је убио и ранио 40 непријатељских војника. Ми смо имали 2 мртва и 5 рањених; заробљено: један лаки митраљез немачки шарац, 4 немачке пушке и пиштољ, 1 немачка стројница, 2.000 пушча[них] метака и још разног материјала.[3]

6-Ш-43 г. Бат. се је са поменуте просторије пребадио на просторију Шугине Баре, Шарића Стаје, и запосео положај према Тихомишљу и Вољицама.

7-Ш-43 г. Бат. је на поменутој просторији водио борбу са Немцима, где је успео нанети непријатељу око 20 мртвих и рањених. Ми смо имали 1 мртвог и једног лакше рањена. Заробљено је: један лаки митраљез шарац, пиштољ и једна стројница немачка, 1500 пушчане муниције и неколико пари ципела и другог материјала.

[1] Оригинал, писан на машини латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/16, к. 711а.
[r] Погрешно откуцано чl43 умјесто 1943.
[5] Вјероватно Буков Грм.
• На карти 1 : 100.000 није нађена.
[1] Борбе су вођене у близини Горњег Вакуфа, против јединица 717 и>емачке дивизије. Види док. бр. 189, 190, 315, 316, 320 и 339.

8-111-43 г. Бат. је на истом положају водио борбу са Немцима и нанео непријатељу губитака 15 мртвих и више рањених. До плена се није могло доћи услед навале непријатеља. и непријатељ је извршио контра-јурган на наше јединице, где су биле приморане да се повуку према Р.[адуши] планини. У овој акцији ми смо имали једног друга лакше рањена.

9-Ш-43 г. Бат. је држао положај на Малој Кобили и са мањим деловима на Пландишту и Радуши; пошто су се остали батаљони морали повући под јачим притиском непријатеља, и ми смо се повукли преко Р.[адуше] планине према Прозору, у село Лапсуњ, где [смо] преноћи[ли].

10-111-43 г. Бат. је извршио покрет са поменуте просторије правцем Прозор и сместио се на просторију село Скробућани, где смо били на одмарању.

11-111-43 г. Бат. је извршио покрет са поменуте просторије правцем село Баре—Рогуља и сместио се на просторију село Совићи са задатком затварања правца према реци Рами и лево према Вран планини.

11-111-43 г. Бат. је држао положаје на истом месту до 14 ов. месеца.

13-111-43 г. Бат. је на поменутим положајима дочекао непријатеља и одбио га на полазне положаје и нанео му неколико мртвих и рањених.

14-111-43 г. Бат. је извршио покрет са поменуте просторије на просторију у село Ступари избацујући мање делове на брдо Окланицу, који су затварали правац према селу Совићима.

ВОЈНИ РАД

Војни рад у ових 15 дана био је врло слаб, готово никакав, услед покрета и свакодневног држања положаја и борби.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За команданта
Ј.[6] Пузић

• Јован Пузић. Погинуо 1943 год. код жељезничке станице Била, близу Травника, као командант Четвртог батаљона Треће крајишке НОУ бригаде.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О РЕЗУЛТАТУ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ОФАНЗИВЕ НА СЕКТОРУ ГРМЕЧА И ПОДГРМЕЧА[1]

Ш Т А Б
IV Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
II[2] марта 1943 г.
Број сл.

ПРЕПИС

ШТАБУ I БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

У току 50 дана непријатељске офанзиве на сектор Подгрмеча и Грмеча, тј. од 19 фебруара до 10 марта ове год., јединице ове дивизије водиле су упорне бојеве. Нарочито жестоки бојеви вођени су за читаво ово вријеме на сектору према С. Мосту од стране VI КНОУ бригаде, на сектору Грмеча од стране II и V бригаде, а на сектору Ластва—Бравско—Оштрељ—Дрвар од стране VIII и XII КНОУ бригаде.

На сектору Подгрмеча и Грмеча непријателвске снаге задржане су у борбама равно 22 дана, до када су успјеле овладати комуникацијом [Бос.] Нови—[Бос.] Крупа, [Бос.] Петровац—Кључ, С.[ански] Мост—Кључ—Петровац, док комуникацијом Крупа—С.[ански] Мост нису успјели за **Еријеме** ове офанзиве потпуно овладати, а уколико су се служили том комуникацијом, то је било увијек под борбом, уз врло тешке губитке по непријатеља.

Успјешне акције вођене су од стране теренских бригада код одбране слободне територије, партизанских акција у виду засједа, док су тежи губици претрпљени код упорније одбране народа и услијед измaневрисаља Грмеча продором преко Рипча и повлачењем VII дивизије на обронке Клековаче и Осјеченице. Бол>а веза код непријатеља омогућила им је брже маневрисање услијед радио-везе са свим дијеловима њихових јединица које су учествовале у овој офанзиви.

Од акција задњих дана које су водиле наше јединице, важно је напоменути контра-јуриш II батаљона П бригаде, 7 фебруара, против Нијемаца, усред Грмеча на Троврху, ко-

[1] Копија, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/1, к. 766А.

[5] Извештај је писан вјероватно 15 марта, што се може закључити на основу догађаја који се спомињу у документу

јом је приликом убијено 30 Нијемаца, много рањено, заплијењено 6 пушака и 2 њемачка митраљеза; том борбом онемогућен је напад Нијемаца на леђа снага II и V бригаде.

Током 27 и 28 II непријатељ је вршио офанзиву на терен Карана (Козара), гдје су снаге V бригаде убиле око 25 непријатељских војника, а заробиле 20 војника и 2 сатника.

21 II непријатељ се кретао у три групе око комуникације С. Мост—[Бос.] Крупа и дочекан је код Лукавачке цркве од снага VI бригаде и у жестоком боју.потучен, гдје је било 200 мртвих и рањених непријатељских војника. Том приликом је погинуо командир X чете IV батаљона VI бригаде, Севиљ Ђуро, јуришајући на непријатеља, као и полит-комесар I чете III батаљона, Саво Балабан, који је личним примјером, јуришајући, храбрио своје другове. .

I III, II батаљон VI бригаде, у засједи на цести Крупа—Петровац, убио је 51 војника, ранио 32, а заробио 10 непријатељских војника техничког батаљона СС „Принц Еуген" дивизије. Том приликом уништено је 8 камиона, један од њих механичко-техничка радионица, 1 тенк, 1 оклопна кола. 2 луксузна аута, 2 мотоцикла, преко хиљаду литара бензина. Заробљено је: 3 п. митраљеза, 1 протуколски митраљез, 30 пушака и много друге спреме. У овој борби нарочито се истакао друг Богдан Банић, замј. командира III чете II батаљона VI бригаде, који је руководио једном засједом и пустио непријател»а на пет метара и тек тада отворио митраљеску и пушчану ватру.

5 марта снаге V бригаде заробиле су два теретна воза на прузи Подградци—[Бос.] Градишка, 13 домобрана, док су убили 8 усташа, а ранили 20. Заплијењена су 2 п. митраљеза и 18 пушака. Исте ноћи снаге V бригаде извршиле су акцију на усташко гнијездо Мичије, које је спаљено, а посада побјегла. Заплијењено је доста стоке и животних намирница.

Скоро свакодневно се воде борбе са њемачко-усташко-четничким бандама које врше упаде на поново ослобођену територију у циљу пл>ачке из гарнизона остављених у градовима у току ове офанзиве. У таквим борбама уништена су три непријатељска тенка протуколским топом XII бригаде у Дринићу на 20. II и један тенк 9. III, а на цести С. Мост—Паланка, од нагазне мине VI бригаде.

Морално и политичко стање у офанзиви код јединица је различито. Дезертерства је било у мањој мјери код новопримљених партизана, док је услијед напора и тешких покрета било тенденција лутања под видом тражења јединица и тенденција враћања у свој крај.

Напори и губици ове дивизије осјетно су погодили II и V и у задње вријеме VIII бригаду, док се је у току офанзиве успјело формирати XII КНОУ бригаду, попунити VI и VIII бригаду са по једним батаљоном.

Као најоштрији проблеми намећу се попуна II и V бригаде, срећивање VIII бригаде и организовање санитетске службе у читавој дивизији за хитно пружање помоћи премрзлима и великом броју болесних од епидемије тифуса и грипе.

На дан 12 марта II батаљон II бригаде имао је добру засједу на цести Бихаћ—[Бос.] Петровац, гдје је дочекана непријатељска колона од 9 камиона,[3] која је ишла из Бихаћа у Петровац. Том приликом је потпуно уништено 8 камиона са 80 великих буради бензина, док је један камион побјегао, заплијењено је 5 њемачк. пушака, 1 п. митраљез са 1.000 метака, 20 бомби и много друге ратне спреме. Убијено]е 9 њемачких војника, међу којима и један официр, изгорјела су 3 њемачка војника, док је 8 побјегло. Један муслиман и муслиманка, који су заробљени, послије саслушања пуштени су.

13 марта на комуникацији Бихаћ—-Петровац II батаљон VIII бригаде уНиштио је 3 непријатељска камиона, убио 15 фашиста, заплијенио 2 п. митраљеза, нешто пушака и остале ратне спреме. Исти дан тај батаљон пресрео је фашисте који су возили 8 кола напљачкане народне имовине — намирница и том приликом 2 су бандита убијена, док су се остали разбјежали оставивши опљачкане намирнице.

Због већег дејства наших јединица на комуникацијама Крупа—Петровац, Бихаћ—Петровац и Кључ—Петровац, непријатељ је напустио Петровац и јединице XII бригаде ушле су у овај град.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар,
Кушић[4] с. р.

Командант,
Шоша[5] с. р.

Да је препис вјеран своме оригиналу тврди:

Секретар,
Перо

' Односи се, вјероватно, на дијелове њемачке ССдивизије „Принц Еуген".

[4] Милинко

[5] Јосип Мажар

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ НРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О ЈАЧИНИ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ПОСАДА У ЛИВНУ, МРКОЊИЋ ГРАДУ, БОСАНСКОМ ГРАХОВУ, ДРВАРУ И КЉУЧУ[1]

ШТ АБ
V КРАЈ. У. БРИГАДЕ[8]
бр. СЛ.
15 марта 1943 год.
Положај

ГЛАВНОМ ОБ. ЦЕНТРУ I БОС. КОРПУСА
на положају

Преко обавјепггајне службе ове дивизије прикупљени су ови подаци:

Према непотврђеним подацима у Ливну се врши концентрација Њемаца, чији циљ није познат, а нрема другим подацима у Ливну се налазе врло мале непријателк:ке снаге. **И** једни и други подаци нису још провјерени.[3]

У Гламочу има нешто непријатеља, али непотврђено.

У Мркоњићу,[4] према подацима који нису потврђени, има само 40 Њемаца, 100 усташа и нешто четника. Такођер има непгго четничких банди у Чађавици и Ситници.

У [Босанском] Грахову има један батал»он Њемаца, али изгледа да ће исти имати покрет. У Грахово су долазили четншш који су се вратили у Стрмицу.

У Дрвару има око 100 Њемаца и изгледа да ће имати покрет, а да ће власт предати Хрватима. Из Дрвара једна њемачка патрола ишла је у Прекају и распитивала се је за IV к. бригаду. Изгледа да је од банијских избјеглица добила податке. Њемци из Грахова и Дрвара излазе и у пљачку. V Дрвар је долазио Бране Богуновић и организовао четничку власт. Од Дрвара према Грахову на Просјеченом Куку[г'] имаде нешто Њемаца.

На осталим комуникацијама непријател>а уопште нема.

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/9, к. 781.

[8] Погрешно написано бригаде, а треба: дивизије.

[5] Види о непријатељским снагама на подручју Ливна у док. бр. 222, 227 и 232.

[4] Мркоњић Град

[5] На карти 1 : 100.000 није нађен.

У Кључу имаде 400 непријатељских војника, мјешаних, као и четника.

Магацин команде мјеста Дрвара у Развалинама[6] сачуван је као и магацин команде подручја у Клековачи. Ови су магацини располагали са врло скромним залихама. Магацин у ЈБубиној Пол>ани и Подићу народ је разбио, али су изгледи да ће се од тога нешто прикупити.

У ПрЛсаји би требало поставити команду мјеста, да не би народ разносио жељезничких ствари, као и ради ушчувања магацина.

Народна-осл. власт по селима пољуљана је, као и морал народа је доста слаб, али се одржавају конференције, те изгледа да ће се стање ускоро нормализирати.

Уз другарски поздрав са

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) За обавјешт. центар V дивизије
Бр. Јовић[7]

БР. 77

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 15 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ БРИГАДЕ О НАПАДУ НА ТЕШАЊ[1]

ШТАБ I БАТАЉОНА
I КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
15. III. 1943 год.

ДРУГАРСКОМ ШТАБУ I КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Доставља вам се извјештај о акцији на град Тешањ.

Овај батаљон са једном четом III батаљона добио је задатак да нападне на град Тешањ и ликвидира упоришта у истом. Батаљон кренуо је на акцију у 11 сати, 1. чета I батаљона и 1. чета III батаљона имале су задатак да ликвидирају упорипгге кулу,[2] а 2. чета имала је задатак да ликвидира упориште у самом граду. На почетно мјесто борбе чете

• Вјероватно Развање (сјеверозападно од Прекаје). ,
[7] Бранко Јововић

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/2, к. 787А.
[1] Стара тврђава

су стигле и почеле борбу у 1,30 часова послије пола ноћи у које су вријеме и примиле борбу. 1. чета I батаљона и 1. чета III батаљона подишле су кули како спада и пребацивале су бомбе преко зида. У једно вријеме било је и садејство бацача мина од којих су 3 мине пале у зид. Пошто је зид доста велик а уједно освајао је и дан, нисмо могли прећи у дневну борбу, тако да су се чете морале повући у 4 сата правцем којим смо и дошли. 2. чета напала је на сам град и пречистила до школе и жандармериске касарне одакле је даван отпор, али унутра није било тако јаких снага него једино су задржавали ватру и бранили се до дана пошто су се надали вјероватно и помоћи. Иста чета у 4 сата морала се повући као и ове снаге да нас не би затекао дан у граду.

3. чета била је као резерва батаљона а један вод остао је у заштити коморе. Пратећи вод био је раздијељен по четама, тако да је свака чета имала по тешки митраљез а уз 1. чету је био и бацач мина; тешко оруђе овог пута, тј. један митраљез и бацач мина искоришћени су добро, који су ишли уз 1. чету на кулу, а други митраљез, који је ишао уз 2. чету, дошао је до града и кад је чета наступила у град митраљез је остао и даље на заштити снага при повлачењу из града. У овој акцији овај батаљон имао је 2 друга лакше рашена, а заплијењено је 50 кг соли и неколико паклића дувана које је и остало при борцима.

Наше је мишљење да акција није успјела пошто се касно стигло на почетак борбе, а то је било из разлога што су касно батаљони стигли за нама кад смо ишли на извиђање, јер нису имали замјеници команданата водича, па су чх свели десно од главног пута куд смо ми ишли. Друга ствар и сама тврђава, тј. кулетина у граду је велика утврда око које би се морало дати много жртава док би је освојио.[3]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Командант
Борко*

/

• **Опширније о нападу на Тешањ види у док. бр. 79, 341** и **345.**
• **Арсенић**

ИЗВЈЕШТАЈ ДРУГОГ БАТАЉОНА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 15 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ БРИГАДЕ О РЕЗУЛТАТУ БОРБИ КОД КУЛЕ[1]

ШТАБ II БАТ. IV Ц. ПР. БРИГАДЕ
Положај 15-Ш 1943 год.
У 23 ħ

ШТАБУ IV Ц.[РНОГОРСКЕ] ПР.[ОЛЕТЕРСКЕ] БРИГАДЕ

Положај

Непријатеља[2] смо разбили и дао се у бјекство; ми. смо са херцеговачком[3] и далм. бригадом[4] посјели његове данаппве положаје. Ми смо имали једног лакше рањеног друга, и сад у договору са Штабом Хер. бригаде ми смо се смјестилц у село Кулу да чекамо ваше наређење за покрет, јер су нам рекли у Штабу Хер. бриг. да ће наша бригада да се рокира у десно и тако чекамо овдје ваше наређење за покрет. У случају да ми продужимо у овом правцу, то упутите нашу комору за нама са храном. Непријатељ је оставио три тешка митраљеза и два тешка бацача, отприлике све што је имао од аутом.[атског] оружја; имао је велике губитке у људетву.

С. Ф. — С. Н.

Полкомесар
Бр.[J] Тацовић

Командант
Н.[6] Стругар

[1] **Оригинал, писан мастилом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1-1/П, к. 738.**

*** Односи се на четнике Драже Михаиловића. Види док. бр. 70.**

*** Десетом херцеговачком НОУ бригадом**

[4] **Трећом далматинском НОУ бригадом**

[5] **Бранко**

« Нико

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ПРВЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 15 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ БРИГАДЕ О НАПАДУ НА ТЕШАЊ[1]

Ш Т А Б
III БАТАЉОНА
I КР. У. БРИГАДЕ
15. III. 43 г. пол.

ШТАБУ I КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Извештај о акцији на град Тешањ

13. III. 43 г. наш батаљон добио је задатак да нападне са једном четом на град Тешањ[2] а са две чете, то јест са једном четом на заштиту цесте која је комуникација ТЕШАЊ—ТЕСЈ1ИЋ а са једном четом исто на цесту — комуникацију ТЕШАЊ—ДОБОЈ. Наређење које смо добили — по истом је поступљено и исто извршено.

Распоред снага овога батаљона на овоме сектору био је следећи:

1. чета овог батаљона имала је задатак у садејству са 1. четом I бат. да са десне стране града Тешња нападне кулу[3] и да исту ликвидира. Чета је по наређењу вршила напад пошто је било познато да је непријатељ био доста утврђен. Били су одређени бомбаши и пушкомитраљесци који су дошли до самог утврђења куле, тако да су бацали бомбе у саму кулу преко зида. Непријатељ је пружао отпор тако да нису могли извршити задатак. У нападу чета је имала два рањена доуга. Непријатељски губици су непознати; заробл»ена је једна врећа соли која је предата у бригадну интендантуру, као и нешто дувана који је подељен борцима овог батаљона.

2. чета овог батаљона имала је у задатку да ликвидира кућу Адем-аге Мешића[4] и да изврши конфискацију његове имовине, а са једним водом да пресеку телефонску везу на

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8/2, к. 787А.
[!] О нападу на Тешан. види док. бр. 77 и 345.
[5] Стара тврђава у граду
[4] Усташки доглавник. Народни суд осудио га 1945 год. на доживотну робију.

цести ТЕШАЊ—ДОБОЈ. Чета је извршила задатак, у потпуности ликвидирала је кућу. Пошто се у истој кући налазило 20 домобрана који су прије побегли него је чета стигла на задатак, тако да борба није вођена. Од осталог заробљено је три војничка копорана, два пара ципела, 4 коња. 3 комада батерија, једне војничке лаче, један брдски казан. два пиштол»а 6,35 исправан са по 4 метка, пушчане муниције 1500 метака, један карабин, соли око 10 кила, 9 говеда, 4 малих телади, осим тога санитетског материјала, једну хармонику. Говеда и телци предати су у бригадну интендантуру, коњи остали су код овог батаљона који су истом потребни. Муниција је подељена истој чети. Други, остали материјал који се налазио у кући — спаљена је сва имовина која је била истог власника. Са истом четом ишло је једно митраљеско одељење које је узело за себе брдски казан и пушку, ради тога што им је било потребно.

3. чета овог батаљона имала је у задатку да затвори правац на цести код ЈЕЛАХА, ТЕСЛИЋ—ТЕШАЊ. Иста је била на задатку који јој је додељен по предвиђеном плану, повукла се у 4 сата на одређено место у село Радуша.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ:

Овог пута акција на град ТЕШАЊ није успела ради закашњења свих јединица које су учествовале, и још осим тога пошто је непријатељ био доста утврђен и давао доста јак отпор. И овога пута у овој акцији борци овог батаљона били су сви одлучни за напад и уништење непријатељског утврђења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Ђукић[5]

Командант
Мирко*

[5] **Драго**
• **Зец**

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 МАРТА 1943 ГОД. ЗА НАПАД НА ЧЕТНИКЕ НА ПРОСТОРИЈИ ЧЕТОБОРЈЕ —КРУШЕВЉАНИ —ЗАБОРАНИ—КВАЊ—ЛИПЕТА[1]

Ш Т А Б
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. 25
ч 16. III. 1943 године
у 15 часова

З А П О В И Ј Е С Т

За опкољавање и уриштење четничких банди на просторији: Четоборје — Сељани — Крушевљани — Заборани— Крстац—Квањ—Тјеме—Бањдо—Грачаница—Липета

(секција: Коњиц 1:100.000, Невесиње 1:100.000.)

1. Ситуација: Према прикупљеним" подацима, четничке банде у јачини од око 3000 војника прикупљене су на поменутој просторији, са задатком да у садејству са окупаторским снагама — Њемцима и Италијанима спријече покрет нашим јединицама на одређеним правцима и да униште наше болнице. И поред тога што су неколике четничке бригаде у посљедњим бојевима разбијене и нанесени им тешки губици у мртвим, рањеним и заробл.еним,[2] непријатељ је довукао своје најбоље јединице из Црне Горе и Херцеговине и покушаће да на датој просторији да жилав отпор.

Зато ми морамо напрегнути све снаге да главнину непријатеља на простору Липета—Бањдо—Квањ опколимо и уништимо, јер ће ее уништавањем ових четничких банди створити могућност за нас лаког продирања и отвориће се повољније перспективе за политичку и војничку мобилизацију.

[1] **Копија, писана на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9/2а, к. 731.**

[1] **Односи се на борбе против четника у долини Неретве.**

У циљу постигнућа овог задатка

НАРЕЂУЈЕМО

1. Лијева наступна колона:
Командант колоне друт
Љубо Ђурић.
Састав: II Пролетерска бригада.
Свега: 5 батаљона, 5 бацача
и један противколски топ 37 мм.

1. Креће се правцем: Главатичево—Крупац—Бискуп— к. 458 — Борови До —Сељани —Крушевљани са главним снагама, а помоћном снагом обухвата и чисти Честоборје *и* спушта се преко Крњег Дола на село Драмишево. Послије чишћења ове просторије на линији Лука—Штедим затворити све правце непријатељских испада од правца Невесиње. Везу одржавати десно са средњом колоном на Крсцу и Равном Брду. Лијево од вас нема наших дјелова.

2 Средња наступна колона:
Командант друг Радован
Вукановић.
Састав: IV Пролетерска бригада.
Свега: 4 баталзона, 6 бацача и
један противколски топ 47 мм.

2. Креће се правцем: Бискуп—Крстац—Равно Брдо, обухватајући Заборане, продужује преко Девојачког Кука на Иваново Брдо —Бањдо, гдје се налази непријател>ска резерва.
Лијево од вас нема наши дјелова, зато ће ова колона предузети потребна обезбјеђења лијево на правцу Сљеме. Везу одржавати десно са I Пролетерском бригадом на правцу Крстац—Равно Брдо.

3. Десна наступна колона:
Командант друг Данило Лекић.
састав: I Пролетерска бригада без два батаљона.
Свега: 3 ратаљона, 3 бацача и један противколски топ 37 мм.

3. Креће се правцем напада Главатичево—Међе—Т]еме са једним батаљоном и са два батаљона правцем: Главатичево— к. 498, западно од Змињца обухватајући Квањ са југозападне стране ^са наслоном на нашу средњу колону, у циљу ликвидђције Квања и Тјемена, послије чега ће колона продужити правцем Тјеме — Гунетин До — Грачаница— Липета у садејству са Херцеговачком бригадом и ликвидирати Липету. Десно нема наших дјелова. Лијево одржавати везу на правцу Девојачки Кук—Иваново Брдо са IV Пролетерском бригадом

4. ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ:

II Далматинска бригада обезбиједиће Главатичево и припадајуће дјелове наших јединица на просторији Међе—Поча—Главатичево, поставл>ајући се са једним батаљоном на простору с. Дужани, затварајући правац Дужани—Оџаци ка Главатичеву, са једним батаљоном у с. Лађаница, истурајући једну чету на Кук (к. 704), затварајући правац Оџаци—Кук—Лађаница—Главатичево—Забрђани—Лађаница, са једним батаљоном у с. Разићима, затварајући правац Хум—Љута—Разићи—Главатичево и Умоље—Разићи—Главатичево са сјевероисточне стране, са једним батаљоном на просторији Главатичево—Орашац—Пјевник, обезбјеђујући мјесто у Главатичеву, дивизијску батерију, припадајуће • дјелове бригаде који врше напад и хируршку екипу.

5. X Херцеговачка бритада са свим својим снагама извршиће напад на положају Липета—Бањдо: правцем: Кула—Ражиште—Пресјека, а у циљу садејства и уништења непријатељских снага на просторији Липета—Бањдо. Мањим дјеловима вршити притисак фронтално, а главним снагама вршити

десни обухват. По ликвидацији Липета—Бањдо, оза бригада ће продужити гоњење непријатеља правцем Караула—Г. Зимље, образујући једновремено побочницу нашим снагама. Везу одржавати лијево са I Пролетерском бригадом. Десно нема наших дјелова.

Послије ликвидације непријатеља на поменутим положајима, I Пролетерска бригада пребациће се на просторију Главатичево—Забрђани, II Пролетерска и IV Пролетерска бригада продужиће са гоњењем, заробл>авањем и уништавањем непријатеља у правцу Кљуни—Пресјека, гдје ће се одморити до даљег наређења.

6. Хируршка екипа ће се налазити у с. Главатичеву — усамљена кућа југоисточно од Главатичева.

7. Овлађивање појединим тачкама означаваће јединице једном испаљеном зеленом ракетлом у правцу непријатеља и паљењем ватара.

8. БОРБЕНИ ЗНАЦИ

За 16. III 1943 год. Бура—побједа
за 15. III 1943 год. Пушка—срећа
за 18. III 1943 год.,Бомба—маљ

Знаци распознавања (борбени) преко дана биће за 17. III. 1943 г.: *ширење руку у страну са пушком у лијевој руци; за 18. III. 1943 год.: десну руку с пушком у вис, кундак окренут горе, лијева рука припијена уз тијело.*

9. Час почетка напада са линије: к. 458—Крстац—Квањ—Липета—Пресјека 17 ов. мј. тачно у 1 час изјутра.

10. Дизизијска болница налазиће се са хируршком екипом.

Продори наших јединица морају бити енергични и одлучни без освртања на мање групе лијево и десно, обухватајући, уништавајући и гонећи непријатеља.

11. Штаб дивизије ће се за прво вријеме налазити у Главатичеву а послије ликвидације Квања и Крупца на Крсцу, гдје слати редовне и опширне извјештаје.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар	Начелник штаба	Командант
Митар,[3] с. р.	Вукотић,[4] с. р.	Пеко,[5] с. р.

(М. П.)

[a] **Бакић**
[4] **Јово**
[5] **Дапчевић**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА СЕКТОРУ КВАЊ. ЛИПЕТА, ГЛАВАТИЧЕВО[1]

ШТ АБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

16. III.. 1943 године
у 16 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. Ј.

У духу издате заповијести од 15 ов. мј. јединице наше дивизије са придодатим дјеловима Јгзвршиле су сљедећу акцију. Средња колона на правцу кретања Борци — Кула — Грабовица — Чичево — Главатичево потиснула је и разбила четничке дјелове, који су се повукли ка прихватној линији Липета — Квањ.

Један батаљон I Пролетерске бригаде наступао је правцем Кула — Грабовица — Чичево — Липета и у току напада успио да овлада десним крилом овог положаја. У току подилажења овај батаљон је изненадио четничке банде у Чичеву тако, да су појединци кроз прозоре скакали и губили се према шуми у правцу Липете. Овом приликом овај бат!ал>он је заробио 7 четника, које смо распоредили по јединицама.

Пошто овај батаљон није био довољно јак да задржи дио заузетих положаја, то га је непријатељ јачим противнападом потиснуо са освојеног дијела положаја. С обзиром да је непријатељ био јак на овом положају, ми смо наредили X Херцеговачкој бригади са једним батаљоном IV Пролетерске бригаде (другим) да преко Ражишта нападне непријател>а и одбаци га са дотадањих положаја.

У првом налету батаљона I Пролетерске бригаде на Липету заплијењено је од непријатеља: један тешки бацач и два митраљеза „бреда" са нешто муниције. Усл>ед противнапада јачих непријатељских снага ова се оружја нијесу могла сачувати сем једног митраљеза „бреде", док су остала

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 37/1, к. 9.**

оружја бачена низ стене да их непријатељ не може више искористити.

Посљедњим извјештајем Штаба X Херцеговачке бригаде од 15 ов. мј. у 22 часа непријатељ је био потиснут са Липете, гдје је заплијењено: у другом нападу на овај положај два тешка бацача и три тешка митраљеза, једна комора и нешто муниције.

Наши губици: 4 мртва и око 9 рањених; непријатељски губици: око 20 мртвих, око 30 рањених и 7 заробљених.

Два батаљона II Пролетерске бритаде на свом правцу напада напала су и освојила Главатичево. Приликом напада на Главатичево непријатељ је разбијен и протјеран. Овом приликом изгорио је у кући, гдје је био Штаб Калиновачке бригаде, наводно Митко Радовић, организатор фашистичке омладине са Цетиња, извршио самоубиство капетан Чедо Тодоровић и ађутант ваздухопловни капетаН Сретен Шантић из Мостара. Истом приликом убијен је начелник штаба Калиновачке бригаде, један потпоручник Недељковић.[2]

Истом приликом јединице I Пролетерске бригаде заробиле су културно-омладинско-националну екипу (пропагандну) и то: Петгф Вукмировић, студент, Видић Митар, учитељ из Ужичке Пожеге, Бурић Нико, полицијски агент из Цетиња, Ђорђе Вукчевић. студент економије из Подгорице, Делевић Божиддр, апсолвирани правник из Берана, Кићовић, дипл. правник из Берана.

Шеф ове екипе Др. Војин Андрић из Београда изгорио је у кући, гдје је била екипа посједнута нашим јединицама.

Испитивањем заробљених утврђено је да су послати из четничког штаба Драже Михаиловића који се налази у Липову, близу Колашина, са задатком да шире великосрпску и четничку политику. На саслушању Петар Вукмировић, студент из Цетиња, изјавио је сљедеће:

1. Да се Дража Михаиловић са својим четничким штабом налази у Липову, у непосредној близини Колашина. Штаб је исти као и ранији — потпуковник Павловић, Драгиша Васић, капетан Неготинац (то је вјероватно Митић) и брат професора Жујовића, како он каже, а по опису изгледа да је сам професор Жујовић, један банкар из Ниша за кога кажу да је у почетку финансирао Дражу, који је врло кратковид.

2. Поред штаба налази се 20 до 25 енглеских официра у цивилном одијелу (српска сељачка ношња). Међу њима је

[5] **О борбама на подручју Главатичева види у док. бр. 239.**

као најстарији Бели, кога зову Милош, иначе п. пуковник, који је пред овим омладинцима изјавио да]е претставник енглеске владе. Међу њима је и Марко, то је изгледа онај Енглез који је код нас долазио у Ужице

3. И Дража и штаб, као и Енглези састаЈу се са цивилним комесаром, претставником италијанских власти.

4. У Мојковцу налазе се четнички магацини у којима се налази оружје, одијело и спрема, као и храна италијанског поријекла за снабдијевање четничких јединица.

Везу између четничких организација и Италијана стално одржава капетан Ракочевић, док повремено сви остали.

5. Сваки четнички батаљон поред четничког команданта има и номинално још по једног команданта Италијана, који контролише читав батаљон и снабдијева га према потреби из италијанских магацина.

6. Захарије Остојић, кога зову чича Бранко, јесте помоћник Драже Михаиловића и сада се налази у Калиновику; то је онај официр који је дошао са првом групом, којега Вам је друг Митар[3] довео у Ужице.

7. Дражу чува једна чета бивших активних подофицира.

8. Талијани помоћу авиона ноћу бацају лире, они говоре народу да то бацају Енглези.

Цијела национално-омладинска пропагандистичка екипа од 6 чланова стријељана је.

Испитивањем заробљеника дошло се до сљедећих података. У борби против наших јединица на сектору Квањ — Липета — Главатичево на дан 15 ов. мј. налазиле су се сљедеће четничке јединице и то: четири васојевићке бригаде: андријевичка, беранска, бјелопољска и колашинска, као и један одред Б;елопавлића од 400 људи. На овом сектору такође је било и невесињских снага, али број није познат јер нијесмо од истих имали заробљеника.

Заплијењена четничка архива доставиће се накнадно.

Прилог: прибиљешке о саслушавању заробљене екипе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар	Начелник штаба	Командант
Митар	Вукогић[г]	Пеко

[5] **Бакић**
[4] **Јово**

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ПРОБОЈУ ЧЕТНИЧКОГ ПОЛОЖАЈА КОД СЕЛА ЛИПЕТА—ГРАЧАНИЦА[1]

(М. П.) у 22 и 15 часова
с. Кула

ШТАБУ II ДИВИЗИЈЕ

Заузета је Липета[2] и Руда Глава. Четници су оставили комору, муниције, 2 бацача, 3 митраљеза и имају тубитака. Ми мало. Ваш 2[3] имао је једног рањеног.

Фронт је пробијен. Снаге су му раздвојене и треба их сада почесно туђи. Ми ћемо сада одмах ваш батаљон бацити[4] ... да Вас извести. Ако устреба, бацићемо и наш један батаљон.

Са осталим нашим снагама кренућемо на Зимље.

Ми смо предложили В. Ш. да сва ваша и наша дивизија хитно иде ка Невесињу да га заузме, а друге снаге да нас осигуравају од Мостара, Коњица и Калиновика.

Веза са нама биће према с. Кула, па даље за Липету.

С. Ф. — с. н.

П. С.

Ваш 2 батаљон је радио врло добро.

За штаб

[1] Копија, писана на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института код рег. бр. 14/За, к. 731. Извјештај је писан вјероватно 16 марта 1943 године.

[8] Липету је заузела, 16 марта, Десета херцеговачка НОУ бригада, ојачана једним батаљоном Четврте пролетерске бригаде и двама батаљонима Друге далматинске НОУ бригаде.

[5] Односи се на Други батаљон Четврте пролетерске бригаде. Види док. бр. 100.

[4] У документу текст је испуштен, вјероватно због оштећења оригинала.

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА У МРКОЊИЋ ГРАДУ И ЧИШЋЕЊЕ ПРОСТОРИЈЕ ОКО ГЛАМОЧА ОД ЧЕТНИКА[1]

ШТ АБ
V НОУ ДИВИЗИЈЕ
бр. СЛ.
16 мзрта 1943 год.

ШТАБУ IV Н.О.У. БРИГАДЕ И 2. БАТАЉОНУ
7. КРАЈ.ГИШКЕ] У.[ДАРНЕ] БРИГАДЕ

Подаци о непријатељу. Према непотврђеним подацима, у Кључу имаде око 400 непријатељских војника, од тога броја један дио четника. У Ситници, Чађавипи и Ораховл>анима има нешто четника. У Јасеновим Потоцима има мањих група четника. У Бараћима има мања групица четника. У Мркоњићу[2] има око 300 непријатељских војника мјешаних, од тога броја има 40 Њемаца. Сви подаци нису сигурни и нису провјерени, јер непријатељ послије офанзиве не оставља гарнизоне већ само мање посаде које су му потребне ради одржавања саобраћаЈа, те према томе наређујемо:

Четврта бригада добија сл»едећи задатак: Са три батаљона креће се правцем Црквено—Рибник—Ораховљани—Чађавица—Мркоњић и правцем Врбљани—Пецка—Бараћи—Мркоњић. За вријеме овог покрета очистити села од четника, напасти Мркоњић и исти ослободити од непријатеља.[3]

На линији Чађавица—-Ораховл>ани—Подрашница прикупити батаљоне ради извршења задатка на Мркоњићу.

Други батаљон 7. крај. бригаде[1] ставља се привремено под команду IV бригаде, са задатком да садејствује са IV бригадом на правцу ка Чађавици, да поруши комуникацију Кључ—Чађавица и Чађавица—Ситница и постави засједу према Кључу око Желина и на Ситници, осигуравајући на овај начин даљни покрет IV бригаде.

[1] Оригинал. писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1-6, к. 781.
' Мркоњић Град
' О резултату напада види у док. бр. 99.
[4] У то вријеме Седма крајишка НОУ бригада била је на лијевој обали Неретве Види док бр. 67.

Други батаљон IV бригаде привремено остаје код Гламоча са задатком да испита стање у Гламочу и по могућству да протјера непријатеља из града и да разбије све четничке банде које би се појавиле на томе сектору.

IV бригада извршиће прикупљање својих снага у Мркоњићу гдје ће добити даљи задатак. Одмах по одласку у Мркоњић успоставиће везу са снагама IX бригаде које се налазе око Језера и у Јању.

Пошто се покрет и акција изводи на четничком терену, скреће се пажња да се не шаљу курири поједошци већ одељења јачине према потреби.

Исхрана: припремити храну за пут, као и организовати пренос брашна и припрему резервне хране за даљи покрет који нам претстоји.

Штаб дивизије ће се налазити у Бусијама.

Покрет са садашњих својих мјеста извршити 17 овог мјесеца рано ујутро.

Слати редовно извјенггаје овом штабу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант,
Родић[3]

БР. 84

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О УПУЋИВАЊУ ШЕСТЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ И РИБНИЧКОГ БАТАЉОНА У НАПАД НА КЉУЧ[1]

Ш Т А Б
V НОУ ДИВИЗИЈЕ
Бр. СЛ.
16-111-43 г.
У 12 ч.

ШТАБУ I БОС. КОРПУСА

Положај

Примили смо ваша наређења од 14-111-43 год. Већ раније смо издали наређење јединицама којима располажемо за чишћење кључко-мркоњићког сектора од непријател>а. Ово наређење[2] вам у прилогу достављамо.

[5] **Славко**

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази** се у **архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/7, к. 781.**

[1] **Види док. бр. 83.**

Упутшги смо и јединицама VI бригаде које се налазе на кључком сектору предлог да са своје стране изврше покрет према Кључу и да га у садејству Рибничког батаљона ликвидирају ако за.то буду постојали услови[3].

VII бригади смо послали своје курире са наређењем да дође на мркоњићки сектор. Курири нам се још нису повратиЈш те не знамо да **ЈШ** се ова бригада[4] налази још под директном командом В. Ш.

Молимо вас да нам јавите гдје можемо оставити наше непокретне болеснике кад извршимо покрет за Централну Босну.

Достављамо вам обавештајни извјештај из Сплита који је нађен на путу у Црквеном.

Уз друтарски и борбени поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) Командант
Родић[5]

БР. 85

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА КОД ИДБАРА И ПРЕНОСУ РАЊЕНИКА[1]

ШТАБ VII ДИВИЗИЈЕ
Н. **ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ**
ХРВАТСКЕ
Бр. сл. дне 16-111-1943
у 19.30 ч.

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Наређење од 15/Ш у 20 часова примшги смо данас у 17.30 часова и по истоме ћемо одмах поступити. —

XVI бригади у смислу наређења издата су упутства, те ће примити улогу заштитнице у саставу I Пролет. дивизије

[5] **Види док. бр. 99 и 117.**

*** У то вријеме Седма крајишка бригада налазила се на лијевој обали Неретве. Види док. бр. 67.**

• Славко

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/3, к. 812.**

пошто је по наређењу друта Вељка[2] стављена под њезину команду. — Услед ситуације која је активношћу непријател>а створена у правцу Идбара, како смо обавештени од друга Вељка, на тај правац биће упућена III Крај. и Санџачка бригада[3] јер, како изгледа, непријатељ[4] надире да нам пресече комуникацију. — Ради тога смо по наређењу друга Вељка ставили сву товарну стоку VII Дивизије за пребацивање рањеника, која се до сада није вратила. —

Ради тога ће покрет VII Дивизије бити отежан јер се доводи у питање пренос тешких оруђа, муниције и хране. — VIII бригада одређена је да прати тифусно оболеле другове. •— Поред овога друг Вељко захтева да и VII бригада успут прихвати рањенике, што ће на сваки начин успорити покрет бригаде.

Кад се узме у обзир да је ово једина комуникација којом се крећу сви рањеници и болесници као и колона а да нема довољно стоке за пребацивање, покрет ће бити врло спор и отежан. На овом путу непријатељска авијација је доста активна јер стално прати колоне и бомбардује. — По нашем доласку на Борке јавићемо се. —

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политкомесар
сл. отсутан

Командант
П.[5] Јакшић

/

[1] **Павле Илић, помоћник начелника Врховног штаба НОВ и ПО Југославије**
[2] **Трећа санџачка НОУ бригада**
[4] **Односи се на њемачку 718 дивизију. Види док. бр. 234.**
• **Павле**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 15 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

Ш Т А Б
I БАТАЉОНА
III БРИГАДЕ
16-111-1943 г.

ИЗВЈЕШТАЈ
о војним акцијама I батаљона III бригаде од 1-Ш до 15-111-1943 г.

1. III. Јединице овога батаљона, у саставу II батаљона ове бритаде, напале су непријатељско упорингге на брду Кобила. Тог дана нијесмо успјели да их протјерамо због њихове јаке утврде. Наши губици 4 мртва и 7 рањених; непријатељски губици непознати.

2. III. Јединице овога батаљона са јединицама II батаљона и јединицама II батаљона IV црногорске бриГаде напале су исто упориште. Борба је трајала 9 сати. Непријатељ[2] је протјеран и том приликом заплијењено је 2 шарца, 2 стројнице, 3 пиштол>а, 15 пушака, 3500 метака пушчаних, 200 метака за стројницу и друге разне спреме. У овој борби непријатељ је имао 112 мртвих и већи број рањених, које су одвукли са собом. Наши губици 6 мртвих и 14 рањених, од којих 2 теже.

3. III. Јединице овога батаљона претраживале су терен на ком је јуче вођена борба и пронађен је слиједећи материјал: 2 карабина, 1 пушкомитраљез и друге ситне спреме. Истога дана извршена је сахрана палих другова. У ноћи између 3 и 4, са III и V црногорским батаљоном[3] напали смо непријатељско упориште Барок[4], које смо и ликвидирали. Заплијењена је једна пушка и друге ситне спреме. Непријател>ски губици 3 мртва. Ми без губитака.

4. III. Јединице овога батаљона наставиле су са гоњењем непријател>а према Горњем Вакуфу. Истога дана имали смо једног лакше рањеног друга.

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/12, к. 711-А.
[2] Види док. бр. 172.
[3] Вјероватно се односи на батаљон Четврте пролетерске бригаде.
[4] Вјероватно Гаре.

5. III. Јединице овога батаљона са јединицама I. батаљона IV црногорске бригаде добили смо у задатак да протерамо непријатеља из села Вољице, али је непријатељ побјегао.

6. III. Јединице овога батаљона дошле су у састав наше Бригаде на брду Оглавак, одакле смо се вратили у село Вољице где смо држали положај и вршили евакуацију напуштених домова.

7. III. На истим положајима без промене.

8. III. На истим положајима без промене, врши се и даље евакуација.

9. III. Јединице овога батаљона водиле су борбу са непријатељем на планини Кобили и били смо присиљени на повлачење. Борба је трајала читав дан. Наши губици 1 лакше рањен. Преко ноћи смо се пребацили у село Дуге.

10. III. Јединице овога батаљона држале су положај поврх села Дуге, непријатељ је био нас заобишао са десне стране и ми смо се пребацили у село Парош где смо заузели положај.

11. III. Јединице овога батаљона држале су положај према непријатељу. У току дана непријатељска авијација бомбардовала је наше положаје без успјеха.

12. III. Јединице овога батаљона држале су положај према непријатељу који је наступао према нама где је одбијен уз веће губитке. Код нас без губитака.

13. III. Непријатељ је надирао на наше положаје, борба је вођена читав дан, непријатељ је имао 7 мртвих и већи број рањених. Ми без губитака.

14. III. Јединице овога батаљона држале су положај на коти Оклинац.[5] Непријатељска авијација бомбардовала је наше положаје. Ми без губитака.

15. III. Јединице нашег батаљона пребациле су се са лијеве стране Неретве и зазузеле положај према Јабланици.

з. Полит. комесар — Командант

Милс Бркља — **М.* Атлагић**

П. С.[7] У овим акцијама утрошено је 11.000 (једанајест) хиљада пушчаних метака.

*** Вјероватно Оклоница (к. 1290)**

• Милан

[7] Сљедећи текст је дописан мастилом.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 17 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ИТАЛИЈАНСКИХ И ЧЕТНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА КОД БАХТИЈЕВИЦЕ, ДОЊЕГ ЗИМЉА И ПРИЈЕВОРЦА[1]

Ш Т А Б
Х ХЕРЦЕГОВАЧКЕ БРИГАДЕ
Број: Службено
17 марта 1943
у 20 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

17 овог мјесеца у 1 час извршили смо општи напад на четничке банде на положајима Рат Камен—Бахтијевица. Борба је трајала све до 8 часова ујутро тако, да је Рат Камен прелазио по шест пута из руке у руку. Напосљетку наше јединице успјеле су да непријатеља потисну са његових положаја иако су се четничке банде биле невјероватно утврдиле. На овоме сектору било је око 3.000 четника. Са овим четничким бандама лично је руководио пуковник издајник Бајо Станишић. Ове банде прођеране су у правцу Доње Зимље ка Невесињу.[2] У истом моменту кад смо ове банде јурили италијанске колоне појавиле су се на Рујиште—Порим—Пријеворац, јачине око 500 Италијана са великом комором мазги и око 200 четничких бандита. Овим колонама нијесмо дозволили да се споје и ухвате везу са бандом Баја Станишића. На самом мјесту гдје је вршен јуриш остало је 10 мртвих четничких бандита и један тешко рањен. Ми у свим овим борбама имали смо пет мртвих и више од двадесет рањених. Њихове губитке нијесмо могли тачно установити за ова три дана. Причају жене из села Кушића да су сваког сата вукли непрекидно рањене и мртве, а на бојном пољу остало је преко 50 мртвих, које смо ми нашли. Наше јединице вечерас држе Обрлин—Челопек — изнад села Кушића у Доњем Зимљу. Ми смо ноћас поново нашим јединицама издали наређење да се ове италијанско-четничке банде нападну и униште или отјерају са њихових

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39/1, к. 9.**
[1] **Види о овој борби док. бр. 239.**

пологкаја.[3] Као пгго Вам је познато, наша Бригада страшно је преморена, неиспавана и доста гладује. Од 8 марта још наши војници нијесу имали ни једну ноћ одмора, што нијесу били у покрету или нападу. Италијанека тешка артилерија тукла је од Бијелог Пол>а наше положаје изнад Горњег Зимља. На лијевом нашем крилу био је батаљон I Пролетерске бригаде. Послије заузимања ових положаја, батаљон I Пролетерске бригаде отишао је у правцу Главатичева. Ноћас нам је добјежао један Невесињац који нам је дао ове податке: да је било јуче од Горњег Зимља до Крушевљана око 6.000 четника. Велики број четника говори да би прешао на нашу страну, али код њих влада пријеки војни суд, и ако се најмање нешто код њих примјеги одмах стријељају.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант:
Владо Шегрт

БР. 88

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА КОД ОСТРОШЦА И ОРЛЕНИЦЕ И О ЕВАКУАЦИЈИ РАЊЕНИКА[1]

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ И ПОЈ

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1) Примили смо ваше наређење о покрету 2 батаљона I Бригаде. Они, разуме се, немогу да крену одавде пре него што добију смену — која ће се извршити у току данашњег дана.

2) Начелник Штаба наше Дивизије[2] известио вас је да је непријатељ јуче, 17 о. м. ујутру, покушао да пређе Неретву код Острошца, на сектору VII Крајишке, и да је одбијен.[3] Такође јуче ујутру непријатељ је извршио 3 јуриша са Орленице на положаје Далматинске бригаде, али су одбијени.[4] На истом овом сектору чула се одавде оштра крат-

[3] **Види док. бр. 244 и 247.**

[1] **Оригинал, писан зеленим мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42/1, к. 9.**

[5] **Васо Јовановић**

[5] **Види док. бр. 239.**

[4] **Исто**

ка борба око 22,30 ч; извештаја о толте нисмо примили. Непр. авиони су јуче бомбардовали простор око Идбара.

3) .Овамо је стигао Штаб наше Дивизије. Друг политички комесар Дивизије[5] јавља да је зачеље рањеника било прексиноћ, 16 о. м., тек у с. Добригошће; да се пљачка на целој просторији до Јабланице развила до невиђених размера; ваше наређење о томе упутили смо суседним штабовима бригада и командама ешалона, али ће ићи тешко у свим јединицама где је организација и контрола набавки слаба, обзиром да је тај терен већ јако исцрпљен прелазом многих јединица — које су се снабдевале не водећи уопште рачуна о томе да за њима иду још многе друге јединице; предлажемо да се, ако је икако могућно, свим тим селима да новчана оштета.

4) Морали смо наредити нашој Санџачкој[6] и Крајишкој[7] да све њихове коморске коње ставе на расположење рањеницима.

Јакшић[8] је за рањенике дао све коње његове Дивизије, чак и оне пратећих чета, и не зна како ће изнети тешка оруђа. Треба видети код ешалона који су измакли напред да врате те или друге коње, јер извлачење тешких оруђа долази у питање.

5) VII Крајишкој издали смо 5 сандука муниције, јер је била остала без ње.

6) Да би се сва ова питања регулисала и успешно и са што мање жртава извршио задатак јединица одређених у заштитници, потребно је поново ургирати са евакуацијом рањеника — коЈа још увек тече неорганизовано.

7) Јавите нам којим правцем тачно треба да тражимо везу са вама. Ми до даљњег остајемо у с. Медасковићи.

8) Молимо вас да наредите потребно и да се предузму мере да се на следећим етапама — које су пред рањеницима и пред нашим јединицама — предвиди оставл^ање и прикупљање хране за људство и за стоку. Ми ћемо у том циљу послати унапред нашег интенданта Дивизије.

С. **Ф.** — с. **Н.**

Комдив.
Коча"

Фића

18. III. 43, 2,15 ч.

П.С. Заробл>еници нису досада још стигли.

[5] **Народни херој Филип Кљајић**
• **Трећој санџачкој НОУ бригади**
[7] **Трећој крајишкој НОУ бригади**
[8] **Павле Јакшић, командант Седме хрватске НОУ дивизије**
* **Поповић**

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА ЧЕТНИКЕ НА ПРАВПУ КАЛИНОВИКА[1]

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
18.111.1943 год.
у 7.15 час.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

У духу најновијег наређења Врховног штаба наша Дивизија има извршити покрет према заповијести од 14. III, од 15.30 часова,[2] својим одређеним правцем до одређене **ЛШ**-није. Покрет треба извршити што прије. У том циљу наређено је да IV Црногорска пролетерска бригада остане на простору на коме се сада налази и да образује засебну маневарску групу, која ће бити стављена под команду Штаба III Ударне дивизије за операције према Невесињу и Невесињском Пољу. О овоме Врховни ће штаб извјестити Штаб III Дивизије и дати му потребне директиве. I Пролетерска бригада поступиће по заповијести[3] од 14. III о. г., с тим што ће ова бригада образовати лијеву наступну колону куда је требало да се креће II Пролетерска бригада са истим задатком како је то предвиђено заповијешћу од 14. III о. г.

II Пролетерска бригада и II Далматинска бритада образоваће средњу (главну) наступну колону и кретаће се правцем како је то предвиђено у заповијести од 14. III о. г. за I Пролетерску бригаду и II Далматинску бригаду.

Све јединице са досадашњих положаја рокираће се у току самог дана мањим дјеловима и подићи својим наступним правцима тако да колоне могу извршити покрет данас од 17 часова.

Средња наступна колона (главна) има за задатак да на свом правцу кретања прочисти сва непријатељска упоришта уколико би их било и приступи ликвидацији Улога, обухватајући овај са јужне стране. По ликвидацији Улога обез-

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/2, к. 731.
[8] Види док. бр. 70.
' Исто

биједити се са једним батаљоном на Пандуриди од правца Невесиње—Улог.

Лијева наступна колона (I Пролетерска бригада) по изласку на одређену линију обезбиједиће се од правца Калиновика организујући извиђања и прикупљања података о непријатељском гарнизону у Калиновику.

Све остало по заповијести од 14. III ов. г.

Борбени знаци: за 18. III. 1943 г. Бомба—Маљ
за 19. III. 1943 г. Тенк—Тимошенко
за 20. Ш. 1943 г. Златибор—Побједа

Борбени знаци дању: десна рука с пушком у вис, кундак окренут горе, лијева рука приљубљена уз тијело, за 18. ов. мј.;

за 19. Ш. о. г. махање шајкачом (капом) у десној руци изнад главе;

за 20. ов. *мј. издигнута пушка у хоризонталном положају* изнад *главе у обје руке.*

Издато је наређење од Врховног нггаба да се два батаљона 1 Пролетерске бригаде хитно упуте у састав своје бригаде и вјероватно је да ће они стићи до зоре 19 ов. мј. у висини Главатичева.

Напоменули смо Врховном штабу да су наше јединице уморне, на што су они одговорили да они то знају али да је ситуација таква да се што прије пребацимо до предвиђене линије и да рањеници својим зачел>ем што прије изиђу на Борке.

Покрет ће извршити обје колоне, лијева и средња (главна) а уствари десна, данас од 17 часова и исти ће се вршити преко цијеле ноћи тако да се јединице задрже на достигнутој просторији сјутра 19 ов. мј. у 7 часова. Предвидјети све потребне мјере за заштиту од угледа авијације.[4]

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Дивизије
(М. П.) Начелник,
Вукотић[5]

[4] **О резултатима извршења ове заповијести види том IV, књ. 12, док. бр. 27.**
*** Јово**

НАРЕТјЕЊЕ ШТАБЛ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА УПУЋИВАЊЕ ЗАПЛИЈЕЊЕНИХ МИНОБАЦАЧА У ДЕВЕТУ ДАЛМАТИНСКУ НОУ ДИВИЗИЈУ И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О УЛАСКУ ДРУГЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ У ЛИЈЕВУ КОЛОНУ[1]

Ш Т А Б
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
18. III. 43 год.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕР. БРИГАДЕ

Положај

Према накнадно добивеном наређењу од Врх. штаба у састав лијеве наступне колоне улази и II далматинска бригада која је била предвиђена за средњу колону. —

Наређено је штабу II далмат. бригаде да ухвати везу са вама ради благовременог формирања колоне и предузимања покрета. —

Одредите одмах два отресита друга које упутите у В. Ш. за курире. —

Од заплијењених бацача одредите три тешка са потребним бројем мина за далматинску дивизију[2] а 10 добрих товарних коња за пратећи батал^он В. Ш.

Бацаче са минама и коње упутите у пратећи баталлн В. Ш., у Главатичево.

С. Ф. — С. Н.

За штаб
Начелник, Вукотић

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војвоисториског института под рег. бр. 11/2, к. 731.**
* **Девету далматинску дивизију**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ НРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. ЧЛАИУ ВРХОВНОГ ШТАБА АЛЕКСАНДРУ РАНКОВИЋУ О ОРГАНИЗАЦИЈИ ЧЕТНИКА МУСЛИМАНА У КОЊИЧКОЈ ЖУПИ[1]

Ш Т А Б
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Драги друже Марко,-

У селу Дужанима, удаљеном сат и по од Главатичева уз Неретву, са четири војника затечен је командант Жупског батаљона — муслиманске националне војне организације Јусуф Узуновић из села Сеонице, срез кошички, а бивши претсједник општине острожачке.

У организацију ушао је прије четири мјесеца, а постављен је за команданта батаљона од др-а Поповца[3] из Мостара. Са Поповцем тада био је и мајор Мусакадија,[4] који је као војни инструктор муслиманске националне организације, а поред тога одржавао је тијесне везе са четницима. Док је непосредан контакт са Италијанима одржавао сам др Поповац.

Циљ по његовој изјави. Ова организација има за циљ измирење муслимана и православаца, тијесна сарадња са четницима и Италкјанима а борба против партизана. Талијани су ове милиционере називали добровољна антикомунистичка милиција. У батаљону је имао око 400 организованих чланова од којих је било наоружаних свега 200. Оружје су сами куповали и плаћали су пушке од 3 до 3 хиљада Од четника су добијали врло мало муниције, свега су добили по три метка, а од Италијана по пет метака. У батаљону је имао два пушкомитраљеза, које је отео од жандара хрватских у Коњицу, за које су му Италијани касније наредили да их мора вратити.

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 156. Извјештај је вјероватно писан 18 марта 1943 године.

[5] Александар Ранковић

[3] Др Исмет Поповац. Организатор четника међу херцеговачким муслиманима, ухваћен и осуђен од органа народне власти 1943 год. на стријељање.

[4] Фехим Мусакадић. Прије рата био управник полиције у Сарајеву. Због злочина почињених у току рата, стријељан од органа народне власти.

Храну су добијали од Италијака коју је примао преко Поповца.

Раније је Јусуф Узуновић одржавао везе са Коњичким батаљоном — политичким комесаром Рамзијом Дурановићем, са Шатором[5] и са комесаром Прозорског батаљона. Одржавао је контакт и са организацијом у Мостару у заједници са учитељем Голубићем. Преко њих је пребацивана пошта. Друга Темпа[6] пребацио је из Мостара преко СеонЛце, Солакове Куле за Јасеник. Организовао је и спасавање и пребацивање Момира Јакића, који се налази при пратећсј чети нашега Штаба. Ово су чињенице које је он изјавио на своме саслушању. Што се тиче друга Јакића ми смо ствар провјерили и сам друг Јакић је изјавио да му је он живот спасио и да га је отео од четника.

Ми закључујемо из његовог самог држања да је човјек коме се може вјеровати и који жели да помогне нашој Народно-ослободилачкој борби.

Сматрамо да би било најпотребније повезати га са другом Шатором који се сада моментално налази у Штабу II Пролетерске бригаде и дати му за посао да' прикупи одбјегле муслимане из његовог батаљона, да евентуално нешто људства мобилише и да га уклопи у наше редове.

Ти ћеш са њим разговарати па ћеш створити неко мишљење о њему и према томе се управл>ај.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) Митар[7]

БР. 92

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 МАРТА 1943 ГОД. ПОМОЋНИКУ НАЧЕЛНИКА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О НАПАДУ ЧЕТНИКА НА РАЊЕНИКЕ КОД ИДБАРА И ТЕШКОЋАМА ОКО ЕВАКУАЦИЈЕ РАЊЕНИКА[1]

Друже Вељко,

Јутрос око б^/гђ око 45—50 четника је избило на косе јужно и југозападно од Идбара и са 1 аутоматским оруђем распршили нашу колону која је спроводила рањенике и бо-

[5] **Ибрахим**
• **Светозар Вукмановић-Темпо**
[1] **Бакић**

[1] **Оригинал, писан оловком, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41/1, к. 9.**

леснике. Панику смо некако стишали и наредио сам да се делови VIII хрв. бригаде избаце уз литицу и да одјуре четнике са чука одакле бандити туку стазу — силаз у Идбар. Наредио сам да ти делови успоставе везу са XVI бригадом и да уз њену помоћ обезбеде пут и евакуацију преосталих рањеника и болесника.

Зам. команданта IV бригаде,[2] који је био враћен по рањенике, донео је 22 на носилима, 25 на рукама — на пушци и 30 на коњима, али каже да је остало још око 15 за носила и преко 40 за коње. Ништа не зна о крајишким коњима које си ти послао (око 70) као ни за коње III далмат. бригаде.

IV бригада је делом на прихватним положајима с једне и друге стране Идбара а делом евакуише рањенике којих од Нухића узводно нема. Уцуђени су сви према Ћосићима и даље.

Уколико дође нешто више бандита биће доста тешко, јер се ове јединице слабо сналазе а важно је како ће се XVI бригада снаћи.

Досада су III, IV и V далм. бригада однеле 192 рањеника на носилима а поред тога у јутрошњој гужви смо упутили још 6—7 носила по онима које смо хватали успут, тако да је послато око 200 рањеника на носилима.

Сада је обустављено спуштање у Идбар док се четници не одјуре.

Треба скренути пажњу јединицама на простору Виса да пазе на правац М. Лисина — Борова Глава, где изводи једна стаза, да банда и ту не направи нешто слично.

Наредио сам зам. полкома IV бригаде[3] да упозна јединице на простору Ћосићи — Вис о ситуацији и да их упозори на оваЈ правац.

С. Ф. — с. Н.

18-111-43 г. — 11 ħ Љубиша[4]

*** Односи се на Четврту далматинску НОУ бригаду.**

' Пеко Богдан

[4] Народни херој Љубиша Урошевић, погинуо 1943 год. код Тузлв као начелник штаба Седме дивизије.

Zam. komandanta V brigade koji je bio ranjen
po ranjenike danas je 22 na [illegible], 25 na
[illegible] na putu i 30 na konjima, ali kako
da je otalo još oko 15 za [illegible] i prako 40
za konje. Ništa ne zna o krojačkim konjima
koje je tr. poslao (ovaj) nas ne za koje III dalmat
brigade.

Brigada je dalje na [illegible] položaju
s jedne i druge strane Zdbora a dalje evakui-
še ranjenike koji od Nahće uvrdno nema
Upućeni su svi pravo Čačinu i dalje.
Nikako dote nešto više bondića biće dosta
teško, jer se ove jedinice [illegible]

<ф>0Т0К0riHja flpyre CTpaHHue flOKyiueHTa 6p. 92

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 МАРТА 1943 ГОД. ПОМОЋНИКУ НАЧЕЛИИКА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА, О ИСЦРПЉЕНОСТИ БОРАЦА И О ТЕШКОЋИ ТРАНСПОРТОВАЊА РАЊЕНИКА ОД ИДБАРА У ПРАВЦУ ВИСА[1]

18-111-43 г. — 17,45

Друже Вељко,[2]

У току дана четници нису протерани. На сва наређења и настојања штабови батаљона па и бригада одговарају да је људство попадало и да на све позиве и наређења одговара: „Не могу па уби". Писао сам поново XVI бригади и VII крајишкој чије сам наређење упућено од Штаба I пролет. дивизије прочитао: да покупе све рањенике и болеснике који су остали на путу, да прочисте и обезбеде пут и да их спроведу до Идбара. Један батал>он VIII бригаде је заобилазним путем, управо на литицу, изашао на косу и са 60 Талијана[3] кренуо према XVI бригади по .болеснике и рањенике. Штаб IV бригаде[4] је наредио да њихова два батаљона избију стазом у Мемеја Село по рањенике, али, према исказу неких рањеника, четници су тамо запалили неке стаје и вероватно ухватили неке рањенике који су се ту задесили.

Из Идбара сви су рањеници и болесници кренули према Вису. Приличан број рањеника и болесника сишло је низ литицу и кренуло према Вису. Још никакве коње нисмо добили, пошаљи све што можеш. Добро би било да и нешто људи прихвати рањенике.

Поз.

Љубиша[5]

[1] Оригинал, писан оловком, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40/1, к. 9.

[5] Павле Илић

[5] Односи се на италијанске заробљенике који су у ово вријеме носили рањене и болесне борце јединица Ударне групације Врховног штаба НОВ и ПО Југославије.

[4] Односи се на Четврту далматинску бригаду Девете НОУ дивизије.

[5] Народни херој Љубиша Урошевић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ШЕСНАЕСТЕ БРИГЛДЕ ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ ИДБАР—БОРЦИ—ГЛАВАТИЧЕВО[1]

ШТАБ VII ДИВИЗИЈЕ Н.О.В. ХРВАТСКЕ
18-111-43.

ШТАБУ XVI БРИГАДЕ

Положај

Одмах по пријему овог наређења крените са својом бригадом правцем: Идбар — Гор. Бјела — Медасковић — Борци — Главатичево.

Покрет вршите ноћу, а дању се одмарајте. Овај пут треба да превалите у три етапе: Крстац — Идбар, Идбар — Бјела, Бјела — Грабовица.

Из Гор. Бјеле одвојићете свој један бољи батаљон на десну обалу Неретве у село Шпил>ани са задатком да затвара правац Коњиц — Шпиљани извиђајући стално ка Мираковцу и Врдол>ама.

Остале батаљоне размјестићете на просторији: Грабовица, Чичево, Мљетвине и Поча.

За вријеме покрета не примати на себе никакве обавезе и кретати се убрзаним маршем, користећи по могућности и дан, како би што прије избили на одређену просторију.

О свему извијестите VII крајишку бригаду, како би она могла да затвори тај правац.

Успут прикупите све дијелове VII и VIII бригаде и не покоравајте се ничијим наређењима која би се противила извршењу вашег задатка.

СнабдијеваЈте се на терену према добивеним инструкцијама, али пл>ачку спречавајте најенергичније. Везу с нама ухватићете у Главатичеву, камо ћете послати извјештај чим стигнете на одређену просторију. —

С. Ф. — С. н.

Комесар:
Кладарин[2]

Командант:
П.:[1] Јакшић

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/1, к. 812.**
[1] **Ђуро**
[J] **Павле**

ИЗВЈЕШТАЈ П1ТАБА ШЕСНАЕСТЕ БРИГАДЕ ОД 18 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ЈЕДИНИЦА НА ЛИЈЕВОЈ ОБАЛИ НЕРЕТВЕ[1]

ШТАБ XVI БРИГАДЕ
VII ДИВИЗИЈЕ Н.О. ВОЈСКЕ ХРВАТСКЕ
Бр. слт. — дне 18. III. 1943.
Посл.[ато] у 8 час.

ШТАБУ VII ДИВИЗИЈЕ

Са нашим јединицама налазимо се на старим поло.кајима. Јучер, тј. 17 о. мј., пошао је непријатељ јачине 100—150 четника и Талијана ка нашим положајима; ми смо их одбили уз осјетне губитке. Ми нисмо имали мртвих ни рањених, пошто непријатељ није давао отпор, већ је у паничном бијегу се повукао. Ухватили смо нешто метака, ранац, 3 бомбе за тешки бацач. Имали су око 30 мртвих и доста рањених; то изјављује један партизан Далматинске бригаде којег су ухватили и том приликом успио је да побјегне.

Послали смо везу за I Дивизију, а са Крајишком бригадом[2] десно држимо везу.

Коши од коморе нису досада се повратили.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар: Слијепчевић Урош

Командант: Хоштетер[3]

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војаоисториског института под рег. бр. 5/13, к. 815.**
[г] **Седмом крајишком НОУ бригадом**
* **Војко**

ИЗВЈЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА ШТАБА НРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 МАРТА 1943 ГОД. КОМАНДАНТУ И ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ О СИТУАЦИЈИ КОД ЗАШТИТНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА И РАЊЕНИКА[1]

Вис, 19-Ш у 13,15 ч.

Шаљемо вам овај извештај друга Васе® на увид. Тражи нам се још коња — поред већ датих — за евакуацију рањеника. Постепено остајемо без муллције и без коња. Требало би слати коље из села испред Бораца. Ђидо је синоћ отишао за Коњиц — Сарајево. Југрос је отишла за Коњиц прва група заробљеника[5] — цивила. Пекић[4] је у подне кренуо ка с. Борци.[5]

Коча*

Другу Кочи и Фићи[7]

I

СИТУАЦИЈА на појединим секторима и код бригада:

— На сектору Санџачке бригаде[8] нема промена. Два батаљона ове бригаде сменила су са малим закашњењем синоћ она два батаљона I Бригаде. Испред сектора ове бригаде примећује се на непријатељским положајима кретање мањих групица војника, а ноћу се чује песма Немаца и четника. Ова бригада дала је VII Крајишкој бригади у току јучерашњег и данашњег дана 3 сандука пушчане муниције, тако да је сада и сама Санџачка бригада оскудна са муницијом; батаљони већ траже попуну.

[1] **Оригинал, гшсан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/1, к. 9.**

[1] **Васо Јовановић, начелник Штаба Прве пролетерске дивизије**

[' **Односи се на размјену заробљеника између НОВ и њемачке војске. Види док. бр. 146.**

[4] **Павле**

[8] **Овај текст је дописан мастилом и потом читав извјештај упућен Врховном штабу НОВ и ПО Југославије.**

[' **Поповић**

[' **Филип Кљајић**

[8] **Треће санџачке НОУ бригаде**

— На сектору III Крајишке бригаде непријатељ је јуче пред мрак извршио испад. Наши су га повратили; убијена су 2 непријатељска војника.

— На сектору VII Крајишке бригаде:

У јучерашњим борбама ова бригада је имала 6 мртвих и 16 рањених другова; непријатељу су нанети осетни губици.[9]

У току прошле ноћи у 0,00 ч. ова бригада је имала: да смени јединице XVI Бригаде,[10] помери се на нове положаје те прими и задатак непосредне заштите зачеља рањеника. Међутим XVI Бригада у то време већ није била на положајима; јединице VII Крај. бригаде су приликом поседања нових положаја наишле на непријатељске колоне које су биле преко дана у борби са XVI Бригадом. Са тим колонама, као и са непријатељем који је вршио испад од линије Челебић—Острожац, VII Крајишка бригада водила је борбу од зоре и то врло жестоку, која се сада наставл>а мањом жестином.

VII Крај. бригада тражи помоћ у војним и политичким руководиоцима. Ако се тамо налази Милан Лах, пошаљите га; он је предвиђен за начелника штаба те бригаде. Распитајте се код Вељка,[11] он ће вероватно знати за Лаха.

II

Патрола која је носила писма и тражила заробљеничку колону синоћ се вратила пошто их није нашла. Како је та колона већ прошла тамо — шаљем вам у прилогу писма.

III

Обзиром да су четници већ једанпут извршили велик обухватни испад са југа и пресекли колону рањеника код с. Јаворик, наредили смо VII Крај. бригади дубоко извиђање у том правцу, а III Крајишка бригада упутила је сталну побочницу код колиба Рапта у правцу пл. Бјелашница.

VII Крај. бригада јавља да јој је велик фронт, несигурно лево крило и да неће моћи издржати сталне и јаке притиске, како са фронта према с. Јаворик и Бунари тако и од правца Челебић — Острожац. Наредили смо да на истуреним и важним положајима држи групице са аутоматским оруђима, да за бочно обезбеђење ка југу не употребљава веће снаге сем даљних извиђачких одељсња, а да главнину

[9] **Види док. бр. 242.**
[10] **Шеснаесте бригаде Седме НОУ дивизије**
[11] **Павле Илић-Вељко**

држи прикупљену као брзу маневарску резерву. Они се добро држе и боре, надам се да ће створити потребно време за удаљеше зачеља рањеника из котлине р. Идбар.

IV

ЕВАКУАЦИЈА РАЊЕНИКА иде врло споро и сасвим неорганизовано. Јединице IX Дивизије остављају рашенике по путу, људство луња и неповезано одлази у општем правцу покрета. Старешине уопште не врше никакву контролу, нигде се не виде, сем можда гдегде што се на њих наиђе где појединачно спавају по колибама, поред букава или — као и остали борци — на своју руку иду ка Бјелој. Међутим, Штаб IX Дивизије наредио је нашој VII Крајишкој бригади да извесне јединице ангажује у преношењу рањеника. То би само повећало општу дезорганизацију евакуације рањеника, а VII Крај. бригада има и сувише и борби и жртава нггитећи евакуацију, — наредио сам Штабу бригаде да ничија наређења, сем наша, не извршава.

Рањеници се налазе свуда по путу. Наше нарочито одређене патроле налазе поједине тешке рањенике сакривене поред пута и ту остављене. Рањеници су без хране, са загнојеним ранама, остављени потпуно сами ноћивају на снегу. Штабови бритада извенггавају да овакво стање неповољно утиче на морал њихових бораца, да се о томе стално дискутује и умањује борбеност јединица.

XVI Бригада имала је задатак да се прошле ноћи повуче са положаја до с. Идбар, а да успут са собом поведе или понесе све рањенике (бар смо се овако здоговорили ја и Вељко). Међутим. када је дошла VII Крај. бригада, она је нашла много тешких рањеника по шумама око с. Јасеник, с. Бунари и с. Бреза, те их је под борбом пребацивала ка Идбару.

У Идбару и на путу од Идбара ка Вису има још много рањешгка. Наредио сам да дође полкомесар XVI Бригаде.[12] Чим дође издаћу му наређење са конкретним задацима за потпуну евакуацију рањеника за с. Бјела, докле треба у теку ове ноћи њихова бригада да изврши покрег. Но, бојим се да и та бригада, попут IX Дивизије. није већ одмакла тамо. У том случају потребно је да овамо упутите довољно људства из IX Дивизије да прихвати и спроведе рањенике. Но, пре свега потребно је да се овамо налази неко од руководећих другова (Вељко, Гојко,[13] Владо или ма ко други који макар зна начин како је постављена евакуација), како

[18] **Урош Слијепчевић**
" **Николиш**

би имао увид над стањем евакуације и потребама за људство, за пренос и спровођење. То треба да се уради у току дана јер се овај увид не може добити ноћу када су рањеници и онако, не само расути, већ и сакривени.

Свакако је потребно да настојите да се евакуација што пре изврши јер је људство бригада стално по положајима, под ведрим небом и гладује, што се нарочито може рећи за VII Крајишку бригаду, која поред тога још и стално води тешке борбе.

Такође, треба организовати брзу евакуацију рањеника који пристижу у с. Бјела.

V

Чим се зачеље рањеника извуче из котлине р. Идбар, то јест кад зачеље рањеника буде у покрету за с. Бјела, извући ћу VII Крајишку бригаду и упутити је на правцу Медасковићи — Борци позади Санцачке бригаде (њеног десног крила) као резерву на правцу од Коњица.

Једновремено ће се III Крајшпка бригада својом главнином приближити левом крилу Санџачке бригаде, с тим што ће према непријатељу на досадањем њеном сектору и према котлини р. Идбар оставити претстражне — заштитне д^лове.

VI

Пошаљите радио-вести — бар изводно.

VII

Јави о резу.тгату преговора.[11] Знам отприлике о чему се радило, па ћу и конспиративне наговешгаје протолковати.

VIII

При пролазу, а на врло препреден начин, неки борци из IX Дивизије украли су Санџачкој бригади 4 пушкомитраљеза, а III Крајишкој бригади 3 сандука муниције. Приликом ове „операције" Далматинци су заварали стражара који је чувао п. митраљезе.

IX

Сад добих ваше писмо, те по њему:

1. — Сматрам да можете вечерас отпремити Банијску бригаду.[15] За затварање правца Коњиц — Бјела — Борци

[14] Опширније о овој размјени заробљеника види док. бр. 146.
[15] Односи се вјероватно на Шеснаесту НОУ бригаду.

?

могу успешно садејствовати све јединице Санџачке бригаде. Верујем да ће сутра ноћу тамо моћи бити упућена УП Крајишка бригада.

2. — Вељко вам је детаљно јавио ситуацију око евакуације. Ја ћу је употпунити: зачеље рањеника не само да није синоћ кренуло из Идбара, него се оно јутрос још налазило у с. Јаворик одалсле рањенике извлачи VII Бригада. Синоћ је још много рањеника и болесника (коњаника, пешака, носила) било у с. Идбар; и сада их још тамо има, — ипак ће бити добро ако се организује да у току ове ноћи зачеље стигне у с. Г. Бјела.

3. — Сада се одавде примећује да поједине јединице иду без рањеника ка Бјелој. Бојим се да то нису јединице XVI Бригаде. Потребно је да Вељко пошаље неко лице које ће повести рачуна о евакуацији одавде ка Бјелој.

4. — Потребно је тамо одредити патроле које ће се старати да се рањеници не задржавају већ да одмах продужују; од с. Бјела терен је релативно покривен и неосмотрен те се евакуација може и даљу спроводити.

П_ С.: Херцеговачка бригада'[6] водила је у току 16 и 17 о. м. жестоке борбе на положајима Рат Камен — Бахтијевица (секција Невесиње) са четницима којима је лично руководио Бајо Станишић. После жилаве борбе Херц. бритада је разбила четнике и натерала их у панично бекство у правцу Д. Зимље — Невесиње. Губици четника су велики, а наши су имали 2 мртва и 10 рањених. Једна непријатељска колона од 500 Италијана и 200 четника, која је имала намеру да се споји са Бајом Станишићем, појавила се је на положајима Порим — Рујиште — Пријеворац (секција Невесиње). 18 о. м. Херцеговачка бригада предузела је ноћним нападом њихово разбијање. Резултат не знам.[17]

Примио сам 2 примерка вести — убудуће шаљите бар по 3 примерка (по један на бригаду).

С поздравом

14,45 ч. Васо

[14] **Десета херцеговачка НОУ бригада**
[17] **Види док. бр. 247.**

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ЧИШЋЕЊЕ ЧЕТНИЧКИХ УПОРИШТА НА ЛИНИЈИ ОБАЉ—УЛОГ[1]

ЦГГАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
19. Ш. 1943 год.
у 10.30 час.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Према добијеној директиви Врховног штаба наша дивизија, без IV Бригаде, са три батаљона I Пролетерске бригаде добила је у задатак да 20 на 21 ов. мј. избије на линију: Кута — Грајсалићи и на линију Улог — Пандурица. У том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1. Десна наступна колона — II Пролетерске бригаде избиће 19 на 20 ов. мј. на просторију с. Луко — с. Хотовл>е, чистећи ггред собом непријатељске дјелове и организујући извиђање и прикупл>ање података у правцу Обаљ — Улог. 20 на 21 ов. мј. ова колона ће ликвидирати непријатељски гарнизон у Улогу, очистити околна села, посјести Улог, а са једним батаљоном пресјећи комуникацију Невесиње — Улог на Пандурици. Тај батаљон ће своју главнину држати у с. Обрња а мањим дјеловима засједе на комуникацији између Пандурице и Вргорца. Послије ликвидације Улога, десна наступна колона послије прикупљених података очистити с. Обаљ, ради одржавања везе са лијевом наступном колоном.

2. Лијева наступна колона, чији је командант друг Данило Лекић, командант I Пролетерске бригаде, у току 19 на 20 пребациће се на просторију с. Поље — с. Бојићи — с. Грујић, обезбјеђујући се од правца Калиновик — Кута — Грајсалићи и извиђајући у правцу Кута — Грајсалићи — Калиновик. 20 на 21 ов. мј. лијева наступна колона избиће на линију с. Кута — с. Грајсалићи, с тим што ће I Пролетерска избити на просторију с. Кута — с. Буковица, затва-

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23-2, к. 731.**

рајући све правце који воде од Калиновика преко Кута за Бјелемиће, а II Далматинска бригада постављајући се на просторији Грајсалићи — Романи спријечиће сваки непријатељски испад из правца Калиновика ка Улогу. Командант лијеве наступне колоне организоваће извиђан>а гарнизона у Калиновику и настојати да дође до што тачнијих података које ће благовремено упутити Штабу дивизије, који ће се налазити у с. Дагањ ради" оријентације и у циљу доношеша нсвих одлука. Штаб дивизије мора бити извијештен ко чини посаду Калиновика, колика је она, распоред и фортификациони објекти, као и наоружање гарнизона.

Везу са десном наступном колоном одржавати преко Штаба дивизије.

Штаб дивизије ће се у току 19 на 20 налазити у с. Поље; а 20 на 21 у с. Дагањ.

Обезбјеђ.[2] Хируршка екипа ће се кретати са лијевом наступном колоном а дивизијски санитет са Штабом дивизије.

Борбени знаци за 21. III. о. г. Диналит—Димитров
за 22. 1П. о. г. Мајка—Русија

С друтарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар	Начелник штаба	Командант
Митар	Вукотић	Нско

(М. П.)

Пс. И једна и друга колона, како 19 на 20 тако и 20 на *21,* своја кретања ће држати у највећој тајности, те забранити паљење ватре, непотребно пушкарање, испитивање оружја, приликом доласка у села блокираће села и забранити сваки излаз из села. О овоме старјешине морају повести најстрожије рачуна да не би открили непријатељу наше намјере.

[1] **Дописано мастилом.**

ПРИЈЕДЛОГ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ЗА ИЗВРШЕЊЕ НАПАДА НА КОТОР ВАРОШ II ОБАВЈЕШТЕЊЕ О ЧИШЋЕЊУ ТЕРЕНА ОКО МРКОЊИЋ ГРАДА ОД ЧЕТНИКА[1]

Ш Т А Б
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I БОС. КОРПУСА
Бр. Сл.
Дне 19-111-1943 год.

ШТАБУ I БОС. КОРПУСА

Положај

1. Примили смо пошту од I бригаде. Један су примјерак извјештаја и вама доставили, који вам достављамо заједно са извјештајем штаба X дивизије.

Из извјештаја I бригаде види се да су наше снаге у ц* Босни недовољне и да је тамо непријатељ осјетљив и брзо реагује.

Мишљења сам да треба што скорије и одмах са јачим снагама пребацити се преко Врбаса. Са задатком да се одмах по преласку ликвидира Котор Варош, да би се могло изаћи у плоднији крај, тј. сјеверно од цесте К.[отор] Варош—Теслић.

У вези пребацивања наших снага данас сам био пошао до штаба корпуса[3] али се враћам са пута због тога што су другови из штаба отишли на пут.

17-Ш наше снаге протјерале су из Д. Раткова, Ораховл>ана, Чађавице, Пећске Медне[4] и Граца све четничке групе које су се налазиле на тој просторији и извршиле покрет према Мркоњићу.

Ноћас се чула борба код Мркоњића, још нисмо добилп извјештаје о исходу.

Данас је била активна непријатељска авијација Б. Лука—Мркоњић. Од батаљона који је отишао на Гламоч нисмо добили извјештај.

Уз другарски и бор. поз.

С. Ф. — С. Н. **Кт**[5]
Родић*

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14-7, к. 781.**
[1] **Централној**
[3] **Првог босанског НОУ корпуса**
• **Медна код Пецке**
• **Командант**
• **Славко**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 МАРТА 1943 ГОД. КОМАНДАНТУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ МРКОЊИЋ ГРАДА И ЧАЋАВИЦЕ[1]

ШТ АБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I БОС. КОРПУСА

БР. Сл.

ДНЕ 19-111/1943 ГОД.

КОМАНДАНТУ У-ТЕ ДИВИЗИЈЕ
За друга Славка[2]

Друже Славко,

Шаљемо Ти нека обавјеиггења која сматрамо да су ти потребна ради састанка на који си отишао.[3] Примили смо извјештај од Штаба IV Бригаде и батаљона VII Бригаде да их је непријатељ по доласку у Чађавицу ноћу око 3 часа напао и да су се повукли у село Ораховл>ане. Такође батаљони се налазе у селу Подрашници а батаљон VII Бригаде на Желину, на комуникацији Ситница—Чађавица.

Пут на Клокотовцу је прокопан на више мјеста а на Ситници на једном мјесту. Непријатељ, тј. Њемци[4] су дошли из Мркоњића, око 100—150 војника, и задржали се на пољу у Чађавици и имају један бацач.

Говори се да у Мркоњићу има доста Њемаца.

Према овоме изгледа да [је] комуникација Бања Лука—Мркоњић Њемцима још потребна и не можемо знати за које вријеме, те мислимо да би наш правац кретања ради овога могао се и промјенити, тј. да нећемо моћи преко Мркоњића. У Кључу не.ма Њемаца, већ око 100—150 хрватских војника које би требало напасти ради могућности дејства II батаљона VII Бригаде. Напад би могле вршити чета батаљона VII Бригаде и VI Бригада те је потребно исто то наредити. Ноћас 18. у 23 часа чула се борба око Чађавице а јутрос око

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/7, к. 781.

[2] Родић

[3] Командант дивизије Славко Родић отишао је у Штаб Првог босанског НОУ корпуса на састанак војно-политичких руководилаца.

[4] Дијелови њемачке 714 дивизије. Види док. бр. 246.

Подрашнице, о којим борбама немамо извјештаја али изгледа да Њемци врше нападе.

Ми смо наредили нашим снагама да се зауставе и да поставе засједе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар (М. П.) Начелник штаба
И.[5] Матерић Ђ.[6] Карановић

ШТАБУ" I БОС. КОРПУСА

другу Начелнику

На путу за Штаб примио сам овај извјештај. Из њега се види да са Мркоњићем није случај као са Петровцем[8] и Дрваром.

Према ситуацији код Мркоњића, код задржавања јачих непријатељских снага код Ливна, према об. извјепггају који доставл»ам, изгледи су да непријатељ жели одржати комуникације С.[анскиј Мост—Кључ—Мркоњић, Бања Л.[ука]—Мркоњић и вјероватно ће правити још покрета према Ливну.

Успут сам дознао да од Завоља и Санице до Кључа нема неких снага VI Бригаде како смо раније били званично обавјештени. Према томе ни комуникација С.[ански] М.[ост]—Петровац није затворена нити прекопана или зарушена.

Сматрам да треба одредити снаге које ће контролисати ову комуникацију и зарушавање исте.

Уколико ми не би оријентисали наше снаге према истоку, могли би примити овај задатак.

Уз др. поз.

С. Ф. — С. н.

20-111-43 Командант
у 8 ћ С.[9] Родић

[1] **Илија**
• **Ђуро**
[7] **Сљедећи текст писан је мастилом, ћирилицом.**
• **БоСанским Петровцем**
• **Славко**

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 19 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ЧЕТВРТОГ И ШЕСТОГ БАТАЉОНА И КОМАНДИ ПРОТИВКОЛСКЕ ЧЕТЕ ЗА НАПАД НА УЛОГ[1]

ШТАБ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
19-111-1943

ШТАБОВИМА IV И VI БАТАЉОНА И КОМАНДИ ПРОТИВКОЛСКЕ ЧЕТЕ

Према наређењу ВШ[2] наша два батаљона сачињавају самосталну наступну колону са правцем кретања: с. Живањ — с. Вилишта — с. Узријечје — с. Јаворак — с. Језеро — с. Улог.

Задатак ове групе је чгапћење наведених места од четничких банди — заузимање и држање Улога као и комуникације Калиновик — Невесиње.

На основу предњега распоред наших јединица биће следећи:

1. — Десна колона:
VI батаљон
1 чета IV батаљона
и Противколска чета.
Командант колоне Синиша.[3]

1. — Задатак ове колоне је да крене напред означеним правцем у пуном саставу до с. Јаворак где одваја две пешадијске чете са 1 митраљеским водом са правцем кретања преко Села, нападајући Улог са северо-запада. Остатак јединица, тј. 2 пешадијске чете, тешки бацач, остатак т. митраљеза и Противколска чета крећу ка Језеру, избијајући на цесту Улог — Невесиње код села Обрња, нападајући

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 28/1, к. 709.**

[г] **Врховног штаба**

' **Народни херој Синиша Николајевић, погинуо је код с. Цапарди послије Пете непријатељске офанзиве 1943 године као начелник Седамнаесте НОУ дивизије.**

једном четом комуникацијом на Улог, а другом четом да избије од с. Обрња на Неретву код с. Пиралићи спречавајући непријатељу бекство уз Неретву и нападајући Улог са Јужне стране.

Противколску чету и део Прхатеће чете распоредити према потреби.

Овога распореда се не треба круто држати већ га по својој иницијативи прилагодити датој ситуацији на терену, али се придржавати основне поставке да се Улог обухвати са јужне стране.

2. — Лева колона:
IV батаљон без
једне чете.
Командант колоне
Живан.[4]

2. — Задатак ове колоне је да крене за десном колоном до с. Вилипгга, одакле се одваја лево и креће правцем ка с. Трешњевица, одакле одваја извесне снаге које треба да избију преко с. Бадуша на Неретву и одатле узводно поред Неретве нападати Улог са севера, док ће са осталим снагама од с. Трешњевице кренути ка Улогу преко с. Бионоге.

Уколико буде погодније да се код с. Узријечје крене ка Трешњевици, ово користити и уогапте се праваца не држати круто.

Напомиње се да постоји могућност да се од Вилишта па дал>е ка Улогу налазе четничке снаге, те ће батаљони ићи са целокупним обезбеђењима својим правцима. Десна колона не треба обезбеђивати свој десни бок пошто десно од нас надире група од 4 наше бригаде.

Јачина непријатељских снага и састав испред и у Улогу непознати су.

[4] **Народни херој Живан Маричић. Погинуо у Петој непријатељској офанзиви, 1943 године.**

Полазак са садање просторије за обе колоне *тачно у 5 часова* ујутру, до ког ће времена Противколска чета доћи у састав VI батаљона.

Колоне ће одржавати сталну међусобну везу и ако се испред једне колоне испостави јача непријатељска снага друга ће јој колона помоћи тиме што ће брзо продирати својим правцем и угрозити бок и позадину непријател^а. Колоне ће настојати да пред сам напад на Улог успоставе везу, како би се напад извео једновремено. Но ако су непријатељске снаге мале, онда једна колона не мора чекати другу, већ сама умарширати у Улог.

Борбени знаци за ову акцију: Синиша — Живан.

Штаб бригаде кретаће се за десном колоном преко с. Јаворак — Села, са њиме ће се кретати и бригадни санитет. Рањенике до ликвидације Улога водити собом.[5]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб бригаде

Политком,
Плави®

Зам. команданта.
Милоје[7]

БР. 101

ИЗВ.ТЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ШТАБУ ПРВЕ НРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ОД 15 ДО 28 ФЕБРУАРА 1943 ГОДИНЕ[1]

Ш. „ГРМЕЧ"*
19-111-1943 год.
Положај

„ДУНАВ" Ш.[3]

Достављамо вам петнаестодневни извјепггај о војним акцијама у времену од 15—28-11-1943 год. Овај је извјештај закаснио из разлога што је пггаб II батаљона изгубио извјештај мислећи да га је послао овом штабу.

[5] О резултату напада на Улог види док. бр. 108, 113, 114 и 339.
*** Мијалко Тодоровић**
' Милојевић

[1] ОЈЗигинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војнолсториског института под рег. бр. 30/2, к. 711.
*** Штаб Треће крајишке НОУ бригаде**
*** Штаб Прве пролетерске дивизије**

15-11-1943 батаљони су се налазили на положајима са обје стране Брбаса између Гор. Вакуфа и Бугојна. Борбе није било.

16-11-1943 I и IV батаљон су одмарширали према Прозору ради учествова!ва у акцији на Прозор, док су II и III остали на истим положајима. Борбе није било.

17-П-1943 I и IV батаљон су учествовали у ликвидацији бункера који су остали за леђима јединица III дивизије. Заробљено је 35 Талијана са оружјем... На сектору II и III батаљона није било промјена.

18, 19 и 20-11-1943 батаљони ове бригаде држали су положаје у долини Врбаса према Бугојну. Промјена неких није било.

21-11-1943 непријатељ[4] је капао на положаје II и III батаљона са јаким снагама у више праваца, на десној обали Врбаса. Борба је трајала 6 сати. Дијелови III батаљона су разбили непријатељску колону која се кретала цестом. У овој борби непријатељ је имао око 15 мртвих и већи број рањених. Оштећена су 2 тенка са противколским топом. Услијед јаких непријатељских снага на нашој страни погинуло је 6 другова а 7 рањено. Касно у ноћ II батаљон извршио је контра-јуриш и разбио непријатељску колону која је ишла да заобиђе наше десно крило. Непријатељу су нанесени осјетни губици.

22-11-1943 наше снаге су се повукле изнад Гор. Вакуфа. Извршен је препад на непријатеља са једном четом III батаљона у с. Ждримцима гдје је убијено и рањено 11 непријатељских војника.

23-11-1943 јединице IV батаљона сачекале су непријатеља у с. Ждримцима на блиском отстојању, гдје се развила огорчена борба, која је трајала 2 сата. Убијено је и рањено око 25 непријатељских војника, и непријатељ је повраћен на полазне положаје. На нашој страни 3 мртва и 9 рањених од којих 2 теже. Истога дана непријатељ је бомбардовао наше положаје ваздухопловством као и јаком артиљеријском ватром. Од овог бомбардовања погинуло је 5 а рањено 8 другова.

24-11-1943 борбе није било, изузев патролних сукоба, без значаја.

25-11-1943 непријатељ је са јачим снагама покушао продор комуникацијом Гор. Вакуф—Прозор, који је повраћен од снага нашег III батаљона уз губитке 3 мртва и 4 рањена

' Односи се на Групу Фогл из њемачке 718 дивизије. Види том IV, књ. 10, док. бр. 261.

по непријатеља. Оштећен је један тенк са противколским топом.

26-11-1943 сташе без промјене. Борбе није било.

27-11-1943 батаљони су се пребацили у с. Гмиће и Јаклиће.

28-11-1943 I батаљон примио је борбу на Вилића Гумну са непријатељем, који је одбијен уз велике губитке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, - Замј. команданта,
Бајић[5]

БР. 102

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ О АКЦИЈАМА ИЗВЕДЕНИМ У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 15 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

Ш Т А Б
1П БАТАЉОНА III БРИГАДЕ
19-111-1943 год.

ШТАБУ III КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ

Доставл»амо вам 15-дневни извјепггај у вези са акцијама у току од 1—15-111-1943 год.

Од 1—2 наш батаљон је држао положаје на Оглавку са задатком извијања у правцу Тихомишља и затварања тога правца.

2-Ш вршен је напад на непријатељска осигурања изнад цесте на сектору Тихомишља.

3 о. м. држана је засједа на котама изнад цесте код Тихомишља. Тога дана непријатељ није надирао.

4 о. м. батаљон је био смјештен у с. Планиницу са задатком затварања праваца Тихомишл>е—Грачаница (бочни и фронтални).

5 о. м. држани су положаји ниже Шарића стаја гдје је непријатељ надирао на положаје нашег IV батаљона. Наше јединице тукле су га бочно. Непријатељ је тога дана одбијен.

6 [о. м.ј држани су исти положаЈи. Непријатељ није надирао.

[5] **Владо**

[1] **Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/15, к. 711/А.**

7 [о. м.]се батаљон пребадио у с. Вољице са задатком извиђања у правцу цесте и затварања истог правца.

8 о. м. наш батаљон је заузео положаје према непријатељу упућујући једну чету на десно крило нашег IV батаљона јер је непријатељ надирао у правцу истог. Тога дана непријатељска артиљерија је тукла наше положаје и ми смо имали губитака. Погинуо је командир наше 2 чете друг Стево Бановић, а рањен је замјеник командира друг Никола Ступар и замјеник политкомесара 2 чете друг Мићо Јевић. Услијед надмоћности непријател>а наш IV батал>он се је повукао и ми са двјема четама са њиме а са једном четом правцем Вољице—Прскалове стаје (пл. Кобила), са задатком држећи положаје на пл. Кобили, држећи везу десно са нашим I а лијево са нашим IV батаљоном.

9 о. м. Наш батаљон је држао исте положаје. Истога дана непријатељ је надирао на наше положаје на десном крилу нашег батаљона као и на наш I батаљон. Непријатељ је дочекан и имао је тога дана око 20 мртвих и толико рањених. На нашој страни је погинуо један друг из I чете. По наређењу Штаба наше бригаде наш батал>он се повукао на нове пОложаје обавјештавајући наш IV батаљон о наређењу. По новом наређењу Штаба бригаде наше јединице су се повукле током ноћи 9/10 преко Прозора у с. Г. Д. Крањчићи, са задатком да будемо резерва нашем I батаљону.

10 о. м. По наређењу друга Коче,[2] команданта наше дивизије, упутили смо нашу једну чету у помоћ нашем I батаљону. Са четом је ишао и друг командант батаљона.[3] Истога дана, у први сумрак, по наређењу Штаба бригаде наш батаљон се имао пребацити у с. Скробућани. У самом покрету,наших јединица непријатељ, који је заобишао јединице III санџачке бригаде, успио је да изненади нашу 3 чету којој је заробио 2 мазге и 3 казана. Чета је била вечерала и спремала се за покрет.

11 о. м. као и 12. држан је положај у с. Парцани. Другог дана непријатељ је бомбардовао село и околину. Том приликом имали смо једног друга мртвог, кога је бомба читавзг разнијела,. Љуба Долића, борца наше 3 чете, и једног рањеног друга, Милана Роквића, курира Штаба батаљона.

11 и 12 [о. м.] наш батаљон је затварао правац Парцани—Грачаница, контролишући прелаз преко запаљеног моста.

13 о. м. непријатељ[4] је напао наше јединице тукући наше положаје јаком артиљериском ватром. Послије жестоке

[г] **Поповић**
[3] **Саво Трикић**
[4] **Односи се на јединице њемачке 717 дивизије. Види док. бр. 222.**

(

ватре непријатељ се морао повући ка своје полазне положаје.

14 о. м. непријатељ је надирао на наше положаје гдје смо га сачекали са јаком митраљеском ватром. Наше јединице морале су се повући мало уназад и поново га сачекале наносећи му у мртвима око 20 и нешто више рањених. Непријатељ је одбијен на своје. полазне положаје и није даље надирао. У сумрак је непријатељ са мањим својим дијеловима надирао према нашој 2 чети и послије борбе од пола сата он је одбијен. По наређењу Штаба наше бригаде ми смо се повукли у сумрак у с. Слатину са задатком држан>а кота испред Слатине*и затварања цесте. Исту ноћ једишше нашег батаљона су зарушавале цесту код с. Грачанице.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, 3. Команданта,
Данило[5] **Ђоко***

П. С.[7] Листе губитака ћемо вам доставити накнадно у току дана.

БР. 103

ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТОДЈЕЛА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 МАРТА 1943 ГОД. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ О СТАЊУ И РАДУ ПАРТИСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У БРИГАДИ[1]

ПОЛИТОДЈЕЛ
IX (1П КРАЈИШКЕ) БРИГАДЕ
I ПРОЛ. УД. ДИВ. НОВЈ
Положај
20 марта 1943 године

Другарском

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КПЈ
гдје буде

II јануара 1943 године послали смо Вам наш последњи извештај о стању и раду наше парт. организације, а сада Вам шаљемо следећи извештај.

[5] **Симоновић**
[6] **Чубрило**
[7] **Сљедећи текст је дописан плавим мастилом, ћирилицом.**
[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 5624.**

1) Бројно стање парт. организације у бригади је следеће: 28 парт. ћелија са 260 чланова Партије. У болници се сад налази 32 члана Партије, рањених и болесних. На бившу слободну територију отишло је 12 чланова, који се још нису вратили, те прелта томе сад на лицу има 216 чланова Партије. Од последњег извештаја до данас је у борбама погинуло и од задобивених рана умрло 15 чланова Партије, који нису урачунати у укупно бројно стање. Из прегледа бројног стања види се да је прираштај у Партији од последњег нашег извештаја, кад се укупном броју чланова дода број погинулих и од рана умрлих, 68. Због разних грешака кажњено је партијским казнама 8 чланова Партије, међу којима један искључен због слабог држања у борби.

Парт. организација у бригади се прилично брзо развија у ширину, док развитак по дубини иде много спорије и теже. Рад парт. организације у бригади као цјелини још у потпуности не задовољава, мада рад појединих батаљонских парт. организација је на висини, нарочито у практичном погледу (пример парт. организација I батаљона). Још се поједине батаљонске парт. организације нису издигле да би могле правовремено и правилно са довољно партијске опггрине доносити суд о догађајима у батаљону и руководити целокупним животом у њему. Још оне довољно брзо не реагирају на грешке војно-политичких руководилаца и појединих чланова Партије те тиме дозвољавају слабљење партијске дисциплине (случај недисциплине војно-политичких руководилаца II батаљона). Осећа се по свима батаљонима, а нарочито код Првог, да поједини другови у своме развоју отскачу од осталих.

Идеолошко и политичко издизање партијаца још се споро развија. Разлог томе је услед недостатка основних знања. Но и у овом погледу осећа се напредовање иако прилично споро. Дисциплина партијаца релативно задовољава и поред појединачних отступања од овога. Однос чланова Партије према штабовима и војно-политичким руководиоцима је правилан, док држање ових последњих би могло бити боље. Поједине парт. јединице нису још успеле да развију потребну дисциплину и партијност код појединих војно-политичких руководилаца и на делу.

Услови за рад парт. организације у бригади били су, ссобито у последње време, врло тешки (скоро свакодневни покрети и упорно брањење положаја); но ипак парт. јединице налазиле су могућности да сваке недеље одрже по један практични — радни састанак. Што се тиче теоретских састанака осетио се известан напредак, тако да се сваке сед-

мице одржи и по један теоретски састанак. На њима се обично прорађује Историја СКП(б). Може се запазити да секретари парт. јединица немају довољно смисла и система нити су довољно теоријски јаки да могу довољно користити члановима Партије на теоретским састанццма.

2) Бројно стање кандидата КП је 86, од којих су 24 у болници (рањени и болесни). Рад са њима од прошлог нашег извештаја ипак се нешто побољшао. Прекинуло се са стггром праксом да кандидатура траје по више месеци. Због недовољне издитнутости другова који раде са кандидатима овај рад још не задовоља^а.

3) Бригадни политкомесар[2] се у практичном погледу од последњег нашег извештаја нешто провреднио, мада у политичком и теоријском погледу не може да помогне. Рад политичких комесара батаљона задовол»ава изузев код II батаљона. Од прошлог нашег извештаја до сада опажа се да политкомесари батаљона настоје да политички подигну себе, политкоме чета и водне делегате прорађујући са њима скоро све материјале, које ови касније прорађују по четама. Рад извесног броја политКомесара чета релативно задовољава, али гледајући целину још тај рад није онакав какав би требало да буде. Политкомесари и читава парт. организација учинили су доста у погледу правилног односа бораца према приватном власништву грађана, тако да досад није примећен неки случај пљачке и сљ Четне конференције по питању унутрашшег живота бораца одржавају се често (обично једанпут седмично). С обзиром на честе покрете и акције тежиште политичког рада је пренесено на водне делегате. Политкоми чета најчешће успевају да одрже седмично по 2 политичка часа, а неки и више, као и чешће састанке са водним делегатима настојећи да им помогну како би корисније одговорили својим задацима .. . Морално стање бораца у бригади, и поред тога што се десило да је једно топовско одељење, које је пратило дивизијску болницу из Централне Босне, код Мркоњић Града одвојило се и изгледа пошло у правцу бивше слободне територије, као и то да су још три борца IV батаљона из околине Прозора дезертирала, задовол>аза. Осећа се ипак носталгија за родним крајем и брига за породице.

4) Војнички рад у погледу извршавања задатака је добар. Држање бораца у офанзивним операцијама је, као и досад, добро, док се у дефанзиви осетно побољшало, но ипак се осећало извесно колебање (например случај 3 чете III ба-

таљона). Узрок овоме треба тражити у још недовољној политичкој издигнутости бораца. Још се поједини штабови батаљона и команде чета нису довољно осамосталили. Водници и десетари се још не осећају довољно у својим водовима и десетинама. Практичног војничког рада — егзерцира тако рећи нема. Узрок овоме лежи у недовољном схватању важности овога рада као и у честим покретима и акцијама, док се теоретски часови одржавају обично 2-пут седмично. Повремено се одржавају војна саветовања у оквиру батаљона и бригаде — најчешће у вези са изведеним акцијама. Исто тако команде чета одржавају састанке са водницима и десетарима.

5) Културно-просветни рад у периоду од последшег нашег извештаја коракнуо је напред. Културни одбори по батаљонима и четама донекле су се учврстили, мада код извесних одбора појединци још играју одлучујућу улогу, тако да се дешава да ако неки од њих погине или се рани, овај рад почиње увелико да рамље. Скоро по свима јединицама постоје хорови који су нешто организованији, али у погледу обучавања нових песама и слично нису нингга нарочито постигли. Разлози овоме су у честим покретима и акцијама, као и у недостатку људи који се више од осталих разумеју у овоме погледу. Код појединих батаљона постоје дилетантске групе али оне још нису показале неких резултата. Приликом нашег боравка око Горњег Вакуфа наша бригада дала је једну приредбу у граду која у целини није задовољила. Код бораца се све више развија смисао за читање а нарочито белетристичке литературе. Овој сврси нарочито користе батаљонске библиотеке. Нарочито видан успех постигнут је у погледу издавања листова по батаљонима. Од 1 фебруара до данас, иако под врло тешким околностима, сви су батаљони издали по један број својих листова а IV батаљон чак и трећи. Исто тако и СКОЈ-евци III батаљона издали су свој лист. Почетком овога месеца изашао је и први број бригадног листа. Кроз све листове се расправљају политичка и војничка питања, као и питања унуграшњег живота јединице. У батаљонским листовима сарађује приличан број бораца који су се осмелили да своја запажања ставе на папир. Додуше редакциони одбори имају овде пуне руке посла вршећи корекцију и чувајући линију од скретања у лево, мада се и њима указује пуна помоћ. Запажа се код листа IV батаљона да од броја до броја напредује у погледу садржине. Код свих батал>она прикупл»а се магеријал за наредне бројеве.

У погледу лЛквидације неписмености учињено је доста. Број неписмених по прошлом нашек извештају, који је износио 121, сведен је на 35. Но с обзиром на долазак нових бораца у нашу бригаду међу којима је био велики проценат неписмених, опет се број попео на 103.

6) Рад СКОЈ-а је нешто живнуо. СКОЈ је успео да окупи огроман број омладине у бригади. Има батаљона у којима је сва омладина у организацији изузев оних који су у најскорије време дошли (IV батаљон). Омладина почиње да осећа своју СКОЈ-евску организацију.

Бројно стање СКОЈ-а у бригади је следеће: 6 комитета, 22 актива са 399 чланова од којих у болници 27 (рањених и болесних). У укупан број нису урачунати 8 Скојеваца који су погинули. СКОЈ-евски активи одржавају обично по 2 састанка седмичноито један практични — раднии други теорегски. Подела рада по СКОЈ-евским активима донекле је учвршћена. На радним састанцима се подносе извепггаји о раду по секторима и поставл>ају нови задаци. Све СКОЈ-евске организације по батаљонима прогласиле су утакмицу међусобно у оквиру бритаде. На теоријским састанцима прорађује се Економски развитак друштва, а негде и Историја СКП(б). Запажа се да је овај материјал за њих доста тежак. Према најновијим упутств1гма формиран је и бригадни комитет СКОЈ-а. У њему је такође извршена подела рада по сект^рима, али му је још нужна стална помоћ ради осамостаљења. Бритадни секретар СКОЈ-а, који је био добар борац и обећавао као руководилац, пре неколико дана направио је једну тешку грешку, због које је избачен из Партије а самим тим и смењен као секретар. Већ смо напоменули да је СКОЈ-евска организација издала и свој лист, док организације I и IV батаљона припремају материјал.

7) Бројно стање жена у бригади је 67 на лицу и 3 у расходу (рањене или болесне). Овај број је данас нешто већи с обзиром на долазак извесног броја избеглица у бригаду. Од овог броја жена 7 је учлањено у Партију, од којих 2 дошле из једне друге бригаде, а 2 су кандидати. Другови одговорни у парт. јединиЦама по линији жена обично одржавају са њима по један састанак у седмици. С времена на време одржавају се женски састанци и у оквиру батаљона. На овим састанцима се расправљају проблеми из њиховог живота и прорађују поједини материјали који помажу њиховом политичком подизању.

8) По линији рада на терену, иако је бригада била тако рећи у свакодневним покретима или борбама, ипак је нешто учињено. Одржано је 89 конференција са народом од којих

9 омладЈ-гнеких и 5 женских. Исто су тако формирана и 2 сеоска НОО. На свима овим конференцијама учествовали су 1622 лица. Велики број ових конференција одржаван је приликом обиласка села и прикупл>ања намирница за исхрану.

Према најновијим упутствима наша бригада је вршила мобилизацију људства на терену око Г. Вакуфа. Али с обзиром на непријатељску офанзиву, наше свакодневне упорне борбе и постепено повлачење, велики број од њих (новомобилисаних) се деморалисао и дезертирао у року од неколико дана по доласку у бригаду. Потребно је напоменути да се новомобилисаним није могла посветити дужна пажња с обзиром на ситуацију.

У бригади је прослављена годишњица Лењинове смрти, а исто тако и 25-годишњица Црвене армије.

Наш рад: У времену од прошлог нашег извештаја досада присуствовали смо на 47 састанака. Од ових је било 20 партијских са бироима и ћелијама, 10 политичких са комесарима и водним делегатима, 14 СКОЈ-евских са комитетима и активима и 3 са женама у оквиру бригаде и батаљона. Са свим партијским, политичким, СКОЈ-евским руководиоцима као и са женама, у заједници са замеником комесара и комесаром бригаде, на посебним састанцима прорадили смо одговарајуће чланке из „Пролетера" и детаљно их објаснили. Поред овога рада помагали смо политичким, партијским руководиоцима, па и читавим пггабовима преко штабских јединица.

У погледу обучавања неписмених издали смо „Мала упутства" за руководиоце течајем. Умножили смо известан број чланака о Црвеној армији, који су послужили као материјал за реферате приликом прославе годишњице. Умножили смо такође известан број рецитација и песама за рад по културно-просветној линији.

У споразуму са замеником политкомесара бригаде[3] и осталим руководећим органима требао је да почне партијски курс при штабу бригаде који би обухватио око 20 другова и другарица. Предвидели смо и реферате за њега, али с обзиром на свакодневне тешке борбе, економске и станбене прилике курс није могао још почети. Настојаћемо да се ова замисао оствари што пре.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ1

Саво К. Брковић, Живорад Љубичић, Љубица Ђорђевић

' Ђуро Лончаревић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 МЛРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЈ1АВИЈЕ О НАПАДУ ЧЕТНИКА НА КОЛОНУ РАЊЕНИКА КОД БРЕЗЕ[1]

ШТАБ VII ДИВИЗИЈЕ
Н. ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ
Бр. сл. дне 20/1П 1943
у 14.45 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Ваше наређење од 20/Ш у 8 часова примили смо у 13,15-часова. Према наређењу повешћемо енергично истрагу код Штаба XVI Бригаде да би се утврдило право стање ствари. — Штаб ове дивизије издао је био наређење XVI Бригади да своје положаје на кланцу Ластва има да држи до даљњег наређења и да се ставл»а под команду I Пролет. дивизије. — Наређено је било Бригади да десно одржава тесну везу са VII Крај. бригадом.[2] — У оваковом распореду Бригада се затекла 18/Ш до подне. — Овој бригади било је упућено и наређење од 17-Ш В. Ш. а које је било послато овом штабу у 18 часова и које је у штабу ове дивизије примљено 18/**ТИ** у 7 часова на путу Идбар—Лисина—к. 1152. — Упућен је одмах курир са нашим наређењем да ова бригада преда своје положаје VII Крај. бригади и да крене одређеним правцем.* Тај упућени курир није могао бити ни у Идбару када нам је саопнггено од појединих наших другова који су били стигли из Идбара да су слабији четнички делови са Прења напали на рањеничку колону и наше коморе на платоу изнад Брезе. —

Створена ситуација нас је забринула да ли ће наш курир уопћемоћидоћидо XVI Бригаде, те смо се ради тога обратили Штабу I Пролет. дивизије за обавештење, али нас је Штаб о томе обавестио да њему није ништа познато. Према обавештењу наших другова који су накнадно пристизали, напад је био изведен 18/Ш око 9.30 часова.[4] — Истог тог дана у 19 часова примили смо извештај из Штаба XVI Бригаде који је био послан у 8 часова. Курир који је писмо до-

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/3, к. 812.
[2] Види док. бр. 94.
*** Исто**
*** Види док. бр. 92.**

нео није известио да је на тој просторији наишао ма где на непријатеља. Ради потврде наведеног прилажемо вам оригинални извештај. —

Из овога следи да је XVI Бригада наше наређење за покрет могла да прими најраније 18/Ш око 18 часова и да своје положаје није могла напустити пре 24 часа истог дана. —

Приликом нашег проласка поред Штаба I Пролет. дивизије у Г. Бјелој 19/Ш око 5 часова ујутру, у том нам је штабу саоппггено било да су и они издали наређење XVI Бригади да крене одређеним правцем Г. Бјела—Медасковић—Борци—Главатичево. —

Из овога се види да та бригада није била напустила своје положаје пре времена и да су друг Вељко[5] и Штаб I Пролет. дивизије вероватно накнадно погрешно обавештени^у^ били. —

Када је стварно Бригада напустила своје положаје и како је дошло до тога да четници са леђа изврше напад на платоу изнад Брезе утврдиће се истрагом, о чему ћемо поднети накнадни извенггај. —

Да поједини партизани VIII Бригаде [залазе] по кућама могуће је из разлога тога што је VIII Бригада растурена дуж комуникације за транспорт рањеника и болесника **и** што је контрола одговорних другова на тако далеком путу скоро искључена, јер ни ешалони рашеника не иду по реду ни под контролом одређених команданата. — Како где кога стигне ноћ тако и занећи. — За ово људство, колико смо приметити могли на нашем путу, снабдевање и исхрана нису били никако организовани. — Овим не желимо правдати поједине случајеве пљачке јер је Штаб ове дивизије предузео најенергичније мере, извесна лица похапсио и предао преком суду ради суђења.

И поред изданих наређења, упутиће се нова Штабу VIII Бригаде да најенергичнијим мерама спречи понавл»ање пљачке ма у ком било виду. —

Јучер 19 ов. м. овом штабу издате су директиве за смепгтај VII, VIII и XVI Бригаде и том приликом одређена је просторија за VII Бригаду: с. Г. Њиве, Средње Њиве, с. Блаца, Дудле и Грушча, за VIII Бригаду: с. Дужани, с. Заводац, с. Троботина и евентуално с. Луке, за XVI Бригаду: с. Долови, с. Кула и с. Језеро. — На основу ове директиве Штаб ове дивизије упутио је наређење бригадама а Штаб дивизије са својим деловима приспео је јутрос у 7 часова у с. Дудле. —

Молимо да нас најхитније известите да ли је издата директива измењена, те нам прецизирајте кантонманске про-

[5] **Павле Илић**

сторије за све бригаде, како би Штаб ове дивизије могао издати потребна наређења.

Исто тако молимо да нам се издаду директиве на који ће се начин бригаде исхрањивати. Ако ће се храна дотурати а не са терена узимати, где ће се она примати и од кога. —

Да би могли предузети све мере за сузбијање епидемије пегавог тифуса потребно је да нам се ставе бар два бурета на расположење за парење јер Дивизија не располаже са истима, попгго су наша бурад услед помањкања преносних средстава остала. —

Људство VII и VIII Бригаде као и већи број товарних коња био је искоришћен за пренос рањеника и болесника а остатак борачких јединица био је искоришћен за пренос тешког наоружања, јер није било товарних коња. —

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар: (М. П.) Командант:
Ђуро Кладарин П." Јакшић

Начелник штаба:'
Вој.° Ј. Ђокић

и

БР. 105

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 21 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ БОСАНСКОГ ПЕТРОВЦА, ДРВАРА И БОСАНСКОГ ГРАХОВА[1]

БОСАНСКИ КОРПУС
21. III

Петровац, Дрвар и Грахово. Непријатељ услијед јаке блокаде побјегао из тих градова. Вршимо притисак на Гламоч, Ливно, Книн и Бихаћ. Имамо везу са Г.Ш.Х., Славоније и Баније. Јавите ситуацију код Вас да би могли садејствовати са Вашим јединицама.

Други батаљон[3] [заробио] је у Добрљину. . . . . 4 официра, 90 домобрана и плијен. Од тога један официр и 85 домобрана прешло у партизане.

Коста[3]

[6] **Војислав**
[7] **Павле**

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског инстигута под рег. бр. 21/12, к. 14.**
[г] **Пете крајишке (козарске) НОУ бригаде**
[5] **Нађ**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА НА СЕКТОРУ ИДБАР—РИЈЕКА НЕРЕТВА И ЕВАКУАЦИЈИ РАЊЕНИКА ИЗ ГОРЊЕ БЈЕЛЕ[1]

ШТАБ I ПРОЈ1ЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ И ПОЈ

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Искоришћујемо долазак овог курира да вас укратко известимо о ситуацији.

1) Непријатељ[2] је синоћ у 1,30 ч. јачим снагама извршио напад на наше положаје на читавом фронту од Неретве до Идбара. После борбе која је трајала до јутрос у зору, непријатељ је приморао наше јединице на отступаше, заузео је Паклену. Наше јединице су се пребациле на десну обалу р. Бјела.

2) Евакуација из Г. Бјеле око 250 тешких рањеника који су заостали за IX Дивизијом још је у току. — Надамо се да ће се до сутра у зору сви рањеници извући. Због недостатка кон>а, евакуација рањеника мора да се врши по групама у мањим етапама. Све коморске коње наменили смо преносу рањеника, али то није довољно, јер коњи због непрестане употребе и нехрањења пропадају и нестају.

Сада нам је главни задатак да извучемо преостале рањенике из Г. Бјеле.

3) Кад то будемо извршили, рачунамо да ће ићи лакше. Досада је, наиме, наш фронт био јако развучен, тако да се није могло спречити изманеврисање од стране непријатеља; сада је фронт знатно скраћен и у стању смо да најзад одбрану организујемо по дубини; целу VII Крајишку морамо употребити за евакуацију последње групе рањеника, који су већином непокретни. Сад нас к-нт VII Крајишке[3] извештава да је евакуација преосталих рањеника отежана појавом 4 тенка у непосредној близини школе у Г. Бјелој.

[1] **Оригинал, писан мастилом, налази се у архиви ЦК СКЈ под бр. 3951.**

[5] **Односи се вјероватно на шемачку 718 дивизију и домобранску Седму пјешачку пуковнију.**

[8] **Раде Марјанац**

Сматрамо да нам је било остављено сувшне мало снага на оволиком фронту, нарочито кад се има у виду да смо поред улоге заштитнице морали примити на себе и евакуацију великог броја рањеника.

4) На Ђидин предлог, мајора и немачке заробљенике упутили смо у Коњиц већ јуче ујутру. Задржали смо 2 немачка војника као курире, од којих смо једног још јуче послали са вашим писмом за Ђиду. Последњег ћемо упутити данас са вашим директивама о размени италијанских заробљеника.[4]

Ваше писмо од 21.111, 10 ч. примили смо, као и приложени новац.

Ми не можемо учествовати у састављању списка италијанских заробљеника, јер немамо ни прегледа ни команду над њима. И дал>е ћемо, међутим, посредовати за одржавање везе између вас и Ђиде.

5) Обзиром на стање према Коњицу, а ради предупређивања сваког изненађења, наредили смо свим рањеницима који су се јутрос налазили око Језера — 3000—3500 — да се не одмарају овде 2—3 дана и да не врше дедикулизацију овде — како је њихова команда била предвидела — него да крену одмах даље.

6) Ми се сада налазимо код Виле у с. Крстац.

7) Најболније питање остаје питање коња за даљи пренос рањеника.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

21.111.43, 15,45 ч.

Комдив
Коча[5]

[4] **Опширније о размјени заробљеника види док. бр. 146.**
• **Коча Поповић**

ИЗВЈЕШТАЈ ИОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРИЈЕМУ НОВЦА ЗА ДОДЈЕЛУ ПОМОЋИ СИРОМАШНИМ СЕЉАЦИМА[1]

ВРХОВНОМ ШТАБУ

1) Примили смо новац који сте нам упутили за помоћ сиромашним сељацима којима су наше јединице причиниле штету у пролазу. Износ новца: 300.000 куна.

2) Ми тај новац сад не можемо поделити из разлога што ое непријатељ већ налази у селима кроз која смо ми пролазили, закључно са Г. Бјелом у коју ће непријатељ вероватно у току сутрашњег дана ући; селу Борцима друг Стари[2] је оставио 150.000. куна.

3) Суму коју сте послали задржаћемо за будуће, т.ј. за следећа села кроз која будемо пролазили.

С. Ф. — С. Н.

21-111-43 **Фића[3]**

БР. 108

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О ЗАУЗИМАЊУ УЛОГА И О БОРБАМА НА СЕКТОРУ ДРУГЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ[1]

Ш Т А Б
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
21.111.43
0.15

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕР. БРИГАДЕ

Положај

Наређење које је упућено пггабу II пролетер. бригаде није уручено. Ми смо поново послали курира да га преда.

Њихов 1. батаљон јавл»а да је Улог[2] заузет тако рећи без борбе, да га је непријатељ напустио.

[1] **Оригинал, писан мастилом, Кирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29/1, к. 10.**

* **Јосип Броз-Тито**

[1] **Филип Кљајић**

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/2, к. 731.**

[1] **Улог су ослободила два батаљона Прве пролетерске бригаде 20 марта. Види док. бр. 108, 113 и 339.**

Непријатељ је делом II далм. бригаду сузбио (4 батаљон), зато наредите II далмат. да читава пређе у напад заједно са вашим батаљоном. — Извештавајте чешће о ситуацији на фронту ваших јединица. — Ми ћемо и надал^е остати у с. Бојићи где смо и раније били. —

С. Ф. — С. н.

За штаб
Начел. [ник] **Вукотић**

БР. 109

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА ЛИНИЈИ ОБАЛj—КАЛИНОВИК[1]

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕР. ДИВИЗИЈЕ
21. III. 43 год.
,45

ВРХ. ШТАБУ

Наше јединице су током 20 ов. мј. избиле на линију с. Кута—Обаљ. Једновремено са изласком на поменуту линију, појавиле су се јаче четничке снаге од око 1500 четника и посјеле све доминантне положаје на линији: Трескавица—Лукавац—Орли Кук—Кутски Град—Велики Гложац—Оштриковац—Ковачева Глава. Друта једна група посјела је Обаљ све до Калиновика. Изласком наших јединица на поменуту линију, непријатељ је извршио жесток напад на наше јединице. Наши противјуриши трајали су више од 20 часова, а само у току ноћи 20/21 непријатељ је извршио 14 јуриша одговарајући на наше нападе још упорнијим противнападима на линији: Оштриковац—Присоје—Ковачева Глава—Сиљевац. Под сталним налетима непријател>а а послије доста великих губитака на нашој страни ми смо се повукли. да би једновремено спријечили неприј. продор на нашем лијевом крилу у правцу Врховина—Бјелемић, на линији положаја десном обалом п. Врховине преко с. Бојића — на Обаљ — кога су јединице II прол. бригаде ноћу 20/21 на ју-

*** Јово**

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46-1, к. 9.

риш заузеле. Непријатељу су нанесени доста тешки губици, но и даље он насрће на наше јединице.

Ми мора.мо прикупити наше снаге, јер се пред нама налазе најбоље непријатељ. снаге (Васојевићи: 4 бригаде и мјештани под командом Ђуришића[2]), бити ојачани неком јачом јединицом, одморити наше јединице па онда напасти непријатеља у циљу разбијања.

Два батал»она I прол. мислимо повући у састав своје бригаде[3] уколико се ви са тим сложите, јер њихова бригада оваква каква је — поцепана — не претставља неку снагу са којом би могли извршити наш задатак.

Очекујемо хитан одговор. Шт.[аб] 2 дивизије биће на простору с. Поље—с. Сијерча.

С. Ф. — с. н.

Политком,	Начелник,	Командант,
Митар[4]	**Вукотић**[5]	**Пеко**[6]

БР. 110

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАВА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ИТАЛИЈАНСКО-ЧЕТНИЧКИХ СНАГА НА ЛИНИЈИ ПОРИМ—ПРИЈЕВОРАЦ—ПРИДВОРЦИ—ГОРЊА БИЈЕЊА[1]

Ш Т А Б
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп- бр. 50
21-111-1943 г.
у 22 ħ

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Како смо вас нашим извјештајем Оп. бр. 47 од 19 ов. мј. извијестили, италијанско-четничке банде, јачине 5—600 Талијана и четника са 6 тенкова и 3—4 топа, избиле су 19 ов.

[1] **Павле Ђуришић**
[3] **Четврти и Шести батаљон Прве пролетерске бригаде дејствовали су на засебном правцу према Улогу. Види док. бр. 100, 108 и 113.**
[4] **Бакић**
[5] **Јово**
• **Дапчевић**
[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 45/1, к. 9.**

мј. на линију с. Ковачићи—Хењкуша и одбациле предње дјелове IV Црногорске бригаде, а затим продужиле и пред мрак стигле до линије с. Прковићи—Кљуни, а извјесне њихове снаге, јачине око 100 непријатељских војника, избиле су на Зимомор.

С обзиром на овакву ситуацију и на потребу да каше снаге што прије дебушују из тјеснаца Црна Гора—Црвањ и тиме да се поставе у што повољнији положај у односу на непријатељске снаге ради нашег даљег дејства ка Невесињу, ми смо IV и V Црногорској бригади наредили да у току ноћи 19/20 о. м. изврше општи противнапад[2] на ове непријатељске снаге и да избију на линију: Г. Бијења—Д. Бијења — Маркова Глава — Придворци — Хрушта — Липовачки Кук (к. 1172).

У току овог противнапада обје бригаде успјеле су да на правцима свога напада потисну извјесне непријатељске дјелове, али услијед замореност и непознавања терена није им успјело да непријател>а дубље одбаце и да у току ноћи избију на предвиђену линију. Напад је продужен и у току 20 о. м. На фронту обје бригаде налазило се око 3000 Италијана и четника, од којих преко 2000 на фронту V Црногорске бригаде.

V Црногорска бригада са три батаљона у једном силовитом и енергичном нападу напала је на непријатељске дјелове и потпомогнута једним батаљоном IV Црногорске бригаде до ногу потукла непријатеља, натјеравши га у паничнс бјекство ка Невесињу. Одмах је предузето енергично гоњење и том приликом уништено много непријатељских војника. Непријатељски војници у своме бијегу бацали су оружје и спрему, а борци V Бригаде у стопу су их гонили и угапптавали. Непријатељ је овом приликом на фронту V Црногорске брихаде овога дана ггмао преко 150 погинулих. а заробљено је око 70 четника. Заплијењено је око 20 тешких и лаких митраљеза, 15 лаких бацача са великом количином муниције артиљериоке, бацачке и пушчане и око 100 товара разне опреме која се још прикупља и пребројава. На фронту IV Црногорске бригаде било је преко 100 погинулих непријатељских војника. а заробљено 38 Та.пијана и 3 четника. Заплијењено је 5 лаких бацача, 3 тешка митрал>еза, 8 пушкомитраљеза, 2 мазге и друге спреме. Наши гуСчци: код V Црногорске бригаде 4 мртђа и 17 рањених, а код IV Црногорске бригаде 14 мртвих и 40 рањених. Ове губитке имали су у току 19 и 20 о. м.[3]

[1] **О разбијању италијанских и четничких јединица на овом подручју види док. бр. 247, 251, 253 и 262.**

[' **Исто**

Овом прилихом истичемо сјајан напад V Црногорске бригаде и залагање њених бораца до крајњих граница могућности. Борци ове бригаде воде већ преко мјесец и по дана сталне тешке бојеве са непријатељем којом су приликом имали великих губитака, а непрекидне борбе и покрети исцрпили су физичку снагу бораца. И поред тога борци ове бригаде дали су све од себе и заложили се до крајности да додијељене им задатке изврше по сваку цијену, па сматрамо да овакво њихово храбро држање и залагање у извршавању задатака заслужује да се објави преко „Слободне Југославије", а било би и потребно да им се тиме да, за овакав њихов рад, заслужено признање.

У току данашњег дана није било јачих борби, сем што је непријатељ дејствовао јаком артиљериском ватром и вршио непрекидна бомбардовања авијацијом. Јединице V Црногорске бригаде сада се налазе на линији с. Читлук—М. Вележ—В. Вележ, а IV Црногорске бригаде на линији Д. Бнјења—Кифино Село.

X Херцеговачка и I Далматинска бригада извеле су у току ноћи 20/21 о. м. напад на италијанско-четничке снаге на линији Порим—Гола Глава—Пријеворац. Борба је била јака и крвава. Борци обију бригада давали су од себе све да заузму непријатељске положаје, али је непријатељ био страшно упоран и давао жилав отпор тукући наше борце са свим врстама оружја, тако да овај напад није успио, па су се јединице ових бригада морале повући на полазне положаје.[4] У вези овакве ситуације Штаб је донио одлуку да овај правац затвори Далматинска бригада са три батаљона, а X Херцеговачка бригада са једним батаљоном Далматинске бригаде ноћас да изврши покрет и пребаци се у току ноћи на просторију Лакат—Хрухпта, и да у своме покрету уништи четничке банде које се налазе у Д. Зимљу. Ову одлуку Штаб Дивизије донио је с обзиром што сматрамо да ће Далматинска бригада бити у стању да са своја три батаљона затвори овај правац за два-три дана, послије чега ће вјерујемо Врховни штаб бити у могућности да исту смијени са једном бригадом, као и због потребе да у нашем нападу на Невесиње учествују три цијеле бригаде.

Сада добијамо извјештаје од Штаба IV и V Црногорске бригаде да су Италијани попалили извјесне зграде у Невесињу,[5] вјероватно магацине ратног материјала, као и да је у току дана примјећена евакуација војске и материјала ка

[4] О овој борби види док. бр. 259 и 260.

[6] Опширније о ослобођењу Невесиња види док. бр. 116, 118, 119, 270, 272 и 327.

Мостару. Наредили смо иггабовима бригада да ово тачно провјере и утврде да ли ова евакуација се састоји у евакуисању непотребног материјала у циљу лакшег извођења одбране, а паљење зграда у циљу олакшања ватреног дејстђа **и** стварања повољнијег плана ватре у случају да се непријатељ ријешио да да најјачу одбрану у самој вароши. Према томе ове извјештаје примамо са резервом, јер има вјероватноће да ће непријатељ одбрану Невесиња проширити на планински гребен Вележа сјеверно и јужно од града, с обзиром да по броју имају снага и могућности за то. Оваквим поступком непријатељ би нам увелико отежао заузеће Невесиња, јер морали бисмо претходно одбацити непријатеља са планинских гребена, па тек потом напасти Невесиње.

Као пгго се из предњега види, ми смо се одлучили да нападнемо и ликвидирамо непријател>а у Невесињу, иако нијесмо успјели да га одбацимо са Рујишта и околних тачака у правцу Бијелога Пол>а из сљедећих разлога: што за заузимање Рујишта морали бисмо пребацивати још неку бригаду и претрпјети велике губитке; мало је вјероватноће да ће непријатељ тим правцем покушати неки јачи испад према Борцима и Главатичеву с обзиром да су гро снага Талијани, а скоро искључено је ако наш напад на Невесиње буде успјешан; и пгго ситуација захтијева да Невесиње што прије нападнемо и ликвидирамо док је непријатељ још. деморалисан и прије стизања неких појачања. Обавијештени смо да је на просторију Невесиње—Јабланица дошла једна дивизија из Сплита. али изгледа да још није стигла, јер два батаљона која смо јуче разбили припадају 55-ом пуку Дивизије „МАРКЕ" из Стоца.[6] Дакле, требамо брзо радити, прије доласка наведених непријатељских снага. Ово морамо и из разлога јер имамо доста поуздане податке да су два батаљона дурмиторске бригаде дезертирали за Црну Гору, да је билећка бригада разбијена код Улога, а дотучена код Кифиног Села и да се Црногорци уопште слабо боре и еаботирају,[7] услијед чега је издајник Ђуришић у Невесињу стријељао неколико Црногораца и Херцеговаца. Сазнајемо да су Павле Ђуришић и Никола Бојовић са својим бригадама пошли за Калиновик.

Непријатељске снаге на Рујишту и околним тачкама цијене се на око 2000 Италијана са нешто четника, 4 брдска топа и 2 хаубице пласиране у Бијелом Пољу. При нападу на Рујиште 17/18 ов. мј. X Бригада имала је 43 друга изба-

' Односи се на Први и Други батаљон Петог пјеш. пука који су били у саставу Групе Скоти. О губицима ове групе види док. бр. 262.

[7] Односи се на четнике из Црне Горе.

чена из строја, а при нападу прошле ноћи 15 другова, а Далматинска бригада око 40. Извијештени смо да у Д. Зимљу има 3 четничка батал>она, па вјерујемо да ће X Бригада ноћас успјешно их ликвидирати.

С друтарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком	Начел. штаба	Командант
Р.[8] Бабић	**Руд.[9] Приморац**	**Петар Ћетковић**

БР. 111

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О БРОЈНОМ СТАЊУ И РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ПОСАДА НА СЕКТОРУ ДИВИЗИЈЕ[1]

ОБАБЈЕШТАЈНИ ЦЕНТАР
ШТАБА V ДИВИЗИЈЕ
Стр. пов. бр.
дана 21-111-43 г.

Главном обавјештајном центру Штаба I Бос. корпуса
Обавјештајном центру IV Дивизије
Обавјештајном центру X Дивизије
Обавјештајном центру II Батаљона
VII Бригаде

Од наш&г повјереника добили смо сљедећи извјепггај:

У Сан.[2] Мосту 2 бојница 10 пјеш. пуковније Бања Лука. V сатнија на положајима Ђедовача—Брајића Таван. Седма сатнија према Приједору на прузи. Осма сатнија према Крухарима, а шеста сатнија у Кључу.

У граду 50 Њемаца држе све важније пролазе као и ћуприје, станују у згради до жељ. станице. Њемци немају болнице, а домобранска болница код Делића Крчме. Морал код домобрана слаб.

На четничком сектору од Сане до Врбаса налази се 600 четника наоружаних са 2 минобацача, 3 теш. митрал>еза, 13 п. митраљеза. Једна чета у Трамошњој у кући Брановића,

® Радомир
• Рудолф
[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/9, к. 781.
[г] Санском

ратковачка чета у Раткову око Панђића. Чета Саве Милошевића у Мелинама. Ова чета је била раније у Козици.

У Козици, Трамошњој, Илиџи, Подовима као и у другим селима омладина пјева наше пјесме и крије наше другове. У селу Томини муслимани отворено говоре да би волили да су партизани код њих неголи четничка и хрватска војска. Цесту Сан. Мост—Кључ сваки трећи дан прегледају двије сатније из Сан. Моста.

У Врхпољу 60 Њемаца на мосту израдили јаке бункере и утврђења према Врхпољу. Бункери су ограђени жицом и миниран терен испред бункера, напад се може вршити од Козице.

Кијево, Томина, Чапл>е, Шкрљевита нема војске.

У Сан. Мосту се ггриттремају куће за шемачку војску. У граду се говори о доласку двије дивизије Шемаца, о чему нема никаквих података. Од Об. центра IV Бригаде добили смо сљедећи извјештај:

У Мркоњићу[3] имаде 1000 Њемаца, 10 бацача и 2 топа.[4] Распитују се за пут за Ливно и Јајце. Такође имаде извјестан број четника. Дреновић је у Мркоњићу говорио да Њемци неће остати дуго, да ће отићи брзо на нови фронт. Тачан број Њемаца у Мркоњићу не може се утврдити.

На Ситници па до Чађавице има 300 Њемаца и 10 четника. Два топа се налазе на раскрсници у Чађавици. Међу Њемцима имаде и Чеха, припадају 64 пјешадијској пуковнији. Преко селака који су били коморџије код Њемаца, које су Њемци водили до Прозора, сазнаје се да су Њемци имали страховите губитке које су им нанијеле пролетерске дивизије. Нарочито спомињу јунаштво Црногораца и Крајишника. У јединицама легионара командни кадар је њемачки и постоји велика мржња између официра и војника.

Официри туку војнике, на што им војници псују мајку, говоре да ће тражити хрватске официре и да им је рат додијао и томе слично.

Мање четничке банде налазе се у селу Бараћима, Герзсву, Трнову, из Дреновићеве банде. Четници су убили Триву Кривокућу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

П. С.
У Гламочу нема непријател>а и тамо се налазе наше јединице.

(М. П.)

За об. службу
Начелник Штаба
Ђ.[5] Карановић

® **Мркоњић Граду**
[4] **Вјероватно из састава њемачке 714 дивизије.**
[5] **Ђуро**

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ИРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О ДОСТАВЉАЊУ ДНЕВНИХ ИЗВЈЕШТАЈА[1]

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
22. III. 1943 год.
у 8 часова

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Положај

Да би овај Штаб имао увијек податке послије сваке борбе неизоставно доставићете нам списак погинулих, рањених и несталих другова. Овај сггисак треба да садржи сљедеће рубрике: редни број, име и презиме са почетним словом очевог имена, година рођења, мјесто одакле је, да ли је члан К.П.Ј. или не *и* положај на коме је био.

0 сваком појединцу навести мјесто гдје је погинуо, као и гдје је сахрањен.

Од сада па у будуће сваки штаб ће неизоставно доставл»ати овом Штабу извјештај до 8 часова ујутро за протекли дан из кога ће се видјети: положај (мјесто) гдје се налази јединица, да ли је било додира или не са непријатељем, подаци који су добивени путем извиђачких патрола о непријатељу и његозом распореду.

Исто тако сваки штаб ће извјепггавати како је храњена његова јединица за протекли дан. У случају да нека јединица није имала храну извијестити о мјерама које су предузете да се дође до хране.

И поред наређења Врховног штаба као и више издатих наређења од стране овога Штаба, ове извјештаје не шаљу јединице редовно, а што се у будуће више не смије догађати.

Валредним саотпнтењем Врховног штаба Н. О. В. преко „Слободне Југославије" наше су јединице послије упорних и жестоких борби поново заузеле Дрвар и Петровац.[2]

Предње се доставл>а на знање и поступак.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Дивизије
(М. П.) Начелник,
Вукотић[5]

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2-3, к. 731.**
[2] **Види док. бр. 105.**
[5] **Јово**

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВЕ И ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ДРУГЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ О ДОЛАСКУ ПОЈАЧАЊА РАДИ ЛИКВИДАЦИЈЕ ЧЕТНИКА НА ПРОСТОРИЈИ КАЛИНОВИК — ОБАЉ — УЛОГ[1]

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
22. III. 1943 год.

ШТАБОВИМА: I ИРОЛЕТЕРСКЕ, II ПРОЛЕТЕРСКЕ, II УДАРНЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ

Положај

Ми смо од Врховног штаба, због недовољности наших снага као и премореност наших јединица, тражили да нам у циљу успјешне ликвидације четничких група у околини Калиновика упути два батал>она- I Пролетерске бригаде и једну бригаду.

Врховни пггаб се сложио са нашим захтјевима и упутио нам два батаљона I Пролетерске бригаде и VII Крајишку бригаду, да с тиме, послије одмора наших јединица, нападнемо и ликвидирамо четничку групу Павла Ђуришића. До доласка ових јединица, наше бригаде које се налазе на овом сектору одмориће се, прикупити потребне податке о непријатељу, неће се упуштати у неке веће борбе са непријатељем, но ће тежити да се одрже положаји на којима се сада налазе, јер ће правци напада бити: Обаљ—Калиновик, Хумац-—Калиновик, Ђевојачко Врело—Калиновик и мањим снагама Трескавица—Калиновик.

Ми са овим снагама морамо ликвидирати и разбити ту четничку банду а тиме и отворити пут нашим рањеницима, који због нашег застоја у посљедњој операцији спавају дјелсмично напољу, а да и не говоримо о тешким условима

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 24-2, к. 731.**

[5] **Односи се на Четврти и Шести батаљон Прве пролетерске бригаде који су дејствовали на засебном правцу. Види док. бр. 100.**

њихове прехране. Све јединице ће будно пратити покрете непријатеља и свакодневно извјепггавати овај Штаб.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) За Штаб дивизије
Командант
Пеко[1]

П. С. Ово наређење штабови бригада држаће у тајности.

БР. 114

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РЕЗУЛТАТУ БОРБИ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ УЛОГА, БОРБАМА КОД ОБЉА И НОВОМ РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА[1]

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
22. III. 1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. Ј.

Примили смо Ваше наређење којим нам се ставља под команду VII Крајишка бригада у циљу разбијања и уништења четничких банди око Калиновика.[2]

Два батаљона I Пролетерске бригаде који су добили задатак од Вас да се крену правцем с. Међе—Крупац—Лађаница—Јањина—Узријечје—Језеро у циљу ликвидације непријател>ског упоришта Улог, исти су 20 ов. мј. у времену од 21 до 22 часа истог дана заузели Улог. Ови батаљони су прије Улога имали да чисте и поједине истакнуте тачке које је непријатељ био истурио у циљу осигурања Улога. Приликом заузећа Улога непријатељ је имао 15 мртвих, 14 се је предало и 2 заробљена четника, док су се четници-мјештани — сами предали. На нашој страни била су 2 мртва и 6 рањених. Улог је бранила Столачка и Билећка бригада

[3] **Дапчевић**

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 47-1, к. 9.**

[!] **Опширније о ослобођењу Калиновика види у док. бр. 113, 115, 327, 337 и 339.**

ИЗВЈЕШТЛЈ ШТАБА ИЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 МАРТА 1943 ГОД. ШТЛБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О БОРБАМА КОД ЧАЂАВИЦЕ И МРКОЊИЋ ГРАДА[1]

Ш Т А Б
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I БОС. КОРПУСА
Бр. 1
Дне 22-111-1943 год.
У 11 ħ

ШТАБУ I БОСАНСКОГ КОРПУСА

на положају

17 ов. мј. јединице наше дивизије избиле су на линију Чађавица—Граци—Пецка.

Ноћу 17. III, око 2 часа ујутру, једна колона- Њемаца извршила је напад на батаљон IV бригаде који се је тамо налазио. Батаљон се под борбом повукао у Ораховл>ане.

У току дана 18. III о. г. II батаљон VII бригаде водио је борбу на путу Ситница—Чађавица, гдје је заробио 2 бицикла, 3 камиона са намирницама и одјећом. Камиони су спаљени. Поред убијених њемачких војника убијен је и један официр, а више их је рањено.

У току истог дана Њемци из Чађавице вршили су напад на батаљон IV бригаде у Ораховл>анима који је одбијен.

Ноћу између 18 и 19-III т. г, вршен је напад на непријатеља у Чађавици. Послије неколико јуриша и контрајуриша Њемци су били протјерани према Ситници. Непријатељски губици у овој акцији били су велики, код нас 2 мртва и 6 рањених другова. Спаљена је лугарева кућа, која је мијењала неколико пута господара, и још неколико кућа у Чађавици.

Један батаљон IV бритаде 17 и 18 ов. мј. чистио је села Пецку, Медну, Бараћи, Подрашницу и Мрачај. Мање четничке групе повремено су давале отпор отступајући према Мркоњићу. Овај батаљон код избијања на линију Подра-

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16/7, к. 781.**
[8] **Вјероватно из састава њемачке 714 дивизије.**

шница—Мрачај напала је једна њемачка група која је дошла из Мркоњића. Под јачом непријатељском артаљеријском и бацачком ватром, батал>он се повукао назад према Медној.

Истога дана непријатељ је напао и батаљон који се је налазио у Ораховланима, који се је такођер повукао, да не трпи губитке од артиљерије и бацача.

Колона Њемаца која је била протјерана из Чађавице добила је појачање из Бања Луке и поновно дошла у Чађавицу, заузимајући коте око Чађавице са којих могу контролисати комуникацију Чађавица—Ситница, Чађавица—Мркоњић и Клокотовац.

У борби против наших батаљона у Чађавици и Подрашници учествовало је око 1000 Њемаца.

Цеста на Клокотовцу је добро порушена, а између Чађавице и Ситнице прекопана је на једном мјесту. Цеста између Мркоњића и Млиништа прекопава се.

Код посљедњег извиђања непријател>а у Кључу утврђено је да је непријатељ у јачини двије сатније (око 300 војника) које се ужурбано утврђују.

Наредили смо нашим јединицама да иепитају могућност напада на Кључ и да га нападну.[3]

Из борби које су вођене посљедњих дана са непријател»ем на Мркоњићком сектору може се уочити да непријатељ упорно брани комуникацију Мркоњић—Бања Лука, Мркоњић—Јајце. На овај начин непријатељ се повезује са снагама у Јајцу, Д. Вакуфу и Травнику и на тај начин жели одржати секторе сјеверно од ове линије, изузев ако не намјерава овом комуникацијом пребацивати још снага те исту због тога још упорно брани.

Курири које смо раније послали VII бригади још нам се нису повратили. Усмено су нам саопштили курири X дивизије да се дијелови VII бригаде налазе око Равног и да се бригада пребацује за леђа непријатељу, који је продро према Прозору и даље.[4]

Курири које смо послали послије повратка из Шатора I бригади такођер се нису вратили.

Тражили смо од штаба X дивизије да њихов батаљон који се пребацује преко Врбаса одржава везу са нашом I бригадом. Уколико би се овај батаљон могао одржати на десној обали Врбаса, поред задатака које је добио од свога штаба, штитио би леђа и бок I бригади.

[3] О нападу на Кључ види у док. бр. 84 и 99.

[4] Седма крајишка бригада у то вријеме пребацила се на лијеву обалу Неретве. Види док. бр. 67.

са IV Мостарским батаљоном, које су јединице све разбијене.

Један од ова два батаљона (VI налази се на простору Улог—с. Обрња), а IV батаљон у с. Стране.

Ови батаљони ће извршити покрет у састав своје бригаде онда када буду дошли дјелови XVI Бригаде[3] да их смијене.

Наша дивизија налази се сада на линији с. Обаљ — десна обала потока Врховине — с. Поље и узводно ријеком Љутом, гдје се јединице одмарају и врше извиђања у правцу непријатеља у циљу прикушвања података о јачини непријател>а, његовом распореду и његовим покретима. На овом простору ми ћемо сачекати долазак појачања у циљу извођења огпптег напада на четничке банде око Калиновика и у Калиновику.

Непријатељ је 21 ов. мј. покушао да врши испад на нашу II пролетерску бригаду у Обљу у циљу овлађивања Обљем, али су дјелови наше II Пролетерске бригаде непријатеља задржали и разбили гонећи га у правцу Калиновика. Примијећено је да непријатељ шаље појачања од правца Јелашца у правцу нашег десног крила (II Пролетерске бригаде) док се остали четнички дјелови нервозно помјерају у правцу Калиновика и од Калиновика назад.

Ми ћемо Вас извијестити о времену када будемо предузели напад на четничке снаге око Калиновика.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) За Штаб дивизије
Командант,
Пеко[4]

[3] **Шеснаесте бригаде Седме НОУ дивизије**
[4] **Пеко Дапчевић**

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. КОМАНДАНТУ ПРВЕ ИРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ КАЛИНОВИКА[1]

Лекићу,[2]

Јутрос у зору II пролетер. бригада заузела је и ослободила Калиновик.[3] Четници бјеже у нравцу Фоче и Доброг Поља. Према предњем, ваша I бригада без једног батаљона продужиће покрет на простор Крбљине са задатком затварања правца од Сарајева. — Комуникацију онеспособити за моторна возила.

Истовремено прочистити четничка села Влахоље и Шивоље.

II далмат. поставиће се на простору Јелашце—Борје са задатком затварања правца од Фоче.

II пролетер. бригада налазиће се око Калиновика.

Хируршка екипа у Калиновику.

Штаб дивизије премјестиће се код Калиновика.

С. Ф. — с. н.

(М. П.) За штаб

Начел. **Вукотић**

БР. 116

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ НЕВЕСИЊА И РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИКА КОД СЕЛА ЗИМЉА[1]

III ДИВИЗИЈА
22/Ш

Заузели смо Невесиње.[2] Огроман материјал се пребројава. Гонимо непријатеља преко Бишине.

Херцеговачка[3] разбила четнике у Зимљу и запленила 5 митраљеза, радио-станицу и 40 товара опреме.

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/2, к. 731. Документ је вјероватно писан 22 марта 1943 године.

[1] Данило

[5] О борбама на подручју Калиновика види у док. бр. 108, 109, 113. 115, 273, 327, 338 и 339.

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/17, к. 14А.

• О ослобођењу Невесиња види у док. бр. 116, 118, 119, 270, 272, 327 и 334.

• Десета херцеговачка НОУ бригада. Види док. бр. 110 и 119.

Достављамо Вам податке о нетгријатељу, које је прикупила наша об. служба.

Уз другарски — борбени поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар, И.[5] Матерић | (М. П.) | Командант, С.[6] Родић

БР. 118

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РЕЗУЛТАГУ БОРБИ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ КАЛИНОВИКА И ЈЕЛАШЦА[1]

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
23. III. 1943 год.
у 15.30 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О.Ј.

Јутрос 23 ов. мј., послије упорне борбе и разбијања четничких снага, јединице II Пролетерске бригаде, у садејству осталих јединица на овом сектору, ушле су у Калиновик и Јел^шце.

Према досадашњим подацима, у бојевима око Калиновика непријатељ је имао око 180 мртвих, толико Јрањених и око 30 заробљених. Детаљан извјештај о губицима непријатељским, заплијењеном оружју као и о нашим губицима поднијећемо Вам одмах послије прикупљања података. Према досадашњим грубим подацима, наши губици су били исто тако тешки: око 35 мртвих и око 100 рањених. Међу погинулим друговима налази се комесар I батаљона П Далматинске бригаде друг Мацура[2], замјеник команданта II батаљона I Пролетерске бригаде друг Грујић; међу теже рањеним налазе се: начелник Штаба II Пролетерске бригаде друг Средоје Урошевић, командант I батаљона II Пролетерске бри-

[5] **Илија**
• **Славко**
[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 49-1, к. 9.**
* **Слободан Мацура**

гаде друг Драги Јовановић; лакше ран»ен командант **IV** батаљона II Далматинске бригаде.

Ми смо наше бригаде оријентисали на овим правцима: I Пролетерска бригада правац Крбљине, у циљу затварања правца Трново—Сарајево, као и у циљу ликвидације четничких упоришта Влахоље и Добро Поље; II Далматинска бригада на просторији Јелашце—Борје, у циљу контролисања комуникације и дубљег извиђаша у правцу Фоче; II Пролетерска бригада, која већ неколико дана без престанка води упорне борбе у околини Калиновика, која је чак сама успјела пресјећи комуникацију Калиновик—Фоча заузимајући Јелашце и тиме, послије деморализације која је настала усљед великих губитака и пада Невесиња,[3] натјерала четничке банде да се повуку — бригада је показала невиђену упорност водећи данонoћно борбе с непријатељем, сијекући га, и њој се углавном има захвалити оваквом брзом паду Калиновика.

Мишљења смо да упорност ове бригаде и њену несебичност у овој борби као и вјешто руководство Штаба бригаде , тр.еба истаћи преко „Слободне Југославије".

Штаб дивизије ће се налазити у Калиновику.

Наше даље намјере — ФОЧА.

VII Крајишку бригаду, која још није стигла, оставићемо на правцу Калиновик—Трново око Крбљине у циљу обезбјеђења и затварања тога правца.

О војној ситуацији извјестили смо Др-а Гојка[4] ради његове оријентације.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
Митар

Командант
Пеко

[3] **О ослобођењу Невесиња види док. бр. 116, 119, 270, 272 и 327.**
[4] **Др Гојко Николиш, начелник санитета при Врховном штабу НОВ и ПО Југославије**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ II ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РЕЗУЛТАТУ БОРБИ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ НЕВЕСИЊА И О БОРБАМА ДЕСЕТЕ ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ ПРОТИВ ЧЕТНИКА КОД ДОЊЕГ ЗИМЉА[1]

ШТ АБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. 5р. 52
23-111-1943 г.
у 9.15 ч.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Послије претрпљених великих губитака у људству и материјалу[2] које су му задале IV и V Црногорска бригада, непријатељ је у току ноћи 21/22 о. м. отпочео евакуацију из вароши Невесиње.

Јединице IV и V Црногорске бригаде у току 21 о. м. гониле су непријател>а и задале му тешке губитке, како смо то у нашем извештају од 21 о.м.[3] навели, али, услијед преморености, јединице нијесу биле у сташу да тога дана уђу У град.

Из вароши евакуисана су 2 батаљона Италијана 55-ог пука дивизије „МАРКЕ", а све црногорске четничке бригаде разбјегле су се два дана раније, а само неки дјелови организовано су отступили. У вароши и околгош брдима остале су у циљу одбране коњичка, рогатичка и дио невесињске бригаде.

Италијани су у току ноћи 21/22 о. м. запалили све војничке магацине оружја и остале опреме, само су остали магацини којима су располагали четници, жандармерија и финанци.

22 ов. мј. зором јединице IV и V Црногорске бригаде напале су нелријатељске четничке дјелове на линији: с. Читлук—М. Вележ—В. Вележ и Д. Бијења—Кифино Село. Непријатељ је давао жесток отпор, али је послије дуже борбе

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 48-1, к. 9.**
[1] **Види док. бр. 247, 251, 253 и 262.**
[' **Види док. бр. 110.**

Dj. 52
23-5-
1944

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODRADA JUGOSLAVIJE

Poslije pretrpljenih velikih gubitaka u ljudstvu i materijalu, koje su zadale IV.i V.Crnogorska brigada,neprijatelj je u toku noći 21/22 o.m. otpočeo evakuaciju iz varoši Nevesinje.

Jedinice IV. i V.Crnogorske brigade u toku 21 o.m. gonile su neprijatelja i zadale mu teške gubitke, kako smo to u našem izvještaju od 21 om. naveli, ali usled preumorenosti jedinice nijesu bile u stanju da toga dana uđju u grad.

Iz varoši evakuisana su 2 bataljona Italijana 55-og puka divizije "MARKE", a sve crnogorske četničke brigade razbjegle su se dva dana ranije, a samo neki djelovi organisovano su otstupili. U varoši i okolnim brdima ostale su u cilju odbrane konjička, rogatička i dio nevesinjske brigade.

Italijani su u toku noći 21/22 o.m. zapalili sve vojničke magazine oružja i ostale opreme, samo su ostali magacini kojima su raspolagali četnici, žandarmerija i financi.

22 ov.mj. sorom jedinice IV. i V.Crnogorske brigade napale su neprijateljske četničke djelove na liniji: s.Vitluk - k.Veleš - V.Veleš - D.Bijenja - Kifino Selo. Neprijatelj je davao žestok otpor, ali je poslije duže borbe bio prisiljen,da pod silovitim napadom naših jedinica u paničnom bjegstvu i potpuno rastrojen, neuredno i u svima pravcima otstupi. Jedinice IV. i V.Crnogorske brigade ušle su 22 ov.mj. u 8 časova ujutro u varoš Nevesinje.

Neprijatelj je u toku borbi ovoga dana imao oko 100 poginulih i više ranjenih. Naši gubici: kod IV.Crnogorske brigade 2 ranjena, kod V.Crnogorske brigade 7 mrtvih i 10 ranjenih.

Gonjenje neprijatelja predu eto je sa tri bataljona V.Crnogorske brigade preko Bišine u pravcu Blagaja. Još nam nijesu stigli podaci o rezultatima toga gonjenja. Ovi bataljoni imaju zadatak da po završenom gonjenju zatvore pravac od Mostara.

U varoši Nevesinju zaplijenjeno je 100 sanduka bombi za lake i teške bacače /oko 800 bombi/, 25.000 italijanske mitraljeske i pušćane municije, oko 150 italijanskih pušaka od razoružanih četnika, oko 10.000 metaka za jugosl.pušku, 6 vagona bijelog brašna, 3 vagona makarona, 1 vagon pirinča, 1 vagon soli, 1 vagon ulja, 1 vagon petroleuma, 1 vagon vina, 1.500 kgr. suvih šljiva, 1.300 kgr.šećera, 100 kolutova sira/4.000/ kgr./ i 10 sanduka dvopeka.

Kako smo vam jučerašnjom depešom javili, I.Hercegovačka brigada razbila je jake četničke bande u D.Zimlju. Neprijatelj je davao dosta jak otpor, ali je poslije kraće borbe rastrojen otstupio u svima pravcima. Jačina ovih neprijateljskih djelova bila je oko 600 četnika neke kombinovane brigade. Neprijatelj je imao preko 100 poginulih i mnogo više ranjenih. Naši nijesu imali gubitaka. Ovom prilikom hercegovačka brigada zaplijenila je 5 mitraljeza, 1 radio-stanicu i 40 tovara razne opreme.

Cijela zaplijenjena hrana stavljena je na raspoloženje drugovima iz Ekonomskog otsjeka Vrhovnog Štaba, osim male količine za našu bolnicu.

Sadanji raspored brigada naše Divizije je sledeći: V.Crnogorska brigada razmještena je na prostoriji sjevernо od Nevesinja, a tim da sa jačim snagama obezbjeđuje pravac od Mostara; IV.Crnogorska brigada razmještena je na prostoriji oko Kifinog Sela sa zadatkom zatvaranja pravca od Gacka i održavanja veze sa jedinicama II. Divizije u Ulogu; I.Hercegovačka brigada na prostoriju oko Odžaka za zadatkom zatvaranja pravca ka Stocu i Bileću; XIV.Dalmatinska brigada ostala je na svom ranijem zadatku, zatvaranja pravca od Bijelog Polja. Štab Divizije nalazi se u s.Miljevac kod Nevesinja.

Sve brigade, pored navedenih zadataka, imaju najvažniji zadatak da rade politički u narodu i sprovode mobilizaciju za popunu naših jedinica. Ovaj rad u mnogome je otežan radom Ekonomskog Otseka Vrhovno

/ 2

Фотокопија прве• странице документа бр. 119

био присиљен да под силовитим нападом наших јединица у паничном бјекству и потпуно растројен, неуредно и у свима правцима отступи. Јединице IV и V Црногорске бригаде ушле су 22 ов. мј. у 8 часова ујутро у варош Невесиње.

Непријатељ је у току борби овога дана имао око 100 погинулих и више рањених. Наши губици: код IV Црногорске бригаде 2 рањена, код V Црногорске бригаде 7 мртвих и 10 рањених.

Гоњење непријатеља предузето је са три батаљона V Црногорске бригаде преко Бишине у правцу Благаја. Још нам нијесу стигли подаци о резултатима тога гоњења. Ови батаљони имају задатак да по завршеном гоњењу затворе правац од Мостара.

У вароши Невесињу заплијењено је 100 сандука бомби за лаке и тешке бацаче (око 800 бомби), 25.000 италијанске митраљеске и пушчане муниције, око 150 италијанских пушака од разоружаних четника, око 10.000 метака за југосл. пушку, 6 вагона бијелог брашна, 3 вагона макарона, 1 вагон пиринча, 1 вагон соли, и вагон уља, 1 вагон петролеума, 1 вагон вина, 1.500 кг сувих шљива, 1.300 кг шећера, 100 колутова сира (4.000 кг) и 10 сандука двопека.

Како смо вам јучерашњом депешом јавили, X Херцеговачка бригада разбила је јаке четничке банде у Д. Зимљу. Непријатељ је давао доста јак отпор, али је послије краће борбе растројен отступио у свима правцима. Јачина ових непријатељских дјелова била је око 600 четника неке комбиноване бригаде. Непријатељ је имао преко 100 погинулих и много више рањених. Наши нијесу имали губитака. Овом приликом Херцеговачка бритада заплијенила је 5 митрал»еза, 1 радиостаницу и 40 товара разне опреме.

Цијела заплијењена храна стављена је на расположење друговима из Економског отсјека Врховног штаба, осим мале количине за нашу болницу.

Садањи распоред бригада наше Дивизије је сљедећи: V Црногорска бригада размјештена је на просторији сјеверно од Невесиња, с тим да са јачим снагама обезбјеђује правац од Мостара; IV Црногорска бригада размјештена је на просторији око Кифиног Села са задатком затварања правца од Гацка и одржавања везе са јединицама II Дивизије у Улогу; X Херцеговачка бригада на просторију око Оџака са задатком затварања правца ка Стоцу и Билећи; XIV Далматинска бригада[4] остала је на свом ранијем задатку затварања правца од Бијелог Пол>а. Штаб Дивизије налази се у с. Миљевац код Невесиња.

*** Односи се на Прву далматинску бригаду ТреКе НОУ дивизије.**

Све бригаде, поред наведених задатака, имају најважнији задатак да раде политички у народу и спроводе мобилизацију за попуну наших јединица. Овај рад у многоме је отежан радом Економског отсјека Врховног штаба, који на овој просторији врши реквизицију хране 50°/о. Овај крај доста је сиромашан, а поред тога људи су много осјетљивији на своју имовину па је реквизиција у овом степену изазвала негодован>е код народа, што може имати и тежих посљедица. С обзиром да је заплијењена извјесна количина хране у разним мјестима, мишљеша смо да би питање реквизиције требало темељито простудирати и одредити много мањи проценат који би одговарао могућностима ових крајева.

И поред великих напора које су издржале јединице ове Дивизије, вјерујемо да ће се оне у току неколико дана одморити, само политички рад и рад на мобилизацији захтијевају мало дуже вријеме, па очекујемо даље војничке задатке.

Молимо да нас извјештавате о мјесту Врховног штаба, како би знали гдје да упућујемо извјештаје, као и да нас обавјештавате о ситуацији код других колона.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начел. штаба
Руд.[5] Приморац

Командант
Петар Ћетковић

БР. 120

ШТАБ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ДОСТАВЉА 23 МАРТА 1943 ГОД., ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА НАРЕЂЕЊЕ ВРХОВНОГ КОМАНДАНТА НОВ И ПОЈ ЗА ШТЕДЊУ МУНИЦИЈЕ У БОРБАМА[1]

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
23. III. 1943

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

Преко штаба II Пролетерске дивизије Врховни командант НОВ И ПОЈ својим наређењем од 21 марта доставио је следеће:

[J] **Рудолф**

[1] **Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4-1а, к. 709.**

„Запажено је да у последње време многе наше јединице троше, несразмерно сврси и тежини задатака, велике количине муниције.

Свима борцима и старешинама познато је добро шта значи остати без муниције. То нарочито добро знају они другови, који су водили прошле године борбе у Санцаку, када смо плаћали један пушчани метак 14 лира.

Даље, треба имати на уму да садашњим и следећим операцијама против четничких банди нећемо ускоро доћи до неких већих количина муниције и оружја, зато што су четници у томе врло сиромашни.

Зато за извесган дужи временски период следећих ратних операција треба рачунати само са оном количином муниције коју сада имамо у нашим јединицама.

Из наведених разлога треба спровести највећу штедњу иуниције у свима јединицама.

Да би се ова штедња спровела

НАРЕЂУЈЕМ

1. — У борби ватру не отварати сем кад се мора. Најбоље би било ватру уопште не отварати до доласка на јуришно одстојање, када је потребно упасти само бомбама у непријатељски положај.

Највећи се резултати у данашњим борбама постижу маневрима — обухватима и обиласцима, угрожавајући непријатељску позадину и комуникације, принуђавајући га да се одрекне даље борбе и да се повуче. Зато се брзим и изненадним маневрисањем замењују дуги ватрени напади, који траже велики утрошак муниције без видних резултата.

Дакле, брзим и изненадним маневрима — покретима на непријатељске бокове и позадину заменићете дуге ватрене нападе и уштедити муницију.

У ноћним нападима, препадима и заседама троши се сразмерно много мање муниције — зато редовно примењивати ове начине дејства.

2. — Кад се већ мора отворити ватра на непријател^а, онда је отворити што доцније, из следећих разлога:

— постиже се изненађивање непријатеља и морално делује на њега, изазива страх и неизвесност,

— тачније се гађа и према томе већи се губици наносе непријатељу,

— постиже се тајноет својих намера и свог борбеног распореда, штеди се муниција.

Зато ватру не отварати преко гранида следећих отстојања и то:

— пушком до 300 (три стотине) метара,
— стројницом — аутоматском пушком до 200 мет.,
— Пушкомитраљезом до 500 мет.,
— митраљезом до 1000 мет.,
— лаким бацачем до 200 мет.,
— тешким бацачем до 2000 мет.,
— противтенковским топом 37 мм до 300 мет.,
— пешадијским топом 37 мм до 500 мет.,
— противколским 47 мм до 500 мет.,
—- брдским топовима 65 мм и 75 мм до 3000 мет.

Ово само онда кад се'циљ добро види, осматрање гађања добро и погађање сигурно.

Поред осталог, према тежини и врсти задатка треба приближно прорачунати (нарочито код топова) колико зрна треба утрошити у пројектованој акцији.

3. — Муницију чувати у бојним коморама, увек довољно обезбеђеним, како од евентуалног непријатељског дејства, тако и од влаге и од атмосферских непогода уопште.

Одмах по пријему овог наређења, доставите нам преглед стања муниције у вашој дивизији по бригадама. — Пријем наредбе иотврдити."

Ове наредбе ВШ строго се имају придржавати како командни кадар тако сваки поједини борац. Зато ће политички радници и војнички руководиоци на конференцијама указати на велику важност ове наредбе и њено строго спровођење у живог а нарочито за време борбе. Само у том случају кад сви борци уоче и увиде значај и озбиљност ове наредбе она ће тек онда добити свој пуни практични смисао.

Нз. — Да бисмо могли известити Штаб Дивизије о прегледу стања муниције у нашој бригади доставићете нам извепгтај о муници;и по врстама.

Зам. политкома, Командант,

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЗАПЛИЈЕЊЕНИМ ХАУБИЦАМА[1]

II ДИВИЗИЈА
24/111

Запленили две хаубице и сто граната.[2] Пошаљите посаду и ударне игле.

Пеко[3]

БР. 122

ПРИЈЕДЛОГ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О НАСТУПАЊУ ДИВИЗИ.ТЕ У ПРАВЦУ ГАЦКА РАДИ РАЗБИЈАЊА ЧЕТНИКА И ПРОШИРИВАЊА СЛОБОДНЕ ТЕРИТОРИЈЕ У ХЕРЦЕГОВИНИ[1]

III ДИВИЗИЈА
24-1Ц-1943

Примили смо јучерашње наређење. Народ нас је добро дочекао, али су мушкарци већином мобилисани од четаика и повучени у Благај, где се концентришу. Извештени смо да Талијани и четници евакуишу Гацко, а остају домобрани.[2] Спремни смо за дејство и предлажемо правац Гацко, десно наше крило да захвати дубље према Стоцу и Билећу. Разлози да би продубили деморализацију четника, извршили потпунију мобилизацију, проширили економску базу. Свако даље чекање може бити штетно за нас, треба да пођемо одмах. Регулишите наше садејство са IX дивизијом[3] и смену далматинске бригаде.[4] Очекујемо хитно одговор од вас.

[1] Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/16, к. 14 А.
[1] Хаубице су заробљене у борбама око Калиновика.
[5] Дапчевић

[1] Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1, к. 752. Приједлог је радиограмом упућен Врховном штабу НОВ и ПО Југославије.
[2] Види док. бр. 334.
[J] Деветом далматинском НОУ дивизијом
[4] Односи се на Прву далматинску бригаду Треће НОУ дивизије која се у ово вријеме налазила на подручју Г. и Д. Зимља.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАСПОРЕДУ, РЕОРГАНИЗАЦИЈИ И ПОПУНИ ЈЕДИНИЦА II О ПОЈАВИ ТИФУСА[1]

ШТАБ VII ДИВИЗИЈЕ
Н. ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ

Бр. сл. дне 24. 3. 1943 у 11.30 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Ваше наређење да угтутимо најхитније нашу XVI бригаду у правцу Улога добили смо 22. III око 16 сати и одмах смо издали наређење да се бригада крене тим правцем. Са наређењем нисмо ништа оклијевали него је чак штавише бригада извршила покрет прије него што је примила наше наређење јер јој је штаб I пролет. дивизије пренио ваш радиограм. Бригада је кренула 22 ов. м. у 19 сати са Борачког Језера.

Са постављеним питањем ко ће смијенити батал>он XVI бригаде који је био у с. Спиљани хтјели смо знати да ли да упутимо који други батаљон из наше дивизије или ће тај положај заузети нека друга јединица. Покрет бригаде с тим није ни мало успорен.

Наша VII бригада налази се прикупљена у с. Грушћу а VIII у с. Разићу.[2] Вршимо реорганизацију и попуну као и припрему за нове задатке. Код VIII бригаде налазе се још увијек Талијани[3] који су носили рањенике. Они нису сви на броју а друг Вељко[4] тражи од штаба VIII бригаде да их све ггрикупи. Ово иде доста тешко јер се велик број Талијана налази по дивизијским болницама, а један дио је нестао за вријеме транспорта.

По мишљењу доктора у VIII бригади појавиће се случајеви тифуса у времену послије 1 априла, јер је имала прилике да се зарази транспортујући тифусне болеснике. Ми

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/2, к. 812.

*** Види док. бр. 104.**

' Односи се на италијанске заробљенике.

*** Павле Илић**

смо предузели чишћење и парење да би тај број свели 'на минимум.

Муслимани из с. Грушће учествовали су са четницима у нападу на наше снаге код Коњица. Некоји од њих побјегли су у шуму. Један дио враћа се кући док се остали и дал»е крију. Ми ту ствар испитујемо, али немамо намјеру да предузимамо мјере, јер сматрамо да би то било неефикасно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар: Ђуро Кладарин (М. П.) Командант: П.[5] Јакшић

БР. 124

УПУТСТВО ШТАБА ДЕСЕТЕ ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 24 МАРТА 1943 ГОД. ДУШАНУ ГРКУ, О ФОРМИРАЊУ СТОЛАЧКОГ БАТАЉОНА И О ДАЉИМ ЗАДАЦИМА НА ТЕРЕНУ[1]

Ш Т А Б
X ХЕРЦЕГОВАЧКЕ Н. О. У.
БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ
24 марта 1943 год.
у 11 часова
Невесиње

Драги Душане[2] и остали другови!

Наше побједоносне Ударне бригаде од 19 о. мј. до 22 о. мј. у 8 часова ослободиле су Невесиње[3] и разбиле четничке банде које су се биле сконцентрисале из Црне Горе и Херцеговине а под командом злогласног пуковника Баја Станишића. Ове четничке банде доживјеле су један неописан војнички неуспјех. Претрпјеле огромне губитке. Борци у четничким редовима који су били присилно мобилисани и заведени од издајника српскога народа видјели су да пред ударцима свих врста оруђа Н. О. Војске не може се нико одупријети и ова војска ових главешина разбјежала се је у паничном бјекству својим кућама.

• Павле

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/3, к. 114—II.

[8] Душан Грк, политички радник на терену Стоца

*** Опширније о борбама око Невесиња види у док. бр. 118, 119, 327 и 334.**

Издајници српскога народа помоћу крвавог фашистичког Латинина теже да би прикупили разбијену своју војску и поново извршили мобилизацију, да би пошли опет у борбу са Народно-ослободилачком војском. Сви ови покушаји биће до ноге потучени од Народно-ослободилачке војске. Зато, као вјерним синовима Комунистичке партије, пред вас се постављају слиједећи задаци:

1.) Да формирате у Столачком срезу Столачки ударни батаљон. Дужност овога батаљона је да што прије ликвидира све четничко-италијанске мање посаде, да успостави грађанску власт на територији свога среза, да позове све народне синове и кћери да што прије ступају у редове Народно-ослободилачке војске да се заједнички боре са својом браћом партизанима који су поново почели да ослобођавају градове наше дичне и кршне Херцеговине и своме народу доносе слободу.

2.) Са народом најљепше поступати, не смију се поновити ни у ком случају грешке које су почињене приликом првога устанка у Херцеговини. Свакоме који није окрвавио своје руке о крв Народно-ослободилачке војске има мјесто у нашим редовима. Поставити што бољу и успјешнију обавјештајну службу и вазда знати стање, покрет, наоружање и намјере непријател>а и не дозволити ни под коју цијену да будете изненађени. Настојте у што краћем року да од овога батаљона претворите се у Ударну Н. О. Бригаду. То је пред нас поставио наш Врховни командант друг Т И Т О: да се све поносне херцеговачке снаге уврсте у наше редове, да се не дозволи окупатору да их он користи за своје зликовачке сврхе (намјере). Потпомозите другове из Љубињскога среза као и Билећког среза да се ове банде у њиховом срезу што прије ликвидирају и да се тамо приступи истим горе наведешш задацима.

3.) Наша X ХЕРЦЕГОВАЧКА БРИГАДА предложила је да у овоме своме побједоносноме путу пређе све срезове Херцеговине и да докаже своме братском народу да ми нијесмо они борци које нас је претставила четничка издајничка банда, већ да смо ми прави ослободиоци нашега народа. Изгледа да ће у року од два дана наша Бригада добити задатак да иде да чисти Фазлагића Кулу и улазак у Гацко и Автовац. Послије овога марша покрет вјероватно биће уперен у правцу Билеће.

4.) Без обзира на наш покрет, моменат је дошао да ви можете који радите у позадини да нашим непријатељима забодете крвав нож у његове издајничке плећи и то морате урадити а нас свакодневно обавјепггавати о промјенама

које се дешавају на територији вашега сектора и у другим сусједним секторима. Ни у ком случају не смије се десити да немамо у року од 24 часа оггширан извјештај. О свим стварима које се поставл>ају пред вас имајте широку самоиницијативу, брзо и енергично све рјешавајте, будите продорни и далековидни. Уколико има одбјеглих четника, најхитније упутите њихове жене или кћери да их позову да се врате својим кућама, загарантујте им животе да им нико ништа неће урадити па и ако су заслужили били опггру казну, јер кад би кажњавали свакога који је скривио, псново би дозволили народним издајницима да скупе око себе велику војску. Будите будни и опрезни, о свему најхитније овај штаб извјештавајте.

За команданта СТОЛАЧКОГ БАТАЉОНА -за сада примићеш ти ту дужност а за политичког друг Гојко Михић, па ћемо остале другове накнадно поставити.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник штаба
Раде[4]

За штаб командант,
Владо Шегрт

БР. 125

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 25 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПОСТИГНУТИМ УСПЈЕСИМА У БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА И НИЈЕМАЦА[1]

БОСАНСКИ КОРПУС
25-Ш

У Централној Босни[2] убијено и рањено 122 четника, 7 Немаца. Заробљено је 10 четника, 40 карабина и 1 тешки бацач. Сектор Мркоњић[3] чистимо од четника. На Рипњу[4] уништено 7 камиона са бензином, убијено 14 Немаца.

Кушић[5] извршио самоубиство у великој температури од тифуса.

Коста[6]

[4] **Хамовић**

[1] **Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архивч Војноисториског института под рег. бр. 19/16, к. 14 А. Извјештај је упућен радиограмом Врховном штабу НОВ и ПО Југославије.**

[1] **У ово вријеме на територији Централне Босне налазила се Прва крајишка НОУ бригада и Четврти крајишки НОП одред.**

[a] **Мркоњић Град**

[4] **Вјероватно Рипач**

[8] **Милинко Кушић, политички комесар Четврте НОУ дивизије**

[4] **Нађ**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 25 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВПОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БРОЈНОМ СТАЊУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ПОСАДА У САРАЈЕВУ И ТРНОВУ И ОКОЛНИМ УПОРИШТИМА[1]

I ПРОЛЕТЕРСКА ДИВИЗИЈА
ОБ. Ц.
Дел. број 25. III. 43

На положају према
Сарајеву

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
(ЗА „ОБ-О")
И ШТАБУ II ПРОЛЕТ. ДИВИЗИЈЕ
(ЗА ОБ. ЦЕНТАР)

ОБ. Ц. I Пролетбритаде доставио је следеће:

ОБ. Ц. 101 извештава: Кнез из Крбљине испричао је што зна следеће из причања неких муслимана из Трнова:

Пре извесног времена у Сарајеву су биле једна или 2 немачке дивизије. Биле су упућене ка Коњицу. Не зна тачно или су још тамо или су се вратиле.

Сада се неке немачке јединице пребацују из Славонског Брода преко Сарајева у Вишеград.[2]

У Сарајеву има много талијанских рањеника.

У Рајловцу нема авиона. Авиони су на Бутмиру и Ченгић Вили. Има их 150—200 (ово је непроверено). Говори се да су у приправности због Турске са којом ће вероватно заратити. Пре 15—18 дана ноћу су неки авиони дошли са југа и бацили три велике бомбе на Рајловац и две на Ченгић Вилу. Сел>аци су чули и топовску паљбу, вероватно на авионе.

Немци станују у селима око Сарајева и у баракама на положајима а има их и у граду.

У Трнову има око 5—600 домобрана, али кажу за њих да су то усташе из околине Имотског, само су пресвучени. Дошли су из околине Чајнича и Горажда. Имају батерију топова и бацача. Иначе нас муслимани много цене и очекују.

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 28—1, к. 11.**

[1] **Односи се вјероватно на дијелове њемачке 717 дивизије.**

Данас смо упутили двојицу сељака у правцу Фоче ради ггрикупљања података о јачини и распореду непријатељских снага на правцу Фоча—Горажде—Чајниче.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шеф ОБ. Ц. I Пролет. дивизије,
Н. Б.[3]

БР. 127

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 25 МАРТА 1943 ГОД. ДА СЕ ПРВА ПРОЛЕТЕРСКА БРИГАДА ПРЕБАЦИ НА СЕКТОР МИЉЕВИНЕ А СЕДМА КРАЈИШКА БРИГАДА НА ПРОСТОРИЈУ СЕЛА КРБЉИНЕ И МУШИЋИ[1]

Ш Т А Б
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИБИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

25. III. 1943 године
у 14.15 часова

ШТАБОВИМА I ПРОЛЕТЕРСКЕ И VII КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ

Положај

1. VII Крајишка бригада, која се налази на просторији с. Кута — с. Божановићи, пребациће се падом мрака на просторију: с. Крбљине — с. Мушићи у циљу смјењивања I Пролетерске бригаде. Задатак VII Крајишке бригаде је да контролише правац Крбљине — Трново, да затвара тај правац и да темељито поруши комуникацију на просторију између с. Крбљине и с. Добро Поље, но ако има непријатељских дјелова у Добром Пољу онда исте прочистити и комуникацију рушити даље ка Трнову. За рушење комуникације VII Бригада ће мобилисати сељаке из села: Кута, Влахоље, Шивоље, Мушићи итд. Сваку промјену гарнизона у Трнову Штаб бригаде ће благовремено доставити Штабу дивизије.

' Никола Божовић

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се **у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/2, к. 731.**

2. I Пролетерска бригада, пошто је смијени VII Крајишка бригада, пребациће се у Миљевину. Према досадашњим подацима, у Миљевини се налазе мање четничке групице[2], но бригада ће се кретати у потпуном борбеном распореду да не би доживјела изненађења. Послије доласка на просторију Мил»евина, бригада ће организовати даљна извиђања у правцу Устиколина — Фоча. О свим добијеним подацима Штаб бригаде ће редовно извјештавати Штаб дивизије преко II Далматинске бригаде, чији се штаб налази у с. Јелеч. Са овом бригадом, која се налази на вашем десном боку, одржаваћете сталну везу.

Штаб дивизије ће се у току данашњег и сјутрашњег дана налазити у с. Јажићи, а 26 на 27 пребациће се у с. Драче.

Хируршка екипа се креће са II Пролетерском бригадом и она се налази у с. Борја. Дивизијски санитет се креће са Штабом дивизије.

Брдска батерија се налази под командом Штаба дивизије. Хаубичка батерија, послије њеног формирања, налазиће се под командом Штаба дивизије.

С другарским поздравом

/

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) За Штаб дивизије
Командант,
Пеко[J]

Пс. Од друга Марка[4] добили смо сљедећу депепгу: „Хитно упутите у Врховни штаб Роловића[5] а Миленковића Драгољуба у Политодјел II Пролетерске.
Обојица су из I Пролетерске."

Марко

[5] **У Миљевини су се налазили четници из околних села под командом Матовића. Види док. бр. 293.**
[3] **Дапчевић**
[4] **Александар Ранковић**
• **Владо**

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 25 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ СЕЛА МИЉЕВИНЕ[1]

ШТАВ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
Бр. 341
25. III. 1943

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

1. — По наређењу Штаба.Н Пролетерске дивизије од 25 марта у 14,15 часова наша бригада ће извршити псжрет у току ноћи 25 на 26 март са садање просторије на просторију села Миљевине.

Наша бригада на овој просторији биће смијењена од стране VII Крајишке бригаде. Тако да ће извршити покрет на нову просторију одмах по доласку јединица VII Крајишке бригаде на просторију с. Крбљине — с. Мушићи.

2. — Распоред и правац кретања јединица наше бригаде:

Бригада ће извршити покрет на нову просторију у двије колоне и то:

а) Лијева колона: IV, II и I батал>он кретаће се правцем Крбљине — Мушићи — Превић — с. Кратине, одакле ће се I батаљон одвојити и поћи правцем с. Трњине — Главица (с. Јосонова), смјештајући се на просторији Мрђеновићи — Равнићи, док VI и II батаљон [ће] наставити правцем с. Кратине—с. Деролови—с. Сокола гдје ће се смјестити II батаљон (на просторији с. Сокола — 9. Вагањец, у кућама сјеверно од коте 900, с. Гојтановићи, — а IV батаљон ће наставити покрет и смјестити се на просторији с. Срботина — с. Тодорићи — с. Домашица.

б) Десна колона: III, VI батал>он, Штаб бригаде, бригадни санитет, интендантура, Пионирски вод и Противколска чета кретаће се правцем Шивоље — (Месоровићи) — Борја излазећи на друм југозаладно од Вођице а затим друмом до с. Оцркавље, одакле ће III батаљон кренути најповољнијим правцем за с. Горњи Будањ а непосредно за њим VI батаљон за с. Миљевину, смјештајући се у засеоке Заложје, Беширица, Град, заједно са противколском четом дајући јој потребно обезбјеђење; III батаљон смјестиће се у с. Горњи Будањ. Штаб бригаде, Пионирски вод и интендантура поћи ће од с. Оцркавље правцем с. Смајлов До — с. Текеушићи (за-

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29/1, к. 709.**

падно од Градине — кота 821) у којем селу ће се и смјестити. Бригадни санитет ићи ће са Штабом бригаде.

3. — Лијева колона извршиће покрет чим IV батаљон буде смијешен, тако да ће IV батал>он кренути горњим правцем; при пролазу кроз с. Мушиће придружиће му се II батаљон а при пролазу с. Превића I батал>он, — што значи да сва три батал>она на поласку од с. Превићи морају формирати једну колону.

Ради уједначаваша времена поласка и самим тим пристизања на новоодређену просторију, Штаб IV батал>она ће хитно обавијестити Штаб бригаде по добијању смјене од стране VII Бригаде, означавајући у извјештају час поласка свога батаљона.

4. — Десна колона ће поћи горњим правцем пошто добије обавјештење да је IV батаљон кренуо (управо, лијева колона).Обавјештење ће добити од Штаба бригаде. Јединице те колоне кренуће најближим правцима до цесте испод с. Вођице и ту ће се сачекати заузимајући сљедећи распоред: III батал>он, VI батаљон са Противколском четом, Штаб бригаде, Пионирски вод, бригадни санитет и интендантура.

Противколска чета ће одмах по пријему овог наређења извршити покрет за с. Мосоровићи гдје ће ступити у везу са Штабом VI батаљона. Уколико је покрет Противколске чете бољи цестом директно за Миљевину, чета ће то и учинити, с тим пгго ће покрет извршити раније до с. Вођице да се не би чекало на њен долазак.

5. — Према најновијим обавјештењима, на просторији с. Миљевина налазе се мање четничке групе, но колоне ће се кретати у потпуно борбеном распореду са свим потребним обезбјеђењима да би се избјегло свако могуће изненађење. Задатак наше бригаде ка новој просторији је затварање и контрола праваца Устиколина — Калиновик, Фоча — Калиновик. Ради тога све јединице ће по доласку на одређену просторију предузети обезбјеђења са тих праваца (II бат. са правца Јабуке) извиђајући исте и прикупљајући што детаљније податке о непријатељу на сектору Устиколина — Фоча. На нашем десном крилу, тј. на просторији Јелеч и даље на исток налази се II Далматинска бригада.

6. — Све јединице одмах по доласку на нову просторију успоставиће везу са Штабом бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком, Командант,
Плави- Д.:! Лекић

*** Мијалко Тодоровић**
*** Данило**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 26 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БРОЈНОМ СТАЊУ И НАОРУЖАЊУ ИТАЛИЈАНСКЕ ПОСАДЕ У ФОЧИ И ЧЕТНИКА КОД ГОРЊЕГ БУДЊА, КРЕМИНА И УСТИКОЛИНЕ[1]

Строго поверљив«

I ПРОЛЕТЕРСКА УДАРНА ДИВИЗИЈА
ОБ. ЦЕНТАР
Дел. број
26 март 1943 г.

На положају према Фочи

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ (ЗА „ОБ-О")
ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ И
ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

ОБАВЕШТАЈНИ ИЗВЕШТАЈ ЗА 26-111-1943

Данас у 17 часова наши обавепггајци — сељаци из околних села које смо послали[2] 25 ов. м. вратили су се са следећим извепггајем:

1. — Јачина италијанског гарнизона у Фочи по њиховим обавештењима износи 1.200 људи. Јединице су распоређене с оне стране Дрине, тј. на десној обали. Од наоружања имају две батерије брдских топова које су пласиране на Преврачу **и** Ћеловини. Код Сиротињског дома поред Ћеотине налазе се митраљеска гнезда. Један део снага налази се на левој обали Дрине, испод бивше фабрике дувана; поред моста лево од пута, идући у Фочу, налазе се аутоматска гнезда која су зазидана, али не у бетону него у сувом зиду. У нашој бившој северној болници налази се италијанска посада са аутоматским оруђима — митраљеским гнездима која су зазидана. Италијани врше померање и пребацивање својих снага, тако да се ова обавештења не могу узети као апсолутно тачна.

2. — Четничке снаге састоје се из три бригаде, од којих једна васојевићка, једна вишеградска, једна горажданска, и распоређене су од Горњег Будња до Камена.[3] Јачина ових

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29-1, к. 11.
*** Види док. бр. 126.**
[5] Вјероватно Кремин

бригада непозната је, али је сигурно да снаге нису јаке јер су скупљене неке из разних делова који су се повлачили.

3. — Морал код четника је врло слаб. Њихови команданти их злостављају и заваравају да ће им доћи недићевци, Немци и Италијани. Расположење народних маса према нама је врло добро, код муслимана оно је одлично. Муслимани кажу да не жале ни последње парче хлеба да нам дају, само да их спасемо четника.

4. — ОБ. Ц. III батаљона I Пролетбригаде 26 марта у 17,30 часова доставио је следећи извепггај:

а) На линији Устиколина—Фоча налази се један део од разбијених четничких снага. У Доњем Будњу они су 24 марта од разбијених бригада из Васојевића формирали бригаду која је пошла да се пробије пут Гацког. На положајима више од Д. Будња и тамо даље према Пивни Долу налази се Чајничка бригада и још неке јединице јуришног батаљона са Павлом Ђуришићем лично. Они не желе преговоре и хажу: ударите па пгга коме буде. На Пивни Долу такође ое осећа нека концентрација али снаге још нисам испитао. (Исказ бив. партизана А. Ђ., коме се може прилично веровати.)

б) Морал код разбијених четника врло је слаб. Сви беже кућама, изузев понеких јединица од Васојевића и четничких снага из Устиколине и Чајнича. Италијани држе све мостове и не дозвољавају прелаз. Разоружавају четнике који беже. Групице четника беже преко скела и клада низ Дрину а затим кућама.

г) У Устиколини се налазио до 23 марта штаб једног четничког корпуса. Они су разоружали ту три стотине четника који су бежали са положаја. Четничке масе беже само да спасу главе, говорећи: иде сила да је земљи тешко и нико ти са њима не може до сам бог. Од четничких јуришних батаљона остала су само два. Хоће да се бране. Кажу: попгго ћемо да изгубимо главу, онда је боље да се боримо. (Исказ једног Козарца који је дошао 25 марта из Устиколине.)

д) У Фочи се налазило до суботе 20 марта 5—600 Италијана. Говорили су да су тражили помоћ из Пљеваља и Сарајева. Не знам позитивно, искази су противречни. али по свему изгледа да је дошло нешто Италијана из Пл>еваља.

ђ) Италијани нису имали утврђења многа, сем на Ћеловини где су изградили јака утврђења. Ово све до 20 марта. Имају три брдска топа чији положај мењају. Спавају у касарни преко моста на Ћеотини, на Алаџи и у Дечјем дому. Немају, изгледа, много хране, јер када иду у патроле моле за хлеб, крушке итд. Имали су три камиона и безброј мазги. (Ово су искази једне жене која има сина код нас.)

е) Послали смо човека који ће моћи да нам донесе поу^даније податке.

ж) 21 марта у Устипрачу су дошли око 100 Немаца, који су дошли да милицију потерају на Источни фронт. Према непотврђеним вестима, ови Немци су дошли до Осанице где се и сада налазе. (Ово су искази жене једног железничара који ради на тој прузи и изгледају прилично тачни.)

з) Четници су путем Калиновик—Фоча претерали око 350—400 рашеника на колима, носилима и коњима а који су успут страшно јаукали.

СМРТ ФАШИЗМу — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шеф Об. центра
Н.[1] Божовић

БР. 130

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 26 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ ГОРЊИ КРЕМИН—ЖЕЉЕВО[1]

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
26. III. 1943 год.
у 11 часова

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Положај

Према обавјештењима која смо добили од II Далматинске бригаде, Италијани извлаче материјал из Фоче и изгледа имају намјеру напустити Фочу. Све то извлаче у правцу Горажде жељезничком пругом и комуникацијом — цестом. Врло је вјероватно да они извлаче из Фоче резерве хране и друге војничке потребе, којима су они снабдијевали четничке банде које су узеле учешћа у посљедњим бојевима противу нас.

Ваша бригада ће одмах по пријему овог наређења кренути на просторију Горњи Кремин — Жељево, у циљу што бржег пресијецања комуникације Фоча — Горажде, успоставл>ања мостобрана код Устиколине и држања чврсто у својим рукама моста на Устиколини. Ми немамо обавјештења да ли на том простору има неких јачих четничких и ита-

*** Никола**

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/2, к. 731.

лијанских снага, зато ћете ви у току марша слати даљна извиђачка одјељења и обавјештавати се увијек о ситуацији пред вама.

'II Пролетерска бригада ће се пребацити на просторију Јелеч, а II Далматинска бригада ће добити за задатак да овлада мостом на Броду, те ћемо тако Фочу потпуно отсјећи и приступити брзој ликвидацији гарнизона у Фочи. Одмах предузмите извиђаша фочанског гарнизона и пошаљите нам податке о: гарнизону, утврђењима, као и свакој промјени која би наступила.

Штаб дивизије ће се налазити у с. Јелеч.

ВОРБЕНИ ЗНАЦИ:

За 26. Ш. 1943. г. побједа—братство
За 27. Ш. 1943. г. књига—култура
За 28. Ш. 1943. г. радост—живот

С другарским поздравом
СМРТ ФАШИЗМу — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије
(М. П.) Командант
Пеко[8]

БР. 131

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О НАПАДУ ИТАЛИЈАНА И ЧЕТНИКА НА ЈЕДИНИЦЕ ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ КОД МАЛОГ И ВЕЛИКОГ ВЕЛЕЖА[1]

П1 ДИВИЗИЈА

Непријатељ јачине 3000 четника и непгго Талијана- изненадио дјелове V Црногорске и избио на Мали и Велики Вележ и према Удрежцу.[3] Данас предузимамо са IV[4] и V Црногорском бригадом противнапад. Пола Херцеговачке бригаде[5] били смо пребацили у Столачки срез, али услијед овакве ситуације наредили смо да се повуче.

*** Дапчевић**

[1] Оригинал, радиограм, писан оловком, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27/17, к. 14А. Извјештај је вјероватно упућен Врховном штабу НОВ и ПО Југославије 2в марта 1943 године.

*** Види док. бр. 291, 299, 333 и 335.**

[5] Удрежњу

[4] Четвртом пролетерском (црногорском) бригадом

' Десете херцеговачке НОУ бригаде

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 26 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ ГОРЊИ КРЕМИН—ЖЕЉЕВО[1]

ШТАБ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
Бр. 342
26 март 1943

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

1. — По наређењу Штаба II Пролетерске дивизије[2] од 26 ов. м. у 11 часова наша бригада ће извршити хитан покрет на просторију **Г.** Кремин — Жељево, у циљу пресијецања комуникације Фоча — Горажде, успоставл>ања мостобрана код Устиколине и спречавања на тај начин евакуације материјала, коју Италијани већ врше из Фоче за Горажде.

II Пролетерска бригада пребациће се на **просторију** Јелеч.

II Далматинска бригада добиће задатак да овлада мостом на Броду, тако да се Фоча потпуно отсијече и да се приступи њеној ликвидацији.

2. — Наша бригада ће извршити покрет на нову просторију 27 марта тачно у 5 часова ујутру, што значи до тог времена мора бити раздијељена храна људству, тако да у 5 часова већ буде формирана колона и извршен покрет.

3. — Распоред и правац кретања:

Бритада ће се кретати у три колоне:

а) Лијева колона: IV и II батаљон формираће колону до 5 часова у с. Домашица и одатле поћи правцем Градац — М. Марево — Кисел>ак — Локве — Мехмедовићи, одакле ће IV батаљон поћи за Мраморје смјештајући се на просторији Стрмац — Креча, а II батал>он за Осоје, смјештајући се на тој просторији, с тим што ће бити у сталном контакту са IV батал>оном.

Прије изласка ове колоне на одређену просторију, IV батаљо« ће поставити потребно обезбјеђење свога залеђа према Превили (негдје на путу Превила — Устиколина) а II ба-

[1] **Копија, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 30/1, к. 709.**

[1] **Прва пролетерска бригада била је краће вријеме под командом Друге пролетерске дивизије.**

таљон обезбиједиће своја леђа од правца Јабуке (на путу Јабука — Устиколина). Одмах по доласку на одређену просторију оба батаљона ће истурити на најповољнијим положајима стална обезбјеђења према Устиколини изашиљући у том правцу, као и у правцу Превиле и Јабуке. извиђачка одјељења. '

б) Средња колона: VI батаљон кретаће се правцем Горњи Будањ — Горњи Кремин — Жељево и смјестити се на просторији Боровнићи — Врањевићи. Батаљон ће поћи из Горњег Будља тачно у 5 часова ујутру. Одмах по доласку на одр1?ђену просторију батаљон ће истурити потребна обезбјеђења према Устиколини и развити извиђање у истрм правцу. Батаљон ће успоставити везу са II батаљоном у висини с. Бранчићи, куда ће II батаљон послати одјељен»е за везу (најмање једну десетину са аутоматским оружјем).

в) Десна колона: III батаљон поћи ће правцем Горњи Будањ — Козја Лука — Слађеновићи и смјестити се на просторији Путојевићи (двије чете) — Мирјановићи (три чете главнине). Одмах по доласку на одређену просторију батал>он ће истурити потребна обезбјеђења према Колунској Ријеци — кота 776 (двије чете), обезбјеђујући на тај начиндесни бок наших јединица, и према Устиколини — кота 709, везујући се тако на свом лијевом крилу са VI батаљоном.

г) Резерва и обезбјеђење: I батаљон кретаће се правцем Горњи Будањ — Клобучари — Велико Марево, одакле ће упутити једну чету за Доњи Кремин, која ће истурити обезбјеђења на тригонометру 893 а главнину смјестити на просторији Мало Марево — Градац, с тим што ће исте служити како за обезбјеђење према Јабуци тако и за евентуалну резерву на правцу VI батаљона или на неком другом правцу ако се за то укаже потреба. Полазак батаљона из села Мрђеновићи тачно у 5 часова изјутра. Батаљон ће за Горњи Будањ ићи преко Текеушића. тако да ће се њему прикључити Штаб бригаде, бритадни санитет, интендантура и Пионирски вод.

д) Противколска чета кретаће се са VI батаљоном, с тим што ће се за прво вријеме смјестити у с. Жељево. Она ће бити под командом штаба VI батаљона, о чему ће исти штаб повести строго рачуна.

ђ) Штаб бригаде и бригадни санитет налазиће се у с. Жељево, бригадна интендантура у с. Горњи Кремин.

4. — Према до сада добијеним подацима, у Устиколини се налазио штаб четничког корпуса. У току 24 ов. м. тамо се налазило 150 четника. Они су држали положаје на косама изнад Устиколине. А према непровјереним подацима, у

Осаници је дошло до 100 Њемаца с намјером да тјерају милицију на Источни фронт. Такође према непотпуним подацима, у Фочи се налази до 1.000 Италијана са једном батеријом брдских топова. На просторији Дон>и Будањ — Фоча налазе се извјесне четничке снаге. У току 26 марта јединице III и VI батаљона најуриле су дио тих снага које су држале положаје на просторији Кулина—Дебело Брдо. Непријатељ је побјегао у правцу брда Градац — кота 909.

5. — Све колоне ће се кретати у пуном борбеном поретку спречавајући тако свако изненађеше са било којег правца.

Одмах по доласку на нову просторију јединице ће се међусобно повезати у циљу заједничког протјериван»а непријатеља са сектора Устиколина и овлађиваша тим мјестом. У том случају крилне колоне (IV и III батаљон) поставиће се у правцу нових непријатељских упоршита (Горажде, Фоча): IV према Осаници, III на најповољнијим положајима према Фочи, предузимајући на својим секторима рушеше друма и пруте и прекидаше телефонске линије. Тада би II батаљон служио као наслон IV батал>ону обезбјеђујући правац Јабука — Превила — Устиколина а VI батаљон служио би за наслон III батаљону. I батаљон би се поставио на просторију с. Жељево — Боровићи служећи тако за општу резерву. Противколска чета би додијелила један топ IV а један III батаљону.

6. — Одмах по доласку на нову просторију батаљони ће хитно успоставити везу са Штабом бригаде и истовремено предузети прикупл»ање података о фочанском гарнизону, утврђењима и другом, — као и податке о непријатељу на секторима Јабука — Превила, Устиколина, Осаница, Горажде, које ће хитно достављати Штабу бригаде.

7. — Борбени знаци:

За 26. март: побједа—братство
За 27. март: књига—култура
За 28. март: радост—живот

СМРТ ФАШИЗМу — СЛОБОДА НАРОДУ!

Зам. политкома. Командант,

ИЗВЈЕШТАЈ ЗАМЈЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ДРУГЕ БРИГАДЕ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 26 МАРТА 1943 ГОД. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КПЈ О СТАЊУ У ПАРТИСКОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ БРИГАДЕ«

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Драги другови,

Наш задњи извјеиггај послат је 11-ХП-42 године из околине Ливна. Од тада је прошло 4 месеца и у нашој бригади се много штошта изменило. Добили смо попуну у људству, било је прилично измјена у командном кадру, а уз то смо водили велике борбе и имали велике покрете. У овим борбама и покретима било је доста успеха и недостатака, те ћемо их у овом извјештају изнети и објаснити. До сада нисмо могли послати извештај баш због ових великих покрета и акција где је сваки дан стање било друкчије од претходна дватри дана. Од Ливна до данас ми смо имали око 350—400 другова избачених из строја.

На дан 11-ХН-42 имали смо укупно 326 чланова Партије и 25 кандидата. Данас 26-111-43 године наша партијска организација броји 393 члана Партије плус 35 другова који су изгинули у последњим борбама.

Социјални састав изгледа овако: 170 радника, 136 сељака и 87 интелектуалаца. Из овога се види да све више и више у Партију улазе сељаци, јер смо ми постали, услед попуњавања, претежно еел»ачка бритада.

Чланство је распоређено у 5 батаљона, пратећу чету, интендантуру, бригадни санитет и штаб бригаде. Партијска организација V батаљона, који је створен од новомобилисаног људства и заробљених четника, по одобрењу Штаба дивизије, састављена је од партијаца из разних батаљона и они сачињавају командни кадар тога батаљона. По последњој директиви ЦК КПЈ, партијске јединице раздвојене су по водовима, с тим што у јединицу првога вода иде заменик политичког комесара и командир чете, а у јединицу другог вода политички комесар и заменик командира чете. На тај начин смо уједначили јачину обеју јединица. У последње време улазе у Партију све више нови другови, али то није

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се V архиви ЦК СКЈ под бр. 5407.**

учинило да се Партија разводни, јер је партијност на завидној висини. Партија је успела да у овим тешким окршајима одржи нашу бригаду на завидној борбеној и политичкој висини. Успели смо да кроз новомобилисано људство, које је раније било под утицајем четника, пронесемо партијску линију и да је они донекле схвате. Поред неколико случајева дезертерства и мањег броја преступа према народу, није се одразила никаква друга слабост, мада смо се ми донекле бојали. Све јединице су до сада извршавале своје задатке са беспримерном храброшћу и пожртвовањем. Сасвим смо разбили „теорију о умору". Са малим предахом наши су борци разбијали четничке корпусе и бригаде у прах и пепео.

У Партији смо имали 4 случаја да су 4 друга учествовала у одузимању некога меда, додуше из четничке куће, али на неправилан начин. Ми смо по овоме оштро ударили, једног смо друга искључили, јер је раније кажњаван ради истих ствари, а двојицу смо казнили, док смо четвртог искритиковали. Ове казне смо саопштили читавој партијској организацији и она их је добро примила. За последња 4 месеца било је доста измена у партијском руководећем кадру, јер је доста другова погинуло или рањено. Сада имамо 6 заменика политичких комесара чета рањених, а од скојевског бригадног руководства остао је само један, док су два попшула а три рањена. Сва ова места попуњавамо брзо од људства које имамо на расположењу по јединицама. Поред овога погинуо нам је најбољи заменик политичког комесара батаљона, друг Ђуракић.[2] У батаљонским бироима било је такође измена: за секретара I батаљона допхао је друг Стаматозић,[3] млађи радник, који се одлично развија, а његов претходник је постављен за политичког комесара истог батаљона; за секретара III батаљона дошао је друг Достанић,[4] свршени гимназиста; поред овога створен је и један нови биро у V батаљону чији је секретар, Ђурђе Милутиновић,[5] радник.

Састанци се одржавају доста уредно, а најдал>е у 10 дана једном. Рад се не одвија равномерно, нарочито трпи теоретски и културно-просветни рад, јер немамо за њих довољно могућности. Политички рад није такође довол>ан због недостатка политичког материјала (Борбе, вести и разних других наших листова), али су ипак објашњени сви важнији

[1] **Народни херој Радомир Ђуракић. Погинуо фебруара 1943 год. код Посушја.**

[3] **Јово**

[4] **Милорад**

[5] **Погинуо 4 децембра 1943 год. код Пријепоља.**

поЈгитички моменти у вези са нашим покретом, као и однос према народу и пљачки. У погледу дезертерства такође смо предузели мере објашшењима, а до сада нисмо стрељали ни једнога дезертера, мада смо их хватали.

У погледу кадрова ситуација се била знатно поправила и да није било губитака у том погледу би стајали доста добро. Разлог овим губицима је недовољна обазривост и слабо чуваше људства. Тако је у селу Борцима погинуло неколико добрих другова зато што се на време нису склонили од авијације. По овоме смо најоштрије ударили.

У бригади је морал одличан. Другарство је на доста солидној висини, однос према другим бригадама пролетерски. Много је побољшан однос између старих и нових бораца. Томе су нарочито допринеле последње борбе, које су их зближиле. Партијци и стари борци предњаче у борбености, зато они и доста гину. Тако сада на лицу имамо око 350 старих бораца, отприлике једна четвртина целокупног људства. У борбама код Г. Вакуфа погинуо нам је друг Владо Радовановић,[6] сел>ак из Србије, отац 5 деце,најбољи борац у бригади, кога смо мислили предложити за народног хероја. Поред њега погинуо нам је друг Петар Граов&ц," радник, командакт нашег IV батаљона, који је рањаван 5 пута и био наш најбољи командант; и он заслужује назив народног хероја.

Сада ћемо изнети укратко ситуацију по батаљонима.

I БАТАЉОН. Поред заменика политичког комесара овог батаљона измењен је командант. политички комесар **и** заменик команданта. Друг Ратко Софијанић, који је пре био командант, отишао је за заменика команданта Друге далматинске бригаде. На његово место је дошао друг Драго Јовановић,[8] радник, који је био на курсу. Показао се одлично и у задњим борбама око Калиновика је тешко рањен. За замешжа команданта постављен је Богољуб Чукић,[9] рудар. Овај пггаб у целости функционише одлично и њихов батаљон напредује у сваком погледу. Команде чета такође задовољавају. Овај батаљон нарочито претставља извор кадрова. Пола војног и политичког кадра у V батаљону је из овога батал>она. Сва остала питања у овом батаљону реша-

• Народни херој Владо Радовановић, погинуо је 2 марта 1943 год. код с. Пидриш, као водник вода у Првом батаљону Друге пролетерске бригаде.

' Погинуо 2 марта 1943 год. код с. Пидриш.

[8] Погинуо марта 1943 год. код Калиновика.

' Народни херој Богољуб Чукић, погинуо је августа 1943 год., несретним случајем, код Криваје.

вају се нормално. Партијска организација нарочито добро функционише.

II БАТАЉОН. Овај батаљон је стално у напредовању и у погледу партијске организације и у војничком погледу. Нарочито се одликује у борбама са четницима. У њему је имало највжпе губитака међу партијцима. а у исто време је то батаљон који има најмање старих бораца. Бивши командант овог батаљона Средоје Урошевић повучен је у сагласности са Штабом дивизије и постављен за начелника нашег штаба. Он је такође тешко рашен у борбама око Калиновика. Садашњи командант овог батаљона је Милан Гакић,[10] радник, који се војнички добро снашао, али је политички много изостао. То се нарочито огледа у односу на друге батаљоне. Заменик команданта је Јечменица,[11] сељак из Србије, који је више пута рањаван и сада је рањен код Г. Вакуфа. Овај пггаб батаљона углавном задовољава. Команде чета задовољавају, мада су у последњим борбама сва три командира рањена, а и остали командни кадар знатно је избачен из строја, тако да у четама има **сЕега 6—7** старих бораца. У овом батаљону нарочиту похвалу заслужује Трећа чета која се истакла у борбама код Дрежнице приликом прелаза Неретве. Ту је један друг из Србије ухватио рукама за тешки митраљез у бункеру а бомбама побио Талијане. Сви стари борци, партијци, били су рањени лакше или теже. Ово је редак пример херојства.

III БАТАЉОН. У овом батаљону је партијска организација знатно ојачала. У погледу извршавања задатака овај батаљон се изравнао са осталим батаљонима. Недостатак му је тај што нема кадрова. Читав пггаб батаљона, сем заменика команданта је из других батаљона. Досадашњи командант[12] је отишао за команданта бригаде. На његово место је постављен друг Цекић,[13] досадашњи командир Друге чете IV батаљона. Он војнички одговара. док је политички много изостао и има слаб однос према људима. Командни кадар у четама потиче из батаљона и углавном задовољава. И надаље остаје наш задатак да овоме батаљону посветимо пажњу нарочито у оспособл>авању политичких и војних руко-

" Погинуо 14 децембра 1943 год. код Пријепоља, као командант Другог батаљона Друге пролетерске бригаде.

[11] Народни херој Душан Јечменица. Погинуо је 4 децембра 1943 год. код Пријепоља, као замј. команданта Другог батаљона.

[15] Народни херој Марко Милановић. Погинуо је послије Пете непријатељске офанзиве.

[13] Драгослав Цекић. Ухваћен код Шековића. као рањеник, и стријељан јула 1943 год, Био је тада командант Трећег батаљона Друге шролетерске бригаде.

водилаца, и у погледу срећивања прилика у штабу батал>она. Овоме ће много допринети поставл>ан>е за заменика команданта једног доброг друга, командира Треће чете Албина,[14] рудара, који се нарочито истиче као добар **војник**. Овај батал>он је у последше време имао знатан број губитака и доста рањених другова.

IV БАТАЉОН. Овај батаљон је у последње време, захваљујући и нашој помоћи, учинио велики корак напред. Он је сада други по броју чланова Партије а војнички је такође много напредовао, тако да и поред великих губитака изврпгава добро све задатке. Ово је ужички батал>он и од оснивања бригаде имао је око 150 мртвих. Побољшању овога батаљона нарочито је допринео бив. командант друг Петар Граовац, који је погинуо код Г. Вакуфа. Он је био узор командант и окупио је и учврстио читав батал>он. Био је невероватно омиљен у батаљону и уживао је велико поверење. Одличан комуниста, који се нарочито одликовао љубављу према Партији. Једном, приликом неког његовог пропуста, била је дискусија у партијској јединици. Он се држао одлично и том приликом рекао: „Другови, пошто сам скривио. смените ме са војне дужности али ме немојте из Партије искључити". Граовац је иначе родом из Лике а у партизанима је од ослобођења Ужица. Остали део штаба **ЈОШ** не задовол>ава, а то се нарочито одражава после погибије Петра Граовца. За вршиоца дужности команданта постављен је Максић,[13] командир III чете, сел>ак из Србије. Овај се још није довољно снашао. За Петром Граовцем жали не само његов батаљон него читава бригада. Заменик политичког комесара батаљона сналази се веома тепшо и изгледа да ћемо бити принуђени да га заменимо. Овај се батаљон одликује тиме што има најправилнији однос према народу ... Као нарочити недостатак и даље остаје недостатак у командном кадру. Политички комесар батаљона снашао се доста добро. [4]

V БАТАЉОН. Овај батаљон је створен пре два месеца и састављен је од заробљених четника и нешто бораца мобилисаних из Ливањског Поља. За њега смо дали командни кадар из осталих батаљона и то смо дали најбоље људе. До сада је показао одличне резултате. Први пут смо га употребили у борби код Г. Вакуфа и ту се одлично показао и његова једна чета продрла чак у Г. Вакуф. Он се такође добро бије и против четника. Из њега има најмање дезертер-

[14] Франц Албин. Погинуо 1944 год. код Андријевице, као замјеник команданта Трећег батаљона Друге пролетерске бригаде.
Љубиша

ства у односу на његов састав. Људство је веома дисциплиновано, јер ствар постављамо оштро војнички. Партијска организација ради доста добро и има већ неколико кандидата међу новим друговима. Од командног кадра нарочито се одликују заменик политкома батал>она,[16] заменик команданта[17] и команде чета, док командант[1]* и политички комесар[19] још нису довољно одговорили својој дужности. Ово нарочито важи за политичког комесара који има груб однос према људима. Ми смо одмах указали на ове недостатке и уверени смо да ће они бити брзо решени.

Пратећа чета. Као што сам пре рекао, ова јединица је састављена од људства из разних батал>она ... Сада чета броји 141 човека, наоружана са 5 тешких бацача, једним противколским топом, пионирским одељењем и одељењем за везу. Ова партијска јединица је имала да преброди велике тешкоће и она их је пребродила, нарочито захваљујући чврстини команде чете. Ово је сада постала веома добра јединица,, како у војничком тако и у политичком погледу. Наш противколац прилази бункерима на 15 метара те добро потпомаже бомбаше у уништавању непријатеља. При овој чети имамо и одељење боЈне коморе одакле су партијци везани за партијску једшшцу целе чете, која броји 29 чланова и 5 кандидата. У овој чети десило се неколико преступа у неправилном одузимању коња и једна крађа коју је учшшо неки Коста Гашић из Ливањског Иоља који је приликом испитивања покушао да бежи и био убијен.

ШТАБСКА ЈЕДИНИЦА. Штаб бригаде добро руководи и ужива поверење у бригади. Штабска јединица се састаје редовно и појачана је са једним чланом, другом Љубичићем,[2П] који сада врши функцију обавештајног официра, **и** другом Средојем Урошевићем, који је начелник штаба. Однос у пггабу је углавном добар, сем што је после губитка заставе, услед нервозе, било неколико мањих сукоба између командапта и политичког комесара, које смо ми повољно решили и настојаћемо да још више поправимо. Сви другови су учинили знатан напредак, нарочито друг Луне[21] који је био на курсу у Бихаћу. Недостатак у Штабској јединици је недовољан теоретски и политички рад. Командант и поли-

" Ђурђе Милутиновић
" Лазар Тешић
" Никола Божанић
" Срећко Милошевић
" Никола
" Народни херој Миодраг Миловановић-Луне. Погинуо априла 1944 год. код Узића, као замјеник команданта бригаде.

тички комесар се прилично лабаво односе према грешкама штабова батаљона, према трошењу муниције, те ту морамо интервенисати ми остали, понекад и оштро поступити. ГГри Штабу бригаде створили смо једну чету у коју улазе курфи, заставна десетина и штабска комора. Командир чете је наш заставник[22] а политички комесар је уједно и секретар јединиде. Ово се показало као веома потребно баш због бољег обављања послова и због боље контроле, а и ради чувања војничке дисциплине, јер су ови другови због отсуства из јединица и борби склони грешкама. Надамо се да ће овим ситуација бити много побољшана. Заставник наше бригаде је један млади сељак из I батаљона, који је био заменик командира.

ИНТЕНДАНТУРА. Сада смо обратили нарочиту пажњу исхрани људства. Ствар смо поставили оштро и правилно. На овоме путу није било великих жалби на исхрану а исто тако нису учињене веће политичке грешке, а уколико их је било на време смо их исправљали. Нарочиту пажњу обраћамо односу према другим бригадама и према болници. Плен из Борака и из Калиновика углавном смо оставили за болнице а остали плен смо делили на остале јединице, док смо за нашу бригаду остављали резервне хране само за два дана. Наша интендантура је под чврстом контролом Партије и Штаба бригаде. Према нашој бригади се довољно правилно не односе друге јединице, нарочито IV пролетерска бригада. Има неколико случајева тог недругарског односа, с којима је упознат политички комесар дивизије.[23]

САНИТЕТ. Партијска јединица је скоро организована јер су тек за то створени потребни услови. Од тада је санитет знатно напредовао. Евакуација рањеника врши се доста добро иако су прилике тешке. Многи рањеници беже из дивизијске и централне болнице и долазе у бригадну. Недостатак је у немању стручног особља. Лекара уоппгге немамо, а санитетски референт бригаде је један студент друге године медецине. Тако се десило ових дана да је једна болничарка, због незназва, дала једном другу сичан место бикарбоне соде и овај је умро. Поводом овога је било прилично негодовања јер је поменути друг најбољи борац у IV батаљону. Има још неколико случајева давања погрешних лекова, зато вас молимо, ако је икако могуће, да нам повратите лекара. То нам је поготово сада потребно с обзиром да добијамо приличан број рањеника у нашу бригадну болницу.

" Љубинко Калушевић
" Митар Бакић

Рад по секторима је прилично замро, јер за њега нисмо имали довољно могућности. Од свега је учињено понешто али углавном морамо настојати да овај рад још више појачамо. Састајали смо се са појединим партиским и скојевским организацијама на терену, као и НО одборима. Поред овога уложили смо напора да одржЈгмо наш лист, али у томе немамо довољно подршке од Политодјела, што није довољан разлог за његово редовно неизлажење. У последње време појавило се много четних и батаљонских листова који су уређивани са много успеха. У I батаљону покренут је омладински лист, који је најбољи од свих. Рад по свим секторима био је добро развијен све до овог последњег покрета. У околини Ливна, Дувна одржан је велики број приредби, војних и политичких предавања, четних и батаљонских конференција, што је много допринело да наша бригада у овој тешкој ситуацији издржи све напоре и одржи се на достојној висини.

Овај извештај је резиме читавога рада за ова 4 месеца, јер кад би улазили у појединости, био би предугачак. Још би му се могле додати неколике констатације у погледу акција на Ливну и на Купресу. Ово је важно због тога што је тада овладало мишљење да је наша бригада подбацила. Ово се огледало код IV бригаде а донекле и код Штаба дивизије. У погледу акција на Ливно ствар стоји овако: у читавој бригади је владала извесна депресија због губитка заставе и ми смо били спремни дати све од себе да Титово наређење испунимо. Добили смо задатак и предложили овакав план: да нападнемо једним батаљоном десну страну Башајковца, другим батаљоном бункере испод Башајковца, а трећим батаљоном упадати у град кроз поље. Друг Вељко[24] изменио је овај план, мада се ми нисмо слагали, и рекао да два батаљона иду на бункере испод Башајковца. Ми смо то прихзатили и пошли на задатак. Овај простор био је узак за два батаљона и добро утврђен, те смо ми имали велике
I губитке (75 мртвих и рањених). Остатак од ова два батаљона био је заузет извлачењем рањеника које је ишло веома тешко, а једно мање одељење било је продрло до првих кућа и оно се није могло одржати због малобројности. Пред свануће ми смо извукли остатке од ова два батал>она, јер би по дану имали много веће губитке на том простору. Извлачење смо учинили а да нисмо знали да је један батаљон IV бригаде продро у град. Нисмо се посаветовали са Штабом дивизије јер је телефонска веза била прекинута а било је

" Павле Илић

касно за курире. Сутрадан се наставила борба и наш III батаљон је активно учествовао и упао први у западни део града, где је и нашу заставу нашао. Сав успех је приписиван IV бригади. Ми за то не би имали ништа против, јер је то у многоме истина, да шгсу дошле неколике незгодне изјаве. ..

Ми смо захвални IV бригади ради шеног држања, али сматрамо да је ово незгодно ради развијања што правилнијег односа међу бригадама, зато ово и износимо. О истоме смо упознали и политичког комесара дивизије.[25] Што се тиче Купреса ствар стоји овако: Приликом припрема стално нам је говорено да ће ствар решити артиљерија. Ми смо пошли са уверењем да ћемо Купрес узети и осветити наше пале другове. Када је борба почела, захваљујући утврђењима, слабом дејству артиљерије, поставило се пред нас: или правити јуриш на Купрес, без обзира на жртве, или сачекати и боље припремити напад. Пред зору смо наредили упад у Купрес. Приликом покрета било је прилично рањених и мртвих, и наше старешине, знајући терен и утврђења, биле су недовољно одлучне и напад је пропао. Послали смо извјепггај Штабу дивизије и по његовом наређењу смо се повукли. И после ове акције говорило се код другова у IV бригади, чак и код штаба, како би они узели Купрес да су били на нашем месту. Овим нисмо хтели да се жалимо већ да вас упознамо са овим случајевима, како би се то указало партијској организацији IV бригаде.

Уз овај извештај може се извести следећи закључак: да наша партијска организација стоји на завидној висини, што се потврдило у последњим великим борбама и покретима. Такође, може се слободно рећи да руководећи кадар, како војни, тако и политички, јесте на своме месту и одговара свим задацима који се пред њега поставл>ају.

Ми ћемо настојати да и даље продужимо рад у погледу очвршћавања читаве бригаде те у васпитању бораца да се правилно односе према народу, као и према другим јединицама, а да надаље наставимо још јаче туђи непријатеља а што правилније спроводити линију наше Партије.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

26-111-1943

Заменик политичког комесара
II пролетерске бригаде[26]

" Види том IV, књ. 13, док. бр. 47.
к Слободан Пенезић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 27 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ И ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ЈАЧИНИ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ПОСАДЕ У ФОЧИ И О СТАЊУ У ОСТАЛИМ НЕПРИЈАТЕЉСКИМ УПОРИШТИМА[1]

I ПРОЛЕТЕРСКА УДАРНА ДИВИЗИЈА
ОБ. ЦЕНТАР
Дел. бр.
27.111.1943
На положају према Фочи

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ (ЗА „ОБ—О")
ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Об. ц. IV батаљона I Пролетбригаде доставио ми је следеће:

Од Х. Ч. из. . . . . старог 18 годИна, који је боравио дуже времена у Сарајеву и био мобилисан од стране Немаца за шихову комору у Сарајеву, одакле је побегао, дознао сам следеће:

1. — За време борби у току месеца фебруара — 24 II довезено је из Тарчина возом у Сарајево 320 рањеника — Немаца за њихову комору у Сарајеву, одакле је побегао, дознао сам следеће:

1. — За време борби у току месеца фебруара — 24 II довезено је из Тарчина возом у Сарајево 320 рањеника — Немаца и доста мртвих (не зна број), који су цео дан сахрањивани. Тих дана су Немци купили гробаре и копали раке за унапред, па су тек онда довозили мртве и сахрањивали. Један Немац му је казао да један партизан вреди исто толико колико и један Немац. Тај Немац је говорио о великим губицима на Источном фронту, а нарочито последњих дана.

Једном, приликом превоза авионских бомби погинуло је на Рајловцу 7 Немаца. Једне ноћи су (датума се не сећа) три авиона дошла над Сарајево. Немци су гађали из топова. У граду је завладала паника међу становништвом. Почели су да беже.

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31-1, к. 11.**

2. — Прошле године, после наших операција у околини Сребрнице и Власенице,[2] доведено је у Сарајево у затвор три стотине црних усташа. Били су шест месеци у затвору, а после су пуштени из службе а три су стрељани.

Немци се жале на муслимане. Кажу да су они хтели муслиманима дати слободу и помоћи им (да би им служили) а они су симпатизери партизана.

Кидање пруге код Жепча[3] дало је прилике шпекулантима да повисе цену намирницама, што је код становништва изазвало огорчење.

Немци у Сарајеву једу коњско месо (ово је непроверено).

3. — Док је овај муслиман био у Сарајеву, тамо су се налазила само 22 авиона, који су дошли из правца југа или југоистока, То је било отприлике пре нешто више од месец и по дана. Других авиона он није видео.

4. — Један сел»ак из с. С. испричао ми је да је прекјуче — 24 ов. м. према Фочи прошао мајор Ђуришић[4] са 2.700 четника. Са њима је био Дража[5] и 4 Италијана са радиостаницом. Међу четницима се налази само известан број зликоваца, док остали део није био расположен да се бије са нама. У борбама око Калиновика у три јуриша имали су 240 мртвих и рањених.

5. — У Фочи се налази 1.200—1.400 Италијана® и врло мало четника — само стража. Мост на Дрини код железничке станице је направљен али није најбољи. Углавном камиони пролазе. На Ћеотини су направили добар мост а код Брода имају скелу.

6. — Италијани су у баракама по брдима изнад Фоче, са обе стране Ћеотине. Ту су им магацини хране и муниције. Топова имају али само брдских, хаубица изгледа да немају.

7. — Командант места у Фочи — четнички је капетан Кекић, који је и прошле године у јануару био.

Бодирога је унапређен у чин потпоручника. Он је прошле године убио Стеву Сингера[7] и друге.

Четничке вође зликовци су: Вељко Зељовић из Миљевине, Слободан Трипковић и Миле Радовић, мали Обрен

*** Односи се на борбу Прве пролетерске бригаде 1942 год. у Источној Босни.**

® Диверзију на прузи Добој—Зеница вршила је Пета црногорска и Десета херцеговачка НОУ бригада. Види том IV, кн>. 9, док. бр. 86 и 197.

[4] Павле "Буришић

[5] Дража Михаиловић

• Јединице дивизије „Тауринензе". Види док. бр. 284 и 293.

' Стево Сингер, политички комесар Фочанског НОП одреда, убијен је 1942 год. од стране четника.

Каблар и др. Трипковић је био прошле године на Гату и код Гацка, нападао је V Бригаду у овом крају.

Трипковић и Радовић су можда у Устиколини, а Зељовић у Пивном Долу.

Четници су говорили пре 4 дана да ће казнена експедиција немачка поћи правцем Горажде—Фоча—Калиновик. Према томе, та експедиција је закаснила 4 дана.

СМРТ ФАШИЗМу — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шеф об. центра,
Н.[8] Божовић

БР. 135

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 27 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА У НЕВЕСИЊЕ[1]

ПГГАБ III ДИВИЗИЈЕ

Имамо много тешких рашеника.

1) Којим ћемо их правцем транспортовати за Централну болницу? Одговорите одмах.

2) Непријатељ у току јучерашњег дана продро у Невесиње.[2] Након одмора предузећемо поновни напад.[3] Обавештени смо да се четници Баја Станишића крећу од Билеће ка Ситници — према нама јачине 700. Радован синоћ преузео дужност.[4]

3) Наши губици на сектору Невесиње у току 25. и 26. су 90 мртвих и 7 рањених. Три пггаба батаљона избачена из строја. Четници у срезу Гацко, Билећа мобилишу. Добро би било што пре у том правцу поћи ради ометања мобилизације и концентрације. Талијанска колона од 360 камиона јуче је пошла из Мостара у правцу Стоца.

27/Ш — у 18 ч.

*** Никола**

[1] Оригинал, радиограм, писан мастилом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 28/17, к. 14А.

*** Види док. бр. 291, 299, 333 и 335.**

*** О поновном уласку јединица Треће НОУ дивизије у Невесиње, види у док. бр. 149.**

[4] Радован Вукановић је примио дужност команданта Треће НОУ дивизије.

ДИРЕКТИВА ШТАБА ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 27 МАРТА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА О ДЉЉИМ ЗАДАЦИМА НА ПРОСТОРИЈИ ГРМЕЧА И ПОДГРМЕЧА И ПОДУЗИМАЊУ МЈЕРА ЗА СУЗБИЈАЊЕ ТИФУСА[1]

Ш Т А Б
IV Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Пов. оп. бр. 18
27 марта 1943 год.

ШТАБОВИМА П, V, VI, VIII и ХП КНОУ БРИГАДЕ

По усменом наређењу Штаба I Босанског Н.О.У. корпуса, II Крајшпка НОУ Бригада изаћи ће из састава ове дивизије и потпасти под команду V НОУ Дивизије даном њеног покрета са сектора ове дивизије До 28 ов. мј. досадашњи сектор операција ове бригаде преузеће XII КНОУ бригада. Посебном наредбом биће одређен правац као и други задаци бригаде и вријеме покрета.[2] До тога моменга, треба бригаду **пој**штички и војнички учвршћавати и оспособљавати за веће покрете.

Бригадни санитет, тј. амбуланту, рањенике, болеснике као и сав персонал уз амбуланту предати дивизијском санитету. Наглашавам да не треба водити уску бригадну санитетску политику, да се рањеници, болесници и амбуланта остави без економског и санитетског стручног особља.

V Козарска Н.О.У Бригада дјеловаће на свом досадашњем сектору [Ко]заре и Карана, на комуникацијама Бан>а Лука—Костајница, Бања Лука—Градишка, Градишка—Дубица—Костајница, Приједор—-Дубица, Козарац—Мраковица, Градишка—Подгорац, у циљу постављања успјешних засједа на непријатељске транспорте војске и коморе, читћења мањих непријатељских гарнизона постављених у циљу успостављања непријатељске власти или осигурања комуникација. Поред тога бригада ће настојати да своје акције и политички рад повеже са односним позадинским органима народно-ослободилачке борбе, да исте учвршћује и ствара нове тамо гдје их нема. Карактер овог рада, као и економска и војна ситуација тога терена налажу бригади

[1] **Оригинал, писан на ^машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6-7, к. 766.**
[J] **Види док. бр. 157.**

4.-

I n.o.u.korpus
Divizija
Povetarac
27 marta 1945 god.

STABOVIMA II,V,VI,VIII, i XII KNOU BRIGADA

Po usmenom naređenju štaba I bosanskog n.o.u.korpusa II Krajiš KNOU Brigada iseče iz sastava ove divizije i potpadati pod komandu V NOU Divizije danom njenog pokreta sa sektora ove divizije.Do za ov.mj.dosadašnji sekt operacija ove brigade preuzeće XII KNOU Brigada.Posebnom naredbom biće ocrtan pravac kao i drugi zadaci brigade i vrijeme pokreta.Do toga momenta,treba brigadu politički i vojnički učvršćavati i osposobljavati za veće pokrete

Brigadni sanitet,tj.ambulantu,ranjenike,bolesnike kao i sav personal sa ambulanti predati divizijskom sanitetu.Naglašavam da ne treba voditi uzaludnu brigadnu sanitetsku politiku,da se ranjenici,bolesnici i ambulanta ostanu bez ekonomskog i sanitetskog stručnog osoblja.

V Kozarska N.O.U.Brigada,djelovaće na svom dosadašnjem sektoru i sare i karam,na komunikacijama Banja Luka-Kostajnica,Banja Luka-Gradiška,Gradiška-Dubica-Kostajnica,Prijedor-Dubica,Kozarac-Prekovića,Gradiška-Podgradci u cilju postavljanja uspješnih zasjeda na neprijateljske transporte vojske i komore,čišćenje manjih neprijateljskih garnizona postavljenih u cilju uspostavljanja neprijateljske vlasti ili osiguranja komunikacija.Pored toga brigada će nastojati da svoje akcije i politički rad poveže sa odnosnim poseduim organima narodno oslobodilačke borbe,da iste učvršćuje i stvara nove.Isto tako im kao karakter ovog rada,kao i ekonomska i vojna situacija tog terena nalažu brigadi održanje velike pokretljivosti,čvrstine i budnosti svi svojih jedinica i da neprijateljskoj taktici stalnog uznemiravanja tog terena,suprotstave svoju taktiku uznemiravanja uroga manevra i stalnog uznemiravanja na manim osjetljivim neprijateljskim tačkama.Vojne akcije vezati i za ekonomske ciljeve/rušiti prugu s napadom na voz/,šlepove itd./.Mobilizaciju shvatiti kao neizbjeżan agitacionno-propagandni rad,sa kojim treba obuhvatiti osim Bijeljca i selo preko Save,Vrbasa,kao i selo na pruzi Prijedor-Banja Luka i preko Vrbasa treba imati na umu da su svi ti krajevi zahvaćeni čas našom,a čas neprijateljskom mobilizacijom,pa treba gledati na taj problem više politički,nego vojnički.

VI KNOU Brigada djelovaće u cilju zaštite Podgrmeča i Grmeča sa sjevera,sjeveroistočne i istočne strane,uzimajući sektor Novi-Prijedor-Ljubija-San.Most-Ključ pod svoju kontrolu,patrolirajuće,postavljanje zasjeda,kao na komunikacije koje vode u pravcu Podgrmeča i Grmeča/Novi-Suvača-Ljubija, Stara Rijeka-Stari Majdan-Podvidača,San.Most-Benakovac/kao i komunikacije između tih pojedinih garnizona koji okružuju pomenuti sektor.Pošto neprijatelj svojom taktikom "stalnog uznemiravanja"u cilju pljačke ili izvlačenja i iz samog uznemiravanja prenosi mjesto borbe stalno na naš teren,ova brigada treba sebi postaviti u zadatak partizanske akcije na komunikacijama između garnizona,čišćenje manjih garnizona /Stara Rijeka,Stari Majdan,Vrnograč,Ključ itd./,kao i akcije u pozadini neprijateljskih garnizona,tj.teritorij privremeno ili stalno okupiran po neprijatelju/svi garnizoni i komunikacije na desnoj obali Sane od Mrsonjića i Ključa do Banja Luke i Prijedora.Vezu dobro držati sa snagama V divizije na Bisnicu,a lijevo sa snagama XII KNOU Brigade na novoj Plaćini.Paunovac držati pod stalnom kontrolom.

VIII KNOU Brigada djelovaće na sektoru Bihać-Krupa-Otoka-Bužim-Cazin u cilju blokade Bihaća,Ostrosca,Krupe,zaštite Pounja,stvaranja pravca Bihać-Petrovaci Krupa-Pterovac,a postavljanjem zasjeda i drugih partizanskih akcija na svim komunikacijama podijeljenog sektora.Mostove Ripač i Bisovac prekopati i postaviti ranje prepreke na što više mjesta.Blokada Bihaća neće biti izvršena dok se ne presiječe komunikacije Krupa-Bihać i to stara i nova cesta. To znači da ćete prekopati na što više mjesta i postaviti ranje prepreke pored zasjeda.Za nagazne mine montirati snopove bombi sa francuskom kašikom ili neeksplodirane avionske bombe sa upaljačima iz njemačke ručne bombe,na taj način da se svaka nagazna šrapa na upaljač i upaljivanje vrši sa udvojenom otpojanja.Njemački montira se direktno na dinamitnu kapsli,a ova se stavlja u eksplozivi.Palenje je momentalno.Veza lijevo ove brigade je sa lij-

Фотокопија прве странице документа бр. 136

одржање велике покретљивости, чврстине и будности свих **својих** јединица и да непријатељској тактицЈ1 сталног узнемираваша тога терена супротставе нашу тактику брзог маневра и сталног узнемиравања на разним осјетљивим непријатељским тачкама. Војне акције везати и за економске циљеве (рушити пругу с нападом на воз, шлеп итд.). Мобилизацију схватити као неуморан агитационо-пропагандни рад, са којим треба обухватити осим Ј1иЈевча[a] и села преко Саве, трокут, као и села уз пругу Приједор—Бања Лука и преко Врбаса. Треба имати на уму да су сви ти крајеви захваћени час нашом, а час непри Јатељском мобилизацијом, па треба гледати на тај проблем више политички него војнички.

VI КНОУ Бригада дјеловаће у циљу запггите Подгрмеча и Грмеча са сјеверне, сјевероисточне и источне стране, узимајући сектор [Бос.] Нови—Приједор—Љубија—Сан. Мост —Кључ под своју контролу, патролирање, поставл>ање засједа, како на комуникације које воде у правцу Подгрмеча и Грмеча (Нови—Сувача—Љубија, Стара Рчјека—Стари Мајдан—Подвидача, Сан. Мост—Бенаковац) тако и комуникације између тих појединих гарнизона који окружују поменути сектор. Пошто непријатељ својом тактиком „сталног узнемиравања" у циљу пл>ачке или извиђања или самог узнемиравања преноси мјесто борбе стално иа наш терен, ова бригада треба себи поставити у задатак партизанске акције на комуникацијама између гарнизона, чишћење мањих гарнизона (Стара Ријека, Стари Мајдан, Врхпол,е, Кључ итд.), као и акције у позадини непријател>ских гарнизона, тј. територ приврвмено или стално окупиран по непријатељу (сви гарнизони и комуникације на десној обали Сане од Мркоњића и Кључа до Бања Луке и Приједора). Везу десно држати са снагама V Дивизије на Рибнику, а лијево са снагама XII КНОУ Бригаде на **новској** Планини. Пауновац држати под сталном ко-нтролом.

VIII КНОУ Бригада дјеловаће на сектору Бихаћ—Крупа — Отока — Бужим — Цазин у циљу блокаде Бихаћа, Острошца, Крупе, заштите Поуња, затварања иравца Бихаћ—Петровац и Крупа—Петровац, а поставл>ањем засједа и других партизанских акција на свим комуникацијама додијељеног сектора. Кланце Рипач и Рисовац прекопати и поставити разне гтрепреке на што више мјеста. Блокада Бихаћа неће бити извршена док се не пресјече комуникација Крупа—Бихаћ и то стара и нова цеста. То значи: обје цесте

прекопати на што више мјеста и поставити разне лрепреке поред засједа. За нагазне мине монтирати снопове бомби са француском кашиком **ИЛИ** неексплодиране авионске бомбе са упаљачима из њемачке ручне бомбе, на тај начин да се свеже дугачка шпага на упаљач и упаљивање врши са довољно отстојања. Њемачки упаљач монтира се директно на динамитску капслу, а ова се ставља у експлозив. Паљење је моментално. Веза лијево ове бригаде је са **лјгчким** снагама, на сектору Крупе веза са XII Бригадом, а на сектору Бужим—Цазин веза са снагама Банијског партизанског одреда.

XП К.Н.О.У Бригада дјеловаће на сектору Крупа—Отока—Нови—Благај, у циљу заштите Поуња, затварања правца Бос. Крупа—Јасеница, Отока—Рујишка, Нови—Сувача, као и пресијецања комуникације Цови—Крупа и Нови—Благај заједно са V Козарском бригадом. XII Крајишка бригада смијениће II Крајишку бригаду у смислу напомене у овом наређењу, преузевши и све споредне правце уколико се може на њима успјешно партизански дјеловати. Сарађиваће чврсто са VIII Бригадом, како по питању блокаде [Бос.] Крупе, тако и по евентуалном њеном чишћењу, као и чишћење Отоке од непријатељских гарнизона уколико буду постојали војнички предувјети за то. Везу лијево држати са VIII Бригадом, а десно са VI[4] и V Бригадом а преко Уне са Банијским партизанским одредом.

Заштитница Обласног комитета: за ову заштитницу послаће VI Бригада 8, V Бригада 4, VIII Бригада 2 и II Бригада једног партизана. Ови партизани морају бити сви добро обучени и наоружани, млађи, поуздани и повјерљиви, и добри борци. Требају бити нарочито политички поуздани. (Ово послати одмах).

*
* *

Током прошле двије недјеље пред наше се јединице постављају као најважнији проблем и санитетски (организовање, децентрализовање дивизијских, бригадних и, по потреби, батаљонских амбуланти и трупног санитета у циљу сузбијања епидемије пјегавог тифуса, као и повратак у строј скоро 2.000 избачених из строја за вријеме офанзиве, што рањених, промрзлих и болесних војника). Може се констатовати да је учињен један корак напријед, али може се рећи да штабови не посвећују овом проблему довољно

пажње и помоћи, нити су штабови повукли искуства из толиких офанзива. Овај проблем компликује се још више, обзиром на послијеофанзивно стање позадине у којој влада, исто тако, како епидемија, тако и нестаигица хране за војску и болеснике.

Поред санитетског и интендантског проблема штабови пружају недовољну помоћ и упутства нашим обавјештајним центрима при штабовима, тако да се ствара једно погрешно мишљење да су апарати санитетски, интендантски и обавјештајни сами себи сврха, а не као припомоћ пггабу, да би исти могао правилно војнички и политички руководити својом јединицом.

Дешавале су се слиједеће грешке: Упућују се поједини болесници у амбуланте без обзира чија је то амбуланта, има ли у њој мјеста, да ли је инфективна или за рањенике итд. Читаве групе болесника упућиване су без спроводника и болничара итд. (V, VI, VIII и XII Бригада). Ових дана ће дивизијски санитет поставити у све бригаде референте санитета (бригадне). Организовањем курса болничарки приступиће се уз помоћ штабова корјенитом рјешењу тога проблема.

За спречавање даље епидемије пјегавог и трбушног тифуса, наређујем сљедеће:

1) Одвајати инфективне амбуланте од рањеника и промрзлих.

2) Послуга у инфективним амбулантама мора да је преболила пјегавац.

3) Све јединице на кантоновању у селу имају копати пољске нужнике а исто тако свако домаћинство дужно је да има ископан пољски нужник. Ову наредбу саопштава народно-ослободилачком одбору свака јединица при уласку у село и контролише њено извршење.

4) Свака бригада дужна је да има као коморску спрему једно српско буре[5] и да њиме врши пареље свих својих јединица, о чему нека извјести овај пггаб.

5) Спремати тајна скровишта за најтеже рањенике и болеснике, почев од баталлнског санитета па на више.

Војна активност непријател>а посљедње двије недјеље указује на ове чињенице: 1) Сређивање и попуна гарнизона око наших терена на предофанзивно стање.

2) Тактика сталног узнемиравања нашег сектора било у виду патролирања, извиђања, тучења артиљериском ватром, крстарења, чишћења и пљачкања истурених терена са комбинованим гарнизонским снагама (Козара).

3) Њемачка контрола свих гарнизонских снага и осигурање комуникација (пруге Бања Лука—Суња са сталњлм бункерима и мањим гарнизонима, а комуникације Нови—Бихаћ јачим патролним снагама. уз пратњу оклопних дјелова). Извршио је поправку порушене пруге Приједор—Нови и Нови—Отока.

4) Постоје пооштрени односи неповјерења између Нијемаца и домобрана, као и између четника и домобрана (оклопни воз, убиство једног Нијемца у Новом).

Наша војна активност изражавала се у дефанзивним заједама, фронталног карактера.

Оваква ситуација на војном, санитетском и економском сектору код нас и непријатеља налаже нам пуну самоиницијативност за рјешавање свих задатака, почев од војних до санитетских. Из дефанзивних засједа ми морамо прећи у офанзивне засједе и партизанске акције, од лијечења болесних и рањених до сузбијања и спречавања епидемије по јединицама и позадини (станови, храна, слама за спавање, одијело заробљеника итд, изолација обољелих).

Код толиког живог саобраћаја на комуникацијама Нови—Бихаћ, карактеристично је да до данас ни једна засједа није устгјела иако је било упорних вишечасовних борби два до три наша батал>она. То значи да се поставл>ању засједа није прилазило са једном темељитом припремом, као рецимо за неку другу акцију, тј. није простудиран терен, вријеме, начин и облик засједе, нити се настојало из низа неуспјелих засједа непгго научити. Засједе су поставл>ане или прерано или прекасно. Наше засједе не припремају се за напад на моторизоване дјелове ничим осим ватре из пушака.

Није помогнуто развијање Об. службе до тог степена да помогне исправити ту грешку, нити да допринесе најглавнијем фактору, а то је: да јави јачину непријатељских снага које крећу и које треба да буду нападнуте, и то је површност свих штабова и наше Об. службе.

У задње вријеме одржано је низ војно-политичких савјетовања на којима су доста добро уочени сви ти проблеми и треба приступити хитно њиховом рјешавању, а свакодневно то рјешавање контролисати

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант,
Шоша[6]

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 27 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ШЕСТЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ НА СЕКТОР ХАН КОЛА[1]

426

426/43
27. III. 1943

ШТАБУ VI КРАЈИШКЕ НО.У БРИГАДЕ

Положај

По завршеном чишћењу Тривунчићеве банде и банде која се налази у Димитору и око Дубице, крените са својим дијелом снага бригаде у састав I батаљона који се налази према Хан Колима. У времену док ви чистите овај терен стићи ће и X Бригада, са којом ступите у везу и приликом покрета према Хан Колима и Бронзаном Мајдану вршите чишћење четничких групица ако се негдје налазе. Да би ово чишћење било успјешно, потребно је развити об. службу од стране вашег штаба и стране штаба батаљона који се налази према Хан Колима. При поласку ваших снага и X Бригаде према Хан Колима обавијестите ваш I батаљон, да би могао поставити засједе банди која би покушала бјекство преко Врбаса и ггрема Хан Колима.

Наредили смо нашем воду за везу и водовима за везу VI и VIII Бригаде да по завршетку постављања телефонске линије на правцу Хан Кола—Чађавица—Кључ поставе ли•нију на правцу Чађавица—Мркоњић. Уколико би сел>аци или четници кидали ову линију, најхитније обавијестите Штаб Корпуса да нареди командама мјеста и цивилним властима да поставе стражу од цивила за чување телефонске мреже.

Чишћење поменуте четничке банде завршити у што краћем року, и кренути снаге у састав I батаљона. Тражити од Штаба Корпуса да се у Мркоњићу што прије успостави власт и команда мјеста јер наше снаге не можемо више задржавати на том сектору.

Одржавати са овим штабом што чешћу везу.

СМРТ ФАШИЗМу — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, (М. П.) Командант,
Петар-

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7-7, к. 766.**

*** Народни херој Петар Мећава. Погинуо 1944 године, приликом напада на Травник, као замјеник команданта Четврте НОУ дивизије.**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 27 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА ШЕСНАЕСТЕ БРИГАДЕ НА ПОЛОЖАЈИМА СТРАНА—УЛОГ И О НЕДОСТАТКУ МУНИЦИЈЕ У ЈЕДИНИЦАМА[1]

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. Ј.

Положај

Извештавам да се наша 16. бритада налази у Улогу и то: I батаљон у селу Странама, 2 и 3 батаљон у Улогу, с тим да Други батаљон осигура пут у правцу Невесиња на Пандурици. Исш тако у Улог је данас пристигла наша противколска батерија. Из Штаба дивизије добио сам обавештење да наша VII и VIII бригада остају на свом досадашњем терену ради реорганизације јединица.-'

Молим да се наша чета за везу која је привремено дата II пролетерској дивизији врати у састав дивизије и упути у Улог.

Исто тако молим да се код јединица пролетерских дивизија постави питање да ли имају на претек аутоматских оруђа, митраљеза или пушкомитраљеза, која би се могла ставити овој дивизији на расположење.

Ако не би било комплетних оруђа, молим да се онда пита да ли не би било постол>а за митраљезе бреду и фијат, као и за митраљезе шварцлозе.

Пошто наше људство оскудева у муницији за пушку маузер 7,9, молим да се нешто од те муниције додели дивизији и иста упути на Улог у Штаб XVI бригаде.

Молим да ме обавестите да ли су стигла 4 курира која су вам била упућена пре четари дана и да ли су се јавили на дужност.

Молим да нам доставите најновије вести са наших фронтова и Источног фронта.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

27. III. 1943
Калиновик
у 15 ч

За Штаб дивизије
Начелник штаба
Вој.[3] Ј. Ђокић

[1] Оригикал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 50-1, к. 9.
[8] Види док. бр. 123 и 139.
' Војислав

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 27 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ СЕДМЕ И ОСМЕ НОУ БРИГАДЕ И О ПОЈАВИ ТИФУСА У ОСМОЈ БРИГАДИ[1]

ПГТАБ VII ДИВИЗИЈЕ
Н. ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ХРВАТСКЕ
Бр. сл. дне 27 III 1943
у 20.15 часова

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. J.

1) На нашем сектору нема непријатељских активности. Неколико четника из с. Грушћа повратило се својим кућама и има изгледа да се још поврате. То су сељаци из ових села и присилно су били мобилисани. Њима је још пре н>иховог повратка конфискован један део намирница. Ненгго ћемо им повратити, али углавном то је већ потрошила војска.

2) С III Крајишком бригадом одржавамо везу. Они нас извештавају да су у Коњицу остале мале непријатељске снаге, да су се Талијани упутили у правцу Сарајева, главнина немачких снага у непознатом правцу али вероватно према Сарајеву. Четничка Санџачка бригада кренула је наводно за Калиновик. Али како је Калиновик у нашим рукама,[2] они ће вероватно скренути северније. Наше екипе за снабдевање прикупиле су податке да је ових дана кроз с. Умол>ане прошло око 300 четника који су отишли у правцу Трнова. То су вероватно делови четничке Санџачке бригаде.

3) Ми смо завршили војно-политичку реорганизацију наше VII и VIII бригаде.[3] Стање у тим јединицама мало се побољшало због врло рђаве исхране. Тек данас стигло је нешто хране из Невесињског Поља. Централни проблем код нас је питање коња, јер коњи који су пребацивали рањенике нису се вратили у састав наших бригада. Издали смо нлређење интенданту који се налази у Невесињском Пољу да прикупи коње, али то је могуће само одузимањем од сељака, чему нисмо прибегли. Из споменутог разлога један део хране додељене нашој дивизији остао је поред Невеси-

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 51-1, к. 9.**

[2] **Јединице Друге дивизије ослободиле су Калиновик 22 карта 1943 године. Види док. бр. 113, 115, 273, 337 и 339.**

[3] **Види док. бр. 123.**

н>а, када су наишли четници. Још не знамо да ли ћемо бити у могућности да то извучемо.

4) У Осмој бригади појављује се тифус у већим размерама. Изгледа да ће и та бригада морати остати неко време у карантину. Али како на овом терену не постоји могућност снабдевања, молимо да нас обавестите да ли је могуће да ту бригаду пребацимо негде у близину Удога где би било лакше набављати храну.

5) Ви сте нам скренули пажњу да наша Седма бригада врши неправилно набављагБе хране из с. Бјелемића. Ми смо утврдили да ни једна наша екипа није била у поменутом селу.

6) Команда места из с. Бјелемића тражила је од нас да упутимо један вод за обезбеђење тамошње команде. Ми то нисмо учинили зато што немамо од вас такво наређење, а постоји директива да јединице што пре спремимо за нове задатке.

7) Молимо да нас обавестите о ситуацији на нашим фронтовима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
(М. П.) Командант:
П.[4] Јакшић

БР. 140

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ИСТОЧИОБОСАНСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 27 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА ВОЂЕНИМ ОД 3 ОКТОБРА 1942 ДО 18 ФЕБРУАРА 1943 ГОДИНЕ[1]

ШТ АБ
VI Н. О. У. БРИГАДЕ
27 март 1943
(М. П.)

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

1 фебруара ове године упутили смо извјештај о нашем раду од одласка друга Темпа,[2] по куририма, које смо упутили у правцу Жепча јер се тада наша III дивизија тамо

[4] **Павле**

[1] **Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 52-1, к. 9.**

[5] **Делегат Врховног штаба Светозар Вукмановић-Темпо налазио се у Источној Босни од марта до септембра 1942 године. Он се,** уз **помоћ тузланске партиске организације, преко Сарајева пребацио** до **Врховног штаба НОВ и ПО Југославије.**

налазила. Вјероватно да тај извјештај нисте примили,[3] те овај шаљемо преко Штаба II дивизије која се сад налази у околини Калиновика. У извјештају ћемо изнијети укратко наш рад од одласка друга Темпа са Мајевице у Врховни штаб, то јест од мјесеца октобра па до данас.

3 октобра били смо нападнути у селу Буковици (МаЈевица) од четничких банди које су водили капетан Рачић и Леко. Четничке снаге износиле су од 5—600 бораца. Међу четницима **Јгалазила** се најјача група четничка Ђуре Бижића, који нам је пред борбу предложио да се извучемо поред његових снага а да он неће пуцати на нас. Ми смо стварно тако урадили **и** под мањом борбом извукли се. Ово смо урадили из разлога што смо оцијенили да наше снаге нису биле довољне за обрачун са тим бандама, јер су се у селу Буковици налазила свега два наша батаљона,[4] док је један[5] био на Јабланици (Мајевица). У циљу појачавања бригаде са људством и снабдијевања бораца са одјећом и обућом, и одмора људства, ноћу 6/7 октобра 1942 год. пребацили смо се преко Саве у Срем, са два батаљона, док је наш 2. батаљон мајевички остао на терену Мајевице да дјелује герилски против четничких банди и окупатора.

У Срему смо извршили сљедеће акције:

10 октобра наш један батал>он напао је Кузмин а други батаљон Врбању. У Кузмину је била мања борба јер је било свега 20—30 Нијемаца. У Врбањи је борба била већа са једним домобранским сатом. Заробљено је нешТо пушака, муниције, обуће, одјеће и новаца. Заробљен је заповједник сата, натпоручник, и убијено неколико домобрана и усташа. Наши губици били су 2 мртва и 3 рањена.[6]

11 октобра: један наш батаљон сачекао је 2 камиона усташа и Нијемаца на друму између Кузмина и Босута. Непријатељ је разбијен. Имао је 10 мртвих и више рањених. Наши губици били су 2 мртва и један рањен.[7]

' Поменути извјештај није стигао до Врховног штаба. Три курира која су упућена са извјештајем страдала су: двојица су погинула од усташких и четничких засједа, а трећег су заробили Нијемци. Овај се послије ослобођења вратио кући и пронашао један примјерак извјештаја који је сакрио у неком зиду.

[4] Први и Трећи батаљон

' Други батаљон

• Напад на Кузмин је извршио, ноћу 12 октобра, Трећи батаљон, а на Врбању, 11 октобра, Први батаљон.

[7] Напад је извршио, 12 октобра 1942 год., Трећи батаљон. Том приликом су погинули Десимир Чворић и Жарко Херцег.

12 октобра дошао је у Босутску шуму батаљон III одреда III Оперативне зоне који се повукао са Фрушке Горе ради њемачке офанзиве.

14 октобра сукобили смо се са три чете њемачке 718 дивизије код Дворца, близу села Јамена. Непријатељ је био дочекан од два наша батаљона и једног батаљона III одреда и био потпуно разбијен, претрпјевши велике губитке и то: 80 мртвих, 120 рањених. Заробљена је комора са комплетном опремом за чете, 3 тешка бацача (један исправан), 160 шша, 5 лаких митраљеза, 2 ручна митраљеза, неколико десетина исправних пушака, радио-станица (оштећена метком), већа количина муниције, као и њемачка застава дотичног батаљона. Наши губици 20 мртвих и 16 рањених (рачунајући при томе и губитке III одреда).

16—17 октобра извршили смо покрет на Фрушку Гору гдје смо се задржали до 2 новембра 1942 године. Ово вријеме употријебили смо за одмор људства и формирање IV батаљона Бригаде од људства III одреда.[8]

2 новембра 1942 године кренули смо заједно са два батаљона III одреда на Мајевицу и прешли Саву код Бродца 5 новембра 1942 године.

Приликом доласка на Мајевицу наишли смо на четничку казнену екепедицију која је дошла у Раван да, у споразуму са окупатором, чисти села од партизана и терорише становништво равањских села. Казнена експедиција је разбијена и један дио тих четника са капетаном Прњатовићем побјегао је у Балатун (Устапгко-домобранско упориште).

Прије нашег повратка на Мајевицу, четници су напали, у селу Трнави, на наш 2. батаљон који је остао на Мајевици. У нападу је учествовало око 400 четника, али су у борби били разбијени и растјерани. Заробљено је 10 четника, а погинуло 7.

11 новембра 1942 године отпочели смо са чишћењем Мајевице од четничких банди. Тог дана растјерани су батаљони Боре Богдановића, Петра Русића, Јове Радића. Ова три батал>она била су главна подрпгка капетана Рачића и код њих се налазио његов штаб. У Рачићевом пггабу смо нашли архиву са документима из којих се види његова сарадња са окупатором у борби против партизана. Најважнија документа чувају се. Заробљен је један пушкомитраљез, 50 четника **с** пушкама, експлозив и експлозивни материјал бачен из енглеских авиона.

15 новембра напали смо хрватска упоришта од Челића до Површница (Лопаре и упоришта око н>их), све на друму Тузла—Брчко. Заробљено је 100 домобрана и милиционера, 90 пушака, 2 пушкомитраљеза, 2 ручна митраљеза, 12.000 метака. Приликом овог напада четници Ђуре Бижића напали су нас иза леђа, али смо њихов напад одбили.

У мајевмчком четничком логору настала је пометња. Капетан Рачић са својом бандом побјегао је преко Дрине у Србију, а разне четничке групе биле су подвојене у борби за превласт. Војвода мајевички, Радивоје Керовић, са Хрватима, организује долазак требавских и озренских четника. Озренци су дошли до Тузле (око 1.000) али су се, из непознатих разлога, вратили. Требавци, њих око 700, дошли су у муслиманска села око Челића. Наша два батаљона су опколила један њихов батаљон и заробила 75 четника с пушкама. Већи дио пуштен је својим кућама, док их је 15 остало у нашим редовима.

28 новембра извршили смо, са свим снагама, напад на четничку групу Ђуре Бижића коме су дошли у помоћ четници требавског одреда, под вођством попа Димитрија Стефановића. Напад је у потпуности успио. У борби је погинуло преко 120 четника, рањено преко 100 а заробљено 350 четника. Заплијењено је 350 пушака, 6 тешких и 22 пушкомитраљеза, један ручни митрал>ез, 20.000 метака и много другог ратног материјала. У борби која је трајала пет сати погинули су: поп Димитрије Стефановић, командант требавске четничке експедиције, капетан Јово Прњатовић, начелник штаба мајевичке четничке бригаде, и њен политички идеолог, Ђуро Бижић, командант подринског четничког батаљона, капетан Угрин — Жарко Милуровић са још једним поручником, послат од Драже Михаиловића да организује четнички одред у Славонији. Код капетана Милуровића нађени су разни документи и архива, који се чувају. Заробљени четници, већином са територије Вучјака, пуштени су кућама, док је извјестан број остао у нашим редовима.

Наши губици у овој борби били су 10 мртвих и 7 рањених.

Од заплијењеног оружја формиран је Мајевички партизански одред. Овај одред је до данас успио да ликвидира преостале четничке групе и њихове вође и то: Петра Русића, Јову Радића, Бору Богдановића, Саву Тришића, Косту Тојића. Трифка Жугића, Живорада Лакића, све команданти четничких батаљона. Од свих четничких снага остала је још једино једна група, која броји око 200 четника, и Јеремије Лазић (Зеке). И ова група је нашла уточишта у хрватским упориштима.

Још прије повратка наших дјелова са Фрушке Горе, стуггио је у нгине редове капетан Вукашин Суботић, бивши начелник штаба мајевичке четничке бригаде.

15 децембра почела је непријатељска офанзива на нас у јачини од око 10.000 војника.

16 децембра једна наша јединица сукобила се са једном њемачком колоном, која је ишла од Лопара, код села Вукосаваца. У борби је убијен један њемачки официр и неколико војника. Заплијењен је и план офанзиве.

17 децембра наше јединице водиле су борбу на планини Јелици. Непријатељ је предузимао неколико пута јуриш али је био одбијен са великим губицима. 18 децембра III одред водио је на истој планини борбу са црном легијом и том приликом убио усташког сатника и вшпе војника.

18 децембра Бригада и Мајевички одред извршили су насилан прелаз цесте Тузла—Зворник. Том приликом нападнута су непријатељска упоришта: Цапарде, Косовача, Рудник и Шарци. Заробљен јецио23сат11 пјешачке пуковније **и** то: 75 домобрана, 6 пушкомитраљеза, 4 прсна митраљеза, 70 пушака и 12.000 метака. Наши губици били су 4 мртва и 3 рањена.' III одред прешао је ову цесту у току 19 децембра.

Непријатељ, огорчен због неуспјеха, попалио је на Мајевици село Рожањ и убио у селима: Лопаре, Вукосавци, Рожањ, Прибој преко 250 мушкараца, жена и стараца.

Док смо се ми налазили на Мајевици, четници Рајка Челоње, Саве Дерикоње (Романија) и ступарски четнички батаљон, у јачини око 600, напали су Бирчански партизански одред. Опљачкали су села Шековиће, Браинце и друга. Запалили неколико кућа и побили преко 30 људи и жена. Кад смо се ми појавили, четничке банде су побјегле. Њихов командант Момчило Мићић, командант власеничке четничке бригаде, је убијен од бггрчанских партизана.

По доласку у Бирач поново је ојачан Бирчански одред. Разбијена је власеничка и кладањска четничка бригада. Ухваћени су: замјеник команданта власеничке четничке бригаде Рајко Дракулић, командант летећег одреда Трифко Жугић, командант бирчанског четничког одреда Кајо Старчевић, сви су стријел»ани.

29 децембра Бригада је кренула за Романију. Приликом преласка пруге Олово—Хан Пијесак разрушена су два моста, уништена је локомотива, 6 вагона и заробљена три домобрана.

На Романији су разбијени четнички штабови: штаб корпуса у Поратку, штабови батаљона у Шићима и Висовици. Водили смо неколико борби али без нарочитог успјеха. Чет-

ници су били у сталној вези са Нијемцима и усташама који су их снабдијевали са муницијом. У свим борбама разоружано је око 30 четника и заробљен један пушкомитраљез.

7 јануара 1943 године једна наша јединица напала је усташко упориште Жљебове на друму Сарајево—Власеница. Уништено је упориште, заробљен један пушкомитраљез, неколико пушака, 5.000 метака. Попаљене су све зграде и срушен мост на цести.

Усљед великих сњегова, појаве болести код наших бораца, опстанак на Романији био је отежан, те смо се, 9 јануара, вратили у Бирач.

25 јануара напали смо на непријатељска упоришта Осмаке, Цапарде и Косовачу, на цести Тузла—Зворник. Напад није у потпуности успио. Заробљено је 22 домобрана, 40 четника, нешто оружја и муниције. Наши губици 8 мртвих и 19 рањених. Том приликом вратили су се на терен Мајевице III одред и Мајевички одред.

11 фебруара извршен је напад на легионарска упоришта Калесија, Прњавор, Мемићи, на друму Тузла—Зворник. Уништена су упоришта у поменутим селима, једна жандармеријска станица. Заробљено је муниције, нешто пушака.

8 фебруара један наш батаљон извршио је напад на воз, на прузи Олово—Хан Пијесак. У возу се налазила јуришна усташка сатнија која је из Олова била упуЕена за Хан Пијесак. Том приликом убијено је 25 усташа, рањен исто толики број, уништена локомотива, 6 вагона и мост на поменутој прузи. Заробљен је један пушкомитраљез, неколико десетина пушака, муниције и осталог ратног материјала.

16 фебруара извршен је напад на село Ступаре и упоришта око тог села на друму Кладањ—Тузла. Том приликом запаљена је жандармеријска касарна, све државне зграде у Ступарима, срушена 4 моста на друму, 6 км телефонске линије уништено, и срушен водовод који је снабдијевао град Тузлу водом.

22 фебруара примили смо наређење Врховног штаба упућено другу Иси.[9] По том наређењу нисмо могли одмах поступити, понгго се нису налазиле све наше јединшде на терену Бирча. Све јединице су биле спремне за покрет тек 1 марта 1943 г.

2 марта о. г. четничке банде са Романије, Гласинца, Јахорине, Радаве извршиле су, по наређењу њемачке команде из Сарајева, напад на Бирач у укупној јачини од 2.000 чет-

ника. Вође ових банди били су: капетан Момчиловић, командант сарајевског четничког корпуса, Саво Дерикоња, Милош Челоња, Радивоје Косорић. Послије једнодневне борбе четници су у потпуности разбијени, тако да су оставили на бојишту преко 50 мртвих. Том приликом заробл>ен је један бадач, неколико десетина пушака и друго.

7 марта јединице VI бригаде извршиле су покрет у правцу Соколовића. 9 марта извршен је напад на усташка упоришта Жљебове и Крам на друму Сарајево — Власеница. У Краму се налазила 22 усташка бојна која је претходног дана на Кусачама разоружала четничке банде Милоша Челоње и ухватила Милоша Челоњу. Упориште Жл»ебови су потпуно ликвидирани а упориште Крам само дјеломично. На Краму је запаљена пилана и неколико зграда гдје су усташе становали. Убијено је и рањено око 170 усташа. Заробљен је један тешки митраљез, 1 пушкомитрал>ез, 16 бацачких мина, око 15.000 метака. Срушен је мост на друму и покидане телефонске линије.[10]

На Гласинцу је ухваћено и разоружано 30 четника и заплијењена муниција коју су усташе из Сокоца послали четницима као помоћ за борбу против партизана.

13 марта једна наша јединица напала је на усташку патролу, која је била упућека из Сокоца да хвата везу са четницима. Том приликом заробљен је један пушкомитрал>ез и убијена тројица усташа. Истога дана уништено је, на друму Рогатица — Соколац, 6 км телефонске линије, запаљен је један мост, заплијењено 12 метара државне соли.

20 марта извршен је напад на усташка упоришта Милићи, Савин Хан, Дубничка Ћуприја. Ликвидирана су сва наведена упоришта и убијено 30 усташа и заробљена тројица усташа. Заплијењен је један тешки митраљез, један пушкомитраљез, 25 пушака и осталог ратног материјала. Срушено је 8 км телефонске линије и запаљена два моста. Сва ова упоришта су потпуно уништена. Наши губици били су 6 мртвих и 5 рањених.

У борби 9 марта о. г. на Краму ми смо имали: 17 мртвих и 29 рањених.

На Мајевици Мајевички одред у заједници са Фрушкогорским одредом извршио је недавно три значајније успјешне акције: заробл>ена је 23 сатнија VI пјешачке пуковније са свом спремом, на челу са заповједником надпоручником Алексићем. Сви су домобрани, заједно са надпоручником Алексићем, пуштени кући. Заплијењено је 7 пушкомитра-

љеза, 2 тешка митраљеза, 3 прсна митраљеза. 15.000 пушчане муниције и много друге спреме (и преко 90 пушака);

17 фебруара на неколико мјеста прекинута је пруга Угљевик — Бијељина а лтгквидирана и попаљена упоришта као и станица Јабануша; прекинута пруга Бијељина—Рача и ликвидирана упоришта и жељезничка станица Трњаци, којом приликом је избачен из шина један воз и у њему заробљено 20 домобрана.

На темељу горњег извјештаја о акцијама као и приложеног извјештаја нашег ОБ-центра, општа ситуација у Источној Босни је сљедећа: Нијемаца нема нигдје осим у Сарајеву. Непријатељ држи све градове у којима су гарнизони, у посљедњих неколико мјесеци, појачани. Морал у гарнизонима је слаб. Ситуација према четницима је, углавном, рашчишћена. Сем Озрена и Требаве (коју држи Озрен), и донекле Дерикоње,[11] у Источној Босни не постоји ни једна организована значајнија четничка група. Дерикоња је, са својом групом, приликом нашег посљедњег боравка на терену Романије, побјегао некуд у правцу Калиновика. И даље, непрекидно, хватамо и разбијамо мање групе четничхе. У посљедњих неколико мјесеци пришло нам је из четничких редова око 300 људи Наше војничке снаге су се, послије одласка друга Темпа, скоро утростручиле и у људству и у наоружању. Ту не рачунамо Сремце на нашем терену. Односи према муслиманском становништву, сем неких изузетака, развијају се у знаку све већег пријатељства а понегдје (напримјер, на Мајевици) муслимани све активније помажу нашу народно-ослободилачку војску.

Услови за акције|већих снага су врло повољни. Постоје тешкоће у погледу исхране и смјештаја војске свуда, сем на **Мајевици** на којој су села, углавном, очувана и хране има још у изобиљу, али постоји опасност да је окупатор извуче.

Док се једни четници јављају нама, други бјеже у усташка упоршпта и 'у градове гдје их домобранске и усташке власти радо примају, дају им гибиру[1']- (њиховим породицама, али врло биједну). Њима дају ионешто муниције и шаљу опет у борбу против нас. Изузетак, у посљедње вријеме, чини легија и усташе у Кладњу који су, и поред свих наређења одозго, остали закрвљени с четницима, одбијајући сваку сарадњу с њима, а, напротив, с нама успостављају везу.[13]

[11] Саво Дерикоња, командант четника са Романије. Убијен у бјекству од органа народне власти 1946 године.

[12] Сљедовање

[15] Мисли се на поједине припаднике домобранске легије који су достављали податке о кретању непријатељске војске.

Од саобраћајница непријатељ је јаче обезбиједио пругу Угљевик — Бијељина — Рача, друм Тузла — Зворник, пругу Тузла — Добој, друм Бијељина — Зворник — Власеница — Сарајево и пругу Сарајево — Вишеград.

Све остало пгго буде потребно могу курири изнијети усмено.

Писмено не можемо изнијети и друге неке разлоге, сем наведених, због којих нисмо извршили постављени задатак у вези са вашим борбама на Неретви и на Седлу.

СМРТ ФАШИЗМу — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, (М. П.) Командант,
Цвијетин Мијатовић Воја Љујић

БР. 141

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ИСТОЧНОБОСАНСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 27 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БРОЈНОМ СТАЊУ II РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ПОСАДА У ИСТОЧНОЈ БОСНИ И О ФОРМИРАЊУ ОБАВЈЕШТАЈНОГ ЦЕНТРА У БРИГАДИ[1]

Ш Т А Б
VI Н. О. У. БРИГАДЕ
ГЛ. ОБ. ЦЕНТАР
27 март 1943 године

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. J. ЗА „ОБ-О"

Ваше наређен>е за формирање Главног об. центра при штабу VI Н. О. У. Бригаде[2] од 2-ХП-1942 године примили смо са великим закашњењем, тј. тек 7-Ш ов. год. Одмах смо приступили об. служби лрема датом наређењу и упуту, те смо до сада учинили следеће:

При штабу VI Бригаде формиран је Главни об. центар, који засада истовремено врши и посао помоћног центра за Источну Босну.

' Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 30/1, к. 11.
[1] Шесте источнобосанске НОУ бригаде

При штабу I Војвођанске бригаде[3] формиран је Помоћни об. центар за Војводину. Мрежа об. службе озбиљно је постављена кроз све војне јединице, како VI и I Војвођанске бригаде, тако у Групе ударних батаљона.[4] Исто тако формирана су на терену Источне Босне за сада 3 рејонска центра.

Услијед краткоће времена те недостатка дораслог кадра и веза није се могло више учинити. Такође нисмо још успјели да ишта учинимо у погледу организације наше мреже у Србији и Санџаку. Приступили смо прикуплању материјала и података и њиховом сређивању. Података има много али су још непотпуни и многи захтијевају провјеравање. Ради тога подносимо за први час само следеће податке:

ИСТОЧНА БОСНА:

1) Пруга Сарајево—Вишеград: на сектору Горажде—Рогатица—Јабука стационира 9 домобранских пуковнија, а на сектору Прача—Пале 13 домобранска пуковнија. Морално стање слабо. Међу војницима и официрима углавном расположење капитулантско. Било је већ случајева пребјегавања нама. Наоружање релативно слабо — мали број пушкомитраљеза. Сама пруга осигурана је рововима и бункерима, углавном израђеним у пољском типу фортификације, изузев мостова гдје има и бетонских радова. Становништво овога краја капитулантско, православно већином четнички расположено. Крај је већим дијелом погорио и у храни оскудијева.

2) Романија — Гласинац. На путу Сарајево — Зворних утврђене тачке су: Мокро, Соколац, Крам, Хан Пијесак, Власеница. На овом сектору расподијељене су јединице једног устапгког здруга, чије је сједиште у Сокоцу. Ова мјеста су утврђена у типу пољске фортификације. Већина усташа су млади, неискусни борци. Становништво углавном партизански расположено, изузев краја западно од поменутог друма, гдје је једним дијелом четнички расположено. Од остатака четничких јединица лутају овим крајем мање групе Боже Племића, Радивоја Косорића, Драге Митровића и нешто остатака Челоњиних људи. То је неорганизована и

[3] **Мисли се на Групу војвођанских ударних батаљона. која је тек касније, у мјесецу априлу, формирана и проглашена Првом војвођанском НОУ бригадом. Тачан датум формирања није утврђен. Према стенографским биљешкама учесника из рата, она је формирана 14 априла 1943 године.**

[4] **Односи се на Другу групу ударних војвођанских батаљона и Групу мајевичких ударних батаљона Од Групе ударних војвођанских батаљона формирана је у јуну Друга војвођанска бригада, док је од Групе мајевичких ударних батаљона формирана крајем марта Прва (Петнаеста) мајевичка НОУ бригада.**

пљачкашка руља, која одржава везе са усташама. Не претстављају никакву ударну снагу. Живе од пљачке и терора становншптва. На западној страни друма постоје нешто боље организоване четничке формације око Саве Дерикоње. Ту се налази и центар војно-четничке организације, са командантом корпуса Момчиловићем на челу, око кога се окупљају још неки официри, као н. пр. пор. Булатовић, Плећаш, Војновић и неки други. Крај је углавном погорио и оскудијева у храни. У пограничном сектору р. Дрине стационира једна домобранска пуковнија, са мјестимично домаћом милицијом. Напомињемо да доњи ток Дрине, тј. од Козлука до њена ушћа контролишу наше патроле. Истовремено саопштавамо да Хрвати утврђују границу у типу сталне фортификације. Становништво доњег тока Дрине партизански расположено, дочим већи дио између Вишеграда и Зворника погорио и напуштен.

3) Сектор р. Босне. Пруга утврђена као и вишеградска. Немамо података о јединицама које тамо стационирају. На сектору Високог постоји т. зв. Височка четничка бригада, која стационира негдје око Семизовца. Командант је пор. Кнежевић. Спада под команду бившег главног четничког штаба са сједиштем на Борији. У околини Зенице стационира Зенички четнички одред под командом Голуба Митровића и пор. Михаила Стакића. Одред има три батаљона и броји нешто преко 300 бораца. Не располаже неком ударном снагом. Већина бораца капитулантски расположена. У с. Гостовићу налази се једна од релејних станица за везу између Драже и Борије, средством неког капетана Хамовића.

Озбиљније четничке снаге налазе се на секторима Требаве и Озрена, гдје је посљедње вријеме пренесен и Боријски штаб. Ту се задње вријеме окупљају водеће личности четничких официра, тј. мајор Врањешевић, капетан Пејић, кап. Митрановић. Већина бораца је капигулантски расположена. На Озрену постоји јача ударна група са којом би се они могли супротставити. Те групе су најтјешње везане са окупатором и хрватским властима. Један дио становништва расположен је за партизане, нарочито послије терора и пљачке коју четници проводе.

4) Пруга Добој—Тузла: утврђена, чувана дјеловима домобранских јединица из Тузле и Добоја. Што се тиче Тузле, она је јаче утврђена са већом војничком посадом и већим бројем усташа. Немамо задњих података изузев да је у саставу здруга 8 домобранска пуковнија.

5) Мајевица и Раван. Хрвати држе углавном мјеста и друм Тузла—Брчко. Мјеста Бијељина, Брчко и Градачац

су утврђена, а нарочито Брчко. Иначе подручје између Саве и планине контролишу наше јединице, изузев утврђеног мјеста Угљевик, и неких мањих муслиманских мјеста. Остаци четничких јединица Мајевичке бригаде сведени су на једну групицу од око 200 људи који се прикривају око хрватског упоришта Угљевик и одатле врше испаде. Становништво овога краја партизански је расположено. Крај је потпуно сачуван и располаже са већим количинама хране. Окупатор је покушао да извлачи храну једино у непосредној околини градова. У Бијељини стационира 3 пуковнија и дјелови 1 пуковније. У Брчком 6 пуковнија. Податке још нисмо добили за Срем. Ситуација је тамо по нас повољна.

Опнгге стање за рад наших јединица је у крајевима Источне Босне, а нарочито у њеним сјеверним крајевима веома повољно. Потребно би једино биле мало јаче снаге. Морално стање код непријатеља је слабо. Четничке формације су у расулу и према последњим подацима њихове команде настоје да их повуку и концентришу око Чајнича.

Прије неколико дана десио се један интересантан случај Нијемци су бомбардовали Кладањ и том приликом нанијели велику штету а било је много људских жртава. Углавном постоје двије верзије и то: једна да је бомбардовање изазвано забуном младих пилота, који су требали да бомбардују Шековиће, а друга, више вјероватна, да је ова „грешка" имала за циљ моралну пресију на становнипггво, које се негативно држи према тоталној мобилизацији и отказује послушност. Постоје јаче тенденције саботаже тоталне мобилизације међу муслиманским становништвом.

Ово би био најужи извјепггај прије него што завршимо сређивање досада прикупљеног материјала.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Об.
Пашаловић[5]

ИЗВЈЕШТА.Т ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 28 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ИО ЈУГОСЛАВИЈЕ И ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ИТАЛИЈАНСКО-ЧЕТНИЧКИМ СНАГАМА НА ЛИНИЈИ УСТИКОЛИНА—ФОЧА[1]

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
ОБ. ЦЕНТАР
Дел. бр
28.111.1943
На положају према Устихолини

Строго поверљиво

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ (ЗА „ОБ—О") ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ, ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Об. Ц. I Пролетерске бригаде извештава следеће:

1. — Шеф Об. Ц. III батаљона I Пролетбригаде доставл>а следећи извештај.

На линији Устиколина—Фоча непријатељ располаже са италијанско-четничким снагама:

а.) У Устиколини се сада налазе само четници и то Сарајевска бригада и неке чете србијанских четника. Сарајевска бригада формирана је од људства са Сарајевског Поља и од четника од Олова и Кладња за које се каже да су их неки партизани отуда протерали.[2] Талијана у Устиколини нема стално, долазе по каткада по два до три талијанска официра са десетином војника, баве се краће време и онда се враћају у Фочу. Воз саобраћа и то нередовно од Горажда ка Фочи. Он им доноси храну и остали ратни материјал. 25. III. о.г. последња композиција прошла је пругом Горажде—Фоча. Ово су подаци од сељака који су прекјуче и јуче били у Устиколини, па како се искази различитих сељака слажу у појединостима то сматрам да су подаци веродостојни. У Фочи има Талијана до 1.000, али према причању једне селанке која је синоћ дошла из Фоче, дошло је из Пљеваља

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33-1, к. 11.**

*** Вјероватно се односи на борбу између четника и јединица Шесте источнобосанске НОУ бригаде која се водила од 1 до 3 марта код Шековића.**

доста „неке српске војске", тако да је Фоча пуна војске „ко гора листа". Ова жена говори простодушно и без увијаша тако да се може веровати у могућност доласка или неких недићевских банди из Санџака или неких свежих Дражиних снага. Талијани су тражили помоћ из Сарајева али изгледа да од тога нема ништа.

б.) Један сел»ак из Врхпраче, који је пре два дана дошао отуда, каже да у Прачи има око 500 Немаца, који кад иду у патроле питају где има комуниста. Немци су распоређени по Палама, Стамбулчићима и Сјетлини.

За концентрацију Немаца у Сарајеву за коју смо били обавештени изгледа да сад ствар стоји овако:

Немци су највећим делом отишли из Сарајева, и то у правцу Вишеграда, да би, како се причало, чували пругу, која им је сада, кажу, врло важна.

Друга група Немаца отишла је за Борике. Хтели су да мобилишу неке четнике од Сокоца и Гласинца да пођу са њима, али су се ови највећим делом разбегли. У Сарајеву су се били окупили, по причању неких Сарајлија, да би притегли и приморали усташе да иду на Источни фронт, за који су ови одбили да иду. Усташе у Сарајеву нуде Србима по 20.000 куна да би им дали везу са четницима и обезбедили им тамо место, да би се тако скрили и спасли од одласка на Источни фронт (ово су такође извештаји добијени из различитих извора а сви се слажу).

Неки немачки официр причао је неком старом поштанском чиновнику из Сарајева да немачки авиони неће више да троше бензин и бомбе на рушење босанских села и касаба, већ да имају преча посла по Русији и Енглеској.

У самом Сарајеву не примећују се више толико Немаца по улицама и граду као раније. Сваки их је дан све мање (исказ Н. Б., чији је брат био 22. III у Сарајеву).

2. Шеф Об. Ц. IV батаљона I Пролетбригаде доставља следећи извепгтај:

в.) Од сељака М. Р. и С. П. дознао сам следеће:

Немци осигуравају пругу Сарајево—Вишеград. Свуда их има, како он каже. Од пре 4—5 дана немачке јединице транспортују се ка Вишеграду. Има их много у Горажду, како он каже (ово је непроверено). Пре неколико дана дошло је 40 Немаца у Осаницу. Купе од 16 година све у војску. Пре неки дан стотину Немаца излазило је из Сјетлине на „Варду" (то је негде у правцу Јабуке код фирме „Варда"). Били су преко дана и вратили се назад. На Ораховиама је милиција. У Иловачи такође. На четнике не пуцају.

3. — Об. Ц. I батаљона и Пролетбригаде извештава:

Четничке вође Трипковић и Радовић су смењени. Постављени су „странци."

г)У селу Јелашци, *код Калиновика, код сељака Дмитра Пувала у појати налази се две хиљаде и седам стотина граната од хаубии,е.*

Ово обавештење добили смо на сектору Устиколине, те нисмо могли да га проверимо. Мишљења смо да би одмах требало извршити претрес у циљу проналажења скривених граната.

У прилогу доставља се писмо команданта Летећег корпуса[J] капетана Момчиловића.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шеф Об. Ц„
Н.[4] Божовић

БР. 143

ИЗБЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 28 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ИО ЈУГОСЛАВИЈЕ О РАСПОРЕДУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ И ПРИПРЕМИ ФОРСИРАЊА РИЈЕКЕ ДРИНЕ[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
28-111-19,10

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1. — Шаљемо вам извјештаје Штаба I Бригаде[2] које смо примили данас 28 о. м., у 18 часова. Молимо вас да нам их, попгго се упознате са њима, вратите, јер не располажемо дупликатима.

2. — Према приложеном извештају од 28-111- равно 10 ч. који је потписао за Штаб I Бригаде друг Миладин[3], види ое да јединице I Бригаде контролишу Устиколину и кому-

[5] Односи се на четнички летећи корпус.
[4] Никола

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 53—1, к. 9.
• Прве пролетерске бригаде
*** Миладин ИвановиК**

нихацију Фоча—Горажде као и правац Боговићи—Јахорина, а тиме и оба правца којима су се разбијени четкици повукли.

Пошто је I Бригада враћена под нашу команду, молимо вас да нам издате, сада када располажемо потребним извештајима, прецизније директиве о њеном раду и задатку. Из разговора који смо данас имали са Врховним командантом, могли смо закључити да он сматра рискантним пребацивање свега једне бригаде преко Дрине. Ми се са таквим гледиштем слажемо, нарочито после примљеног извештаја из кога се види да се део четничких снага повукао према Јахорини, одакле би могао интервенисати несметано ако би јединице I Бригаде прешле Дрину пре него што стигне наша III Крајишка бригада.

По нашој процени, прво је потребно темељито али хитно рашчистити просторију северно од комуникације Калиновик—Фоча, тако да би се пребацивање преко Дрине могло извести тек хтосле доласка III Крајишке бригаде и никако пре пребацивања и других бригада на ону страну Дрине, јужно од Фоче.

Разуме се да се гоњење четника према северу не сме наставити далеко, јер би се тиме наше снаге још више развукле. Веома би пожељна била интервенција VI Бритаде,[4] ако се она налази на таквом месту одакле би та интервенција била могућна.

Да бисмо могли издавати правилна наређења, потребно је да будемо прецизније обавепггени о распореду и појединачним задацима јединица које се налазе под командом Штаба II Дивизије. Из истих разлога нам је такође потребно да знамо за када је предвиђен њихов прелазак преко Дрине.

3. — Све док будемо у вашој близини и док се исцрпно не упознамо са ситуацијом, могућностима и задацима, ми ћемо се о свим мерама и директивама консултовати са вама. У циљу брже везе, успоставићемо у току сутрашњег преподнева телефонску везу са вама.

Молимо вас да нам директиве за рад пгго пре доставите, како бисмо могли да их без одлагања пренесемо на Штаб I Бригаде. Телефон ћемо укопчати на већ постојећу линију Фоча—Калиновик, да бисмо преко ње имали везу и са нашом VII Бригадом,[5] која је такође прилично удаљена од нас.

[4] **Шесте источнобосанске НОУ бригаде**
• **Седмом крајишком НОУ бригадом**

4. — Овај Штаб налази се у с. Пољице, а Штаб I Бригаде у с. Жељево. Поред нас налази се ваша пионирска чета.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

полкомдив, комдив,
Фића[8] < Коча[7]

П.С. Сада смо примили ваше наређење од 18 ч. Шаљемо вам тражених 6 курира.

БР. 144

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 28 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА ЗА ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ КОД УСТИКОЛИНЕ[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
Бр. 350
28. III. 1943

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

1. — У току ноћи 28 на 29 марта наша бригада ће извршити ггребацивање преко р. Дрине на скели код Устиколине.

2. — Распоред и правац кретања:

а) I батаљон поћи ће из с. Горњи Кремин тачно у 18 часова правцем Жељево—Устиколина. У Устиколини батаљон ће изабрати двадесет добровољаца који ће прегазити Дрину уколико постоји газ, у противном препливати, с тиме да превуку скелу са десне на лијеву обалу Дрине да би се омогућило пребацивање јединица. По могућству то одел>ење ће пренијети са собом неколико пушкомитраљеза да би заштитили мостобран. Одмах по пребацивању I батал>он ће се упутити правцем с. Цвилин—Крчино Брдо остављајући главнину на к. 844 а јаче дјелове истурити на коту 978. Што значи улога I батаљона је претходница бригаде која ће очистити непријател>а са Крчиног Брда и даље те на тај начин омогућити прелазак колоне.

*** Филип Кљајић**
7 Поповић

1 Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31/1, к. 709.

б) II батаљон поћи ће из с. Мирјановићи у 19 часова, тако да се пребаци преко Дрине послије I батаљона. По прелазу кренуће правцем I батаљона до коте 978 постављајући се главнином на коти 1203 (Капак), истурајући јача одјељења према Голом Врху.

ц) IV батаљон поћи ће из с. Стрмац за Устиколину у 20 часова, с тиме да се преко Дрине пребаци послије II батаљона. По пребацивању поћи ће правцем II батаљона постављајући се на просторији кота 1281 — Голи Врх (кота 1309) —Раскршће, затварајући на тај начин правац Чајниче—Ифсар Доњи—Раскршће, контролишући правац Ифсар—Слатина.

д) III батаљон поћи ће из с. Врањевићи за с. Оџак у 22 часа, одавде ће успоставити везу са Штабом бригаде у Уегиколини да би се обавијестио о могућности преласка. Уколико буде могућности за пребацивање батаљон ће поћи правцем IV батаљона распоређујући се на његовом лијевом крилу. У том случају IV батал>он би се оријентисао према Вршељаку док би III батаљон главнином затварао Раскршће.

До пребацивања III батаљон ће се поставити на најпогоднијим положајима према Гораждy затварајући на тај начин тај правац и омогућујући прелазак колоне. Што значи батаљон мора поћи из с. Врањевићи не у 22 часа, већ најкасније у 18 часова одржавајући везу са положаја са Штабом бригаде а не из Оџака како је то раније речено.

е) VI батаљон поћи ће из с. Осоје у 18 часова правцем с. Оџак, пребацујући се ту преко Р. Колунска—с. Филиповићи—с. Паунци, поставл>ајући се главнином на к. 270 и даље венцем према Доњем Брду, затварајући на тај начин правац од Фоче. Уколико пак буде било непријатеља на линији Тјеменик—Пијевац, о чему ће VI батаљон добити обавјештење од II батал>она, VI батаљон ће се поставити главнином на коти 574 јужно од Устиколине, затварајући одатле правац од Фоче, а једним дијелом снага поставиће се на лијеву обалу Р. Колунска до коте 709 (на путу Оџак—Рогоушићи) који ће служити за прихватницу батаљона. По пребацивању јединица VI батал>он ће се смјестити на просторији Мирјановићи—Рогоушићи—Равни Врх одакле ће држати везу са Санџачком бригадом[2] на сектору Миљевина.

ф) Уколико пак III батаљон не буде прешао Дрину повратиће се правцем кретања смјештајући се на просторији Жељево—Горњи Кремин.

Оба батаљона (III и VI) пребациће се преко Дрине по доласку нових јединица на овај сектор. Ови батаљони ће у току дана имати задатак да контролишу друм Фоча—Горажде обезбјеђујући се од правца Јабука—Превила и да у случају борбе на десној обали Дрине, уколико им је то могуће, са своје стране врше притисак на непријател>а.

г) Бригадни санитет пребациће се са I батаљоном. Са II батал>оном кретаће се и дио Штаба бригаде.

х) Противколска чета поћи ће из с. Горњи Кремин са I батаљоном, с тиме што ће се задржати у с. Врањевићи гдје ће јој III батаљон оставити један вод за обезбјеђење. Уколико се III батаљон пребаци преко Дрине Противколска чета ће ступити у састав VI батаљона смјештајући се у с. Рогоушићи (или Мирјановићи).

з) Интендантура ће такође са Противколском четомостати у с. Врањевићи крећући се и надаље са Противколском четом.

4. — Општи задатак наших јединица на десној обали Дрине је разбијање и протјеривање четника са линије Крчино Брдо—с. Мавул»а—с. Црнетићи—с. Хусићи— с. Гувништа—с. Слатина затварајући правац од Чајнича, од Фоче, контролишући правце од Горажда.[3]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб I Пролетбригаде:

Политком,
Плави[4]

Командант
Д.[5] Лекић

> Шире о припремама и форсирању Дрине од јединица Прве пролетерске бригаде види у док. бр. 151.

[4] Мијалко Тодоровић

• Данило

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ОДЛУЦИ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ДА СЕ ПРЕБАЦИ НА ДЕСНУ ОБАЛУ ДРИНЕ[1]

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1) Одговор на наш допис од 28. III., 19,10 нисмо још примили.

2) Данас, 29. III у 2 ч. по поноћи примили смо приложене дописе од к-нта I Пролет. бригаде.[2]

Шаљемо вам их на увид са молбом да нам их вратите, пошто дупликата немамо.

3) Као нгго се из тих дописа види, I Бригада покушаће у току ове ноћи да се са 3 батаљона пребаци преко Дрине.

Обзиром на удаљеност Штаба I Бригаде од нас — 6 до 8 часова — нисмо у стању да обуставимо пребацивање. Питање је сада да ли треба наредити и пребацивање преостала 2 батаљона.

По нашој процени, требало би пребацити и та 2 батаљона, пошто су непријатељске снаге на десној обали врло јаке (око 1500), с тим што би се на досадашњи сектор I Бригаде — на левој обали — хитно довела 1 до 2 батаљона VII Крајишке. Мислимо да би то засада било довољно снага за контролисање правца Јахорина, затварање друма Фоча—Горажде и као наслон јединица I Бригаде које буду оперисале с оне (десне стране) Дрине — будући да се из примљешпс извештаја види да се главнина четничких снага са овог сектора пребацила на десну обалу.[3]

Треба такође ургирати долазак III Крајишке бригаде.

4) Очекујемо хитан одговор, како бисмо Штабу I Бригаде могли што пре доставити тражене директиве.

С. Ф. — с. н.

29. III, 2,45 ч.

Комдив,
Коча[4]

[1] **Оригинал, писан мастилом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 54/1, к. 9.**

* **Вјероватно се односи на док. бр. 144.**

' **О покушају пребацивања јединица Прве пролетерске бригаде види у док. бр. 151 и 304.**

[4] **Поповић**

Молимо вас, ако је икако могућно да нам позајмите секцију Сарајево, док не добијемо један примерак од Штаба I Бригаде — јер нам је без ње јако отежано праћење рада и одрсћивање задатака.

К.

Шаљемо секцију Невесиње која је послана за вас од Штаба I Бригаде.

БР. 146

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТНИКА НА ПРОСТОРИЈИ УСТИКОЛИНА—СЛАТИНА[1]

ШТАБУ I. ПРОЛЕТБРИГАДЕ

1. — Примили смо ваше извештаје[2] од 28 о. м. писане у 10 и у 18 ч.

2. — Наредили смо VII Крајишкој бригади, која се налази према Трнову, да хитно крене са 2 батал>она и они ће стићи у току ноћи 29/30 и сменити ваша 2 батаљона за која је било у вашем наређењу предвиђено да остану на левој обали Дрине. Трећи батаљон VII Крајишке кренуће у састав Бригаде у току ноћи 29 на 30.

И III Крајишкој је јуче наређено да одмах крене овим правцем, али обзиром да се она налази према Коњицу, рачунаћемо да ће моћи стићи тек 2 априла.

3. — Уколико су се ваша предвиђека 3 батаљона пребацила преко Дрине, нека се пребаце и преостала 2 батаљона чим добију смену.

4. — На саветовању које је јуче одржано са В. Ш.[8] и Штабом II Дивизије, решено је да се не удара ка Фочу пре него што се разбију четници и на десној обали Дрине, тј. пре него што се темељно рашчисти терен на широком појасу око Фоче — како би се, после, могле концентрисати за ликвидацију непријатеља у Фочи потребне снаге и операције на град извести несметано.

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29—6, к. 706 А. Вјероватни датум писања је 29 март, што се може закључити на основу догађаја који се помињу у документу.

[8] Редакција није пронашла помЈнуте извјештаје.

*** Врховним штабом**

У оквиру овог плана стигла је јуче ујутру на овај сектор и Санџачка — у Јелеч — одакле је кренула у току јучерашшег дана са задатком да се пребаци преко Дрине јужно од Фоче.

5. — Ваш задатак је: разбијање четника на десној обали Дрине, на просторији Устиколина—Слатина, уз потребна обезбеђења према Горажду, Чајничу и Фочи.

Опширније директиве ћемо вам упутити следећим куриром, још у току данашњег дана — чим будемо детаљније упознати са ситуацијом и са задацима јединица које су под командом Штаба II Дивизије као и са већ постигнутим резултатима. Санџачка се налази под командом Штаба II Дивизије, а VII Крајишка под нашом командом.

6. — Молимо вас да нам хитно пошаљете једну секцију Сарајево, јер је једина коју смо имали остала код начелника Штаба Дивизије, а без секције нам је врло тешко и пратити ваш рад и додељивати вам прецизне задатке. В. Ш. није могао да нам да ни једну, јер такође оскудева.

7. — Према извештају који је В. Ш. примио у току ноћи 27—28 о. м., четници су успели да поврате Невесиње.[4] **V** Црногорска бригада је том приликом имала око 90 бораца избачених из строја. Наређен је противнапад. Исход нам још није познат.

7. — Раније послате курире вашег штаба морали смо привремено задржати, јер нам је В. Ш. наредио да му упутимо 6 сталних курира. Ако су вам они неопходни, упутите 2 друга који ће их сменити.

Известите нас да ли сте упутили тражених 10 бораца за Пратећи баталлн В. Ш.

8. — Друг Ђидо се вратио из Загреба[5] са 16 другова у замену за заробљене Немце. Међу овим друговима налази се Изо Фрол, 2 лекара и 4 другарице из Санџачке бригаде.® Колико је тамо могао сазнати, Немци не намеравају предузимати офанзивне акције према овим нашим снагама. Тражену помоћ од Немаца Италијани нису добили.

9. — Шаљемо вам последње вести.

[4] Четници, потпомогнути италијанским јединицама, упали су у Невесиње 26 марта. Види док. бр. 135 и 291.

[5] Милован Ђилас по задатку Врховног штаба НОВ и ПО Југославије — отпутовао је у Загреб под туђим именом ради размене једног већег броја руководећих другова који су били у непријатељским логорима и затворима.

• Међу размијењенима налазили су се професор Вук Вернић, др Никола Николић и Иво Фрол, и још неколико другова и другарица чија имена Редакција није могла установити.

Радио Лондон је јуче јавио да је у току ноћи 27 ка 28 извршен најјачи напад на Берлин из ваздуха од почетка рата. VIII Армија је заобшпла Маретову линију. Црвена војска напредује даље према Смоленску, на Доњецу чврсто држи источну обалу и низ важних мостобрана.

С друг. поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомдив.
Фића[7]

Комдив.
Коча[8]

БР. 147

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТНИКА НА ПРОСТОРИЈИ УСТИКОЛИНА—СЛАТИНА И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О УПУЋИВАЊУ ЈЕДИНИЦА СЕДМЕ И ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ПРЕМА ДРИНИ[1]

ПГГАВ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ШТАБУ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ

1) Упућујемо 3 батаљон VII Крајишке бригаде, који треба да смени и ослободи ваш један батаљон. Рачунамо да ће у току дана стићи и други батал>он који ћемо такође одмах упутити да смени и ослободи и друти ваш батаљон за прелазак преко Дрине.

2) Задатак ова 2 батаљона VII Крајиппсе је да контролишу и затварају:

Један батаљон правац с. Боговићи[2]—Јахорина;

Други батаљон правац Осаница и друм Горажде—Фоча;

Командантима батал>она ви изнесите ситуацију и дајте конкретна упутства у вези са њом, с тим што ће се један од та 2 батаљона повратити западно од Хан Осанице, јужно

[7] **Народни херој Филип Кљајић**

• **Поповић**

[1] **Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архивк Војноисториског института под рег. бр. 25/4, к. 705 А.**

[1] **Боговићи (Г. и Д.)**

од р. [Дрине]. Другом батаљону — првом по реду доласка [задатак да] ћете ви послије, у правцу с. Боговићи; овај батаљон мора да шаље јача даљна извиђачка одељења према с. Баре.[3]

Трећи батаљон по реду доласка VII Крајишке бригаде поставиће се поред друма Јелеч—Фоча, као заштитница хаубичке батерије — која је оспособљена за дејство.

Сви ови батаљони остају до даљег на овом задатку, о коме ћемо издати потребна наређења Штаба VII Крајишке бритаде.

III Крајишка бригада, чији се долазак у Калиновик може очекивати за 1 или најкасније 2 април, биће одмах упућена преко Дрине, ради садејства са вама.

Јединице под командом Штаба II Дивизије већ су кренуле да се пребаце преко Дрине јужно од Фоче, у висини простсрије Брод—Бастаси. Докле су стигле нисмо још обавештени.

3) Задатак ваше бригаде: разбијање четничких-снага на просторији Устиколина—Слатина, и запоседање линије Хунка—косе више с. Слатина и с. [Гувништа] до уласка III Крајишке бригаде, када ће се главнине и северне и јужне групе окренути према Фочи и ликвидирати непр. гарнизон У том граду.

Везу са јужном групом тражити преко ушћа р. Слатина и р. Ћеотина.

4) Оволико за сада. У току данашњег дана послаћемо вам опширније директиве.[4] Оволико ради ваше оријентације и да не би батал>он VII Крајишке који је већ стигао у Јелић чекао.

5) Јединице под командом Штаба III Дивизије повратиле су Невесиње.

Појединости нам нису познате.

С. Ф. — С. Н.

29. 1Ц, 12,30 ч.

Комдив.
Коча

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ПРВЕ, ТРЕЋЕ И СЕДМЕ БРИГАДЕ ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА НА ДЕСНОЈ ОБАЛИ ДРИНЕ, НА ПРОСТОРИЈИ УСТИКОЛИНА—СЛАТИНА[1]

ШТАБ I ПРОЈ1ЕТЕРСКЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ШТАБОВИМА I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
III КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
VII КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ

(секције Сарајево и Вишеград 1 : 100.000)

ПОДАЦИ О НЕПРИЈАТЕЉУ

По разбијању од стране јединица I Пролетбригаде, 27 о. м., непријатељ — у јачини 1600—2000 четника, и то Сарајевска бритада, Јахоринска, Вишеградска и Летећа, под командом капетана Момчиловића — напустио је линију Равни Врх (к. 1040) — Креминско Брдо (к. 1203) — Котка (к. 1231) — коте 649, 880, 753, 905 итд. и једним делом се повукао преко Дрине, запосевхпи Крчино Брдо (844) и околна села, а другим делом је у нереду побегао (од Јабуке и Превиле) према с. Боговићи и Корјену.

Подаци о непријатељу који се налази према јединицама које су под командом Штаба II Дивизије нису нам познати.

ПОДАЦИ О НАШИМ СНАГАМА

28 о. м. јединице I Пролетбригаде држале су положаје на Превили, контролишући правце с. Боговићи, Корјен (Јахорина), затим косе на левој страни Колунске Реке према непријатељу који се налазио на њеној десној страни, контролишући и затварајући истовремено правце Осаница и Горажде, одн.[осно] Фоча. 28 о. м. Штаб I Пролетбригаде наредио је да се у току ноћи 28/29 о. м. 3 његова батаљона пребаце преко Дрине, у висини Устиколине, док су 2 батаљ-она остала за затварање и контролу ранијих праваца. Да

ли су одређени батаљони успели да се пребаце преко Дрине и истерају непријатеља са положаја које је овај држао није нам познато.[2]

28 о. м. послано је наређење јединицама III Крајишке бригаде да се пребаце на просторију Калиновик—Мил>евина, камо се њихов долазак очекује за 1. [IV], а најкасније за 2 април, будући да су се оне 28 о. м. још налазиле на просторији Г. Бјела—Борци.

Ноћу 28/29 о. м. послано је наређење Штабу VII крајишке бригаде да одмах пребаци своје јединице са положаја према Трнову на просторију Јелеч—Миљевина. Око 10 **ħ.** 29 о. м. 3. Батал?он те Бригаде стигао је у Јелеч одакле је, у 13 ħ., упућен у с. Жељево са задатком да се тамо повеже са Штабом I Пролетбригаде, од овога добије потребне податке о ситуацији и преузме контролу праваца: с. Боговићи и Корјен.

Јединице под командом Штаба II Дивизије кренуле су у току 28 о. м. и ноћи 28/29 о. м. са задатком да се пребаце преко Дрине, јужно од Фоче, у висини просторије Брод—Бастаси.

ЗАДАТАК

Основна оперативна идеја за рад
Северне групе
најпре I Пролетбригада, а затим VII Крајишка и III Крајишка, под командом Штаба I Прол. дивизије
и Јужне групе
II Пролетерска Бригада, II Далматинска и III Санџачка, под командом Штаба II Прол. дивизије
и једне хаубичке батерије
је следећа:

Разбити и растерати четничке снаге постављене на десној обали Дрине, северно и јужно од Фоче, изоловати непријатељски гарнизон у Фочи, затил оставити потребна обезбеђења према четницима, а главнинол се окренути према Фочи и ликвидирати непријатељски гарнизон у том граду.

1. — Задатак Северне групе

а) I Пролетбригаде: разбити четничке снаге на десној обали Дрине, а северно од Фоче, на просторији Устиколина—Слатина, запоседајући линију с. Обрадовићи (к. 1016)

— Хунка (1229) — Вршељак (1138) и даље извад с. Слатина и Хан Соха, затварајући правце Горажде, Д. Ифсар и Чајниче. По доласку јединица III Крајишке бригаде, оставити обезбеђења према северу, и у садејству са главнинама III Крајишке бригаде и Јужне групе тражити код ушћа р. Слатина у р. Ћеотина. Успостављање и одржавање ове везе је од необичне важности, обзиром на потребу једновремености и уогапте повезаности операција према четницима, А КАРОЧИТО НАПАДА НА ФОЧУ.

б) VII Крајишке бригаде: најхитније упутити 2 батаљона да смене 2 батаљона I Пролетбригаде који су били одређени да привремено остану на левој обали Дрине; батаљон који стигне први — по реду доласка — поставити за затварање праваца од с. Боговићи и Корјена са циљем да спречи спуштање непријател>а према с. Миљевина; други батаљон — по реду доласка — поставити на косе јужно од р. Осаница, за затварање правца Горажде и долина р. Осанице, остављајући потребна обезбеђења према Фочи; трећи батаљон — по реду доласка — поставити на друму Мил»евина—Фоча, као непосредну заштиту Хаубичке батерије; све ове јединице имају бити до краја опрезне и будне, како би онемогућиле свако изненађење, и у том циљу ће слати далеко унапред јача извиђачка одел>ења; деснокрилна јединица одржаваће везу са јединицама I Пролетбригаде преко Дрине; у пролазу повезати се са овим Штабом преко с. Пољице.

ц) III Крајишке бригаде: најхитније се пребашгги преко Дрине правцем I Пролетбригаде, потпомоћи операције против четаика, ухолико не буду дотада разбијени, затим преузети обезбеђење према исгоку и својом главнином, у садејству са главнинама I Пролетерске бригаде и Јужне групе, предузети напад на Фочу; у пролазу Штаб III Крајишке бригаде повезаће се са Штабом I Пролетерске дивизије, преко с Пољице.

2. — По наређењу В. Ш.[5] јединице ЈУЖНЕ ГРУПЕ имају задатак да се пребаце преко Дрине код Брода и код Бастаса — јужно од Фоче — ликвидирају четничке снаге на тој просторији, источно од Дрине; Санџачка бригада продирући правцем Бастаси—Хум—Златни Бор—Тохоље—Завајит, ширећи се према с. Челебић и хватајући везу са јединицама Северне групе код пилане на ушћу р. Слатина у р. Ћеотина; II Пролетерска и II Далматинска продирући правцем Брод—вододелница између Ћеотине и Дрине а за-

тим у садејству са предвиђеним деловима Северне групе предузимајући напад на Фочу.

НАКНАДНИ ПОДАЦИ

Својим извештајем од 29 о. м. у 6,45 ħ Штаб I Пролетбригаде јавља да због недостатка материјалних средстава одређена 3 батаљона нису успела да се пребаце преко Дрине; да је јуче, 28 о. м., око 14 ħ. једна група домобрана и четника (око 80 бораца) извршила напад са Стоца (1519) на једну чету у Превили, који је напад одбијен; да је једна друга непријатељска колона кренула око 15 ħ. са Кацелл (1675) и задржала се на Мирковици (1356); да се, према исказима сељака, на Ораховици и у с. Боговићи налазе 2 сатније домобрана (шш усташа), а у Иловачи и Осановици око 70—80 милиције, на Барама исто толико.

Овим новим подацима не мењају се задаци додел>ени нашим јединицама, с тим што Штаб I Пролетбригаде мора предузети све мере за остварење прелаза преко Дрине,[4] и то најхитније, како не би дошле у тежак положај јединице Јужне групе које су се вероватно већ пребациле преко Дрине на свом сектору. О извршеном пребацивању хитно известити овај Штаб.[5]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

29. III. 43 — 16.30 ħ.

Полкомдив. отсутан

Комдив. Коча[6]

БР. 149

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПОНОВНОМ ОСЛОБОЂЕЊУ НЕВЕСИЊА И О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА[1]

III ДИВИЗИЈА
29-1П

Прошле ноћи наше јединице заузеле су Невесиње, В. и М. Вележ и Бишину и предузеле гоњење према Благају. Претходно је разбијена непријатељска колона на Бабјој

*** Подвучено у оригиналу.**

[5] О резултату пребацивања Сјеверне групе преко Дрине види у док. бр. 158 и 311.

• Поповић

Глави и Раковој Нози. Губици непријатеља 50 мртвих и рањених и 30 заробљених. Наши губици 20 рањеких и 3 мртва. На сектору Пријеворца—[Ру]јиште, претпрошле ноћи разбијене двије колоне Талијака од 400, које су покушале испад.[2] Непријатељски губици 20 мртвих. Рањених непознато.

Остали смо без југословенске муниције; ако је имате, јавите да пошаљемо за њу.

По заузећу Невесиња направили смо сљедећи распоред: IX дивизија затвара правац од Б.[ијелог] Поља и Мостара. Наша дивизија са IV бригадом[3] оријентисана према Гацком, Билећи и Стоцу. Четници са правца Билеће и Гацка након проведене мобилизације врше припреме за напад у правцу према кама. Сматрамо да би било нужно покрет предузети одмах у сврху онемогућавања четничких намјера. Очекујемо хитне директиве.

БР. 150

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ОСМЕ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА СЕЛО РАЗИЋЕ[1]

ШТАБ VII ДИВИЗ[ИЈЕ]
Н. ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈ[СКЕ]
ХРВАТСКЕ
Бр. сл. дне 29-Ш 1943

ШТАБУ VIII БРИГАДЕ

1) Из приложеног писма команде места с. Бјелемић види се да се око с. Ситник крију неке четничке банде. Та околност диктира да се ваша бригада размести на просторији с. Ситник — с. Забрђани — с. Тиње и да са те просторије уђе у траг тим бандама и да их уништи. Претходно покушати да дођете с њима у везу и да их повратите њиховим кућама.

2) Наша болница нема довољно просторија за смештај у с. Блаце. ЈБуди изложени временским непогодама и умиру од тога. Због тога упутите одговорног друга који ће испи-

[1] **Борбу су вјероватно водиле јединице Прве далматинске бригаде.**

• **Четвртом пролетерском бригадом**

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1, к. 812.**

тати могућност смештаја ваше бригаде на просторији од Главатичева до с. Бискуп, те ако не буде могућности да се сместите око с. Ситник, да можете што пре ослободити с. Разиће за смештај наше болнице. Ово сматрајте као хитно и известите нас да ли још током данашњег дана можете ослободити то село. Тражили смо одобрење од В. Ш.[2] да се ваша бритада упути у правцу Улога[3] али још нисмо добили одпзвор. Верујемо да ће стићи ускоро, али и пре тога ви морате ослободити то село, јер су у питању животи наших рањеника.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
(М. П.) Командант:
П.[4] Јакшић

БР. 151

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 29 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА ЗА ФОРСИРАЊЕ РИЈЕКЕ ДРИНЕ[1]

ШТАБ \
I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
Бр. 151
29. III. 1943

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

1. Пребацивање преко Дрине у ноћи 28/29 није успјело услијед тога што су подбациле припреме за прелаз, тј. услијед тога што тих припрема није било. Чињекица је да је ггрелаз врло тежак, те да, тако га схватајући, морамо предузети све потребне мјере, напрешути снаге и показати максимум пожртвованости за прелаз. Ми не смијемо дозволити непријатељу, кога тучемо и прогонимо од Неретве довдје, да се сада среди и организује, јер би у том случају сјутра морали освајати исте положаје али са много више жртава него што је то данас потребно.

Према томе треба предузети све мјере да се организује пребацивање.

*** Врховног штаба**
' Види док. бр. 138.
[4] Павле

У ту сврху постугшће се по сљедећем:

а) I батаљон ће у току дана осматрати непријатеља на десној обали обиљежавајући непријатељске положаје, ровове, логор итд., означујући њихово отстојање и др. I батаљон ће такође осматрати скелу и уколико би се догодило да непријатељ пређе на ову страну I батаљон [мора] онемогућити непријатељу повратак, тако да скела остане на овој страни, држећи стално под ватром прилазе к жици на десној обали, како непријатељ не би могао прекинути жицу или пресјећи стуб. Даље, батаљон ће се постарати да се у току дана прикупе све потребне ствари за склоп сплава који бисмо по првом мраку склопили и користили за пребацивање. Осим тога I батаљон ће у току дана одредити положаје т. бацачима, топовима и т. митраљезима. Водити рачуна о томе да бацаче и топове треба концентрисати како би били под јединственом командом ради што веће ефикасности дејства.

б) Штаб III батаљона упутиће двије чете у засједу на друму Устиколина — Горажде (отприлике тамо гдје је синоћ батаљон био у занггитници или на неком повољнијем мјесту), које ће по сваку цијену спријечити евентуални ггродор од Горажда. Те чете ће се поставити на одређене положаје најкасније до 16 часова. Покрет и поставл»ан»е чета извршити пгго је могуће прикривеније.

ц) Штаб VI батаљона упутиће двије чете у засједу на друму Устиколина — Фоча (тамо гдје је батал»он држао синоћ положај), које ће по сваку цијену онемогућити продор непријатеља од Фоче. Те чете ће се поставити на одређене положаје (што је могуће прикривеније) најкасније до 16 часова.

д) Сви штабови батаљона послаће у току послијеподнева штабу I батал>она своје т. бацаче са муницијом. Бацаче упутити најповољнијим правцима на пут између с. Врањевићи и с. Оџака у долину, источно од мјеста гдје се спајају два поточића испод (сјеверно) од к. 468. Штаб II батаљона упутиће са т. бацачима и своје т. митраљезе.

Сви т. бацачи биће под командом командира пратеће чете II батаљона.

Сва ова оруђа морају стићи код I батал»ока најкасније до 16 часова, како би имали времека да се до 17 часова поставе и да тада отпочну са дејством. Такође до овог времена противколска чета ће спустити оба топа, тако да у 17 часова буду спремни за дејство. Командири пратеће чете II батаљона и противколска чета поћи ће благовремено код I батаљона да осмотре положаје и мјеста гдје ће поставити оруђа.

2. — Тачно у 17 часова отпочеће паљба т. оруђа на непријатељске положаје. Паљба мора бити концентрисана прво на најближе објекте који бране скелу, а по протјеривању непријатеља одатле на остале положаје, настојећи да се непријатељ протјера хпто даље. У том моменту I батаљон ће упутити 4—5 добрих и здравих пливача, који ће до ':ада чекати спремни у заклону, на Дрини да је препливају и да пребаце скелу на ову страну. За пливаче изабрати добровољце и снабдјети их евентуално по неком бомбом. Одмах по пребацивању скеле на лијеву обалу батаљон ће почети са пребацивањем људства под заштитом т. оруђа, настојећи да у први мах пребаци што више аутоматског оруђа. Према томе I батал>он у 17 часова мора бити спреман за пребацивање.

3. — Остали распоред остаје по ранијој наредби,[2] с тиме што ће се III и VI батаљон поставити у засједе најкасније до 19 часова (батаљони као цјелине), а осгале јединице ће се благовремено приближити Устиколини.

С. Ф. — С. н.

Кнг,
Д.[J] Лекић

БР. 152

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ БРИГАДЕ ЗА ОБЕЗБЈЕЂИВАЊЕ СРЕДСТАВА ЗА ФОРСИРАЊЕ ДРИНЕ[1]

ШТ АБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БР. 30-Ш — 14,45

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

1. — Примили смо оба ваша данашња извепггаја, од 1 и 8,30 ч.

2. — Друт Волођа[2] налази се са јединицама јужне групе.[8] Ни оне до сада нису успеле да пређу Дрину, јер су четници

[1] **Види док. бр. 144.**
*** Данило**

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19/4, к. 705 А.**
[1] **Владимир Смирнов-Волођа**
' Јужну групу сачињавале су Друга пролетерска, Друга далматинска и Трећа санџачка НОУ бригада.

уништили за собом мост и превозна средства. Када на **ЈБИ**-ховом сектору буде направио средства за пребацивање, ,фуг Волођа ће прећи код вас.

3. — Ви настојте и даље да сопственим снагама створите средства за пребацивање. Док не обезбедите та средства, не треба трошити муницију.

4. — Невесиње је од прексиноћ опет у нашим рукама.[4]

5. — Малопре нам је из В. Ш.[5] јављено да је командант III Ударне дивизије, друг Пера Ћетковић, подлегао ранама задобивеним од митраљеза са авиона.

6. — Јавите да ли је потребно да вам шаљемо вести или их сами издајете?

7. — Упозорите штабове батал>она да треба да нареде прикупљање телефонског материјала и телефонских аиарата, како бисмо оживели нашу службу везе. Ми, наиме, ни из далека не искоришћавамо све могућности за поставл»ање телефонских линија.

8. — I батаљон VII Крајишке бригаде до даљега неће долазити да смени један ваш батаљон, јер мора да затвара правац Фоча—Миљевина—Калиновик. Он држи положаје Градац—Пивни До. Оигао је јутрос и IV батаљон VII Крајшпке који је одређен као заштита Хаубичке батерије и нашег брдског топа. Преко њима најближих батаљона одржавајте везу са јединицама VII Крајишке.

9. — Упутите у овај Штаб друга Животу Ранковића са карактеристиком. Ако нема посебних противразлога, о којима треба да нас известите, упутићемо га у пратећи батаљон В. Ш. Нисте нас известили да ли сте уггутили другове тражене за тај батаљон.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комдив.
Коча*

[4] **Невесиње су ослободиле јединице Треће НОУ дивизије. Види док. бр. 149.**

ИЗВЈЕШТЛЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВИОМ ШТАБУ НОВ И НО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ЈАЧИНИ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ПОСАДА У ГОРАЖДУ И ОСАНИЦИ И СИТУАЦИЈИ НА ОВОМ СЕКТОРУ[1]

I ПРОЛЕТЕРСКА УДАРНА ДИВИЗИЈА
ОБ. ЦЕНТАР
Дел. бр.
30. III. 1943

Строго поверљиво

На положају према
Устиколини

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ (ЗА „ОБ-О")
ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

ОБАВЕПГГАЈНИ ИЗВЕШТАЈ ЗА 30-111-1943

1. — Према обавештењу које сам данас добио, у Горажду се налази једна група Немаца[2] у јачини 4—500 људи. Располажу са три хаубице које су се пре два дана налазиле у граду. На десној обали р. Дрине налазе се Италијани,[3] њихова јачина нам је непозната јер се последњих дана приметило извесно појачање које је дошло правцем Пљевља—Чајниче—Горажде. Сем Немаца у Горажду се налазе и домобранске снаге а вероватно да међу њима има и усташа. Изгледа да за сада ова група немачке војске у Горажду има задатак чување пруге Горажде—Устипрача и евентуално спречавање нашег продирања у само Горажде.

2. — Потврђује се да се у Осаници налази око 200 домобрана и милиционера који су избачени на висовима према Устиколини. Они су расположени, односно очекују наш напад и не желе да се боре. Расположење је и код милиционера исто.

3. — Об. центар I Пролетбригаде доставио ми је следећи извештај:

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35—1, к. 11.**
[' **Види док. бр. 284.**
[5 **Из састава дивизије „Тауринензе"**

Об. центар I батаљона 30 марта у 15 часова извеиггава следеће:

С десне обале Дрине од утока ЈТима до Горажда положај држи четничка Чајничка бригада у јачини од три батољона са око 700 људи. Има мали број аутоматских оруђа, мали број муниииије, хране имају доста.

Од Горажда до Осанице положај држи Бјелопољска бригада четничка. Не знамо њену јачину.

Од Осанице до Устиколине два батаљона чегничка: Бобовски и Пљеваљски. Бобово се налази на правцу Челебић—Мештревац (граница Босне и Санџака). Одавде насвавља Калиновички одред. Снаге непознате. Мислимо да је овај одред прилично слаб, јер после заузећа Калиновика дошло је до дезертирања и расула у Калиновичкој бригади.

На овоме сектору налази се и одред војводе Вука који је са Беранском бригадом јуче пошао у правцу Фоче да нас нападне са леђа. Беранском бригадом командује Радомир Поповић, мајор Краљеве гарде.

Исхрана је добра код свију четничких јединица. Са оделом их снабдевају Талијани. Васојевићи се осећају господарима али их сви мрзе, и завиде им јер примају плату од Талијана. На сектору према Устиколини налази се и 50 Талијана који рукују са аутоматским оруђем, бацачима и радио-станицом. Данас су добили два брдска топа од 75 мм који су пласирани изнад Јошанице, одакле туку Устиколину и прелазе преко Дрине.

Заробили смо Чабаркапу Милана, рањеног у ногу, који је послат да испита наше снаге у Устиколини, али нама неће ништа да прича мада изгледа да је упућен у многе ствари. Наредили смо 06. ц. I батаљона да истога укзлико је још жив одмах упуте нама ради испитивања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шеф Об. центра I Пролетдизизије
Н.[4] Божовић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 МАРТА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ II ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О ПОКУШАЈУ ФОРСИРАЊА РИЈЕКЕ ДРИНЕ КОД БРОДА[1]

ШТАБ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
30. III. 1943 год.
у 8.15 час.

ВРХОВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. Ј.

Наша намјера да са главним снагама пређемо Дрину код Брода није остварена, усљед тога што је непријатељ **ОСЈ**етио нашу намјеру, попалио мост и јачим снагама запосио десну обалу Дрине. Чак се укопао и користећи све природне препреке, као и артиљерију из Фоче, не допушта нам поправиги мост нити направити макар и најмањи сплав преко кога би ми у његову позадину инфилтрирали извјеоне снаге које би организовале мостобран за прелаз осталих наших снага.[2] Санџачка бригада[3] ће покушати хгрећи мост код Бастаса, и ако јој успије ми ћемо морати пребацивати наше снаге тамо и прећи ријеку на том простору.

Ми смо два пута до сада покушали прећи ријеку и при том смо имали око 20 мртвих и рањених.

Ми не знамо да ли је I Пролетерска бригада овладала сплавом код Устиколине и да ли је образовала .мостобран на десној обали Дрине. То нам хитно јавите, јер у крајњем случају ми би морали једном бригадом ојачати I Пролетерску бригаду, пребацити се преко Дрине [до] Ћеошне и на тај начин доћи за леђа јединицама које бране чрелаз на Броду.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) За Штаб дивизије
Командант,
Пеко[1]

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 55—1, к. 9.
• Види док. бр. 311.
[8] Трећа санџачка НОУ бригада
[4] Дапчевић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 31 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ФОРСИРАЊЕ РИЈЕКЕ ДРИНЕ И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О СИТУАЦИЈИ НА СУСЈЕДНИМ СЕКТОРИМА[1]

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НО ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
31-III — 8.20

ШТАБУ I ПРОЛЕТ. БРИГАДЕ

1. — Јутрос смо примили ваш јучерашњи извјештај[4] од 16 ч.

2. — Јединиие II Пролетерске дивизије нису још успеле да се на свом сектору пребаце преко Дрине. Имале су сорбу око Брода, где су се јаче непријатељске снаге ушанчиле на десној обали Дрине.[3] Јединице II Дивизије покушаће да се пребаце јужније од предвиђеног сектора, будући да су тамо услови за то повољнији. Друг Волођа[4] доћи ће код вас кад заврши радове на њиховом сектору.

Ви не треба да се ограничите да форсирате прелаз само код Устиколине, нарочито после довлачења брдских топова на десној обали према Устиколини. Морате тражити логућности да спроведете прелаз и даље низ воду. Према подацима добијеним од друга који познаје тај терен, постојала је скела и згодно место за прелаз у близини жел. станице Осаница.

3. — Преко ваше обавештајне службе хитно набавите поуздане податке о јачини и распореду непријатељских снага у Горажду и околини.

Такође су нам потребни тачнији и исцрпнији подаци о снагама и саставу непријатељских снага на десној обали Колунске Реке.

4. — Као пгго смо вам већ јавили, I батаљон VII Крајишке бригаде остаје за сада према Фочи, на просторији Градац—Пивни До—Миљевина, а IV батаљон исте бригаде

[1] Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1, к. 710.
[г] Редакција није пронашла поменути извјештај.
[3] Види док. бр. 311.
[4] Владимир Смирнов-Волођа

на просторији Миљевина—Јелеч, као непосредна заштита Хаубичког дивизиона и наше Брдске батерије. Штаб ове Бригаде налази се у с. Даничићи, североисточно од Миљевине; са њим имамо телефонску везу, и уколико имате хитних извепггаја за нас, можете их телефонски доставити преко тога Штаба. Посредујте му да успостави курирску везу са његовим III батаљоном било преко вашег VI било непосредно.

5. — Долазак III Крајишке очекујемо за сутра 1 априла, а најкасније за прекосутра. Уколико би се пребацивање преко Дрине код вас показало сувише тешким, није искључено да ће се и наше јединице пребацити негде јужно од Фоче. Да бисмо благовремено могли донети одговарајуће одлуке, потребно је да нас држите у току изгледа за пребацивање код вас.

6. — Друг Фића[5] кренуо је јутрос за VII Бригаду и вероватно ће сутра продужити до вас.

7. — На сектору Невесиње у току јучерашњег дана без промена.

8. — Образовали смо Мобилизацијски отсек при Штабу I Дивизије од поузданих другова са овог терена и неке од њих ћемо упутити и на ваш сектор.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комдив.
Коча«

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 31 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА НАЈХИТНИЈЕ ИЗГРАЂИВАЊЕ СРЕДСТАВА ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ ПРЕКО ДРИНЕ[1]

ШТ АБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
31-III у 22 и 30 сати

телефоном преко Штаба VII кр. бригаде
с тим да крене у 3 сата 1-ГУ

ШТАБУ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ

Максимално ургирајте са изградњом средстава за пребацивање.[2] При томе, обзиром да ћете покушај врпгати ниже но до сада, треба добро пазити да тим или другим поводом никако не дође до сукоба са деловима немачке војске.[5]

Обавестите нас хитно о извршеним радовима на изградши средстава.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ1

Комдив,
Коча, с. р.

Упућујемо вам горњи телеграм Штаба наше Дивизије. Молимо вас да пријем потврдите и да нас обавестите о ситуацији на томе сектору.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ1

(М. П.)

За Штаб VII бритаде*
политком,
Љубо Накић

[1] Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архижи Војвоисториског института под рег. бр. 9/4, к. 705 А.

[1] Односи се на форсирање ријеке Дрине.

• Вјероватно се овим хтјело избјећи привлачење Нијемаца, који су се налазили у Горажду, према Устиколини, док се не изврши форсирање Дрине.

[4] Штаб Седме крајишке НОУ бригаде

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 31 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О БОРБАМА И ЗДРАВСТВЕНОМ СТАЊУ ЈЕДИНИЦА[1]

Ш Т А Б
ГУ Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Бр. служб.
31 марта 1943 год.

ШТАБУ I БОСАНСКОГ Н. О. УДАРНОГ КОРПУСА

Потврђујемо пријем вашег дотшса од 27 ов. мјесеца.[2]

У вези усмених разговора као и тога догшса смијенили смо II бригаду са XII бригадом и она је данас кренула. Сутра ће достићи линију Завоље—Црквено, гдје треба штаб V дивизије да јој изда конкретно наређење у погледу смјене IV бригаде.

Што се тиче чишћења Книнске Крајине моје је мишљење да ту не би требало ангажовати снаге V дивизиЈе одређене за Централну Босну, него снаге X дивизије, обзиром да се тиме одуговлачи са планом продора у Централну Босну, отежава положај и I и V бригаде. (Данас је у овај штаб дошао Ђекић Бошко који је са Марчић Јовом био у једној патроли I бригаде у Борју и гдје су заробљени њих шесторица од четника и спроведени у штаб Мањачког четничког пука у Сливно, одакле су наведена двојица успјели побјећи).

На сектору Карана вршио је непријатељ 25 и 26 ов. мј. офанзиву с гарнизонским снагама Костајница—[Бос.] Нови—Приједор и вршио репресалије над цивилним становништвом. V бригада је у борби код Марина нанијела непријатељу осјетљиве губитке, преотела пљачку, а сама је имала 3 мртва и 4 рањена.

VIII бригада пребацила се је са једним батаљоном и пошто је извјештај повољан, како у погледу војничком, тако и политичком и исхранбеном, још један батаљон преко Уне у циљу појачања активности наших снага пребациће се западно и сјеверозападно од Бихаћа и Крупе.

Борбе ове дивизије, од задњег извјеиггаја који је понио са собом друт Бранко,[3] водиле су се углавном на комуникацији Нови—Крупа—Бихаћ, Приједор—Нови и акција на Хрустово и положаје око Старе Ријеке. У свим борбама ухваћено је 10 живих легионара, усташа и домобрана, убијено и рањено око 120 непријатељских војнмка, међу којима је убијен један таборник, један сатник, много Њемаца и усташа. У акцији на воз 25. III на прузи Приједор—Нови убијено је у возу 8 Њемапа и три усташе и много рањено. Ради помањкања експлозива пруга није била довољно потргана и воз је успио прећи потргана мјеста на прузи.[4]

У батаљонским акцијама VI бригаде на Сабљица Брдо и Хрустово успјело је непријатељу нанијети велике губитке и потиснути га из ровова. али је у оба случаја непријатељ добио појачање и успио се одржати у другим рововима. Међу убијеним на Сабљица Брду био је усташки таборник Јаго, познати крвник народа око Љубије. Важно је од акција напоменути још борбу 24 ов. мј. VIII бригаде, на Малом и Великом Радићу и Липику, када је уепјело разбити непријатељску колону на тај начин што су тенкови и оклопна кола успјели проћи из [Бос.] Крупе за Бихаћ, док је пјешадија повраћена у Крупу. Том приликом нанесено је непријатељу око 60 мртвих, док смо ми имали два мртва и два рањена. У свим овим борбама ми смо имали 13 мртвих и 11 рањених. Заплијењено је око десетак пушака и нешто војне спреме.

Непријатељ саобраћа комуникацијом Нови—Бихаћ, поправља пругу од Отоке према Крупи, а према обавјеиггењу о јачини гарнизона из дневних наређења јединица у Бихаћу, из заплијењене архиве, види се да Шемци не мисле напустити тај гарнизон добровољно, бар засада. Вршене су извјесне смјене гарнизока Бихаћ—Нови, Нови—Бихаћ, а Сански Мост и Кључ, тако да задње стање у Бихаћу је 1200 Њемаца, легионара и жандара, а у Крупи око 500, појачани често са пролазним снагама.

Ради честог покрета на терену Карана и Козаре. пггаб **V** бригаде донио је одлуку да пребаци на наш терен 50 тежих рањеника и промрзлих са непокретним доктором Полцером. Ја сам одобрио ову одлуку V бригаде и спремићемо им мјесто у централној болници (старој), извршивши претходно извјесно пребацивање лакших болесника у бригадне амбуланте. Данас је бројно стање дивизијских болница (стара централна, Мајкић Јапра, Хасани), рањеника и болесника

и персонала 520, пошто нам је припала и бригадна амбуланта II бригаде.

Боравак друга Тврткa[5] није донио никакву помоћ санитету ове дивизије. Моје је мшљење да је савршено неспособан за такву високу функцију. Склон бирократисању, те иако сам га ја упозорио да се по свим питањима санитета савјетује са мном и другом Алфредом,[6] вршио је на своју руку извјесне преинаке по болницама и амбулантама и на концу формално дошао на састанак да се споразумијемо. На том састанку он је за све имао рјешење. Пронашао је 7 референата санитета, одговорне управе болница, мјесто^ за њихове рањенике и болеснике итд. Уствари нгга се показало од тих његових предлога, који су донесени и након мог упозоравања да се најприје упозна са стањем и долази са предлозима. показало се ово: упутио је доктора Корчагина[7] у X дивизију одмах иако смо се сложили да га упути по предаји бриге над 60 болесника једном другом љекару или способном болничару. Он је оставио болницу на бризи болничара који је имао температуру од 39 Ц и сам оболио од пјегавца. Обавијестио ме је да је Крешо[8] способан за референта и да је чак и пристао да иде у VIII бригаду. Међутим Крешо је болестан и не може вршити ту функцију; међутим, ради политичких посљедица, он је пристао да остане привремено у амбуланти и помаже Краусу[9] у хируршкој екипи, тако да 150 болеснгаса и рањеника чека на референта. Докторица Перовић[10] позвана је из V бригаде, а доктор Полицер[11] упућен са тежим болесницима и рањеницима и као непокретан и болестан одређен за болницу, тако да и ова бригада остаје без референта санитета, а терен Карана и Козаре без и једног љекара. Референта санитета XII бригаде попунила је друтарица Борка,[12] тако да стварно читав дивизијски санитет почива на доктору Алфреду и мрзовољном доктору Краусу који се без инструментарија и средстава не сналази нити много користи, а који тражи једног интелигентног помоћника уза се — медицинара — без којега не може обављати правилно свој посао. Друг Тврткo изгледа није уочио да су референти санитета VI

[5] **Матијевић**
[6] **Ржехак**
[7] **Др Константин**
[8] **Мајер**
• **Др Бенко**
[10] **Др Даница**
[11] **Др Стеван**
[1г] **Димић**

(Дане),[13] V (Полицер), Крешо, а донекле и докторица Перовић болесници, а не референти санитета. Друт Тврткo није уочио да овог момента не постоји нижи санитетски персонал, нити у трупи, нити у болницама, тако да ни најосновније ствари нису постојале, као пгго су просторије, слама, послуга, а да и не говоримо о исхрани толиког броја болесних у оваквој послијеофанзивној позадини. До прије 8 дана послуживала је 50 тифусних болесника једна болничарка и још двије дјевојке, и та болничарка само ради мужа који је оболио, што је видио и сам друг начелник. Ово се стање попрхавља, али пошто је прилив болесника још увијек велик, још није нађено рјешење овога проблема ни по шггању просгорија. Проценат смртнсcти код обољелих од тифуса је мален, али већ прелази 6°/о. Колико је тежак овај проблем, најбоље указује смрт друга Кушића,[14] као и неких комесара и команданата батаљона, па и сама болест друга Васа[15] и друга Османа.[16]. Васо је већ пребродио кризу и осјећа се боље, док Осман тек улази у кризу. Снабдијевање исхраном болница поггравља се, али је још рђава. Подручје још није дотурило реквирираних свиња, те се оскудијева са машћу. Наша интендантура набавила је мање количине воћа, сувих шљива и јабука и то чак са Козаре бесплатно, а овдје на терену плаћено је 130 до 150 динара по кг. Сел>аци нерадо примају обвезнице, пгго одговара њиховом моменталном политичком расположењу, а још више њиховим везама са градовима у којима би за куне могли нешто купити. Ради нередовног стања на Козари, од поручених санитетског материјала није ништа стигло.

Ради набавке, како санитетског материјала и других погреба ове дивизије, била би потребна већа количина новца за ову дивизију. Бригаде исто то стално потражују.

Из Козаре смо такође добили 100 кг соли, тако да ћемо са оних 500 моћи неко вријеме подмирити потребе ове дивизије.

Моје је мишљење да би ви са своје стране требали подузети ове мјере за побољшање санитетских прилика:

1) Организујте још двије болнице ван Подгрмеча са вашим персоналом. Јавите нам да ли ми можемо искористити Скакавац ради децентрализације Подгрмеча са рањеним и болесним.

" Др Мажар

2) Да се поврати из Дољана санитетско особље ове дивизије доктор Кишицки Жика,'[7] као и да се тражи од санитета В. Ш.[18] упут још којег љекара на наше секторе, бар док траје епидемија.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант,
Шоша[19]

П. С.[20]

Да се попуни мјесто политичког комесара ове дивизије, а ја сам своје мишљење рекао другу Бранку.

Потврђује се пријем „Упута о сузбијању пјегавца". —

» Умро 1941 вдине.
Врховног штаба
Јосип Мажар-Шоша
" Сљедећи текст дописан је мастилом.

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 31 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА ПРИПРЕМЕ МАТЕРИЈАЛ ЗА ФОРСИРАЊЕ РИЈЕКЕ ДРИНЕ[1]

ШТ АБ
I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
Бр. 160
31 март 1943 г.

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА

1. Обуставили смо покушаје за прелаз Дрине на сектору Устиколине, услијед тога што су услови за прелаз на том сектору минимални. Непријатељ је концентрисао на том сектору знатне снаге и материјал, тако да би прелаз само на том сектору био скопчан са великим губицима.

Међутим прелаз преко Дрине није обустављен, шта више псставља се као хитан задатак. Центри четничких снага: Црна Гора, Санцак и дијелом Србија концентришу своје снаге на линији Дрина—Пива. Тако да та линија постаје одбрана горњих територија. Падом те линије углавном ће, ако не пасти, а оно створиће се услови за ликвидацију четника у тим покрајинама. Самим тим озбиљност и тежина задатка постаје јасна и захтијева од нас да уложимо све своје снаге, пожртвованост и умјешност да бисмо разбили непријатеља на тој линији.

2. Могућности прелаза преко Дрине нису исцрпљене. Једна од могућности је прелаз на неком другом сектору, нгтр. узводно према Горажду. По обавјепггењима штаба III батаљона код с. Мрђелићи постоји скала на којој се може одједанпут превести до 6 људи. Ако бисмо на том сектору поставили и скелу која је у нашим рукама, а на којој се може превести одједанпут до 40 људи, ако бисмо такође изградили низ сплавова, како то предлаже пггаб VI батаљона, и спустили их у воду на једном широком простору, онда бисмо могли да^ у првој групи пребацимо снаге јачине једног баталлна, које би биле довољне да на једном споредном сектору, као што је овај према Горажду, нпр. код с. Мрђелићи,

запосЈедну у првом налету непријатељске положаЈе и омогуће пребацивање осталим јединицама. То је за сада најреалнија могућност прелаза. Према томе прелаз преко Дрине постаје чисто организационо питање, које зависи од нашег приступа. Основно је извршити све припремне радње, да би се, када буде све готово, неодољиво пребацили и разбили непријател>а. У ту сврху предузеће се слиједеће мјере:

а) Све јединице на свом сектору приступиће одмах прикупљању грађе за сплавове: греде, балване, жице за повезивање сплавова, весла — думена, дугачких могки итд. За ово треба одредити хитно потребан број људства коме ће бити то искључив задатак, а тим радом нека руководи друг који је упућен у тај посао. У нашим јединицама има другова сплавара. Тај материјал треба прикупити, извршити пробно спајање и смјестити га на сектору Устиколине, одакле би његов транспорт даље могао да се изврши брзо по паду мрака. Ово се поставља тако да не смије бити ниједне јединице која не би изградила бар један сплав. Изградњи сплавова треба приступити одмах по пријему овог наређења, тако да у току сјутрашњег дана буду сви готови. МатериЈал за сплавове може се добити од порушених кућа у Устиколини или гдје друго, уколико нема готових греда.

б) I, II и VI батаљон прикупљаће грађу за сплавове код бегове куће између с. Оџака и Устиколине, куда ћемо упутити пионирски вод да потпомогне изградњу сплавова.

в) Штаб III батаљона ће у току данашњег дана, ноћи и сјутрашњег дана испитати Дрину на свом сектору, до Осзнице, наиме мјеста повољна за превоз скеле, као и положаје непријатеља на тим мјестима. Ово испитивање треба извести сасвим неопажено, како непријатељ не би открио наше намјере.

г) Све јединице ће одмах јавити штабу бригаде број сплавара којим располажу, да би се имао преглед и извршила правилна расподјела стручног особља прије пребацивања.

3) До пребацивања распоред наших јединица остаје по старом:

I б. према Устиколини. II у с. Жељеву, III у с. Осоје са задатком извиђања и контролисања правца Устиколина—Горажде, IV у с. Стрмац са задатком извиђања и контролисања правца Превила—Устиколина, VI у с. Мирјановићи—Филиповићи са задатком извиђања и контролисања правца Фоча—Устиколина и батаљон VII Крајишке бритаде на сектору лијево од IV батаљона са задатком контролисања правца Јабука—Устиколина.

4. Обавјепггавамо наше јединице да је друг Пера Ћетковић, командант III Ударне дивизије, подлегао ранама задобивеним прије неки дан од фашистичког авиона.

5. Уколико јединице имају неке нове конкретне предлоге по питању гтрелаза преко Дрине треба их хитно доставити штабу бригаде.

С другарским поздравом: ч

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб бригаде,

Политком,
Плави[2] J

Командант,
Д.[3] **Лекић**

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ НА ДАН 31 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

ЉУДСТВО

на дан М-111-1943 године

Јединица	На лицу		У расходу		По списку	
	мушких	женских	мушких	женских	мушких	женских
Штаб бригаде	29	1	—	—	29	1
Интендантура	27	—	—	—	27	—
Санитет	4	4	3	—	7	4
Пионирски вод	26	1	4	1	30	2
Противколска чета	53	1	6	—	59	1
I батаљон	183	15	32	—	215	15
II батаљон	237	12	45	1	282	13
III батаљон	217	13	47	7	264	20
IV батаљон	217	12	30	—	247	12
VI батаљон	218	16	32	2	250	18
Свега	1211	75	199	11	1410	86
			Укупно		1496	

ЛРЕГЛЕД НАОРУЖАЊА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ НА ДАН 31 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

НАОРУ-

на дан 31 марША

ЈЕДИНИЦА	Пушке	Муниција	Пушкомитраљези	Машингевери	Муниција за		Тешки митраљези		Муниција за тешки митраљез	
					пушкомитраљезе	машингевере	уг.	итал.	југ.	итал.
Штаб бригаде	11	400		5		300				
Интендантура	25	1.360		2		117				
Санитет	5	130								
Пионирски вод	29	1.550	1		400					
Противкол. ч.	50	1,500	1		500					
I батаљон	177	4.700	14		5.350			3		3 000 5.050
II батаљон	218	5.425	17	4	4.500	150	3		5.500 9.000	
III батаљон	195	6.450	16	4	6.560	460	3		2.000 2.525 3.050	
IV батаљон	182	4.875	14	5	3.850	200	2	1	5.780 9.560	4.025
VI батаљон	148	5.550	15	6	5.000	290	2	1	4.880 7.760	8.790
Свега	1040	31,940	78	26	26.160	1.517	10	5	18.685	17.865

[1] **Копија, писана мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/7, к. 706 А.**

ЖАЊЕ

1943

Тешки бацачи	Бомбе за тешке бацаче	Лаки бацачи	Бомбе за лаке бацаче	Бомбе деф.	Бомбе офан.	Револвери	Муниција за револвере	Противколски топови	Гранате за пк. топове	„Пито"	Гранате за „Пито"	Сигнални пиштољи	Ракете
				4		17	150						
				5		7	55						
				1		3	41						
				8		3	15						
				30		9	72	2	155	1	75		
2	26 16	1	8 10 14	161	74	35	375					2	10
2	28	2	20 20	155	57	52	555						
1	15 4	1	44 54	72	239	26	109					1	8
1	44 34 54	1	40 48	169		84	683					1	10
1	55 60 70	2	90 50 110	54	52	41	302					1	18
7	102	7	186	659	422	277	2.357	2	155	1	75	5	46

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЈАХАЋИХ И ТОВАРШ1Х КОЊА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ НА ДАН 31 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

СТОКА

Бројно стање на дан 31-111-45 год.

ЈЕДИНИЦА	ЈахаНих коња	ТОВАРНИХ КОЊА	
		бојна комора	комора
Штаб бригаде	2		9
Интендантура	3		14
Санитет	2		5
Пионирскн вод		400 м. кабла, 5 нагаз. мина, пионирски алат, капсле 300	4
Противколска чета		28	2
1 батаљон		18	12
11 батаљон		16	19
111 батаљон		19	13
IV батаљон	4	24	10
VI батаљон	1	30	13
СВЕГА	12	135	101
		Укупн0	248

1

СПИСАК БОРАЦА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ РАЊЕНИХ У БОРБАМА ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 15 ФЕБРУАРА ДО 31 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

Ред. бр.	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ	Одакле је	Кад је рањев	Где је рањен
	I Батаљон:			
1	Радуловић Лазар	Даниловград	17 фебр. 1943	Иван-Седло
2	Гардашевић Божо	Цетиње	21	»
3	Свобода Перо	Шибеник	21	»
4	Јововић Слободан	Даниловград	21	»
5	Косић Бошко	Прњавор	21	Тарчин
6	Ђоје Јожо	Гламоч	23	Брадина
7	Милутиновић Драго	Подгорица	23	»
8	Сушић Дервиш	Власеница	23	»
9	Секулић Петар	Даниловград	23	»
10	Симић Новак	Прњавор	23	»
11	Мушикић Војислав	Никшић	24	»
12	Вучковић Петар	Грахово, Никшић	28	Реповци
13	Грбовић Драго	Жабљак, Шавник	5 III	Ждримци
14	Машковић Саво	Осредци, Колашин	15	Чичево
15	Попивода Блажо	Цетиње	15	»
16	Прља Милутин	Цетиње	15	»
17	Тошић Момчило	Жабљак, Шавник	15	»
18	Одан Јуре	Метковић	15	»
19	Барашин Васо	Прњавор	15	»
20	Зоговић Вујадин	Полимље, Андријев.	15	»
21	Поповић Радован	Цетиње	15	»
22	Милутиновић Душан	Подгорица	15	»
23	Мартиновић Љубо	Бајице, Цетиње	15	»
24	Симић Илија	Прњавор	15	»
25	Чамбер Т. Ђорђије	Сански Мост	20	Бојићи
26	Гранов С. Ћамил	Фоча	20	»
27	Вујадиновић Недељко	Радановци, Ливно	20	»
28	Мехинагић Хајдурин	Грачаница	20	»
29	Бабић Ј. Никола	Ливно	20	»

а. о Г а.	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ	Одакле је	Год.	Кад Је рањев	Где Је рањен
	II Батаљон:				
30	Вела Никола	Макарска	20	II 1943	Трешњевица
31	Вукотић Васо	Подгорица	20	ІІ»	Иван-Седло
32	Бујић Јаков	Прњавор	20	м	Трешњевица
33	Тало Меха	Тешањ	20	н	Трешњевица
34	Комадина Јаков	Шибеник	20	м	Иван-Седло
35	Врбањ Салко	Бојска, Г. Вакуф	20		
36	Ивић Иван	Винов, Сплит	20		
37	Мартинић Јосип	Хвар	22		Раштелица
38	Тошковић Рајко	Подгорица	22		
39	Радовановић Тугомир	Хвар	22		
40	Вучинић Бранка	Подгорица	22		
41	Миладић Жарко	Прњавор	20	II	Бојићи
42	Маленица Миле	Шибеник	20		
43	Дамановић Војин	Подгорица	20	III 1943	Бојићи
44	Деспонић Стево	Бос. Грахово	20		
45	Дујаковић Јово	Прњавор	20		
46	Ковачевић Михаило	Прњавор	20	II	II
	III Батаљон:				
47	Мирковић Мирко	Србац	23	II 1943	Брадина
48	Радинковић Милан	Јошавка	23		//
49	Јовановић Мијушко	Трстеник	23		м
50	Гугић Драго	Корчула	23		
51	Тутњиловић Алекса	Прњавор	23		Реповци
52	Керезовић Илија	Отпочиваљка	23		п
53	Карановић Бранко	Дрвар	23		
54	Вученовић Војислав	Ситнеж	23		п
55	Кујунџић Перо	Фоча	2	III	Цврче
56	Дерајић Рајко	Бранешци, Прњавор	4		Г. Вакуф
57	Тадић Марко	Сиљ	4		>І
58	Андрић Владислав	Крагујевац	4		»»
59	Гајевић Милорад	Крагујевац	4		»
60	Трнинић Вид	Прњавор	4		II
61	Милетић Драган	Ливно	14		Главатичево
62	Благојевић Драгоје	Прњавор	14		»»
63	Кедочан Бранко	Дрвар	14		»
64	Кокић Јуре	Шибеник	20		Дагањ
65	Гак Анка	Дубрава	20		
66	Живаљевић А.чекеандар	Крагујевац	20		»»
67	Михановић Недељко		20		
68	Марковић Мирослав	Крагујевац	20		»
69	Јоксимовић Владета	Брњица, Крагујевац	20		»
			20		»
70	Петковић Љубо	Прњавор	20	1,	»
71	Маринковић Андреја	Крагујевац	20	.	.

а. « О.	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ	Одакле]е	Кад је рањен		Где]е рањев
	IV Батаљон:				
72	Бјеланић Драгутин	Прњавор	21	II 1943	Брадина
73	Бјелиш Шиме 4	Метковић	21		п
74	Гудцула Жарко	Жича, жички	21	„	.1
75	Калаузовић Урош	Београд	21		
76	Ђурић Анђелко	Вуковско, Бугојно	21		н
77	Мирковић Славољуб	Краљево	21	„	ш
78	Мицић Дамјан	Прњавор	21	„	»
79	Тошић Новак	Прњавор	21		»
80	Стокић Сретко	Прњавор	21	„	м
81	Марчета Петар	Ливно	21		Ь»
82	Петровић Славољуб	Краљево	21		п
83	Павловић Анђелко	Вуковско, Бугојно	21	„	//
84	Кркобабић Јела	Врлика, Син.	21	II 1943	Брадина
85	Блажек Антун	Теслић	21		«
86	Борисављевић Милосав	Краљево	21	„	••
87	Видић Вид	Палачковци, Прњавор	21	„	
88	Влајић Бранко	Штрбци, Прњавор	21	„	N
89	Барушић Јанко	Вуковско, Бугојно	21	„	»
90	Михајловић Предраг	К. Митровица	21	„	м
91	Жарковић Божо	К. Митровица	21	„	м
92	Стругар Митар	Цаклин, Цетиње	21	„	ш
93	Тинтар Боса	Бастаси, Б. Грахово	21	„	»
94	Вуковић Жарко	Винска, Дервента	21	„	//
95	Ковачевић Златко	Палачковци, Прњавор	21		а*
96	Станојевић Драгољуб	Палачковци, Прњавор	21	„	п
97	Леон Мате	Заблаће, Шибеник	21	„	м
98	Маричић ЖЉан	Крушевица, жички	21	„	и
99	Јањећић Мирко	Кочићево, Градишка	20	Ш	нехотично
100	Ковачевић Душан	Прњавор	20	„	Улог
103	Вујовић Милутин	Чачак	20		п

Бр	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ	Одакле је	Када је рањен	Где је рањен
	VI Батаљон:			
102	Фабијановић Анте	Брач	27 III 1943	Устиколина
103	Андрић Бранко	Ноћаl. Мачва	20 II	Коњиц
104	Мостић Милан	Ноћаји, Митровица	20	
105	Живковић Душан	Београд	20	
106	Трнинић Живко	Шабац	20	
107	Гунић Лука	Прњавор	20	П
108	Пенез Блаж	Шибеник	20	
109	Пантић Милорад	Горажде	20	II
110	Ваљски Антон	Прњавор	20	II
111	Главина Такче	Макарска	20	ь»
112	Тулић Невенко	Прњавор	20	М
113	Шенета Петар	Шибеник	24	М
114	Мишић Живорад	Умка	24	II
115	Грујић Марко	Прњавор	24	п
116	Мариновић Нико	Макарска	24	
117	Танасијевић Миливоје	Умка	24	II
118	Гињевић Петар	Макарска	24	II
119	Чврљак Иво	Шибеник	24	м
120	Цекић Добривоје		20 III	Улог
121	"Бордаш Душан		20	II
122	Маринковић Зора		20	»
123	Барбир Мате		20	и

БР. 163

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА ШТАБУ ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 15 ДО 31 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

ШТАБ
I БАТАЉОНА III БРИГАДЕ

31. III-1943 г,

ИЗВЕШТАЈ

О војгош акцијама I Батаљона III Бригаде*од 15-31-Ш 1943 године

16-Ш. Јединице овога батаљона држале су положај према Јабланици, али надирањем непријатеља били смо приморани да се повучемо са тих положаја и да зазузмемо положај преко потока Идбар према Острошцу. На овим по-

ложајима смо одмах примили борбу, непријатељ је одбијен уз веће губитке. На нашој страни је био 1 мртав и 1 ран»ен.

17-Ш. Јединице овога батаљона налазиле су се на истим положајима, истурајући патроле напред према непријатељу, других промена није било.

18-Ш. Јединице овог батаљона налазиле су се на истим положајима без промене.

19-Ш. Јединице овог батаљона налазиле су се на истим положајима. Непријатељ је надирао на положаје VII Крајишке бригаде која се повукла, тако да смо и ми били приморани да се повучемо са наших положаја на нове положаје Црвена кота[2] и Црни Врх.

20-Ш. Јединице овог батаљона држале су положаје на истим котама, у току дана четничке банде су се подвукле нашим положајима, борба је вођена 3 сата. Непријатељски губици били су већи, док на нашој страни је било 2 друга лакше рањено. Непријатељ је задржан до ноћи. Преко ноћи ми смо заузели нове положаје на коти 933 и 908 изнад села Г. Бјела. '

21-III. Јединице овога батал>она налазиле су се на истим положајима, преко ноћи смо спуштали делове наших снага у исто село да испитају податке о непријатељу.

22-Ш. Остали на истим положајима; преко ноћи опет у село са истим задатком.

23-Ш. Јединице овог батаљона налазиле су се на истим положајима без важних промена.

24-Ш. Јединице овог батаљона налазиле су се на истим положајима без промена. У току ноћи сменили смо јединице IV Батаљона II Бригаде.

25-Ш. Јединице овога батаљона налазиле су се на положајима Паклено, где су одржавале војне и политичке часове и слале патроле преко реке Неретве у село Шпиљани ради прикупљања података о непријатељу.

26-Ш. На истим положајима, одржавани војни и политички часови без других промена.

27-Ш. На истим положајима, без промене.

28-Ш. На истим положајима, један друг је нестао из I чете и не може се закључити пгга је са њим било.

29-Ш. На истим положајима одржана је конференција са командама чета, водницима и десетарима, у погледу наредбе Врховног штаба о потрошњи муниције, оцени отстојања и потреби отварања ватре под командом, о дисциплини и поштовању командног особља и оспособљавању свих другова на све врсте наоружања које имамо.

30-Ш. Јединице овог батаљона налазиле су се на истим положајима, предвече покрет у село Језеро, док је једна чета остала и даље на положају.

31-III. Јединице овога батаљона налазиле су се у селу Језеро, одржани су војни и политички часови као и егзерцир.

Пол. комесар — Командант
Јосип Гиздић — М.[3] Атлагић

БР. 164

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА ПРВОГ БАТАЉОНА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ НА ДАН 31 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

БРОЈНО СТАЊЕ

Људсшва код 1. башаљона од 15-Ш до 31-111-1943 год.

ЈЕДИНИЦЕ	На лицу		У расходу		По списку		Примедба
	мушк.	женс.	мушк.	женс.	мушк.	женс.	
Штаб батаљона	15	1		–	15	1	
I чета	52	3	11	1	63	4	240 239 272
11 чета	43	4	18	–	61	4	751 201 30
1Ш чета	42	3	амбул. 11		53	3	231 41 272
Бацачко одељење	12	1	–	–	12	1	
Редни вод	37	18	–	–	37	18	
Свега:	201	30	40	1	241	31	

Пол. комесар — Командант
Јосип Гиздић — М. Атлагић

[J] **Милан**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БАТАЉОНА ШТАБУ ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ О АКЦИЈАМА ИЗВЕДЕНИМ У ВРЕМЕНУ ОД 15 ДО 31 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

ПГГАБ II БАТАЉОНА
III БРИГАДЕ I ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Положај 31-111-1943 г.

ШТАБУ III БРИГАДЕ

Положај

Достављамо 15-тодневни извјеиггај о акцијама од 15-Ш до 31-111-1943 г.

15-111-1943 г. Батаљон је прешао преко Неретве; гдје смо преноћили.

16-111-1943 г. Кренули смо навече и прешли преко села Идбара, гдје смо изнад села према непријатељу држали положај до 20-Ш без борбе.

20-111-1943 г. Вршили смо напад на непријател>а. Резултат о жртвама непријатеља није познат, док код нас није било ништа.

21-Ш.—26-Ш. 43 г. Наш батаљон држао је положај више села Бјела.

26 и 27-111-43 г. Батаљон се је спуштао у село Бјела са задатком да претресе село и похвата четничку банду: — 27. III борба је вођена али без успјеха. — Код оних који су ггуцали на нас, тј. из оних кућа потјерали смо 18 оваца, 1 краву и 1 коњче натоварено са животним намирницама. —

28-30-Ш. Вратили смо се на исте положаје више Бјеле.

Уз друг. и борб. поздрав

С. Ф. — С. Н.

Ћуп[2] Пећанац[3]

[1] **Оригинал, писан плавим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/15, к. 711 А.**

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ШТАБУ ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА И ПОКРЕТИМА У ВРЕМЕНУ ОД 15 ДО 31 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

ШТ АБ
III БАТ. III БРИГАДЕ
31 марта 1943 год.

ШТАБУ III КРАЈ. БРИГАДЕ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Достављамо вам петнаестодневни извјештај о војним акцијама за вријеме од 15 до 31 марта.

16 и 17 ов. мј. Батаљон се као резерва нашега II Батаљона и снага VII Хрватске дивизије одмарао у с. Драган Селу, са потребним обезбјеђењем.

18, 19 и 20 ов. мј. Батаљон је држао положај према непријатељу изнад долине потока Идбар, к. Орленица, Бодиљ, Тамара, држећи чврсту везу са сусједним снагама. Непријатељ је за то вријеме наваљивао неколико пута на наше положаје али је био одбијен. Услијед тога пгго је непријатељ наваљивао на лијево крило наше Бригаде, Батаљон се је 20 ов. мј. навече повукао непгго у назад на више коте (Вис). Пошто је непријатељ био подишао, батал>он је са јачим дијелом сндга вршио противнапад. Непријатељ је одбијен и повраћен на старе положаје.

21 ов. мј. Батаљон се пребацио преко с. Бјела, Штрбине на Црно Поље и на томе положају остао до 24 ов. мј. држећи чврсту везу са сусједним снагама наше Бригаде и осигуравајући се у лијево. Непријатељ се није појављивао.

25 ов. мј. Батаљон се зором раном повукао са Црнога Пол>а на одмарање на просторији с. Гакићи и Цајићи, дајући потребно обезбјеђење и држећи чврсту везу са сусједним снагама. На тој просторији Батал>он је остао до 30 ов. мј. и у вези наређења пребацио се на просторију с. Долови на којој се и сада налази.

За вријеме протеклих 15 дана заробљено је 5 непријатељских товарних коња, један сандук санитетског материјала и 1 карабин.

Непријатељ је имао 1 мртвог и неколико рањених.
Наши г>ᵍбици 2 друга лакс рањена. Подаци су достављени.
Другарски борбени поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

)

Политкомесар, , Командант,
Данило[2] Саво Трикић

БР. 167

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТОГ БАТАЉОНА ШТАБУ ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА И РАДУ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 15 ДО 31 МАРТА 1943 ГОДИНЕ[1]

Ш Т А Б
IV БАТ. III БРИГАДЕ
31. III. 43 год.

ШТАБУ III КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

15-тодневни извјештај о војним акцијама и раду од 15 до 31 марта.

15-111-43 г. Бат. је извршио покрет из села Ступара у 20 часова и у току ноћи пребацио се кроз Јабланицу и поставио се са десне стране ријеке Неретве са задатком да обезбиједи и даље прелаз преко ћуприје и да по преласку свих снага поруши ћуприју и магацине у Јабланици; истог дана са двије чете поставио се на просторију с. Папраска.

16-111-43 г. Бат. је заузео положај на ушћу ријеке Раме у Неретву, и водио борбу са непријател»ем; њихови губици непознати, на нашој страни 2 мртва, 6 рањених и једна другарица нестала. Услијед непријатељске навале бат. је био приморан да се повуче у село Доброшче.-'

[1] **Симоновић**

[1] **Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/15, к. 711 А.**

[1] **Вјероватно Добригошће.**

Истог дана дијелови наше III чете водили су борбу на ћуприји са четницима и Њемцима, гдје су убили 3 четника и неколико Њемаца.

' 17-111-43 г. Бат. је извршио покрет у 0.30 часова са поменуте просторије и поставио се на просторију Идбар и био резерва I батал>ону.

18-111-43 г. Бат. је држао положај на великом и малом Вису коте 1152.

19-111-43 г. Бат. је држао исте положаје; са једним дијеловима пребацио се на просторију Рапта Колибе, са задатком: затварање правца Бјелашнице планине и контролисање Г. и Д. Језера.

20-111-43 г. Бат. се је пребацио са поменуте просторије са задатком да протјера четничку банду која је надирала у том правцу, односно према Рапта Колиби. Бат. је заузео положаје и зауставио надирање четничке банде и водио борбу цијелу ноћ, гдје је банда правила два пута контра-јуриш, и наше су снаге оба пута одбиле.

21-111-43 г. Бат. се повукао на нове положаје Здравац; истог дана бат. се је поставио на просторији Послушник, са задатком: контролисање и затварање правца према Раков влас[3] и Д. Језеро.

22—24-111-43 г. Бат. је био на истој просторији са истим зазадатком.

25-111-43 г. Бат. је повукао своје снаге на просторију Попратоне[4]—Бањац, и остао до [31-Ш] као резерва I и II батаљону.

ВОЈНИ РАД

На дан 23 о. м. одржан је састанак свих у бат. водника и десетара на којему је говорено о дужности водника и десетара за вријеме борбе и како водници слабо воде рачуна о својим десетинама и слабо воде контролу над војницима. Истог дана одржано је војно-политичко-савјетовање са командама чета, на којему су изношени недостаци у посљедњој акцији и прочитане наредбе од Бригаде и Врховног шта-

ба, и казне другова који су пљачкали цибак,[5] конзерве и цигарете.

На дан 23 о. м. одржана је Батал>онска војна конференција на којој су изнсшени недостаци у посл>едн>им акцијама, и прочитана наредба Врховног пггаба о исхрани и наредба о потрошњи муниције, и изношено како су војници у посљедњој акцији имали слабо повјереше сами у себе. а нарочито у вези кад је I бат. отступио.

На дан 25 о. м. командант наше Бригаде[6] одржао је једно војно-политичко предавање у вези дезертерства и слабости у овом батал>ону, као и о важности и дужности извиђачки патрола, о шпарању[7] муниције итд.

На дан 30 о. м. одржан је војни час са III четом на којему је указивано на потребу рада и реда у чети, на потребу вршења дужности, потребу другарства као и пожртвовања и дружељубл>а између бораца.

На дан 30 о. м. одржана је војно-политичка конференција са командама чета на којој су изношени пропусти и учињене грешке у раду, прокритиковане грешке и донесен закључак да се продужи са бољим и правилним радом.

Команда I чете одржала у току ових 15 дана два састанка војна на којима су изношени недостаци у раду и критиковане грешке.

Команда чете одржала је са водницима и десетарима три састанка на којима је указивано на њихову неактивност, недостатке у раду и у дисциплини, даље им је указана њихова дужност, њихова улога како у борби тако и уотппте.

Команда чете одржала је са цијелом четом два часа на којима се предавало о наступању и отступању, о искоришћавању природних заклона и моћи свога оружја. Одржавани су још часови по водовима и десетинама на којима су предавали чланови команде чете и водници и десетари.

Команда II чете одржала је у току ових петнаест дана војне састанке на којима [је]претресан рад и критиковани недостаци, као и одређени задаци за будући рад.

Команда чете одржала је три састанка са водницима и десетарима на којима је критикован рад водника и десетара и указано им на њихову дужност и постављени задаци за будући рад.

Команда III чете одржала у току ових 15 дана два састанка на којима су изношени недостаци у раду, недостаци

у чети; недостаци су критиковани и постављени задаци за поправљање стања у чети и учвршћење војне дисциплине.

Команда чете одржала је са водницима и десетарима три састанка на којима је говорено о дужности водника и десетара, како треба да руководе са својим дијеловима, да држе предавања војницима о тактици и начину борбе за што успјешније уништавање непријател»а, као и успособљавање [за] руковање свим врстама оружја.

Одржана су са цијелом четом 4 часа на којима се је предавало о стражарској служби, о дужности патроле претходнице, о храбрости и пожртвовању у борби.

Пратећи вод и радни у току ових 15 дана одржали су само један час војни на којему је говорено о дисциплини.

Борбеност и дисциплина овога батаљона је прилична.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар
Н.[9] Јончић

Командант
Боенић[9]